

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ- ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΑΤΟΜΕΑΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: «ΝΕΟΤΕΡΟΣ
ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ: ΙΣΤΟΡΙΑ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ,
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ»
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΙΣΤΟΡΙΑ
ΔΑΛΛΑ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ ΚΑΤΑ ΤΟΝ
ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟ: Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΩΝ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επιβλέπων:

Νικόλαος Αναστασόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Π.Ι.

Μέλη:

Γεώργιος Β. Νικολάου, Αναπληρωτής Καθηγητής Π.Ι.

Άννα Μανδουλαρά, Επίκουρη Καθηγήτρια Π.Ι.

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2019

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ
Πρόλογος.....	3
Εισαγωγή.....	4
Το Μέτσοβο μέσα από τον τύπο της εποχής.....	5

Μέρος Α΄ :

Γεωπολιτική και κοινωνία στο Μέτσοβο της Νεότερης Εποχής

Κεφάλαιο 1. Γεωπολιτική Κατάσταση στο Μέτσοβο (Τέλη 19^{ου} αιώνα – Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου)

1. Γεωγραφία	11
2. Προέλευση της ονομασίας του Μετσόβου.....	13
3. Ιστορική διαδρομή Μετσόβου.....	15
4. Πολιτική αστάθεια- Πολιτειακές μεταβολές.....	21
5. Γεγονότα πριν την απελευθέρωση και ως τον Β΄ Π.Π.....	31
6. 20 ^{ος} αιώνας.....	40
7. Διοίκηση Μετσόβου.....	43

Κεφάλαιο 2. Νομιμότητα Και Παρανομία: επαγγελματική δραστηριότητα και παραβατικότητα

1. Κοινωνικός μετασχηματισμός.....	50
2. Η επαγγελματική δραστηριότητα των κατοίκων.....	56
3. Δράσεις της κοινότητας.....	61
4. Η παραβατικότητα.....	72

Κεφάλαιο 3. Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου

1 . Ιστορική διαδρομή και ο ρόλος της Πατριαρχικής Εξαρχίας.....	79
2. Πατριαρχικοί Έξαρχοι Μετσόβου.....	83

Μέρος Β΄:

Τα έργα των ανθρώπων: Λαϊκός πολιτισμός και Οικονομία στο Μέτσοβο της Νεότερης Εποχής

Κεφάλαιο 1. Ευεργέτες	86
Κεφάλαιο 2. Εκπαίδευση.....	100
Κεφάλαιο 3. Οικιστική και Θρησκευτική Έκφραση	
1. Αρχιτεκτονική.....	105
2. Εκκλησίες.....	106
Κεφάλαιο 4. Παράδοση και Τέχνη	
1. Ξυλογλυπτική.....	111
2. Λιθογλυπτική.....	113
3. Αργυροχρυσοχοΐα.....	115
4. Σιδηρουργία.....	116
5. Υφαντική.....	117
6. Ενδυμασία.....	119
Επίλογος.....	122
Βιβλιογραφία.....	124
Παράρτημα.....	130

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ολοκληρώνοντας τον κύκλο των μεταπτυχιακών σπουδών «*Νεότερος Και Σύγχρονος Κόσμος: Ιστορία, Λαογραφία, Ανθρωπολογία*» του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, με τη συγγραφή της διπλωματικής μου αυτής εργασίας, η οποία ασχολείται με την ταραγμένη και πολιτικά ασταθή περίοδο του Μεσοπολέμου στο Μέτσοβο -μια ορεινή και προνομιούχο περιοχή, με μακράιωνη ιστορία και πολιτισμό, στο γενικότερο πλαίσιο της ελληνικής ιστορίας- αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όσους με βοήθησαν σε αυτό.

Καταρχάς, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στον καθηγητή μου κύριο Νικόλαο Αναστασόπουλο, ο οποίος με ενέπνευσε κατά τη διάρκεια των σπουδών μου και υπήρξε ο καθοδηγητής στην διεκπεραίωση της συγκεκριμένης εργασίας. Τον ευχαριστώ για την υπομονή, τις συμβουλές και τις οδηγίες που μου παρείχε για την ολοκλήρωσή της, καθώς και για την ενθάρρυνση για την ολοκλήρωσή της.

Επιπλέον, θέλω να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτρια κυρία Άννα Μανδουλαρά, με την οποία είχαμε άριστη συνεργασία όλα αυτά τα χρόνια. Μέσα από την συνεργασία μαζί της είχα την ευκαιρία να μελετήσω και να ασχοληθώ με ενδιαφέρουσες πτυχές της νεότερης ιστορίας, που πραγματικά με εξέπληξαν ευχάριστα.

Ευχαριστώ επίσης θερμά τον καθηγητή κύριο Γεώργιο Νικολάου, τα μαθήματα του οποίου παρακολουθούσα σε όλη την διάρκεια των σπουδών μου, γιατί μας έμαθε να εξετάζουμε τις πηγές με μια αποστασιοποιημένη και κριτική ματιά καθώς και γιατί με βοήθησε να διευρύνω τους ορίζοντες της σκέψης μου.

Επιπρόσθετα, θα ήθελα να ευχαριστήσω το προσωπικό της Πανεπιστημιακής βιβλιοθήκης για τη βοήθεια που μου παρείχε στην εύρεση των απαραίτητων για την εκπόνηση της εργασίας μου συγγραμμάτων.

Θα ήταν παράλειψή μου, τέλος, αν δεν ευχαριστούσα την Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών και ειδικότερα το προσωπικό της βιβλιοθήκης της για το πλούσιο υλικό που προσέφερε αλόγιστα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ελληνικός μεσοπόλεμος αποτελεί μια περίοδο μετάβασης από τα στενά πλαίσια ενός κρατιδίου στα όρια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, σε ένα κράτος σύγχρονο με αυτοτελή ρόλο στην διαμόρφωση της Ελλάδας. Χαρακτηρίζεται επίσης από έντονη πολιτική και απόπειρες αντιφατικών μεταρρυθμίσεων ως επακόλουθο της Μικρασιατικής καταστροφής και της εγκατάλειψης της Μεγάλης Ιδέας χωρίς πολεμικά γεγονότα καθώς και από τις προσπάθειες ενσωμάτωσης και αφομοίωσης των κατοίκων των Νέων Χωρών και των προσφύγων. Πολλοί ιστορικοί έχουν ασχοληθεί με την περίοδο αυτή εξετάζοντάς την από διαφορετικές πτυχές.

Τα πολύπλευρα γεγονότα της περιόδου αυτής αποτυπώνονται και εξετάζονται στον Τύπο της εποχής, ο οποίος αποτελεί πολύτιμη πηγή γνώσης και έρευνας. Μέσα από τον Τύπο και ειδικότερα τον ηπειρώτικο θα εξετάσουμε την περίοδο του μεσοπολέμου για το Μέτσοβο. Η επιλογή εξέτασης της συγκεκριμένης περιόδου έγινε γιατί δεν έχει καταγραφεί πλήρως παρότι υπάρχει αρκετή βιβλιογραφία για επιμέρους ζητήματα.

Σε ότι αφορά την δομή και το περιεχόμενο της εργασίας, αυτή χωρίζεται σε δυο μέρη τα οποία πραγματεύονται το Μέτσοβο κατά την περίοδο του μεσοπολέμου. Το πρώτο μέρος ξεκινά με την γεωγραφική του θέση μιας και βρίσκεται στην σκιά της Πίνδου αλλά ταυτόχρονα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος ως φύλακας του δύσβατου περάσματος του Ζυγού και ως σημαντικό κέντρο εμπορικών συναλλαγών της περιοχής και συγκοινωνιακός κόμβος καθώς από εδώ περνάει ο δρόμος ο οποίος συνδέει την Ήπειρο με την Θεσσαλία και την Μακεδονία. Αναφέρονται θεωρίες για την προέλευση του ονόματός του και την ιστορική του διαδρομή, η οποία συνδέεται άρρηκτα με την υπόλοιπη Ελλάδα. Η γενική πολιτική σκηνή την υπό εξέταση περίοδο, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια μεταβατική εποχή χωρίς ξεκάθαρο ιδεολογικό προσανατολισμό γεμάτη από πολιτική αστάθεια με μοναδική εξαίρεση την δεύτερη τετραετία του Βενιζέλου 1928-1932 και από ηγετικές φυσιογνωμίες και λιγότερο από πολιτικά προγράμματα και λόγο καθώς επίσης και από συχνές πολιτικές εκτροπές με αποκορύφωμα την δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου του 1936 και από πολιτειακές μεταβολές. Η ανάπτυξη του Μετσόβου στην σκιά του Οθωμανού κατακτητή πριν την απελευθέρωση συντελέστηκε χάρη στα προνόμια τα οποία παρείχαν αυτοδιοίκηση. Ο 20^{ος} αιώνας διέπεται από ιστορικά γεγονότα τα οποία επηρέασαν τόσο την Ελλάδα όσο και το Μέτσοβο, το οποίο την ίδια περίοδο διοικήθηκε από τους προέδρους της κοινότητας μέχρι το 1946 οπότε έγινε δήμος.

Η πορεία μετά την απελευθέρωση και κατά την περίοδο του μεσοπολέμου διέπεται από μια προσπάθεια ανασυγκρότησης της τοπικής κοινωνίας. Η οργάνωση της ζωής του ανθρώπου εξαρτάται από τον τόπο όπου κατοικεί και κινείται και από τις φυσικές συνθήκες του περιβάλλοντος του. Η μακράιωνη ιστορία του Μετσόβου συνδέει άρρηκτα το ορεινό του εδάφους με την τοπική κοινωνία οι κύριες ασχολίες της οποίας ήταν η κτηνοτροφία και η εκμετάλλευση της ξυλείας. Μια κοινωνία όπου και η γυναίκα συμμετείχε ενεργά στην οικονομία του τόπου. Η κοινωνική πραγματικότητα την περίοδο του Μεσοπολέμου χαρακτηρίζεται εκτός από την τοπική κοινωνική πρόνοια, από μεγάλη φορολόγηση όλων των παραγόμενων προϊόντων και ζώων αλλά και από τον εκσυγχρονισμό του Μετσόβου με την κατασκευή του απαραίτητου οδικού δικτύου όπως ο δρόμος Ιωαννίνων- Καλαμπάκας ο οποίος έβγαζε την περιοχή από την απομόνωση. Το γενικότερο φαινόμενο της

παραβατικότητας η οποία επικρατούσε την περίοδο αυτή (ληστείες) επηρέαζε και το Μέτσοβο.

Ένας θεσμός η δημιουργία του οποίου στηρίχθηκε στα προνόμια τα οποία είχαν δοθεί στο Μέτσοβο ήταν αυτός της Πατριαρχικής εξαρχίας, η οποία ιδρύθηκε το 1659 και καταργείται το 1924 οπότε και προάγεται σε Μητρόπολη με έδρα το Μέτσοβο. Η πατριαρχική εξαρχία επιτέλεσε πολλαπλό έργο. Αφενός θρησκευτικό καθώς ήταν η πνευματική αρχή του τόπου. Αφετέρου εθνικό, μέσω ίδρυσης σχολείων και κατάρτιση διδασκόντων, διατήρηση της ελληνικής γλώσσας και ενίσχυση του εθνικού φρονήματος για να εναντιωθεί απέναντι στην Οθωμανική κυριαρχία και κατόπιν απέναντι στην ρουμάνικη προπαγάνδα. Ακολούθως κοινωνικό με την διαχείριση των κληροδοτημάτων.

Το δεύτερο μέρος πραγματεύεται τον πολιτισμό του Μετσόβου τον οποίο αποτελούν ένα μείγμα κομματιών τα οποία συνθέτουν την εικόνα ενός αξιόλογου και ζωντανού οικισμού ο οποίος χάνεται στα βάθη των αιώνων. Είναι ο τόπος ο οποίος συνδυάζει την ευεργεσία και την ευπατρία. Η μικρή αυτή περιοχή ανέδειξε πολλούς από τους εθνικούς μας ευεργέτες, οι δωρεές των οποίων συνετέλεσαν στην επιβίωση του γένους, στη μόρφωση και στην απελευθέρωση της Ελλάδας και στην κοινωνικοοικονομική της ανόρθωση.

Στην πνευματική ανάπτυξη, κατά τους δύσκολους χρόνους της Οθωμανικής κυριαρχίας με κέντρο τα Ιωάννινα, συμμετέχει με ουσιαστικό τρόπο και το Μέτσοβο, το οποίο διέθετε από νωρίς σχολείο το λεγόμενο ελληνοσχολείο, από το οποίο αποφοίτησαν σημαντικοί λόγιοι και διδάσκαλοι του γένους.

Η αρχιτεκτονική και η πολεοδομία εντάσσονται στην αισθητική έκφραση του οικισμού, η οποία βασίστηκε στην αρχή της ταύτισης με το περιβάλλον με την χρήση της πέτρας. Ο τόπος έχει να παρουσιάσει παλαιά εκκλησιαστικά κτίσματα τα οποία οφείλονται όχι μόνο στην ευσέβεια των κατοίκων αλλά και στα προνόμια που παραχωρήθηκαν στην περιοχή επί Οθωμανικής κυριαρχίας στα οποία εντασσόταν και η θρησκευτική ελευθερία. Ο λαϊκός πολιτισμός εκφράζεται μέσα από την παράδοση και την τέχνη των χεριών, τα οποία αποτυπώνουν τον τρόπο ζωής των κατοίκων και αναδεικνύουν την οικονομία της περιοχής.

Η συγγραφή της παρούσας εργασίας βασίστηκε στην βιβλιογραφία και οι εφημερίδες των Ιωαννίνων που εντοπίστηκαν και αποδελτιώθηκαν συστηματικά.

ΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Μια βασική πηγή πληροφοριών για την περίοδο την οποία μελετάμε είναι ο ηπειρώτικος τύπος. Ο Τύπος βοηθά τον εκάστοτε ερευνητή και ιστορικό να προσεγγίζει με μεγαλύτερη ασφάλεια τα γεγονότα και τις εξελίξεις, την λειτουργία των θεσμών και την διαμόρφωση των νοοτροπιών.¹

Ο τύπος κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ.2 του συντάγματος περιλαμβάνει όλα τα έντυπα που είναι κατάλληλα και προορισμένα για διάδοση. Ιστορικά ελευθερία του τύπου σημαίνει κυρίως την ελευθερία του πολιτικού τύπου. Παράλληλα με το ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου αναπτύχθηκε μια θεσμική εγγύηση δηλαδή η συνταγματική κατοχύρωση του θεσμού, η αποστολή και ο σκοπός του θεσμού αποτελούν συνταγματικά προστατευόμενο δημόσιο συμφέρον. Συχνά ο τύπος χαρακτηρίζεται ως όργανο και φορέας της κοινής γνώμης. Συνταγματικά οι χαρακτηρισμοί αυτοί στερούνται σημασίας και είναι αδόκιμοι.

¹ Αικατερίνη Κουμαριανού, *συνέντευξη στον Βαγγέλη Καραμανωλάκη*, 2011.

Επίσης χαρακτηρίζεται ο τύπος ως «δημόσιο λειτούργημα», «δημόσια αποστολή», «τέταρτη εξουσία» οι όροι αυτοί έχουν πολιτική και κοινωνιολογική σημασία και δεν έχουν νομική σπουδαιότητα. Για το σύνταγμα μιας δημοκρατίας ο τύπος, ιδίως κάθε πολιτική εφημερίδα, είναι όργανο έκφρασης της γνώμης και άσκησης οικονομικής και επαγγελματικής δραστηριότητας ορισμένων ανθρώπων. Η εφημερίδα και γενικά ο τύπος είναι στοιχείο απαραίτητο της διαμάχης ιδεών και συμφερόντων αλλά και δημοσιότητας του πολιτικού βίου. Η ελευθερία του τύπου, όπως γενικότερα η ελευθερία της γνώμης αποτελεί συστατικό στοιχείο του δημοκρατικού πολιτεύματος² και διακηρύχθηκε γενικά από όλα τα ελληνικά συντάγματα. Η ελευθερία της γνώμης όταν ασκείται δια του τύπου, δεν ενδιαφέρει μόνο σαν ατομικό αλλά και σαν πολιτικό δικαίωμα. Εγγυάται την ενεργητική συμμετοχή των κυβερνωμένων στην λήψη πολιτικών αποφάσεων και τον έλεγχο της συμπεριφοράς των κυβερνώντων.³

Η ελευθερία του τύπου διακηρύχθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα στο συνταγματικό σχέδιο του Ρήγα Βελεστινλή και με το άρθρο Η του συντάγματος του Άστρους της Επιδάουρου το 1823. Στο άρθρο 26 του συντάγματος της Τροιζήνας του 1827 πρόσθεσε την απαγόρευση της λογοκρισίας. Η διατύπωση του άρθρου 14 του συντάγματος του 1864 κατοχύρωσε πληρέστερα την ελευθερία του τύπου και περιόρισε τις επιτρεπόμενες κατασχέσεις εντύπων.⁴ Το σύνταγμα του 1911 ρύθμιζε λεπτομερέστερα την ελευθερία του τύπου εξασφαλίζοντας την προστασία του και ελέγχοντας τις καταχρήσεις του. Το σύνταγμα του 1927 επανέλαβε το άρθρο 14 του συντάγματος του 1911, βασική νομοθεσία για τον τύπο αποτελεί ο νόμος 5060/1931. Με την επαναφορά της βασιλείας άρχισαν να παίρνονται μέτρα για την προστασία του πολιτεύματος που καταγράφηκαν με το Β.Δ. της 4/8/1936 στην αναστολή των διατάξεων περι ατομικών ελευθεριών του συντάγματος, οπότε έπαψε να υπάρχει ελευθερία του τύπου.⁵

Το ξεκίνημα του ελληνικού τύπου, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, δεν πραγματοποιήθηκε μέσα στον ελλαδικό χώρο, όπου οι φιλελεύθερες ιδέες ήταν δύσκολο να αναπτυχθούν, λόγω της οθωμανικής κυριαρχίας αλλά έξω από αυτόν, εκεί όπου ήκμαζαν εμπορικά και πνευματικά ελληνικές παροικίες. Η διάδοση των ιδεών και των κοινωνικοπολιτικών θέσεων είχε κύριους εκφραστές τους λόγιους της διασποράς, τους εμπόρους, τους πλοιοκτήτες που ήταν φορείς της οικονομικής ζωής στην Ευρώπη. Οι πρώτες ελληνικές εφημερίδες εκδόθηκαν στην Βιέννη, όπου βρίσκονται οι αρχές της ελληνικής δημοσιογραφίας, εκδίδονται οι πρώτες ελληνικές εφημερίδες, που επέδρασαν αποφασιστικά στην διαμόρφωση του εθνικού φρονήματος και στον φωτισμό του γένους. Η πρώτη ελληνική εφημερίδα εκδόθηκε το 1784 στην Βιέννη από τον Ζακυνθινό λόγιο Γεώργιο Βεντότη, οποίος θεωρείται ο πατέρας της ελληνικής δημοσιογραφίας⁶ και το 1782 άνοιξε τυπογραφείο και τύπωσε την ελληνική εφημερίδα ο «Βεντότης». Άλλη εφημερίδα στην Βιέννη εξέδιδαν οι αδελφοί από την Σιάτιστα Πούλιος και Γεώργιος Πούλιος από το 1790 στα ελληνικά με τίτλο «Εφημερίς» και το 1792 απέκτησαν τυπογραφείο. Όπως όλα

² Π.Δ. Δαγτογλου, *Τύπος και σύνταγμα*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Αθήνα 1989,σ. 30,31,32,33,34,51.

³ Πάνος Γ. Καρυκόπουλος, *200 χρόνια ελληνικού τύπου 1784-1984*, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1984, σ.158.

⁴ Π.Δ. Δαγτογλου, *ο.π.*, σ.36.

⁵ Πάνος Γ. Καρυκόπουλος, *ο.π.*, σ. 159

⁶ Στο ίδιο, σ. 11,12,13,14.

τα εκδιδόμενα έντυπα στην Αυστρία έτσι και η εφημερίδα βρισκόταν υπό τον έλεγχο της λογοκρισίας.⁷

Η πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα χαρακτηρίζεται από την μεγάλη ανάπτυξη του τύπου. Η ραγδαία εξέλιξη στα τεχνικά και γενικά εκδοτικά μέσα, το νέο σχήμα των εφημερίδων, οι δημοσιογραφικές αποστολές, τα πολυσέλιδα, συντελούν στην αύξηση των εφημερίδων. Ο εκδότης- τυπογράφος που υπήρχε αρχικά αντικαθίσταται από τον εκδότη δημοσιογράφο ο οποίος είναι και επιχειρηματίας. Ο τύπος εξελίχθηκε, τόσο στην δομή όσο και στην μορφή από την εποχή των πρώτων διακηρύξεων της ελευθερίας του, υπέστη βαθιές οικονομικές, τεχνικές, αλλά και ιδεολογικές μεταμορφώσεις. Ο κύκλος των αναγνωστών του άλλαξε ποσοτικά και ποιοτικά.⁸ Από το 1909 ο τύπος αντανάκλα τις μεταβολές που έφερε στην Ελλάδα η άνοδος στην εξουσία προοδευτικών δυνάμεων της αστικής τάξης με κύριους εκφραστές τον Ε. Βενιζέλο και το κόμμα των Φιλελευθέρων. Αντανάκλα επίσης τη σύγκρουση αυτών των δυνάμεων με τις συντηρητικές δυνάμεις και του παλαιοκομματισμού, που συσπειρώθηκαν γύρω από την δυναστεία.⁹

Η εξέλιξη της τυπογραφίας βοήθησε στην εξάπλωση του τύπου όχι μόνο στην κεντρική ειδησεογραφία- εθνικό – αλλά και στην περιφέρεια - τοπικό τύπο. Αποτελεί πηγή γνώσης καθώς καταγράφει και εκφράζει την κοινωνία σε χρονικές ή ιστορικές περιόδους κατά τις οποίες δημοσιεύεται. Απαντά στις πιεστικές ανάγκες για πληροφόρηση και επικοινωνία με ποικίλη ύλη πολιτικού, κοινωνικού ενδιαφέροντος, θέματα επικαιρότητας, αλλά και έκφραση γνώμης, δημοσιεύει ακόμη επίσημα έγγραφα όπως διατάγματα και ψηφίσματα. Καταγράφει τα γεγονότα και διαμορφώνει την κοινή γνώμη. Η δύναμη του τύπου είναι φανερή και έχουν γίνει προσπάθειες χειραγώγησής του. Χαρακτηριστικά ο Ι. Μεταξάς αντιλαμβανόμενος την επιρροή του τύπου στον λαό, το 1936, υπό το «νέο κράτος», επέβαλλε λογοκρισία.

Η μειονεκτική θέση της ελληνικής επαρχίας απέναντι στην Αθήνα δεν στέρησε σε τίποτα τον περιφερειακό και τοπικό τύπο να εκφράζει ως μέσο επικοινωνίας, πληροφόρησης και σχολιασμού τα γενικότερα γεγονότα με μεγάλη υπευθυνότητα και να αποτελεί παράλληλα σημαντικό παράγοντα προώθησης των προβλημάτων της επαρχίας.¹⁰ Όσον αφορά τον Ηπειρώτικο τύπο έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση του ηθικού φρονήματος των Ηπειρωτών για τον απελευθερωτικό αγώνα.¹¹

Κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, οι ηπειρώτικες εφημερίδες ασχολούνταν με ζητήματα κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά και λογοτεχνικά. Η συχνότητα της έκδοσης τους επηρεάστηκε άμεσα από τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες κάθε περιόδου. Οι δύο Παγκόσμιοι πόλεμοι ανέκοψαν κάθε εκδοτική δραστηριότητα. Κατά την διάρκεια του 20^{ου} αιώνα ο αριθμός των εφημερίδων Ηπειρώτικου ενδιαφέροντος αυξανόταν συνεχώς. Το διάστημα 1901-1910 κυκλοφορούν επτά εφημερίδες. Την περίοδο 1911 - 1920 ο αριθμός τους αυξήθηκε σε τριάντα μία. Η εκδοτική δραστηριότητα συνέχισε να παραμένει μεγάλη

⁷ Βάσω Σειρηνίδου, *Έλληνες στη Βιέννη (18ος - μέσα 19ου αιώνα)*, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα 2011, σ.311,312.

⁸ Π.Δ. Δαγτογλου, *Τύπος και σύνταγμα*, ο.π., σ.30.

⁹ Πάνος Γ. Καρυκόπουλος, *200 χρόνια ελληνικού τύπου 1784-1984*, ο.π., σ. 106.

¹⁰ Στο ίδιο, σ.149.

¹¹ Μ. Β. Σακελλαρίου, *Ήπειρος 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1997, σ.362.

και το διάστημα 1921-1930 με τους νέους τίτλους να φτάνουν τους σαράντα πέντε. Ενώ τέλος την περίοδο 1931- 1940 οι εφημερίδες έφταναν συνολικά τις σαράντα.¹²

Η αρθρογραφία και ο σχολιασμός έγκειται στα μεγάλα και χρόνια θέματα τα οποία ήταν η ληστεία η οποία εξακολουθούσε να βρίσκεται σε έξαρση παρά τις επιτυχίες των καταδιωκτικών αρχών, οι απαγωγές πολλαπλασιάζονταν, οι οικογένειες των συλλαμβανόμενων δεν ήταν σίγουρες για την τύχη των ανθρώπων τους, η αδιαφορία του κράτους για την Ήπειρο, οι ελληνοαλβανικές σχέσεις με άμεσο αντίκτυπο στην οικονομική ζωή της Ηπείρου, η οικονομική κρίση και φυσικά οι πολιτικές εξελίξεις οι οποίες κάλυπταν μεγάλο χώρο στις στήλες τους.

Για το Μέτσοβο, οι εφημερίδες οι οποίες περιλάμβαναν στοιχεία ήταν η εφημερίδα Ήπειρος, η οποία αποτέλεσε τον εκφραστή του κόμματος των Ελευθεροφρόνων¹³ και ήταν το πρώτο ηπειρώτικο έντυπο το οποίο εκδόθηκε την εποχή Οθωμανικής κυριαρχίας, από το 1866, και παρόλο που ο τίτλος της εντασσόταν στην Ήπειρο εντούτοις η συγκεκριμένη εφημερίδα εκδίδονταν στην Λευκάδα. Επρόκειτο για μια ημερήσια εφημερίδα, η οποία πληροφορούσε τον αναγνώστη για τις σημαντικότερες πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές εξελίξεις οι οποίες αφορούσαν την Ελλάδα και ειδικότερα την Ήπειρο. Διευθυντής της ήταν ο Γ.Δ. Χατζής- Πελερέν.¹⁴ Για το Μέτσοβο παρουσίαζε κοινωνικά ζητήματα, τα οποία είχαν να κάνουν με διορισμούς και απολύσεις προσωπικού, με την ανάληψη των καθηκόντων της Αβερώφειας επιτροπής και την παροχή δωρεάν φαρμάκων από το Αβερώφειο φαρμακείο καθώς επίσης και με την τέλεση των μνημόσυνων προς τον εθνικό ευεργέτη Γεώργιο Αβέρωφ. Ακόμη γίνεται αναφορά στις αφίξεις των ξένων στο Μέτσοβο το καλοκαίρι, επισημαίνοντας την άμεση ανάγκη λήψης των κατάλληλων μέτρων προφύλαξης από την μετάδοση μολυσματικών ασθενειών καθώς οι περισσότεροι εξ'αυτών νοσούσαν. Επίσης και σε ληστείες, ζωοκλοπές και συμπλοκές που αποτελούσαν συχνό φαινόμενο εκείνη την εποχή.

Η εφημερίδα Ελευθερία, εκδίδονταν από το 1925 έως το 1936. Διευθυντής της ήταν ο Χρηστοβασίλης. Ήταν μια εφημερίδα η οποία διαβαζόταν ευχάριστα. Ο Χρηστοβασίλης στην αρθρογραφία του και στον σχολιασμό του ήταν πιο απλός από τον Χατζή και παρά το έντονο αντιβενιζελικό του φρόνημα ιδιαίτερα όταν έγραφε εναντίον όσων ζητούσαν την κατάργηση του βασιλικού θεσμού, το κείμενό του δεν είχε το πάθος του Χατζή. Η Ελευθερία δεν δημοσίευσε χρονογραφήματα αλλά στην θέση τους, δημιουργήθηκε μια στήλη με τίτλο «ο γνωστός» όπου διηγούνταν ο ίδιος ο Χρηστοβασίλης, ανάλαφρα ευχάριστα και με ηθικά διδάγματα αναδύομενα από τα κείμενα χωρίς να ενοχλεί, αναμνήσεις από την εποχή της Οθωμανικής κυριαρχίας, γεγονότα τα οποία αφορούσαν και την κρίσιμη περίοδο την οποία περνούσε ο τόπος. Από τις άλλες στήλες, είχε καθιερώσει «τα Γιαννιώτικα» και την «κοσμική κίνηση», περνούσε όλη την ζωή της πόλης με τις κοινωνικές εκδηλώσεις, τα σοβαρά και τα ευτράπελα και την σκληρή πραγματικότητα. Η εφημερίδα Ελευθερία εκδίδονταν δύο φορές την εβδομάδα κάθε Τετάρτη και Κυριακή. Σκοπός της έκδοσής της όπως αναφερόταν στο πρώτο φύλλο της ήταν αρχικά η υπεράσπιση της συνταγματικής βασιλείας επειδή ήταν το πολίτευμα το οποίο προσαρμόζονταν καλύτερα στις παραδόσεις και τον χαρακτήρα του Ηπειρώτικου λαού, ο οποίος καταδυναστεύονταν από κάθε άποψη, η αποφυγή σχολιασμού προσωπικών ζητημάτων και η διάθεση των στηλών σε κάθε παραπονούμενο εναντίον οποιασδήποτε αρχής. Το πρώτο φύλλο της Ελευθερίας κυκλοφόρησε στις 2 Δεκεμβρίου του 1923, δύο εβδομάδες πριν τις

¹² Λάζου Μαρία – Άννα, *Ο Ηπειρωτικός Αγών(1927-1983) Και Η Ιστορία Του Περιφερειακού Τύπου Της Ηπείρου, Εκδόσεις, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2014, σ.9,10,11.*

¹³ Ιωάννης Νικολαΐδης, *Τα Γιάννενα του Μεσοπολέμου*, τ. Στ', σ.114, 177.

¹⁴ Λάζου Μαρία – Άννα, *ο.π.*, σ.10

εκλογές. Εκπροσωπούσε την ενωμένη αντιπολίτευση. Οι κρίσεις της για το μεγάλο θέμα της ληστείας δεν σταμάτησαν. Ο Χρηστοβασίλης με μια σειρά άρθρων και σχολίων αγωνίστηκε με κίνδυνο της ζωής του επί μήνες και χρόνια για την εξάλειψή της μάστιγας της ληστείας η οποία ερήμωσε την Ήπειρο. Πολλοί τον συμβούλευαν να σταματήσει τον αγώνα εναντίον της, ο ίδιος όμως συνέχιζε. Ας σημειωθεί ότι οι άλλες εφημερίδες δεν τήρησαν τόσο σθεναρή στάση απέναντι στην ληστεία, όσο η Ελευθερία. Μερικές μάλιστα αποσιωπούσαν εντελώς τα συνταρακτικά γεγονότα ή τα ανέφεραν περιληπτικά χωρίς έντονη αντίδραση.¹⁵ Η συγκεκριμένη εφημερίδα περιλάμβανε τις απόψεις του εκδότη για διάφορα θέματα της επικαιρότητας, τα γράμματα των αναγνωστών τα οποία έφταναν στην εφημερίδα καθώς και τις λεγόμενες Ηπειρωτικές ειδήσεις οι οποίες αφορούσαν τα τοπικά ζητήματα των κοινοτήτων. Φυσικά περιελάμβανε όπως και η εφημερίδα Ήπειρος διαφημίσεις για διάφορα προϊόντα καθώς και τα σημαντικότερα πολιτιστικά γεγονότα.¹⁶ Για το Μέτσοβο η εφημερίδα ασχολήθηκε με τις εκδηλώσεις δασικών πυρκαγιών, τις ληστείες, την εορτή της Αγίας Παρασκευής στις 26 Ιουλίου και άλλα θέματα κοινού ενδιαφέροντος.

Το 1925 τα θέματα τα οποία κυριαρχούσαν στις εφημερίδες ήταν η απομόνωση και ο οικονομικός μαρasmus στον οποίον είχε καταδικαστεί η περιοχή λόγω της αδιαφορίας του κράτους, της ακριτικής θέσης και της ανεπάρκειας των επικοινωνιών και η αναζωπύρωση της ληστείας σε όλες τις περιοχές της Ηπείρου. Το 1926, τα θέματα τα οποία κυριαρχούσαν στις εφημερίδες ήταν οι ειδήσεις για την εφαρμογή κάποιου βαθμού αποκέντρωσης, τον οποίον σχεδίαζε η κυβέρνηση για την οποία οι Ηπειρώτες έδειχναν μεγάλο ενδιαφέρον γιατί ύστερα από την κατάργηση της γενικής διοίκησης Ηπείρου και το πως κατανέμονται οι περιφέρειες με βάση το εκλογικό σύστημα καθώς ο συγκεντρωτισμός της Αθήνας, τους υποχρέωνε να ταξιδεύουν συχνά εκεί και η έξαρση της ληστείας με όλες τις συνέπειές της.¹⁷

Ένα θέμα με το οποίο ασχολήθηκαν τόσο οι τοπικές όσο και οι αθηναϊκές εφημερίδες ήταν η κτηνοτροφία και πιο συγκεκριμένα οι τοπικές ασχολήθηκαν με την αρρώστια των προβάτων ευλογιά και με την επιβολή του φόρου των αιγοπροβάτων, ενώ οι αθηναϊκές εφημερίδες αντιμετώπισαν το ζήτημα της κτηνοτροφίας πιο γενικά αναφερόμενες στον φόρο των αιγοπροβάτων και στο συνέδριο της κτηνοτροφίας. Ένα σημαντικό ζήτημα, το οποίο απασχόλησε εκτενώς και τον τοπικό και τον αθηναϊκό τύπο είναι το ζήτημα των συγκοινωνιών, το οποίο δεν αφορούσε μόνο το Μέτσοβο αλλά γενικά την Ήπειρο και την Θεσσαλία.

Μια άλλη εφημερίδα είναι η Φωνή της Ηπείρου. Πρόκειται για εβδομαδιαία εφημερίδα η οποία εκδίδονταν στην Αθήνα και διευθυντής της ήταν ο Γ. Γάγαρης.¹⁸ Η εφημερίδα αυτή εκδόθηκε αρχικά από 18 Σεπτεμβρίου του 1892 μέχρι 31 Δεκεμβρίου του 1893 και στην συνέχεια από το 1900 έως και το 1908.¹⁹ Τα θέματα της εφημερίδας αφορούσαν, το Κουτσοβλαχικό ζήτημα και άλλα ζητήματα.

Μέσα σε αυτή την ταραγμένη πολιτικά περίοδο του Μεσοπολέμου ο Τύπος διαδραμάτισε τον δικό του ρόλο. Πότε καυτηριάζοντας και κατακρίνοντας τόσο τα πολιτικά πρόσωπα όσο και την γενικότερη πολιτική σκηνή και πότε εγκρίνοντας με άρθρα γραμμένα σε έντονο ύφος τις πρακτικές της εκάστοτε κυβέρνησης. Άλλωστε ο Τύπος επηρέαζε τις αντιλήψεις των ανθρώπων για διάφορα θέματα. Στο τέλος της

¹⁵ Ιωάννης Νικολαΐδης, ο.π., τ. Ε', σ. 114,115, 121.

¹⁶ Κώστας Μάγερ, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα 1960.

¹⁷ Ιωάννης Νικολαΐδης, ο.π., τ. ΣΤ' σ. 127,158.

¹⁸ Γρηγόρης Μανόπουλος, «Η αρθρογραφία της εφημερίδας "Φωνή της Ηπείρου" για τα Κατσανοχώρια (1892-1915)», στο *Ηπειρωτικά Χρονικά*, τ. 43, Ιωάννινα 2009, σ.217.

¹⁹ Κώστας Μάγερ, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους 1790-1900*, τ. Α', Αθήνα 1957,σ.271.

δεκαετίας του 1930, οι συνταγματικές εγγυήσεις της ελευθερίας της έκφρασης, είχαν ανασταλεί από τις 4 Αυγούστου 1936. Αμέσως επιβλήθηκε η λογοκρισία η οποία άρθηκε μετά την απελευθέρωση της χώρας το 1944. Επιβλήθηκε ένα αυστηρό καθεστώς προληπτικού ελέγχου των εφημερίδων και άλλων εντύπων και λειτούργησε το κράτος σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες του Ιωάννη Μεταξά που, όπως φαίνεται, ασκούσε προσωπικά την εποπτεία του.²⁰

²⁰ Νίκος Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974*, ο.π., σ. 422.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ (ΤΕΛΗ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ - Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ)

1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Το όνομα Ήπειρος, το οποίο δηλώνει την στεριά και ετυμολογικά προέρχεται από την δωρική έκφραση «*Άπειρος χώρα*» όπως την αποκαλεί ο γεωγράφος Στράβων²¹ και όπως αναγνωρίζεται μέσα από τις νομισματικές επιγραφές. Χαρακτηρίζει μια περιοχή απόκρημνη και δύσβατη στο μεγάλο τμήμα των ορεινών όγκων Πίνδου και Γράμμου αλλά και έφορων κοιλάδων και πεδιάδων οι οποίες διαρρέονται από ποτάμια, η δε δυτική πλευρά βρέχεται από την θάλασσα. Γεωγραφικά βρίσκεται απέναντι από τα Επτάνησα, ειδικότερα απέναντι από την Κέρκυρα. Η έκτασή της υπολογίζεται σε 9.200 χιλιόμετρα.²²

Στην μεσημβρινή πλευρά της Πίνδου,²³ στα όρια Ηπείρου, Θεσσαλίας και δυτικής Μακεδονίας εξήντα χιλιόμετρα βορειοανατολικά του νομού Ιωαννίνων, βρίσκεται το Μέτσοβο.²⁴ Είναι χτισμένο σε υψόμετρο 1200μ από την επιφάνεια της θάλασσας²⁵ σε θέση στρατηγικής σημασίας, με δυνατότητες ελέγχου των εμπορικών δρόμων που οδηγούν στην Θεσσαλία και την Μακεδονία. Αποτελέσε τόπο στάσης των караβανιών από την ανατολή και την δύση και κέντρο συναλλαγών εμπόρων και ταξιδιωτών καθώς και οικιστικό πρότυπο που δέχθηκε ποικίλες επιρροές.²⁶

Πρόκειται για μια ορεινή πολιτεία η οποία αποτελεί μέρος της οροσειράς της Πίνδου και είναι τριγυρισμένη από τις κορυφές των βουνών οι οποίες είναι το Περιστερί(2295μ), ο Ζυγός (1650 μ) και η Κατάρα (1801 μ). Από αυτές τις κορυφές πηγάζει ολόκληρο το ποταμιακό σύστημα της Ελλάδας το οποίο είναι ο Αώος, ο οποίος κατευθύνεται προς την Βόρειο Ήπειρο και την Αδριατική, ο Αχελώος, ο οποίος διασχίζει τη δυτική Στερεά Ελλάδα ως το Ιόνιο, ο Άραχθος την Άρτα προς το Ιόνιο Πέλαγος, ο Πηνειός, ο οποίος διαρρέει όλη τη Θεσσαλική πεδιάδα ως το Αιγαίο και ο Αλιάκμονας, ο οποίος διασχίζει τη δυτικομεσημβρινή Μακεδονία ως το Θερμαϊκό κόλπο.²⁷ Επίσης από τον Ζυγό πηγάζει ο Μετσοβίτικος ποταμός ο οποίος σχηματίζει μια κοιλάδα στη βάση του Μετσόβου και ενώνεται στη θέση Μπαλντούμα με τον Άραχθο και σχηματίζεται από τα ύδατα του Μετσόβου και του όρους Ζυγού.²⁸ Το σύνολο της έκτασης είναι αδιάτμητος ορεινός όγκος, αφού οι

²¹ *Η Ιστορία της Ηπείρου*, Εκδόσεις Δωδώνη, 1982.

²² Μιχαήλ Β. Σακελλαρίου, *Ήπειρος 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1997, σ. 264.

²³ Παναγιώτης Αραβαντινός, *Χρονογραφία της Ηπείρου και των όμορων Ιλλυρικών χωρών*, τ. Β', Αθήνα 1856, σ.107.

²⁴ Βασίλης Χαρίσης, *Μέτσοβο- Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, Εκδόσεις Μέλισσα, 1992, σ. 9.

²⁵ Τάσος Ψαροβασίλης, *Το Μέτσοβο*, Εκδόσεις Εξωραϊστικός Σύλλογος Μετσόβου, Αθήνα 1958, σ.7.

²⁶ Μ. Β. Σακελλαρίου, *ό. π.*, σ.342.

²⁷ Τ. Ψαροβασίλης, *Το Μέτσοβο*, *ό. π.*, σ. 9.

²⁸ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 2016, σ.19.

πηγές των ποταμών δεν είναι εμπόδιο αδιαπέραστο, η περιοχή αυτή είναι «το κλειδί» των διαβάσεων από την Ήπειρο προς την Θεσσαλία και την Δυτική Μακεδονία. Το φυσικό περιβάλλον του Μετσόβου έχει αναντίρρητα το δικό του ύφος.²⁹ Για την ομορφιά του τοπίου χαρακτηριστική είναι η περιγραφή στο βιβλίο «*Αισθητική της Πίνδου*» ενός Μετσοβίτη που αναφέρει: «*Η θαυμασία λεπτοκάρυος οροσελαγή αποτελείται εκ πληθύος μικρών, εκ λειμώνων και λόφων καλλιφύτων, και κοσμείται εξ αλσών λεπτοκαρυών λευκών, πεύκων, ελάτων και φηγών, αποτελούντων εν συνόλω δάσος θελκτικώτατον επιστέφον την Μετσόβειον κλιτυάδα, και την κομώπολιν Μετσόβου*».³⁰

Η χλωρίδα της περιοχής, διαφοροποιείται κατά τόπους, ανάλογα με τη γεωλογική σύσταση των εδαφών. Στα ανατολικά, κυριαρχεί ο πρασινόλιθος, επικρατούν τα δάση και τα βοσκοτόπια. Στα δυτικά, κυριαρχεί ο ασβεστόλιθος, τα μέρη είναι άγονα και στο μέσο, κυριαρχεί ο φλύσχης, όπου υπάρχουν άφθονα νερά, έντονη βλάστηση και καρποφόρα δέντρα.

Οι κλιματολογικές συνθήκες οι οποίες επικρατούν στην περιοχή παραπέμπουν σε αυτές ενός καθαρά ηπειρωτικού κλίματος το οποίο είναι ψυχρό και δριμύ, με υψηλούς δείκτες βροχής και πολύ χαμηλές θερμοκρασίες και πολλά χιόνια το χειμώνα. Κάτω από αυτές τις κλιματολογικές συνθήκες και το ορεινό του εδάφους και της βλάστησης είναι φυσικό η περιοχή να αποτελεί βίοτοπο για άγρια ζώα όπως οι αρκούδες.³¹

Το Μέτσοβο αποτελούσε έναν από τους πιο ενεργούς οικισμούς της χώρας. Διοικητικά ανήκει στο νομό Ιωαννίνων και εκκλησιαστικά στη μητρόπολη Ιωαννίνων. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 έχει 2.500 κατοίκους.³² Η περιοχή του Μετσόβου χαρακτηρίζεται από ένα πολυσχιδές ανάγλυφο και λόγω της προνομιακής γεωγραφικής του θέσης υπήρξε προπύργιο εθνικό ενάντια στις από βορρά και δύση επιδρομές που έκαναν εναντίον της Ελλάδας βάρβαροι και πολιτισμένοι λαοί διαμέσου των αιώνων.³³ Αυτός ο ορεινός τόπος χτισμένος αμφιθεατρικά αποτέλεσε έναν σπουδαίο συγκοινωνιακό κόμβο διότι από αυτόν περνάει ο δρόμος που συνδέει την Ήπειρο με την Θεσσαλία από τον αυχένα του όρους Ζυγού και ο δρόμος που συνδέει την Ήπειρο με την Μακεδονία από τον ζυγό του χωριού Μηλιά. Άλλος δρόμος από το Μέτσοβο οδηγεί στα Ζαγοροχώρια και άλλος διαμέσου του Βοτονοσίου και της Χρυσοβίτσας οδηγεί στα Ιωάννινα. Ένας ακόμη ακολουθώντας τη ροή του Μετσοβίτικου ποταμού οδηγεί από τα Τρία Χάνια σε Ιωάννινα και Γότιστα και σε μια διακλάδωση στο Συρράκο. Το 1939 ολοκληρώθηκε ο αυτοκινητόδρομος ο οποίος συνδέει την Ήπειρο με την Θεσσαλία και διέρχεται από τον αυχένα του όρους Κατάρρα που έχει υψόμετρο 1639 μέτρα.³⁴

Οι οικισμοί σε καίρια στρατηγικά σημεία όπως το Μέτσοβο της κάθε ρωμαϊκής ή οθωμανικής αυτοκρατορίας τύχαιναν ιδιαίτερης μεταχείρισης και για τον επιπρόσθετο λόγο των δυσμενών καιρικών συνθηκών της περιοχής. Ο κάθε τοπικός πασάς δεν μπορούσε να επιβάλλει τους δικούς του κανόνες σε αυτούς τους

²⁹ Β. Χαρίσης, *Μέτσοβο, ό. π.*, σ. 9.

³⁰ Νικόλαος Πίχτος, *Αισθητική της Πίνδου*, β' έκδοση, έκδοση Δήμου Μετσόβου, Ιωάννινα 1988, σ. 69, 71.

³¹ Β. Χαρίσης, *Μέτσοβο, ό. π.*, σ. 9.

³² Νομός Ιωαννίνων, *Μέτσοβο*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Εκδόσεις Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής, σ.48.

³³ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, «Η μακραίωνη πορεία της φημισμένης πόλης», *Εφημερίδα Καθημερινή, Επτά Ημέρες Μέτσοβο*, (1994), σ.2.

³⁴ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ό. π., σ.22.

κατοίκους, οι οποίοι κρατούσαν στα χέρια τους τις κρίσιμες διαβάσεις Ηπείρου-Θεσσαλίας από τον Ζυγό.³⁵

Σύμφωνα με τον Στράβωνα η περιοχή του Μετσόβου υπαγόταν στη χώρα των Τυμφαίων και το ίδιο το Μέτσοβο είναι η αρχαία Παρωραία.³⁶ Στα αρχαία χρόνια λέγεται ότι εκεί που είναι σήμερα η επαρχία Μετσόβου κατοικούσε μια ελληνική φυλή οι Αίθικες. Ήταν όμως λόγω της έλλειψης συγκοινωνιών τόσο απομονωμένοι από τον υπόλοιπο ελληνισμό, ώστε οι αρχαίοι ιστορικοί να τους αναφέρουν σε εξαιρετικές μόνο περιπτώσεις και οι μεταγενέστεροι να νομίζουν ότι η ηπειρώτικη αυτή φυλή εξαφανίστηκε.³⁷ Από την άλλη πλευρά ο Άγγλος περιηγητής William Leake υποστηρίζει ότι στο σημερινό Μέτσοβο υπήρχε και αποικία των Ρωμαίων, η οποία ιδρύθηκε με σκοπό να εξασφαλίσουν οι ίδιοι την διάβαση του ζυγού. Φαίνεται πως οι Ρωμαίοι μετά την κατάληψη της Ηπείρου το 168 π. Χ., οπότε ο Αιμίλιος Παύλος κατέστρεψε εβδομήντα πόλεις και εξόντωσε τους κατοίκους τους, εγκατέστησε αποίκους και στρατιωτική φρουρά στο Μέτσοβο, με σκοπό την επιτήρηση της διάβασης του ζυγού και την διευκόλυνση των διερχόμενων από εκεί κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες που το ύψος του χιονιού υπερέβαινε τα δύο με τρία μέτρα.³⁸ Από τους Ρωμαίους ακόμη σύμφωνα με τον Rouqueville, λένε ότι προέρχονται και οι Ασπροποταμίτες που χωρίς να παρουσιάσουν καμία ιστορική απόδειξη, ισχυρίζονται ότι προέρχονται από τα υπολείμματα του στρατού του Πομπήιου, τα οποία αποσύρθηκαν από τα βουνά της Θεσσαλίας, μετά τη μάχη των Φαρσάλων.³⁹ Επίσης τα διάφορα τοπωνύμια ρωμαϊκής προέλευσης επιβεβαιώνουν τη ρωμαϊκή παρουσία στη περιοχή αυτή από το 167 έως το 250 μ.Χ.⁴⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα ρωμαϊκής ονομασίας αποτελεί η θέση Ιμπεριτσάρε η οποία βρίσκεται στην δεξιά όχθη του ποταμού Αώου όπου όπως λέγεται είχε στήσει το αυτοκρατορικό παλάτι της και παραθέριζε εκεί η αδελφή του αυτοκράτορα Οκταβίου και σύζυγος του Μάρκου Αντώνιου Οκταβία.⁴¹

2. ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΟΝΟΜΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Για την προέλευση του ονόματος του Μετσόβου, υπάρχουν πολλές απόψεις. Άλλοι υποστηρίζουν ότι προέρχεται από τη βλάχικη ονομασία «Μίντζου, Μίντζοβο, Μέτσοβο». Κάποιοι θεωρούν ότι προέρχεται από την λέξη «Μεσοβούνι, Μέσσοβο, Μέτσοβο». Μια ακόμη άποψη είναι ότι η ονομασία είναι σλαβική καθώς στην Ήπειρο υπάρχουν πολλά σλαβικά τοπωνύμια, τα οποία είναι κατάλοιπα από την κάθοδο από τον βορρά των Σλάβων τον 6^ο με 8^ο αιώνα μ. Χ. Οι Σλάβοι και οι Βούλγαροι χρησιμοποιούσαν στα ονόματά τους την κατάληξη – οβο για να δηλώσουν τον τόπο στον οποίον κατοικούν συγκεκριμένα ζώα, για αυτό ορισμένοι θεωρούν ότι το Μέτσοβο προέρχεται ετυμολογικά από το σλαβικό Metska που σημαίνει αρκούδα και από την κατάληξη – οβο η οποία μετά από κοινό όνομα

³⁵ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, Έκδοση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων και του Δήμου Μετσόβου, 2004, σ.62.

³⁶ Στράβων, *Γεωγραφικά*, τ. Ζ', σ. 235.

³⁷ Νικόλαος Β. Λώλης, *Τόποι και Θρύλοι της Ηπείρου*, Αθήνα 1961, σ.21,22.

³⁸ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ. 21.

³⁹ François Rouqueville, *Ταξίδι στην Ελλάδα*, Ήπειρος, Μετάφραση Παναγιώτα Γ. Κώτσου, Εκδόσεις Συλλογή Αφών Τολίδη, Αθήνα 1994, σ.290.

⁴⁰ Νομός Ιωαννίνων, *Μέτσοβο*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, ο.π., σ.47.

⁴¹ Β. Σκαφιδάς, ο.π., σ.22 και Τάσος Ψαροβασίλης, *Το Μέτσοβο*, ο.π., σ.11.

δηλώνει τον τόπο.⁴² Άλλη μια θεωρία είναι ότι η ονομασία αυτή προέρχεται από τους Βουλγάρους όταν εγκαταστάθηκαν, κατά τον 8^ο αιώνα σύμφωνα με τον ιστορικό Αδαμάντιο, στην Πίνδο και δημιούργησαν συνοικισμούς. Οι Βλαχόφωνες είχαν δώσει στον συνοικισμό το όνομα «Μίντζου ή Αμίντζου» το οποίο χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα από τους κατοίκους του Μετσόβου. Επιπλέον στο αρχείο του Μετσόβου και σε έγγραφο του Οικουμενικού Πατριαρχείου απαντάται ως «Μέτζοβον» και σπανιότατα ως «Μέσσοβον». Η γραφή «Μέσσοβον» είχε χαραχθεί και σε εντοιχισμένη μαρμάρινη πλάκα στη πρόσοψη κρήνης στην τοποθεσία Γκούρα του Μετσόβου. Από τις τρεις γραφές «Μέτζοβον, Μέσσοβον και Μέτσοβον» επικράτησε τελικώς η τελευταία.

Τον 7^ο αιώνα το Μέτσοβο, ανήκε στο θέμα της Νικοπόλεως, όπως φαίνεται στην «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια» στην μελέτη του ιστορικού Αδαμάντιου Αδαμαντίου με τίτλο «Μεσαιωνική Ήπειρος», όπου αναφέρονται τα ακόλουθα: «Από τον Ζ' αιώνα η Ήπειρος διαιρέθηκε στην Παλαιά Ήπειρο- Θέμα Νικοπόλεως – και στην Νέα Ήπειρο – Θέμα Δυρραχίου- και στην Παλαιά Ήπειρο οι γνωστότερες πόλεις ήταν η Χιμάρα, το Αργυρόκαστρο,...Μέτσοβον και τέλος η πρωτεύουσα Νικόπολη».⁴³ Το 1063 τον όνομα το βρίσκουμε, στην εκστρατεία του Νορμανδού Βοημούνδου κατά της Θεσσαλίας.⁴⁴ Άλλη μια πηγή στην οποία απαντά το όνομα Μέτσοβο είναι το «περί Κομνηνών» έργο του Γάλλου ιστορικού Σαλαντών, στο οποίο όπως μας πληροφορεί ο Ρουμάνος ιστορικός Μούρνου στο βιβλίο του «Ulahia Mare» δηλαδή Μεγάλη Βλαχία, αναφέρεται ότι ο Νορμανδός Βοημούνδος, μετά την κατάληψη των Ιωαννίνων από τον ίδιο, προκειμένου το 1083 να εκστρατεύσει κατά της Θεσσαλίας ήλθε σε συνεννόηση με τους Βλάχους του Μετσόβου, για να εξασφαλίσει τις διαβάσεις του όρους Ζυγού που φρουρούνταν από ένοπλο σώμα Μετσοβιτών. Σύμφωνα με μια αρχαία πηγή το «ιστορικό των Ιωαννίνων» γραμμένο από τους αδελφούς Φιλανθρωπινούς Πρόκλο και Κομνηνό μνημονεύεται για πρώτη φορά σε αυτήν το Μέτσοβο, αναφέροντας τα εξής: «Ο τιμιότατος εν ιερομονάχοις κυρ Ησαΐας καθηγούμενος του Μετσόβου, ουκ εξέφυγε την πλεονεξίαν του Τυράννου δεσμεύσας γαρ αυτόν ως κακούργον έθηκεν εις κλωβίον δια φιλαργυρίαν και εξηγορήθησαν οι οφθαλμοί αυτού παρά Θεοφιλών ανδρών εις άσπρα διακόσια και πάλιν ο Τύραννος αυτούς εξορύσσει και αυτόν πιπράσκει».⁴⁵ Αυτό το γεγονός συνέβη στις 2 Ιουνίου του 1381 μ.Χ. όταν δεσπότης της Ηπείρου στα Ιωάννινα ήταν ο βυζαντινοσέρβος Θωμάς Πρεάλιμπος, σύζυγος της Άννας Παλαιολογίνας και γαμπρός του δεσπότη Θεσσαλίας με έδρα τα Τρίκαλα Συμεών. Την εποχή εκείνη, μέσα δηλαδή 14^ο αιώνα, το Μέτσοβο υπαγόταν στην περιφέρεια του Μαλακασίου περιλαμβάνοντας την από Μέτσοβο μέχρι Συρράκο και μέχρι τον ποταμό Λούρο χώρα. Οι κάτοικοι της περιφέρειας αυτής ήταν ένα μίγμα από Έλληνες, Βλάχους, Βούλγαρους και Αλβανούς και βρίσκονταν συνεχώς σε πολεμική κατάσταση με τον δεσπότη της Ηπείρου Θωμά. Το 1380 εμφανίσθηκαν από την Μακεδονία στα σύνορα της Ηπείρου στρατοί Οθωμανών, οι οποίοι μπήκαν στο εσωτερικό και τέθηκαν υπό τις διαταγές του οπλαρχηγού Ισαήμ που ήταν εξωμότης Αλβανός. Ο Ισαήμ αφού συμμάχησε με τον δεσπότη της Ηπείρου Θωμά και αφού υπέταξε την πατρίδα του, κυριεύσε στη συνέχεια το φρούριο της Βελλάς και διαμέσου του Ζαγορίου έφθασε στις 2 Ιουνίου του 1381 βορείως του Μετσόβου στη θέση Πολιτσιές, εκεί συγκρούστηκε με τους παρατεταμένους Μαλακάσιους, τους οποίους κατατρόπωσε και κατέλαβε το

⁴² Στεφανία Μπέττη, *Ονοματολογία των χωριών του Νομού Ιωαννίνων*, Εκδόσεις Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, ΤΕΔΚ, Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1996, σ. 12,14.

⁴³ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ.23,24,25,26

⁴⁴ Τάσος Ψαροβασιλής, *Το Μέτσοβο*, ο.π., σ.11.

⁴⁵ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π.,σ. 25,26.

Μέτσοβο υποτάσσοντάς το στον δεσπότη Θωμά, ο οποίος συνέλαβε τον ηγούμενο Ησαΐα και τον έκλεισε στην φυλακή. Εξαπατώντας τον στην συνέχεια με την υπόσχεση ότι θα τον απελευθερώσει, έλαβε αρκετή αμοιβή διακόσια άσπρα από τους Μετσοβίτες αλλά αντί να τον απελευθερώσει τον τύφλωσε και τελικά τον πούλησε ως δούλο. Ο ηγούμενος Ησαΐας είναι ο πρώτος Μετσοβίτης που γνωρίζουμε.

Σύμφωνα με μια ακόμη θεωρία οι κάτοικοι της οροσειράς της Πίνδου έχουν την ρίζα τους στη μεγάλη αποικία της Ιταλικής πόλης Abruzzo. Άλλοι πάλι υποστηρίζουν την ύπαρξη στην Ιταλία κοντά στο βουνό Μπρούτζου, του ποταμού που φέρει το όνομα του Μετσόβου Αμίντζου, για να επισφραγίσουν έτσι την προέλευση των Μετσοβιτών από τους Ρωμαίους αποίκους και την έλλειψη κάθε συγγενικού τους δεσμού με τους βλάχους της Ρουμανίας.⁴⁶ Ο Άγγλος περιηγητής William Leake υποστηρίζει ότι το όνομα είναι Μεσοβούνιον τροποποιημένο.⁴⁷

3.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Η αρχή ίδρυσης των μόνιμων χωριών στην περιοχή της Πίνδου ανάγεται τον 16^ο αιώνα.⁴⁸ Ενώ είναι γνωστό ότι οι Βλάχοι υπήρχαν στο Μέτσοβο σε χρονολογία σημαντικά παλαιότερη κατά τον 10^ο αιώνα.⁴⁹ Οι Βλάχοι ποιμένες που ίδρυσαν το Μέτσοβο έκαναν μια άριστη επιλογή για δύο λόγους. Πρώτον γιατί βρίσκεται πάνω στην Εγνατία οδό. Ο ιστορικός Προκόπιος της Καισαρείας, ο οποίος αναφέρει τις ελληνόφωνες επιθαλάσσιες πόλεις της Αυλώνας, της Απολλωνίας και της Επιδάμνου σημερινό Δυρράχιο και επιβεβαιώνει την εθνολογική διάκριση που είχε κάνει ο Στράβων πεντακόσια χρόνια νωρίτερα σε σχέση με την διπλή αφετηρία της Εγνατίας Οδού το Δυρράχιο και την Απολλωνία. Η σημαντικότερη αρτηρία της χερσονήσου του Αίμου, η οποία καθόρισε και την μορφή των εμπορικών αλλά και των στρατιωτικών επικοινωνιών μεταξύ Κωνσταντινουπόλεως και Ιταλίας είναι η Εγνατία οδός. Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό έργο της Ρωμαϊκής οδοποιίας το οποίο και στην υστερορωμαϊκή εποχή ήταν αντικείμενο φροντίδας και σωστής λειτουργίας με οργανωμένους σταθμούς που λειτουργούσαν ως χώροι υποδοχής των διερχόμενων, αντικατάστασης των ίππων, κλπ. Η Εγνατία είχε δύο αφετηρίες το Δυρράχιο στον βορρά και την Απολλωνία στον νότο. Οι προσχώσεις όμως αχρήστευαν το λιμάνι της Απολλωνίας, με αποτέλεσμα να ενισχυθεί η σημασία του Δυρραχίου. Βέβαια δυνατότητα εισόδου στην Εγνατία οδό υπήρχε και από την Αυλώνα.⁵⁰ Επίσης είναι άριστη επιλογή γιατί βρίσκεται κοντά στο οροπέδιο Πολιτισιές, το οποίο αποτελεί μια απέραντη έκταση λιβαδιών για βοσκοτόπια και στρατοπέδευση.

Ο τόπος αυτός όμως, είχε και κάποια μειονεκτήματα τα βασικότερα των οποίων ήταν το μεγάλο υψόμετρο (1156 μέτρα στην κεντρική πλατεία) και η μεγάλη κλίση του εδάφους, η οποία σε πολλά σημεία φτάνει τις 45°. Παρόλα αυτά το

⁴⁶ Βασίλης Κραυγίτης, *Ταξίδι στην Ήπειρο*, β Έκδοση, Αθήνα 1970, σ.186.

⁴⁷ Στέφανος Δ. Παππάς, *Σύσταση και διοικητική εξέλιξη των κοινοτήτων, των δήμων και του νομού Ιωαννίνων*, Εκδόσεις Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2004, σ.290.

⁴⁸ Alan J. B. Wace- Maurice S. Thompson, *Οι Νομάδες των Βαλκανίων, Περιγραφή της ζωής και των εθίμων των Βλάχων της Βόρειας Πίνδου*, Εκδόσεις Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 206,207.

⁴⁹ François Pouqueville, *Ταξίδι στην Ελλάδα*, Ήπειρος, Μετάφραση Παναγιώτα Γ. Κώτσου, Εκδόσεις Συλλογή Αφών Τολίδη, Αθήνα 1994, σ. 357.

⁵⁰ Μ. Β. Σακελλαρίου, *Ήπειρος, ό. π.*, σ.150,151.

Μέτσοβο βρίσκεται πάνω στον πιο σημαντικό δρόμο που περνάει πάνω από την Πίνδο και ενώνει την Ήπειρο με την Θεσσαλία, το Ιόνιο με το Αιγαίο και την διάβαση του Ζυγού - τον αυχένα της Κατάρας- έγινε αιτία της ανάπτυξης και πηγή προνομίων για αυτόν τον ορεινό τόπο, που ουσιαστικά έζησε πάντα υπό το καθεστώς αυτονομίας σε όλη τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας και πριν από αυτήν.⁵¹ Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι από τον 10^ο και ως τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, το Μέτσοβο τελεί υπό προνομιακό καθεστώς. Ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος τον 10^ο αιώνα, ο Ανδρόνικος Γ΄ Παλαιολόγος τον 14^ο αιώνα, ο σουλτάνος Μουράτ ο Β΄ το 1430 και ο σουλτάνος Μεχμέτ Δ΄ το 1659, παραχώρησαν διαδοχικά στο Μέτσοβο και στα γειτονικά χωριά προνόμια, με τα οποία παρέχονταν οικονομικές ευκολίες, πολιτικές ελευθερίες καθώς και διοικητική και εκκλησιαστική αυτονομία. Στόχος των προνομίων αυτών ήταν η εξασφάλιση της συνεργασίας των κατοίκων στον έλεγχο της ορεινής διάβασης του Ζυγού-Κατάρας- για την άνετη και ασφαλή μετακίνηση των στρατευμάτων της Οθωμανικής κυριαρχίας από την Ήπειρο προς τη Θεσσαλία, τη Μακεδονία, την πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολη και αντίστροφα. Το Μέτσοβο πρόσφερε στην Οθωμανική αυτοκρατορία πολύ μεγάλες δυνατότητες για την υλοποίηση του προγράμματός της. Για αυτό και ευνοήθηκε με τα προνόμια, που στο μεγαλύτερο μέρος τους ήταν φορολογικές απαλλαγές και τα οποία βοήθησαν το Μέτσοβο να αναπτυχθεί εμπορικά, οικονομικά, πνευματικά και πολιτιστικά.⁵²

Στα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας και πιο συγκεκριμένα το 1430 όταν σουλτάνος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν ο Μουράτ ο Β΄ παραχωρήθηκαν τα πρώτα προνόμια στο Μέτσοβο, το οποίο εντασσόταν στην κοινότητα του Μαλακασίου. Το προνομιακό καθεστώς απάλλαξε μια κοινότητα ή μια περιοχή από την συνήθως καταπιεστική εξουσία των τοπικών οργάνων της Οθωμανικής εξουσίας και τις συνέδεε απευθείας με την Υψηλή Πύλη όπως συνέβαινε στη περίπτωση του Μετσόβου.⁵³ Τον Απρίλιο του 1430 ο σουλτάνος Μουράτ ο Β΄ (1421-1451) κατέλαβε την Θεσσαλονίκη, που την κατείχαν οι βενετοί. Ακολούθησε μεγάλη καταστροφή της πόλης και σφαγή του πληθυσμού επειδή αντιστάθηκαν.⁵⁴ Τον Ιούνιο του ίδιου έτους, ο Μουράτ αποφάσισε να καταλάβει την πρωτεύουσα του δεσποτάτου της Ηπείρου, που ήταν τότε τα Ιωάννινα.⁵⁵ Για αυτό το σκοπό έστειλε τον Σινάν πασά, ο οποίος διερχόμενος από την διάβαση του Ζυγού κοντά στο Μέτσοβο, συνάντησε πολλούς ένοπλους Μετσοβίτες φύλακες, που φρουρούσαν τις επικίνδυνες διαβάσεις. Οι φύλακες, αφού είχαν πληροφορηθεί τις καταστροφές στην Θεσσαλονίκη,⁵⁶ διευκόλυναν τα στρατεύματα του Σινάν πασά προς τα Γιάννενα. Ο Μουράτ για τις υπηρεσίες των φρουρών του ζυγού προς τον Σινάν πασά, τους επέτρεψε να συνεχίσουν να φυλάνε την διάβαση του Ζυγού, η οποία αποτέλεσε το πρώτο αρματολίκι της Ηπείρου που αναγνωρίστηκε επίσημα από τους Οθωμανούς και σε αυτό υπηρέτησαν οι πιο γνωστοί κλέφτες της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας, ο αριθμός των οποίων ανήλθε σε εκατό με διακόσιους οπλοφόρους.⁵⁷

⁵¹ Στέφανος Γ. Ψημένος, *Ανεξερεύνητη Ήπειρος*, β΄ Έκδοση, Αθήνα 2007, σ. 446.

⁵² Νομός Ιωαννίνων, *Μέτσοβο*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, ο.π., σ. 47. Και Μιχαήλ Γ. Τρίτος «Η μακραίωνη πορεία της φημισμένης πόλης», ο.π., ,σ.3.

⁵³ Γ. Β. Νικολάου, *Ο Ελλαδικός χώρος την περίοδο της Οθωμανικής και Βενετικής Κυριαρχίας Ι*, Ιωάννινα 2016, σ.55,56

⁵⁴ Μ. Β. Σακελλαρίου, *Ήπειρος*, ό.π., σ. 240.

⁵⁵ Κώστας Ν. Νικολαΐδης, *Τα Γιάννενα, το Κάστρο, η Λίμνη, το Νησί*, Δ΄ Έκδοση, Εκδόσεις Δωδώνη, σ.208.

⁵⁶ Μ. Β. Σακελλαρίου, ο.π., σ.240.

⁵⁷ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, ο.π., σ.3.

Μετά από πρόταση του ίδιου του Σινάν πασά στο Μέτσοβο παραχωρήθηκαν προνόμια τα οποία ήταν: ο αρχηγός της φρουράς (ο καπετάνιος) να επιτηρεί τα στενά του Ζυγού και να προστατεύει τους ταξιδευτές. Να δικάζει ο εν λόγω αρχηγός Δερβέναγας μαζί με τον εφημέριο του Μετσόβου τις αναφυόμενες μεταξύ των κατοίκων διαφορές και ορισμένων γύρω περιοχών. Να μετέχει της τοπικής πολιτικής διοικήσεως ως ένας εκ των τριών κοτζαμπάσηδων. Ο αρχηγός της φρουράς έλαβε και άλλα προνόμια από τον σουλτάνο Μουράτ Β' τα οποία ήταν: το δικαίωμα να εισπράττει ένα ποσοστό από τις εισπράξεις των διοδίων και να απαλλάσσεται από τον φόρο της δεκάτης διαμέσου του δικαιώματος βοσκής των ποιμνίων του στα γύρω λιβάδια.

Τα προνόμια ίσως να αποτελούσαν προσθήκες ή βελτιώσεις υπαρχόντων προνομίων, διατηρήθηκαν μέχρι το 1480. Έκτοτε οι Οθωμανοί άρχιζαν να καταπιέζουν τους κατοίκους και τα οθωμανικά στρατεύματα διερχόμενα διαμέσου του Μετσόβου προέβαιναν σε λεηλασίες περιουσιών και δολοφονίες αθώων ανθρώπων. Η κατάσταση αυτή οδήγησε τους Μετσοβίτες στην απόφαση να υποταχθούν στους Οθωμανούς με τον όρο να διοικούνται απευθείας από την βαλιντέ σουλτάν.⁵⁸ Με την υπαγωγή αυτή το Μέτσοβο καθίσταντο ένα από τα σημαντικότερα δερβένια και με το καθεστώς αυτό διατηρήθηκε έως τον 18^ο αιώνα και με αυτόν τον όρο συναντάται στα Οθωμανικά έγγραφα των αρχείων από τον 15^ο αιώνα. Λόγω της ιδιαίτερης γεωγραφικής θέσης στις διόδους του όρους ζυγού που συνετέλεσε στην σταθεροποίηση των οικισμών. Ήδη από τον 15^ο αιώνα της Οθωμανικής κατάκτησης, το δερβενικό καθεστώς φρόντισε να ενισχύσει το στρατιωτικό πέρασμα και να συγκρατήσει τον πληθυσμό σε αυτό το επίκαιρο σημείο των δρόμων, για να μην διασκορπιστεί προς τις κατευθύνσεις που θα του εξασφάλιζαν βιωσιμότητα και προς τα κέντρα που θα διέθεταν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Αλλά το ίδιο κράτος θα τους εξασφάλιζε τις συνθήκες της ζωής του μέσω της κτηνοτροφίας που ασκούσε.⁵⁹ Με τον τρόπο αυτόν κατόρθωσαν οι Μετσοβίτες να διατηρήσουν το δημοκρατικό τους πολιτεύμα. Την εποχή της υπαγωγής στην Βαλιντέ Σουλτάν η περιοχή του Μαλακασίου διαιρέθηκε σε τρία τμήματα ένα από αυτά ήταν και το Μέτσοβο το οποίο πλέον αποτελεί ξεχωριστή ομοσπονδία.

Η προστασία της βαλιντέ σουλτάν όμως διατηρήθηκε μέχρι το 1648, διότι από τότε και έπειτα οι σουλτάνοι άρχισαν να αφαιρούν το προς την Βαλιντέ Σουλτάν διδόμενο φόρο της δεκάτης και το διέθεταν υπέρ διακεκριμένων Οθωμανών πολεμιστών στους οποίους είχε δοθεί ο τίτλος του σπαχή. Αργότερα καταργήθηκε η εξουσία της βασιλομήτορος και εν συνεχεία έλειπε και η αυτονομία και εισήχθη και σε αυτό το διαμέρισμα της Ηπείρου το γενικό φορολογικό σύστημα της κυβέρνησης. Οι Οθωμανοί υπάλληλοι έρχονταν στο Μέτσοβο και εισέπρατταν μετά από καταπιέσεις εκτός από τους γνωστούς φόρους και άλλους όπως φόρος επί γάμων, μελισσών οίνου κ.α. Σε αυτή την δύσκολη εποχή το Μέτσοβο δοκιμάστηκε αρκετά εξαιτίας των διερχόμενων στρατευμάτων που περνούσαν από τον Ζυγό, αλλά και εξαιτίας των Αλβανικών συμμοριών, που συχνά λεηλατούσαν την περιφέρεια αποδεκατίζοντας προπάντων την κτηνοτροφία των Μετσοβιτών. Για αυτούς τους λόγους το Μέτσοβο στις αρχές του 17^{ου} αιώνα πέρασε μια περίοδο μαρτυρίας και παρακμής. Την περίοδο από το 1650 έως το 1659 οι κάτοικοι του αναγκάζονταν να μεταναστεύσουν για να ξεφύγουν από την βαριά φορολογία και τις λεηλασίες και

⁵⁸ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου (1659-1924), Η Θρησκευτική- Εθνική και Κοινωνική της προσφορά*, Εκδόσεις Ίδρυμα Βαρόνου Μιχαήλ Τσοσίτσα, Ιωάννινα 1990, σ38.

⁵⁹ Βασιλική Ρόκκου, *Ορεινές κοινωνίες κατά την περίοδο της Οθωμανικής Κυριαρχίας στα Βαλκάνια*, Εκδόσεις Ερωδιός, Θεσσαλονίκη 2007, σ 74,75, 142.

αυτοί που έμεναν πίσω ήταν λιγостоί και ασχολούνταν με την συντήρηση και τη διάνοιξη της οδού που περνούσε από τον αυχένα του Ζυγού.⁶⁰

Η κατάσταση άλλαξε από το δεύτερο μισό του 17^{ου} αιώνα, όταν σουλτάνος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν ο Μεχμέτ ο Δ' (1648-1687). Τότε δόθηκαν τα σημαντικότερα προνόμια στους Μετσοβίτες και την γύρω περιοχή. Η παράδοση ανέφερε ότι ο μεγάλος βεζίρης Ατζέν Φαζήλ Αχμέτ Κιοπρουλού, κατά την ΙΣ' εκατονταετηρίδα κατηγορήθηκε από τον σουλτάνο και για να μην θανατωθεί δραπέτευσε από την Κωνσταντινούπολη. Έφθασε στα Τρίκαλα όπου γνωρίστηκε με τον Μετσοβίτη αρχισέλιγκα Κυριάκο Φλόκα, στον οποίο αποκάλυψε την πραγματική του ταυτότητα και του ζήτησε την προστασία του. Τρία χρόνια έμεινε κοντά στον Φλόκα, έως ότου ο σουλτάνος βεβαιώθηκε για την αθωότητά του βεζίρη. Εξέδωσε φερμάνι με το οποίο του έδινε αμνηστία. Το φθινόπωρο του 1659, πήγε ο Κυριάκος Φλόκας στην Κωνσταντινούπολη και επέστρεψε στο Μέτσοβο με σουλτανικά φερμάνια με προνόμια. Τα προνόμια αυτά ήταν: Η περιοχή του Μετσόβου θεωρείται ιερά και αυτόνομη και τόπος πολιτικής ασυλίας. Να φυλάνε οι ίδιοι οι κάτοικοι τις διόδους της Μετσοβίτικης δικαιοδοσίας και να μην διαμένουν Οθωμανοί εντός αυτής. Να δίνει η κοινότητα ετήσιους τόκους αντί ολόκληρης της φορολογίας και υποχρέωσης προς το αυτοκρατορικό ταμείο μόνο εκατόν δεκατρείς χιλιάδες άσπρα που αντιστοιχούσαν σε εννιακόσια σαράντα ένα γρόσια. Για οποιονδήποτε λόγο καταδιώκεται και ζητείται από οποιοσδήποτε αρχές άτομο κάθε θρησκείας και τάξεως να προσφεύγει εντός της Μετσοβίτικης δικαιοδοσίας για οποιαδήποτε αιτία. Οι διερχόμενοι Οθωμανοί να θεωρούν την γη εκείνη ως ιερή και υποχρεώνονται εξερχόμενοι των ορίων, να τινάζουν τα πόδια τους και τα πέταλα των αλόγων τους, για να μην σύρουν έξω ούτε σκόνη από το ιερό αυτό Μετσοβίτικο χώμα. Να διέπεται αυτή η περιοχή από πατριαρχικό έξαρχο. Να υπάγεται διοικητικά στον νομό Ευβοίας και δικαστικά στον καδή της Λειβαδιάς, και για την αποφυγή των βλαβών της κοινότητας και των οικονομικών διαφορών, αναγκάζονται οι κάτοικοι για να συμβιβάζονται επί τόπου για κάθε ατομική διαφορά.⁶¹ Τα προνόμια αυτά επεκτείνονταν και στους κατοίκους των χωριών περίξ του Μετσόβου δηλαδή στο Μαλακάσι, στην Κουτσούφλιανη (σημερινή Παναγία), στη Μηλιά και στο Βοτονόσι.⁶² Συνέπεια αυτών των προνομίων ήταν το ότι συνέρρευσαν και εγκαταστάθηκαν μόνιμα στο Μέτσοβο από παντού χριστιανοί καταπιεζόμενοι ή επαπειλούμενοι. Όπως η οικογένεια Τσανάκα από την Βέροια, η οικογένεια Πίχτου από την Μοσχόπολη Κορυτσάς, η οικογένεια Δημάκη από το Χαλίκι Τρικάλων, η οικογένεια Τσιπούρη από το Κηπουργιό Γρεβενών, η οικογένεια Τζίμα από το Περιβόλι Γρεβενών, η οικογένεια Βαρδάκα από το Αργυρόκαστρο, η οικογένεια Μπούμπα από το χωριό Ζουμπάντζι των Γρεβενών και Τζωάννου από την Ιταλία.⁶³ Μετά την άφιξη των νέων κατοίκων το χωριό το οποίο βρισκόταν στους πρόποδες του βουνού μετατέθηκε στην σημερινή του θέση.⁶⁴

Ανανεώσεις των προνομίων του 1659 έγιναν και επί των σουλτάνων: Μαχμούτ Χαν Α', Οσμάν Γ', Αμπτούλ Χαμίτ Χαν, Σελίμ Γ' και Μουσταφά Γ' (1757-1774).⁶⁵ Τα προνόμια οι Μετσοβίτες με την βοήθεια των ισχυρών Μετσοβιτών της Κωνσταντινουπόλεως, φρόντιζαν διαρκώς να τα ανανεώνουν σε κάθε αλλαγή σουλτάνου. Αυτό το έκαναν για να περιορίσουν την αυτονομία τους

⁶⁰ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ.26,27,28,29.

⁶¹ Νικόλαος Β. Λώλης, *Τόποι και Θρύλοι της Ηπείρου*, ο.π., σ.22,23.

⁶² Παναγιώτης Αραβαντινός, *Χρονογραφία της Ηπείρου*, ο.π., σ. 107,108.

⁶³ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ.34.

⁶⁴ Παναγιώτης Αραβαντινός, ο.π., σ. 107, 108.

⁶⁵ Μ. Β. Σακελλαρίου, *Ηπειρος*, ο.π., σ.243.

από τις αυθαιρεσίες των όμορων βαλχίδων, καδήδων και ντερεμπέδων, οι οποίοι σε κάθε σουλτανική μεταβολή προσπαθούσαν να ατονήσουν ή ακόμη και να εκμηδενίσουν την ισχύ των προνομίων.⁶⁶ Τα προνόμια του Μετσόβου, με εξαίρεση αυτό της πατριαρχικής εξαρχίας που διατηρήθηκε μέχρι το 1924, καταργήθηκαν από τον Αλή Πασά το 1795, ως αποτέλεσμα των πρακτικών του που κατήργησε την ισχύ του φερμανίου και έκανε την περιοχή του Μετσόβου τσιφλίκι του μαζί με τις άλλες ηπειρωτικές χώρες.⁶⁷

Η διακυβέρνηση του Αλή πασά ήταν αρπακτική και τοκογλυφική καθώς χρησιμοποιούσε όλα τα μέσα για να αυξήσει την περιουσία του. Με το πρόσχημα ότι προστάτευε τους βοσκούς από τους ληστές τους επέβαλε φόρους και σιγά-σιγά κατέλαβε την γη τους υποχρεώνοντάς τους να πληρώνουν ενοίκιο για να βοσκήσουν σε αυτή τα κοπάδια τους. Έπειτα έγινε κάτοχος πολυάριθμων κοπαδιών που προέρχονταν από την λεηλασία των μεγάλων μπέηδων της επικράτειας του, τους οποίους είχε εκδιώξει από την Ήπειρο. Υπολογίστηκε ότι η αξία των κοπαδιών από τα αιγοπρόβατα που ανήκαν στον βεζίρη Αλή πασά ανερχόταν πάνω από δύο εκατομμύρια πιάστρα. Ενώ η συνολική αξία των κοπαδιών που ανήκαν στους βλάχους ανέρχονταν συνολικά σε σαράντα εκατομμύρια πιάστρα.⁶⁸ Ακόμα ο Αλή πασάς πέρα από την αύξηση της φορολογίας, στο εξαπλάσιο σχεδόν, υποχρέωσε την κοινότητα να διατηρεί αλβανική φρουρά καθώς και αχθοφόρους για την μεταφορά ανθρώπων και ζώων της εξουσίας κατά τους χειμερινούς μήνες, από την διάβαση του Ζυγού.

Στην περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης του 1821, το Μέτσοβο εξαιτίας του ότι εκεί υπήρχαν ισχυρές Οθωμανικές δυνάμεις δεν συμμετείχε ενόπλιως στην επανάσταση εργάστηκε όμως μέσω της Φιλικής Εταιρείας για την επιτυχία της.⁶⁹ Οι Μετσοβίτες πατριώτες, μετά την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας το 1814 είτε διαμένοντες στο Μέτσοβο, είτε εγκατεστημένοι ως έμποροι σε Κωνσταντινούπολη, Ρωσία, Βλαχία, Αυστρία, Αίγυπτο και σε άλλα μέρη της υπόδουλης Ελλάδας έσπευσαν να εγγραφούν μέλη αυτής και άλλοι εξ' αυτών πρόσφεραν την υλική ενίσχυση για τον αγώνα και άλλοι εντάχθηκαν σε επαναστατικά σώματα και αγωνίστηκαν κατά την διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα. Σημαντικοί Μετσοβίτες Φιλικοί ήταν οι ακόλουθοι: Ιωάννης Γκαντέλλος, Αποστόλης Χατζής, Δημήτρης και Στέργιος Τζίμας, Ιωάννης Απ. Τσάπος, και Ζιώγος Παπαγιάννης ή Παπαϊωάννου, οι οποίοι συνελήφθησαν από τον Χουρσίτ πασά κατά το πέρασμά του από το Μέτσοβο το 1822 και απαγχονίστηκαν στην Λάρισα. Ακόμη οι Αναστάσιος Μανάκης, Ζήνων και Μιχαήλ Ισαυρίδης, Αναστάσιος Ιωάννης και Στέργιος Ιωάννης Καραμίχου, Κοντογιάννης, Κ. Λούκας, Αναστάσιος Μπούμπας, Στέργιος Σταμέρωφ, Ιωάννης Κυργούσιος, Θεόδωρος και Κυριάκος Τουσσίτσας, Αναστάσιος Τασσίκας, Γεώργιος Μπάος, Ζιώγος Γεώργιος Παπαϊωάννου.⁷⁰ Επίσης μέλη της ήταν και οι εξής: Μιχαήλ Τοσίτσας, Κυριάκος ή Κυριακού Τασσίκας, Σταμέρωφ Κυριάκος, Βαρατάσης Απόστολος και Μπουραζάνης Δημήτριος.⁷¹ Επιπλέον οι: Μανώλης Ξυδάς, Κωνσταντίνος Δούκας και Δημήτριος Ζαμάνης, ο οποίος διέθεσε όλη την τεράστια περιουσία του στην Βλαχία, για τον σκοπό της Φιλικής Εταιρείας. Ακόμη ο υπερασπιστής του Αλέξανδρου Υψηλάντη, Δημήτριος Ίπατρος, ένας από τους πιο σπουδαίους αποστόλους της Φιλικής Εταιρείας που μύησε στην Αίγυπτο και την

⁶⁶ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, «Η μακράιωνη πορεία της φημισμένης πόλης, ο.π., σ.3.

⁶⁷ Παναγιώτης Αραβαντινός, ο.π., σ.109.

⁶⁸ Fr. Rouqueville, Ταξίδι στην Ελλάδα, Ήπειρος, ό. π., σ. 347,348.

⁶⁹ Δημήτριος Τρ. Παπαζήσης, *Το Μέτσοβο, Ιστορικά -Λαογραφικά Θέματα*, Αθήνα 1980,σ.9,69

⁷⁰ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ.171.

⁷¹ Γ. Πλατάρης, *Το Σημειωματάριο Ενός Μετσοβίτη*, Αθήνα 1972, σ. 249.

Συρία διάφορα σημαντικά πρόσωπα.⁷² Αντιπρόσωποι της Φιλικής Εταιρείας στην Βιέννη ήταν οι αδελφοί Δημήτριος και Νικόλαος Ποστολάκας, από τους οποίους ο Δημήτριος υπήρξε ο ιδρυτής το 1834 της Εθνικής Βιβλιοθήκης στην οποία μάλιστα δώρισε και πολλά σπάνια ατομικά του βιβλία. Σημαντικό ρόλο στον αγώνα της επανάστασης είχαν και οι Μετσοβίτες αρματολοί αδελφοί Δεληγιάννη (Τσοπαίοι), ο Μουργκάνης και ο Μπέλλος καθώς και ο Ρας Γκιόργκι της Αβησσυνίας.⁷³

Μετά την εθνεγερσία του 1821, το Μέτσοβο και η περιοχή των Ιωαννίνων συνέχισαν να βρίσκονται υπό Οθωμανική κυριαρχία. Στην συνέχεια των αγώνων για την απελευθέρωση συνέβη στο Μέτσοβο ο περίφημος χαλασμός του Γρίβα. Πρόκειται για μια ατυχή και χωρίς καλή οργάνωση εξέγερση, η οποία έγινε στις 27 Μαρτίου του 1854. Στα πλαίσια της εξέγερσης των Ηπειρωτών, ο στρατιωτικός Διοικητής των Ιωαννίνων Αβδή- Πασάς που είχε επιστρέψει από το Μοναστήρι με μέρος της φρουράς της πόλης και πολυβόλα κινήθηκε την 9 Μαρτίου 1854, για να περικυκλώσει τον στρατηγό Θεόδωρο Γρίβα που βρισκόταν στο χωριό Κουτσελιό. Οι Οθωμανοί είχαν πολλές απώλειες. Ο στρατηγός Γρίβας ζητώντας διέξοδο για τους οπλοφόρους του κατέφυγε στο Μέτσοβο, το οποίο κατέλαβε με χίλιους πεντακόσιους άνδρες και οργάνωσε την άμυνα του. Οι πρόξενοι της Γαλλίας Βερτρέν και ο υποπρόξενος της Αγγλίας Θ. Δαμασκηνός ανακοίνωσαν από κοινού, ότι δεν υποστηρίζουν την επανάσταση και συμβούλευαν τους χριστιανούς της επαρχίας Ιωαννίνων να αποκρούσουν κάθε επαναστατική ιδέα.⁷⁴ Μαζί του ο Γρίβας είχε και τον στρατηγό Κόκκαλη με τριακόσιους από τους μαχητές του. Μετά από δύο αποτυχημένες προσπάθειες, με την πρώτη στις 25^{ης} Μαρτίου, ο Οθωμανικός στρατός εισήλθε στο Μέτσοβο στις 27 Μαρτίου από αφύλακτο σημείο.⁷⁵ Οι Οθωμανοί «κατέκαυσαν, διήρπασαν, εβίασαν και εφόνευσαν». Ο απολογισμός αυτής της καταστροφικής εξέγερσής αποτυπώνεται στους στοίχους ενός δημοτικού τραγουδιού που λέει: «Σε όλον τον κόσμο ζαστεριά, σε όλον τον κόσμο ήλιος και στο καημένο Μέτσοβο όλο καπνός και φλόγες, το ρήμαζαν, το ξέσκισαν του Αβδή πασά τα ασκέρια».⁷⁶

Όποια και αν ήταν η παρακμή του Μετσόβου με τον περιορισμό των προνομίων του από τον Αλή πασά ή από τις διάφορες πολιτικές αστάθειες και λεηλασίες ή και ακόμη γενικότερα από τις οικονομικές συνέπειες στην περιοχή, λόγω των ανακαλύψεων της τεχνολογίας στη δυτική Ευρώπη, καμιά από τις παραπάνω αιτίες δεν μπορούσε να επιφέρει την καταστροφή που υπέστη το Μέτσοβο και η περιοχή από την επανάσταση των Θεοδωράκη και Δημητρίου Γρίβα και των οπαδών τους, στα 1854. Κάηκαν συνολικά τετρακόσια σπίτια από τα οποία διακόσια είκοσι της πόλης του Μετσόβου και εκατόν ογδόντα των περιχώρων. Δέκα νέοι απαγχονίστηκαν στα πλατάνια της Αγίας Παρασκευής, για να επακολουθήσουν σφαγές και φόνοι σαράντα ακόμη Μετσοβιτών, βιασμοί, καταστροφές και ερημώσεις. Η συνολική υλική αποτίμηση του τρομερού χαλασμού ξεπέρασε τα είκοσι εκατομμύρια πεντακόσιες χιλιάδες αργυρά γρόσια ενώ τα συνολικά θύματα της συμπλοκής έφταναν τα εξακόσια.⁷⁷ Χαρακτηριστικά για τις ενέργειες των Αλβανών είναι και τα όσα αναφέρει ο Αυστριακός διπλωμάτης στα Ιωάννινα Ferdinand Haas στο υπουργείο εξωτερικών στην Βιέννη λέγοντας χαρακτηριστικά:

⁷² Τάσος Ψαροβασίλης, *Το Μέτσοβο*, ο.π., σ. 15,16.

⁷³ Βασίλης Κραπίτης, *Ταξίδι στην Ήπειρο*, ο.π., σ. 189.

⁷⁴ Βασίλης Κραπίτης, *Η Ιστορία των Ιωαννίνων (Θ' αιώνας μέχρι 1913)*, Αθήνα 1988, σ. 124,125.

⁷⁵ Παναγιώτης Αραβαντινός, *Περιγραφή της Ηπείρου εις μέρη τρία, μέρος Β'*, Εκδόσεις Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα 1984, σ. 239,240.

⁷⁶ Δημήτριος Τρ. Παπαζήσης, *Το Μέτσοβο, Ιστορικά- Λαογραφικά Θέματα*, ο.π., σ. 11.

⁷⁷ Γεώργιος Πλατάρης-Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., σ.69.

«Περί χίλιοι πεντακόσιοι Αλβανοί ελιποτάκτησαν μετά των λαφύρων των επανακάμψαντες εις τας ιδιαιτέρας των πατρίδας. Τμήμα τούτων εκόμισαν τα λάφυρα των εις την ενταύθα αγοράν, όπου περιφερόμενοι με τα ιερά σκεύη των εκκλησιών και τα ιερά άμφια ανά χείρας προς βαθυτάτην λύπην του χριστιανικού πληθυσμού ενέπαιζαν και ησέβουν πολυειδώς. Αλλά και παρά τα Τρία Χάνια σταθμεύον τακτικός στρατός διεξεδίκει μερίδα εκ των λαφύρων τούτων». Τα αποτελέσματα αυτής της Ηπειρώτικης Επανάστασης του 1854 δίνονται από τον Παναγιώτη Αραβαντινό οποίος γράφει τα ακόλουθα: «*Εν τω θνησιγόνω αυτό αγώνι περί τα εκατόν χωρία και κόμμαι της χώρας ταύτης ηρημώθησαν, καθότι δια πυρός, μαχαίρας και λεηλασιών οι λυμεώνες Αλβανοί έπεσαν κατά των εν αυτοίς ενοικούντων χριστιανών, φιλήσυχων όντων και άοπλων κατά τον πλείστον και εν γένει σχεδόν οι κάτοικοι της Μολοσσίας, Θεσπρωτίας και Αμφιλοχίας, δι ην συνεπή τας περιστάσεις αποτυχίαν έσχε το επαναστατικόν αυτό κίνημα, έμελλον ιδείν τας οικήσεις αυτών κατεστραμμενας, την ιδίαν περιουσίαν αφηρπαγμένην και την εαυτών ύπαρξιν επί ζύλου ακμής*».⁷⁸

Οι Μετσοβίτες παρ' όλη την τεράστια καταστροφή δεν εγκατέλειψαν το Μέτσοβο, αλλά το ξαναέκτισαν. Την ίδια εποχή οι Οθωμανοί για να διασφαλίσουν την κατοχή του στρατηγικού αυτού κόμβου άρχισαν να ανεγείρουν στρατώνες στο κέντρο του Μετσόβου περιτειχισμένους σε ένα είδος φρουρίου,⁷⁹ το οποίο κατεδαφίστηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1930.

4. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΣΤΑΘΕΙΑ- ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ

Στην περίοδο 1830 – 1917, η νεοελληνική πολιτική ιδεολογία κυριαρχήθηκε από την αναζήτηση εθνικής ταυτότητας και την Μεγάλη Ιδέα. Η πολιτική ζωή χαραχθηκε από την επιδίωξη κοινωνικής συναίνεσης και τον αλυτρωτισμό. Επί έναν σχεδόν αιώνα, από το τέλος των εμφυλίων πολέμων του 1825-1826 έως το 1916, η ελληνική κοινωνία μετασχηματίσθηκε εκ βάθρων. Πρόκειται για πολιτικό μετασχηματισμό, με την καθιέρωση του κοινοβουλευτισμού και της καθολικής ψηφοφορίας, αλλά και οικονομικό και κοινωνικό με βαθμιαίες και ευρύτατες μεταρρυθμίσεις. Σε κλίμα ιδεολογικής, κοινωνικής και πολιτικής ρήξης, επήλθαν μετά το 1917, ο διχασμός, η Μικρασιατική καταστροφή, τα κύματα των προσφύγων, η πολιτική ανατροπή του 1922, η εκτέλεση των έξι, η καθάρωση της βασιλείας, η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας και τα αλλεπάλληλα στρατιωτικά κινήματα, με κατάληξη την δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου 1936. Οι κυβερνήσεις αυτής της εποχής σημείωσαν επιτυχίες στην αποκατάσταση των προσφύγων, την αναδιοργάνωση του κράτους, την κοινωνική νομοθεσία και την οικονομική πολιτική.⁸⁰

Η περίοδος που ακολούθησε την Μικρασιατική Καταστροφή ήταν μια μεταβατική εποχή χωρίς ξεκάθαρο ιδεολογικό προσανατολισμό. Η εσωστρέφεια η οποία κυριαρχούσε και η νέα πολιτικοκοινωνική πραγματικότητα, η οποία διαμορφωνόταν απαιτούσαν έναν νέο σχεδιασμό για την ανασυγκρότηση της κοινωνίας. Αυτή η περίοδος από το 1923, δηλαδή από το τέλος της Μικρασιατικής Καταστροφής, ως και το 1940, με την είσοδο της Ελλάδας στον Β Παγκόσμιο Πόλεμο, μπορεί να οριστεί ως ο Ελληνικός Μεσοπόλεμος, μικρότερος χρονικά από τον Ευρωπαϊκό. Πρόκειται για μια ταραγμένη και με συνεχόμενες ανακατατάξεις περίοδο. Για την Ελλάδα ο Μεσοπόλεμος αποτελούσε περίοδο μεγάλων αλλαγών, οι οποίες αποτύπωναν το πέρασμα από την φιλελεύθερη οικονομία στον κρατικό

⁷⁸Βασίλης Κραβίτης, *ο.π.*, σ.126,127.

⁷⁹Δημήτριος Τρ. Παπαζήσης, *Το Μέτσοβο, Ιστορικά- Λαογραφικά Θέματα*, *ο.π.*, σ.11.

⁸⁰ Γ.Β. Δερτιλής, *Ιστορία του Ελληνικού κράτους 1830-1920*, Β' Τόμος, Έκτη Έκδοση Αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2010, σ.977,978, 983.

παρεμβατισμό, την μετάβαση από την αγροτική στην αστική κοινωνία και ακόμη από τον αστικό εκσυγχρονισμό και την κοινωνική πολιτική στους καταναγκασμούς της πολιτικής της αυτάρκειας, στον αυταρχισμό και στην δικτατορία. Ο ελληνικός μεσοπόλεμος αποτέλεσε σταθμό για την διαμόρφωση της νεοελληνικής κοινωνίας.⁸¹

Οι επιπτώσεις της ήττας και της καταστροφής του 1922, μια εκ των οποίων ήταν και το προσφυγικό σοκ, προκάλεσαν αλυσιδωτές αντιδράσεις στην ήδη καταπονημένη ελληνική κοινωνία, όπως ήταν η πτώση του βιοτικού επιπέδου των μεσαίων τάξεων και η γενικότερη απογοήτευση για τις εθνικές εξελίξεις. Στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής παρατηρείται αλλαγή καθώς από την εδαφική επέκταση και τον πόλεμο, ο οποίος ήταν το μέσο για την επίτευξή της, φτάσαμε στην διασφάλιση της ακεραιότητας της χώρας.⁸²

Η κατάρρευση του μετώπου στη Μικρά Ασία το 1922 οδήγησε σε στρατιωτικό πραξικόπημα το οποίο εκδηλώθηκε στις 11 Σεπτεμβρίου, από τους επικεφαλής των στρατευμάτων, τα οποία συνέρρεαν επιστρέφοντας από τον πόλεμο και απέδιδαν στην κυβέρνηση την συνέχιση του πολέμου και την ήττα.⁸³ Σχηματίστηκε τότε μια «επαναστατική επιτροπή» η οποία είχε τον έλεγχο του στόλου και της κύριας δύναμης του στρατού, ο οποίος συγκεντρωνόταν στην Χίο και την Λέσβο. Το εκτελεστικό συμβούλιο, αποτελούμενο από τον στρατηγό Γονατά, τον συνταγματάρχη Πλαστήρα και τον πλοίαρχο Δημήτριο Φωκά, εμφανίστηκε ως το όργανο εξουσίας της «επανάστασης».⁸⁴ Η «Επανάσταση» του 1922 μπόρεσε να συγκρατήσει την αποδιάρθρωση των βασικών κρατικών μηχανισμών, που διαφαινόταν αμέσως μετά την ήττα στον ελληνοτουρκικό πόλεμο.⁸⁵ Ο βασιλιάς Κωνσταντίνος παραιτήθηκε στις 14 Σεπτεμβρίου και σχηματίστηκε μεταβατική κυβέρνηση υπό τον Αλέξανδρο Ζαΐμη, τον οποίο αργότερα διαδέχθηκε ο φιλελεύθερος Σωτήριος Κροκιδάς.⁸⁶

Τον Οκτωβρίου του 1923, δημιουργήθηκε νέο στρατιωτικό κίνημα από τους στρατηγούς Λεοναρδόπουλος και Γαργαλίδης. Οι Φιλελεύθεροι με τον Ελευθέριο Βενιζέλο κατηγόρησαν και τον ίδιο τον βασιλιά Γεώργιο για συνενοχή στο πραξικόπημα, ζητώντας παράλληλα την αποχώρηση του από την χώρα.⁸⁷ Στις 16 Δεκεμβρίου του 1923 προκηρύσσονται εκλογές, οι οποίες είχαν ως νικητές τους Φιλελευθέρους. Στις 19 Δεκεμβρίου ο Γεώργιος εγκατέλειψε την χώρα.⁸⁸ Στην θέση ως αντιβασιλέας ανέλαβε ο Παύλος Κουντουριώτης, προετοιμάζοντας το έδαφος

⁸¹ Β. Πατρώνης, *Η Περίοδος της Ανόρθωσης και του Μεσοπολέμου 1909-1940: Οι Αλλαγές στον Αστικό Τομέα και την Βιομηχανία*, Αθήνα 2015.

⁸² Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού, και Θεόδωρος Διον. Σακελλαρόπουλος, *Οικονομία, κοινωνία, κράτος στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 1991, σ.13-19.

⁸³ Κώστας Κωστής, *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας*, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2013, σ. 563.

⁸⁴ Gunnar Herring, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, Μετάφραση Θόδωρος Παρασκευόπουλος, Εκδόσεις Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2012, σ.1082. και Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Νεότερης και Σύγχρονης Ελλάδας*, τ. Β', Αθήνα 2001, σ.249-252 και Γρηγόριος Δαφνής, *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων 1923 - 1940*, τ.Β', 1955, σ.185,186 και Άλκης Ρήγος, *Τα κρίσιμα χρόνια 1922 - 1935*, Αθήνα 1995, σ. 25,26.

⁸⁵ Κώστας Κωστής, *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας* ο.π., σ.593.

⁸⁶ Gunnar Herring, ο.π., σ.1083 και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.252, 253 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.29,38.

⁸⁷ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, Όψεις Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940*, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009, σ.441 και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.291,292 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.109,110,115,116.

⁸⁸ Gunnar Herring, ο.π., σ. 1054,1055 και Γρηγόριος Δαφνής, ό.π., τ. Α', σ.188,189,194, 200,201, και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.295-298 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.123-126.

για την ανακήρυξη της αβασίλευτης δημοκρατίας.⁸⁹ Στην βραχύβια κυβέρνηση Βενιζέλου δεν συμμετείχε κανένας από τους είκοσι βουλευτές της Ηπείρου. Στον τοπικό Τύπο των Ιωαννίνων στην εφημερίδα Ελευθερία για τον Βενιζέλο αναγράφονται: «Δεν άλλαξε είναι ο ίδιος ο πατέρας της «επαναστάσεως» του 1922 και το Μαντείο, ο ρυθμιστής, ο προϊστάμενος, ο σηματοδότης αυτής. Δεν ήρθε για να βοηθήσει την Ελλάδα, αλλά δια να ανασυγκροτήσει το αρχίσαν να απειθαρχεί και να διαλύεται κόμμα του, να διενεργήσει την επικύρωσιν του εκθρονισμού του βασιλέως Γεωργίου Β΄ και την έκπτωσιν της Δυναστείας, δια της δήθεν θελήσεως του ελληνικού λαού και ύστερον να κηρυχθεί ισόβιος πρόεδρος της ελληνικής δημοκρατίας».⁹⁰

Την περίοδο αυτή πολιτικός εκπρόσωπος από την πλευρά της κυβέρνησης στα Γιάννενα ήταν ο Παναγιώτης Δαγκλής, ο οποίος βρισκόταν σε συνεχή επικοινωνία με τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Ενώ πολιτικός εκπρόσωπος της αντιπολίτευσης στα Γιάννενα ήταν ο Αθανάσιος Μπότσαρης, ο οποίος συμμορφούμενος προς την ομόφωνη παραίτηση του κόμματος του κ. Ζαΐμη και της αντιπολίτευσης ολόκληρης της Ελλάδας, δεν θα έπαιρνε μέρος στις εκλογές του 1923, δημοσίευσε μάλιστα και δήλωση προς τον Ηπειρώτικο λαό εξηγώντας τους λόγους της αποχής. Στις 13 Δεκεμβρίου του 1923 έγινε η προεκλογική συγκέντρωση του κόμματος των Φιλελευθέρων. Στο ψηφοδέλτιο των Φιλελευθέρων του νομού Ιωαννίνων συμμετείχαν οι ακόλουθοι: Ελευθέριος Βενιζέλος, Παναγιώτης Δαγκλής, Σπυρίδων Σίμος, Δ. Μπότσαρης, Γ. Καγιάς, Γ. Καλούδης, Μίσιος, Γιωτόπουλος, Τραχήλης, Γεωργίτσης και Μπέμπης. Στην Δημοκρατική Ένωση οι ακόλουθοι: Φλώρος, Κατσαδήμας, Λούλης, Βηλαράς, Παπαδόπουλος και Παπαθανασίου. Στην βενιζελική Ήπειρο, η έκκληση των αντιβενιζελικών για αποχή είχε ελάχιστη απήχηση. Οι υποψήφιοι των βενιζελοδημοκρατικών συνδυασμών, όπως του Δαγκλή, της Δημοκρατικής Ένωσης και του Μπάρδα, έκαναν έντονο προεκλογικό αγώνα για να αποσπάσουν τις ψήφους των Ηπειρωτών και ήταν έκδηλη παντού η υπεροχή του συνδυασμού των Φιλελευθέρων. Στα αποτελέσματα των εκλογών της 16 Δεκεμβρίου εκλέχτηκαν όλοι του συνδυασμού του Δαγκλή, με πρώτο τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο οποίος συγκέντρωσε 12.715 ψήφους και ήταν υποψήφιος σε δεκάδες εκλογικές περιφέρειες, προτίμησε την έδρα της Αττικοβιοωτίας, την θέση του κατέλαβε ο πρώτος επιλαχών Π. Φλώρος.⁹¹

Στις 11 Ιανουαρίου του 1924 ο Ελευθέριος Βενιζέλος βρισκόταν στην Ελλάδα ως αρχηγός κόμματος και ως πρωθυπουργός. Ήταν επίσης ο ίδιος που διαπραγματεύθηκε και υπέγραψε την συνθήκη της Λοζάνης στις 24 Ιουλίου του 1923 στην ομώνυμη πόλη.⁹² Η συγκεκριμένη συνθήκη αφορούσε τον καθορισμό των συνόρων μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, την τύχη των νησιών του Αιγαίου και το ζήτημα της ανταλλαγής των πληθυσμών ώστε να λυθεί το θέμα των μειονοτήτων. Τον Ιανουάριο του 1923 υπήρξε συμφωνία ανταλλαγής των πληθυσμών από την οποία εξαιρέθηκαν οι μουσουλμάνοι της δυτικής Θράκης και οι Έλληνες της Κωνσταντινουπόλεως, της Ίμβρου και της Τενέδου.⁹³

Ο Βενιζέλος στις 24 Ιανουαρίου μετά την άρνησή του για ανακήρυξη της αβασίλευτης δημοκρατίας παραιτήθηκε. Επόμενος πρωθυπουργός, στις 6

⁸⁹ Αθανάσιος Βερέμης, «Η αντεπανάσταση του 1923 και η ανακήρυξη της αβασίλευτης δημοκρατίας» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ' Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, σ.277. και Τ. Βουρνάς, *ό. π.*, σ.298 και Άλκης Ρήγος, *ο.π.*, σ.126.

⁹⁰ Εφημερίδα Ελευθερία 13/1/1924 στο Ιωάννης Νικολαΐδης, *Τα Γιάννενα του Μεσοπολέμου*, τ. Ε', Ιωάννινα 1994, σ. 127.

⁹¹ Ιωάννης Νικολαΐδης, *Τα Γιάννενα του Μεσοπολέμου*, τ. Ε', *ο.π.*, σ. 114,115,116,117,119.

⁹² Κώστας Κωστής, *ο.π.*, σ.593 και Τάσος Βουρνάς, *ο.π.*, σ.299 και Άλκης Ρήγος, *ο.π.*, σ.132.

⁹³ Εγκυκλοπαίδεια *Υδρία*, Εκδόσεις Τέσσερα Έμιλον, σ.244 και Γρηγόριος Δαφνής, *ο.π.*, τ.Α', σ.33 και Τάσος Βουρνάς, *ο.π.*, σ.286-289 και Άλκης Ρήγος, *ο.π.*, σ.84,85.

Φεβρουαρίου 1924, έγινε ο Γεώργιος Καφαντάρης. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, έφυγε από την Ελλάδα στις 10 Μαρτίου του 1924. Ο Γεώργιος Καφαντάρης παραιτήθηκε και από τις 12 Μαρτίου 1924 πρωθυπουργός της χώρας έγινε ο αρχηγός της Δημοκρατικής Ένωσης Αλέξανδρος Παπαναστασίου.⁹⁴ Ο οποίος ξεκίνησε τις διαδικασίες για την επίσημη έκπτωση της βασιλικής δυναστείας. Η εθνοσυνέλευση στις 25 Μαρτίου του 1924 κήρυξε την Ελλάδα αβασίλευτη δημοκρατία και στο δημοψήφισμα της 13^{ης} Απριλίου η μεταβολή του πολιτεύματος εγκρίθηκε με ποσοστό 69,99%.⁹⁵ Στο παραπάνω δημοψήφισμα η συντριπτική πλειοψηφία των Ηπειρωτών έριξε το λευκό ψηφοδέλτιο με το ναι της δημοκρατίας.⁹⁶ Σύμφωνα με την εφημερίδα Ήπειρο το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για το Μέτσοβο είχε ως εξής: 267 ναι υπέρ της αβασίλευτης δημοκρατίας και 39 κατά.⁹⁷ Ένα από τα διατάγματα του Παπαναστασίου, το οποίο αποτέλεσε προάγγελο του νόμου ιδιώνυμο του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν το νομοθετικό διάταγμα του 1924, το οποίο δημιούργησε την δυνατότητα σχηματισμού των λεγόμενων «Επιτροπών Δημοσίας Ασφάλειας». ⁹⁸ Οι Φιλελεύθεροι του Ελευθερίου Βενιζέλου απέσυραν την εμπιστοσύνη τους στην κυβέρνηση, αναγκάζοντάς την σε παραίτηση στις 24 Ιουλίου του 1924.⁹⁹

Την πολιτική διακυβέρνηση της χώρας μετά την πτώση της κυβέρνησης Παπαναστασίου, ανέλαβε για λίγο ο Θεμιστοκλής Σοφούλης, ο οποίος έγινε αρχηγός του κόμματος των Φιλελευθέρων. Όμως λόγω των στασιακών αναταραχών στο ναυτικό αναγκάστηκε να παραιτηθεί στις 7 Οκτωβρίου του 1924.¹⁰⁰

Στις 7 Οκτωβρίου του 1924, πρωθυπουργός της χώρας έγινε ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος. Οι δυνατότητες της συγκεκριμένης κυβέρνησης ήταν πολύ περιορισμένες λόγω της κακής οικονομικής κατάστασης του κράτους. Η κυβέρνηση του Ανδρέα Μιχαλακόπουλου, ανατράπηκε από ένα νέο πραξικόπημα αυτό του στρατηγού Θεόδωρου Πάγκαλου στις 25 Ιουνίου του 1925.¹⁰¹ Χαρακτηριστικό για την ανάληψη της εξουσίας από τον Πάγκαλο είναι το απόσπασμα της εφημερίδας Ελευθερία «*Επί τέλους ο Στρατηγός Πάγκαλος επανεστάτησε τον τε Στρατόν της Ξηράς και τον Στόλον, επέταξε από την Πρωθυπουργίαν τον ερμαφρόδιτον πρωθυπουργόν κ. Μιχαλακόπουλον μαζή με τους συντρόφους του, ανέλαβε την διακυβέρνησιν της Ελλάδος έγινεν κύριος της καταστάσεως και πήρε επάνω του την ευθύνη της μετατροπής του καθεστώτος.*».¹⁰²

⁹⁴ Gunnar Herring, ο.π., σ. 1043, 1055,1056,1057 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., σ.220,221 και Τάσος Βουρνάς, ο.π. σ.312 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.133, 135-137.

⁹⁵ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, Όψεις Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940*, ο.π., ,σ.446,447. Και Gunnar Herring,ο.π., σ. 1058, 1082, 1083 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Α΄, σ.239-246 και Τάσος Βουρνάς, ό. π. ,σ.323-325 και Άλκης Ρήγος ,ο.π., σ.137,138,142.

⁹⁶ Ιωάννης Νικολαΐδης, ο.π., σ.142.

⁹⁷ Εφημερίδα Ήπειρος, Αριθμός Φύλλου 1859/23 18/4/1924,σ.2

⁹⁸ Gunnar Herring ο.π., σ. 1035,1084.

⁹⁹ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, Όψεις Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940*, ο.π.,σ.453. σ.447.

¹⁰⁰ Gunnar Herring, ο.π., σ.1057,1058. και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β΄, 1955,σ.407 και Τάσος Βουρνάς, ο.π. ,σ.329 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ149.

¹⁰¹ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα,1922-1940,Ο Μεσοπόλεμος*, τ.2. Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών ,Αθήνα 2002,σ.73-75, 447, 452,453. και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.329 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.153,154.

¹⁰² Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 164,29/6/1925,σ.1.

Ο στρατηγός Θεόδωρος Πάγκαλος κατέλαβε πραξικοπηματικά την εξουσία την νύχτα της 24^{ης} Ιουνίου του 1925.¹⁰³ Στις 30 Σεπτεμβρίου του 1925 ο Θεόδωρος Πάγκαλος είχε δημοσιεύσει νομοθετικό διάταγμα, το οποίο αποτελούσε επέκταση, του διατάγματος του Αλέξανδρου Παπαναστασίου του 1924 για την δημιουργία Επιτροπών Δημοσίας Ασφάλειας, διευρύνοντάς το συγκεκριμένο με σκοπό να μπορεί να εφαρμόζεται και κατά προσώπων τα οποία έθεταν σε κίνδυνο την τάξη, την ειρήνη και την ασφάλεια του κράτους ή ήταν υποστηρικτές αποσχιστικών δραστηριοτήτων.¹⁰⁴ Επίσης είχε δημοσιεύσει και ένα ακόμη νομοθετικό διάταγμα σχετικά με την δημιουργία της λεγόμενης «Ειδικής Ασφάλειας» με στόχο την δίωξη του πολιτικού εγκλήματος.¹⁰⁵

Ο ηπειρώτικος Τύπος αντιμετώπιζε την δικτατορία Παγκάλου ως αναγκαία προϋπόθεση επιστροφής στις ηθικές αξίες όπως αναφέρει η εφημερίδα Ήπειρος: «Οι Καφαντάρηδες, Μιχαλακόπουλοι, Παπαναστάσιοι και Συντροφία, ελεεινοί προαγωγοί του τοιούτου καταντήματος είναι οι απολύτως αναρμόδιοι να θρηνωθούν δια την δήθεν δικτατορία... Ημείς και ο ελληνικός λαός δεν την αισθανώμεθα ως δικτατορίαν αλλά ως ένα σύνθημα προς μια ελληνικήν αφύπνισιν, προς ένα λυτρωμόν της Ελλάδος αναγκαίον πλέον ίνα σωθή».¹⁰⁶

Στην εφημερίδα Ελευθερία αναφέρεται: «Ο Πάγκαλος οσούν εκ των οστέων του Βενιζελισμού αλλά έντιμος και τολμηρός όπως είναι ιδών ότι το ποικιλόμενον βενιζελικόν Καθεστώς όπως εδημιουργήθει από την ανθηράν επανάστασιν της 14 Σεπτεμβρίου του 1922 δεν είναι παρα μια στρατιωτικώς και νομικώς οργανωμένη Συμμορία επανεστάτησε κατά αυτού και από του παρελθόντους θέρους ανέλαβε τα ηνία του κράτους εις χείρας του...».¹⁰⁷

Κατά την δικτατορία του Παγκάλου έγιναν διώξεις, συλλήψεις και εκτοπίσεις πολιτικών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σύλληψη στην τελευταία φάση του καθεστώτος του αρχηγού της Δημοκρατικής Ένωσης Αλέξανδρου Παπαναστασίου και υπήρξε επίσημη απαγόρευση του Κουμμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος. Ο Πάγκαλος, παρέμεινε στην εξουσία μέχρι τις 19 Ιουλίου του 1926.¹⁰⁸ Όταν ο ίδιος έγινε Πρόεδρος της Δημοκρατίας, πρωθυπουργός της χώρας από τις 19 Ιουλίου μέχρι τις 23 Αυγούστου 1926 ήταν ο Αθανάσιος Ευταξίας.¹⁰⁹

Η δικτατορία Παγκάλου διέλυσε τις όποιες συμμαχίες των υποψήφιων γερουσιαστών των Ιωαννίνων, όπου υπήρχαν τρεις συνδυασμοί. Ένας των Φιλελευθέρων στηριζόμενος από τα δημοσιογραφικά όργανα Ηπειρωτική Ηχώ και Κήρυξ, ένας άλλος Καφανταρικός στηριζόμενος από το δημοσιογραφικό όργανο την Ήπειρο και ο τρίτος των αντιβενιζελικών στηριζόμενος από το δημοσιογραφικό όργανο την Ελευθερία. Όλες οι γιαννιώτικες εφημερίδες είτε από πίστη, είτε από ανάγκη στάθηκαν στο πλευρό του Παγκάλου με πρώτη την εφημερίδα Ήπειρο.¹¹⁰

Ο Θεόδωρος Πάγκαλος, ανατράπηκε από νέο στρατιωτικό πραξικόπημα του Γεωργίου Κονδύλη στις 23 Αυγούστου του 1926. Ο Γεώργιος Κονδύλης αναγνώρισε την εκλογή Παγκάλου ως Προέδρου της Δημοκρατίας. Υπήρξε αρχηγός του Εθνικού

¹⁰³ Gunnar Herring, ο.π., σ.1060. και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.330-332 και Αλκης Ρήγος, ο.π., σ.161.

¹⁰⁴ Gunnar Herring, ο.π., σ. 1035.

¹⁰⁵ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, Όψεις Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940*, ο.π., σ.453.

¹⁰⁶ Εφημερίδα Ήπειρος, Αριθμός Φύλλου 2118 6/1/1926, σ.1

¹⁰⁷ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 219 7/1/1926 σ.1.

¹⁰⁸ Gunnar Herring, ό. π., σ.1061,1088, 1122, 113, 1062.

¹⁰⁹ Κώστας Κωστής, *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας*, ο.π., σ.595 και Αλκης Ρήγος, ο.π., σ.182.

¹¹⁰ Ιωάννης Νικολαΐδης, *Τα Γιάννενα του Μεσοπολέμου*, τ. Στ', σ. 152,153.

Δημοκρατικού κόμματος και το 1932 θεωρήθηκε ότι ήθελε να γίνει δικτάτορας.¹¹¹ Απομάκρυνε από τον στρατό τους βενιζελικούς και έπεισε την βουλή, από την οποία απείχαν οι βουλευτές του Λαϊκού κόμματος να ψηφίσει την κατάργηση της αβασίλευτης δημοκρατίας και έκανε εκκαθαρίσεις σε κάθε τομέα του δημόσιου βίου. Ο ίδιος ήταν ο δημιουργός των δημοκρατικών ταγμάτων και παρά την διάλυσή τους εκείνος ισχυροποίησε την θέση του.¹¹²

Μετά από το πραξικόπημα του Κονδύλη ακολούθησαν εκλογές στις 7 Νοεμβρίου του 1926 οι οποίες έγιναν για πρώτη φορά με το σύστημα της απλής αναλογικής. Στο νομό Ιωαννίνων υπήρχαν δέκα συνδυασμοί: των Φιλελευθέρων, των Καφανταρικών, των Δημοκρατικών, των αντιβενιζελικών και αντικαθεστωτικών, των βασιλοφρόνων, των ελευθεροφρόνων, των Κονδυλικών, των αγροτικών, των κομμουνιστών και των κτηνοτρόφων για τις εκλογές του 1926.¹¹³

Στις εκλογές της 7^{ης} Νοεμβρίου του 1926, έγινε κυβέρνηση συνασπισμού στην οποία συμμετείχαν οι Φιλελεύθεροι, οι Λαϊκοί και οι Ελευθερόφρονες του Ιωάννη Μεταξά. Πρόεδρος της κυβέρνησης ορίστηκε ο Αλέξανδρος Ζαΐμης, στις 4 Δεκεμβρίου 1926. Η κυβέρνηση έχασε την συνοχή της όταν αποχώρησε το Λαϊκό κόμμα υπό τον Παναγή Τσαλδάρη το 1927 και όταν παραιτήθηκε ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου από την κυβέρνηση το 1928.¹¹⁴ Η κυβέρνηση ανετράπη στις 4 Ιουλίου του 1928.¹¹⁵

Το νέο σύνταγμα, όριζε ότι στην θέση του βασιλιά βρισκόταν τώρα ο πρόεδρος της δημοκρατίας, τον οποίο εξέλεγαν σε κοινή τους συνεδρίαση τα δύο σώματα της βουλής με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών τους. Ο πρόεδρος είχε τις αρμοδιότητες οι οποίες ανήκαν μέχρι τότε στον βασιλιά. Διόριζε και απέλυε τον πρωθυπουργό και με πρόταση τους υπουργούς αλλά η κυβέρνηση χρειαζόταν την εμπιστοσύνη της βουλής.¹¹⁶

Επηρεασμένη από τις πολιτικές επιπτώσεις του εθνικού διχασμού και τις συνέπειες μιας κοινωνικής κρίσης χωρίς προηγούμενο, κλονισμένη από την εφήμερη δικτατορία του στρατηγού Παγκάλου (1925-1926) και τις επιδράσεις της οικονομικής κρίσης του 1929, η Β' Ελληνική δημοκρατία – ως Α' θεωρείται η δημοκρατία των χρόνων του εθνικοαπελευθερωτικού 1821- 1833 – είχε μια ζωή παραγμένη. Παρόλο που την κωδικοποιούσε ένα σύνταγμα ανοικτό στις σύγχρονες επιδράσεις και προσαρμοσμένο στις πολιτικές και κοινωνικές ανάγκες της εποχής του, η δημοκρατία του Μεσοπολέμου παραμορφώθηκε από την έξαρση πολλών έξω-συνταγματικών μεθόδων, που όλες έτειναν στην ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η εκτελεστική εξουσία ιδιοποιήθηκε τον θεσμό της κατάστασης πολιορκίας που θεσμοθετήθηκε και πάλι στο δημόσιο δίκαιο της Ελλάδας με την συνταγματική αναθεώρηση του 1911. Ο νομοθέτης του 1911 μπορούσε να επιτρέψει την προσφυγή στο μέτρο αυτό μόνο σε περίπτωση πολέμου και γενικής επιστράτευσης- για λόγους εξωτερικής ασφάλειας – και να υποβάλλει την εφαρμογή του σε κοινοβουλευτικό έλεγχο. Ο συνταγματικός νομοθέτης του 1926 - 1929 αγνόησε την παραμόρφωση της κατάστασης πολιορκίας και με εξαίρεση μια τροπολογία αρκέστηκε να επαναλάβει, σχεδόν αυτολεξεί τις

¹¹¹ Gunnar Herring, ο.π., σ.1062,1092,1093,1098,1113,1182. και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.332, 333 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.186.

¹¹² Κώστας Κωστής, ο.π., σ.638.

¹¹³ Ιωάννης Νικολαΐδης, ο.π., σ. 287.

¹¹⁴ Κώστας Κωστής, ο.π., σ.624, 625 και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ. 334 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.191,192.

¹¹⁵ Χρήστος Χατζηωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, Όψεις Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940*, ο.π., σ.455,456,457.

¹¹⁶ Gunnar Herring, ό. π., σ.1063,1065,1066,1070.

αντίστοιχες διατάξεις του 1864/1911. Μετά το ξέσπασμα και την επιδείνωση της κοινωνικής κρίσης των δεκαετιών του 1920 και του 1930, οι εγγυήσεις αυτές του συντάγματος του 1911 παραβιάστηκαν γρήγορα από τις κυβερνήσεις που διαδέχονταν η μια την άλλη στην εξουσία, είτε επρόκειτο για κυβερνήσεις δημοκρατικές είτε για κυβερνήσεις φιλοβασιλικές, πράγμα που διευκόλυνε την επιβολή τυπικά και ουσιαστικά, μετά το 1935, ενός συγκεντρωτικού καθεστώτος, σε όφελος της εκτελεστικής εξουσίας.¹¹⁷

Οι συνέπειες των πολιτικών και κοινωνικών ανακατατάξεων του μεσοπολέμου διαφάνηκαν και στο καθεστώς των ελευθεριών. Οι νομοθετικοί περιορισμοί των ελευθεριών στο μεσοπόλεμο, ήταν κατά πρώτο λόγο διοικητικού χαρακτήρα. Οι περιορισμοί αυτοί συνοδεύονταν από την καθιέρωση μιας σειράς «κοινωνικών» αδικημάτων- που θεσμοθετούσαν για πρώτη φορά με τόσο σαφή τρόπο το έγκλημα γνώμης- τα πιο σημαντικά από τα οποία προβλέπονταν από το περίφημο «ιδιώνυμο» του 1929, έναν νόμο καθαρά αντικομμουνιστικό.¹¹⁸

Το αίτημα της επίλυσης των πολύπλευρων αδιεξόδων, πήρε υπόσταση για ακόμη μια φορά στο πρόσωπο του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο ιδρυτής του κόμματος των Φιλελευθέρων επανήλθε στο πολιτικό προσκήνιο ύστερα από πενταετή περίοδο απουσίας. Η παραίτηση της κυβέρνησης του Αλέξανδρου Ζαΐμη τον Ιούλιο του 1928 και η ανάθεση της εντολής σχηματισμού κυβέρνησης στον Ελευθέριο Βενιζέλο μαζί με το δικαίωμα να διαλύσει την βουλή και να προκηρύξει εκλογές, χωρίς να συντρέχουν οι συνταγματικές προϋποθέσεις, αποτελούσε ενέργεια με στόχο την περιγραφή της λαϊκής βούλησης.¹¹⁹ Ο Βενιζέλος επικράτησε θριαμβευτικά στις εκλογές της 19^{ης} Αυγούστου του 1928, η τελευταία αυτή κυβέρνηση του από το 1928 μέχρι το 1932 αποτελούσε την μοναδική περίπτωση στην περίοδο του Μεσοπολέμου, η οποία εξάντλησε την κοινοβουλευτική της θητεία. Η πολιτική ισορροπία διατηρήθηκε ως την παραίτηση του στις 11 Μαΐου του 1932.¹²⁰

Ο ηπειρώτικος Τύπος δέχθηκε την εκλογή Βενιζέλου γράφοντας *«Από τις προχθές εβρισκόμεθα εις νέαν κατάστασιν αιγιμάτων: Κυβερνά ο Ελευθέριος Βενιζέλος! Είναι όνειρον; Είναι θαύμα;..... Συνέβησαν όσα συνέβησαν, τα τελευταία έτη στην Ελλάδα ελέχθησαν όσα ελέχθησαν, εγράφησαν όσα εγράφησαν, και όμως ο Βενιζέλος κυβερνά πάλιν την Ελλάδα»*. Οι Ηπειρώτες όμως είχαν μεγάλες προσδοκίες από την κυβέρνηση Βενιζέλου όπως φαίνεται στην εφημερίδα *Ήπειρος*: *«Την ενδεκάτην πρωϊνήν σήμερον ωρκίσθη η νέα Κυβέρνησις αποτελεσθείσα από τον πρόεδρο Βενιζέλο μετά την ορκωμοσίαν επικολούθησε υπουργικόν Συμβούλιον ασχοληθέν επί των ζητημάτων άτινα έχει να αντιμετωπίσει η νέα κυβέρνησις. Οι ενταύθα Ηπειρωτικοί κύκλοι ανέμενον ως βεβαία και δικαία, την πρόσληψιν ενός εκ των Ηπειρωτών βουλευτών εις εν εκ των υπουργείων ιδίως το της Συγκοινωνίας εκ του οποίου εξαρτώνται ζωτικώτατα ζητήματα υπάρξεως δια την Ήπειρον και τα οποία βεβαίως οιοσδήποτε Ηπειρώτης βουλευτής θα είχε φιλοδοξία οπωσδήποτε να εξυπηρετήσει όπως και αν εξελιχθώσι τα κυβερνητικά πράγματα. Ειδικώς θεωρείτο ως βεβαία η πρόσληψις εις το υπουργείον της Συγκοινωνίας του κ. Μπότσαρη»*.¹²¹

¹¹⁷ Νίκος Αλιβιζάτος, *Οι Πολιτικοί Θεσμοί Σε Κρίση 1922-1974, Όψεις Της Ελληνικής Εμπειρίας*, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1995, σ. 37,38,39,47.

¹¹⁸ Νίκος Αλιβιζάτος, ο.π., σ. 337,340 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ. Β' σ.92 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.214.

¹¹⁹ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, Όψεις Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940*, σ.467,468.

¹²⁰ Gunnar Herring, ο.π., σ.1078,1164. και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Α', σ.371, 389-395 και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.336-338 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.203,205,206.

¹²¹ Εφημερίδα *Ήπειρος*, Αριθμός Φύλλου 2964 6/7/1928 σ.1,2.

Η εκπαιδευτική πολιτική, με υπουργό παιδείας τον Γεώργιο Παπανδρέου, καθόριζε την επιβολή μιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης, επιδιώκοντας την ενίσχυση της πρακτικής κατεύθυνσης με τα αντίστοιχα μαθήματα στο δημοτικό και τα δευτεροβάθμια επαγγελματικά σχολεία προβλέποντας παράλληλα και την κατάργηση των λεγόμενων «ελληνικών σχολείων», της ενδιάμεσης βαθμίδας εκπαίδευσης.¹²²

Την χρονιά της παγκόσμιας οικονομικής κατάρρευσης το 1929 παραιτήθηκε ο Παύλος Κουντουριώτης στις αρχές Δεκεμβρίου για λόγους γήρατος από το αξίωμα του προέδρου της δημοκρατίας και μετά από πρόταση του Ελευθερίου Βενιζέλου το αξίωμα του προέδρου της δημοκρατίας ανέλαβε ο Αλέξανδρος Ζαΐμης,¹²³ ο οποίος εκλέχτηκε στις 14 του ίδιου μήνα και επανεξελέγη στο συγκεκριμένο αξίωμα στις 19 Δεκεμβρίου του 1934.¹²⁴

Στην γενική βελτίωση, η οποία παρατηρήθηκε στην τετραετία 1928-1932 του Ελευθερίου Βενιζέλου, η Ήπειρος είχε ελάχιστο έως μηδαμινό μερίδιο. Ακριτική και απομονωμένη οδικά, με βουλευτική εκπροσώπηση όχι τους ύψους, το οποίο απαιτούσαν οι περιστάσεις έμεινε στο περιθώριο της οποιασδήποτε ανάπτυξης. Στην ανάπτυξη της Ηπείρου ανασταλτικό παράγοντα αποτελούσε η ληστεία, η οποία εμπόδιζε την εισροή κεφαλαίων για επενδύσεις. Έτοιμες ήταν οι συμμορίες να απογυμνώσουν τα υπάρχοντά τους. Οι όχι καλές σχέσεις με την Αλβανία εμπόδισαν τις εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών και στέρησαν από την αγορά των Ιωαννίνων και της Ηπείρου τις εκμεταλλεύσιμες πηγές, ήρθε η Ιταλία με οικονομική διείσδυση να συμπληρώσει το κενό. Δεν είναι παράξενο, ότι η οικονομική κρίση είχε και στην Ήπειρο βαρύτερες συνέπειες περισσότερες από κάθε άλλη περιοχή.¹²⁵

Η κυβέρνηση Βενιζέλου έπεσε το Μάιο του 1932 και την εξουσία ανέλαβε το Δημοκρατικό κόμμα υπό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου από τις 26 Μαΐου μέχρι τις 5 Ιουνίου του 1932. Η εξουσία στην συνέχεια πέρασε ξανά στα χέρια των Φιλελευθέρων για να φτάσουμε στις νέες εκλογές του Σεπτεμβρίου του 1932 όπου οι Φιλελεύθεροι παρέμειναν στην εξουσία. Στις βουλευτικές εκλογές της 3^{ης} Νοεμβρίου σχηματίστηκε κυβέρνηση από τον συνασπισμό των Λαϊκών κομμάτων υπό τον Παναγή Τσαλδάρη¹²⁶ στην οποία συμμετείχαν το Λαϊκό, το Εθνικό Ριζοσπαστικό και το κόμμα των ελευθεροφρόνων. Οι Φιλελεύθεροι με την αφορμή των μεταθέσεων αξιωματικών, απέσυραν την νύχτα της 12^{ης} Ιανουαρίου του 1933 την εμπιστοσύνη από την κυβέρνηση¹²⁷ η οποία παραιτείται στις 16 Ιανουαρίου του 1933. Από τις 16 Ιανουαρίου μέχρι 6 Μαρτίου 1933 σχηματίστηκε η τελευταία κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου. Οι εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου του 1933 αναζωπύρωσαν τα πάθη του εθνικού διχασμού.¹²⁸ Στις 6 Μαρτίου ξεσπά ένα νέο κίνημα με αρχηγό τον Νικόλαο Πλαστήρα, ο οποίος κήρυξε την «επανάσταση» της οποίας χαρακτηριζόταν ως αρχηγός. Το κίνημα αυτό λειτούργησε ως προάγγελος για τον

¹²² Gunnar Herring, ο.π., σ.1157,1158. και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β', σ.97,98 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.220,221.

¹²³ Κώστας Κωστής, ο.π., σ. 635. και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β', 1955,σ.20,24. και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.338 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.219.

¹²⁴ Gunnar Herring, ο.π., σ. 1164.,1208 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β', σ.73. και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.281.

¹²⁵ Ιωάννης Νικολαΐδης, *Τα Γιάννενα του Μεσοπολέμου*, τ. Η', Ιωάννινα 1995, σ.386,387.

¹²⁶ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, Οψεις Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940*, ο.π., σ.477. και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β', σ.161,164 και Τάσος Βουρνάς, ο.π. σ.353 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.245-247,253,254.

¹²⁷ Gunnar Herring, ο.π., σ.1181,1182,1196,1198.

¹²⁸ Κώστας Κωστής, ο.π., σ.596,1182,1183 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β',σ.178 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.245-247,260,261.

κομμουνιστικό κίνδυνο και την δικτατορία Μεταξά.¹²⁹ Το κίνημα όμως αυτό δεν επικράτησε και σχηματίστηκε προσωρινή κυβέρνηση με πρωθυπουργό της χώρας τον αντιστράτηγο Αλέξανδρο Οθωναίο η οποία παραιτήθηκε στις 10 Μαρτίου του 1933 και από τότε ο Παναγής Τσαλδάρης αναλαμβάνει και πάλι πρωθυπουργός της χώρας έως τις 10 Οκτωβρίου του 1935.¹³⁰

Στην περιφέρεια των Ιωαννίνων οι δημοκρατικοί κέρδισαν όλες τις έδρες στις εκλογές της 5^{ης} Μαρτίου του 1933 ενώ αντίθετα οι αντιβενιζελικοί δεν εξέλεξαν ούτε έναν βουλευτή. Οι αντιβενιζελικές εφημερίδες των Ιωαννίνων χαιρέτησαν με ενθουσιασμό την νίκη του κόμματος.¹³¹ Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα της εφημερίδας Ελευθερία η οποία αναφέρει: «*Νικητής και καταλύτης της βενιζελικής Τυραννίας ο νυν Πρωθυπουργός και αρχηγός του Λαϊκού Κόμματος Κορς Π. Τσαλδάρης! Υπόσχεται την ευνομίαν και την ηθικὴν διοίκησιν του ελληνικού κράτους. Δόξα και τιμή εις τον νυν Πρωθυπουργό του Λαϊκού Κόμματος Κον Παναγή Τσαλδάρη, τον συντρίψαντα την κεφαλήν του αιμοβόρου Δράκοντος του βενιζελισμού*».¹³²

Στις 6 Ιουνίου του 1933 γίνεται απόπειρα δολοφονίας κατά του Ελευθερίου Βενιζέλου, η οποία είχε οργανωθεί από τον αρχηγό της αστυνομίας και από υπουργούς σε συνεργασία με λήσταρχους και άτομα του υποκόσμου, με το γεγονός αυτό ασχολήθηκε και η εφημερίδα Έθνος.¹³³

Οι Φιλελεύθεροι ένιωσαν ότι απειλείται το πολίτευμα της αβασίλευτης δημοκρατίας και προκάλεσαν το αποτυχημένο βενιζελικό πραξικόπημα της 1^{ης} Μαρτίου του 1935, το οποίο ήταν η τελευταία πράξη της οξύτατης σύγκρουσης που είχε αντιπαραθέσει βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς από το 1915, στα πλαίσια του μεγάλου διχασμού. Μετά το κίνημα η κυβέρνηση Παναγή Τσαλδάρη κήρυξε το στρατιωτικό νόμο και τον διατήρησε σε ισχύ περισσότερο από δύο μήνες, προκειμένου να επιβάλλει την τάξη και να πραγματοποιήσει μια χωρίς προηγούμενο εκκαθάριση από τους βενιζελικούς των δημοσίων υπηρεσιών και των ενόπλων δυνάμεων.¹³⁴

Οι εκλογές της 9^{ης} Ιουνίου του 1935, έγιναν με το πλειοψηφικό σύστημα και οδήγησαν στην αποχή της βενιζελικής παράταξης πράγμα το οποίο διευκόλυνε την πορεία για την παλινόρθωση της μοναρχίας. Το αποτέλεσμα των εκλογών ήταν η επικράτηση των Τσαλδάρη-Κονδύλη με ποσοστό 65,04% με το ζήτημα αυτό ασχολήθηκε και η εφημερίδα Ελευθερία.¹³⁵ Τα αποτελέσματα αυτών των εκλογών για το Μέτσοβο ήταν συνολικά ψήφισαν εξακόσιοι δέκα πέντε εκ των οποίων άκυρα

¹²⁹ Χρήστος Χατζηιωσήφ, ο.π., σ. 478,479 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β', 1955,σ.281,282. και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.367,368.

¹³⁰ Κώστας Κωστής, ο.π.,σ.596,597 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β', 1955,σ.153,155,197,198,207.

¹³¹ Ιωάννης Νικολαΐδης, ο.π., τ. Θ', σ.35,36,37 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β', 1955,σ.181,182 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.272.

¹³² Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 798 10/3/1933, σ.1

¹³³ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, Όψεις Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940*, ο.π.,σ.482 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β', 1955,σ.220 και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.354,358 και Gunnar Herring, ο.π., σ.1202,1204 και Εφημερίδα Έθνος, Αριθμός Φύλλου 6743 7/6/1933 σ.1.

¹³⁴ Νίκος Αλιβιζάτος, *Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση 1922-1974, Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, ο.π., σ.51,87.

¹³⁵ Ιωάννης Κολιόπουλος « Εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις, από την 1^η Μαρτίου 1935 ως την 28^η Οκτωβρίου 1940» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ', Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, σ.367 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β', 1955,σ.384 και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.388 και Άλκης Ρήγος, ο.π., σ.286,288 και Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 997, 10/6/1935,σ.1.

κανένα, λευκά δέκα τρία, κυβερνητικά πεντακόσια εβδομήντα ένα, βασιλικά είκοσι έξι και κομμουνιστικά ένα.¹³⁶

Μετά από πραξικόπημα στις 10 Οκτωβρίου 1935, ο στρατηγός Γεώργιος Κονδύλης υπουργός στρατιωτικών του Λαϊκού κόμματος από το 1933 ανέτρεψε τον Παναγή Τσαλδάρη και κατέλαβε την πρωθυπουργία. Σχημάτισε κυβέρνηση από φανατικούς αντιβενιζελικούς, κατήργησε το σύνταγμα του 1927, αποκατέστησε την μοναρχία, επανέφερε προσωρινά σε ισχύ το σύνταγμα του 1864/1911 και επέβαλλε την κατάσταση πολιορκίας ενόψει τις διεξαγωγής δημοψηφίσματος για το πολιτειακό με μοναδικό σκοπό την κατάργηση της αβασίλευτης δημοκρατίας και την αποκατάσταση της μοναρχίας χωρίς ελεύθερη προσφυγή στις κάλπες. Το δημοψήφισμα της 3^{ης} Νοεμβρίου του 1935, έλαβε αποτέλεσμα 99.8% αφού τα βενιζελικά κόμματα δεν πήραν μέρος στο δημοψήφισμα και θεωρείται ως υπόδειγμα νόθευσης των αποτελεσμάτων και άσκηση πίεσεως στους εκλογείς.¹³⁷ Η κυβέρνηση παραιτείται στις 30 Νοεμβρίου του 1935.¹³⁸

Το δημοψήφισμα της 3^{ης} Νοεμβρίου του 1935 επικύρωσε μεν την καθεστωτική αλλαγή (επαναφορά Γεωργίου Β΄) στερούσε δε από το νέο καθεστώς την ουσιαστική λαϊκή νομιμοποίηση.¹³⁹ Η παλινόρθωση δεν οδήγησε στην ομαλή λειτουργία του κοινοβουλευτισμού γιατί δεν μπορούσε αντικειμενικά η μοναρχία με τον αυθαίρετο τρόπο με τον οποίο αποκαταστάθηκε να παίζει τον ρόλο του εθνικού συμφυλιωτή. Η επάνοδος του Γεωργίου Β΄ στις 25 Νοεμβρίου αποτέλεσε καταφύγιο για τους Λαϊκούς, σύμβολο δε του εθνικού διχασμού που ενσάρκωνε τις οπισθοδρομικές αξίες για τους βενιζελικούς.¹⁴⁰ Στις 30 Νοεμβρίου του 1935 διορίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Κωνσταντίνο Δεμερτζή και υπουργό στρατιωτικών τον Παπάγο.¹⁴¹

Οι εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου του 1936, ήταν οι τελευταίες του ελληνικού Μεσοπολέμου και έγιναν με αναλογικό εκλογικό σύστημα, κλείνοντας και τον κύκλο της κυριαρχίας και των δύο πολιτικών πόλων (βενιζελικών – βασιλοφρόνων) οι οποίοι πρωταγωνίστησαν σχεδόν για έναν αιώνα. Ωστόσο καμία από τις δύο παρατάξεις δεν διέθετε την απόλυτη πλειοψηφία στην βουλή. Οι ηγέτες των δύο μεγάλων παρατάξεων αδυνατούσαν να έρθουν σε συμφωνία για το σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας.¹⁴² Πρωθυπουργός της χώρας αυτή την περίοδο ανέλαβε ο βασιλόφρων Κωνσταντίνος Δεμερτζής μέχρι τις 12 Απριλίου του 1936. Λίγες μέρες αργότερα και ενώ είχε προηγηθεί ο θάνατος του Ελευθερίου Βενιζέλου στις 18 Μαρτίου από εγκεφαλικό, πεθαίνει και ο Κωνσταντίνος Δεμερτζής στις 13 Απριλίου 1936. Ο βασιλιάς Γεώργιος Β΄ αμέσως μετά ανέθεσε την πρωθυπουργία στον αρχηγό του κόμματος των Ελευθεροφρόνων Ιωάννη Μεταξά.¹⁴³

Στις 4 Αυγούστου του 1936 κατέλυσε το σύνταγμα και με την ανοχή του αστικού πολιτικού κόσμου επέβαλλε δικτατορία, η οποία διατηρήθηκε μέχρι την 29^η

¹³⁶ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 798 10/3/1933, σ.2

¹³⁷ Νίκος Αλιβιζάτος, ο.π., σ.94,95, 97 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., τ.Β΄, 1955, σ.281,282. και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.367,368.

¹³⁸ Κώστας Κωστής, ο.π., σ.597.

¹³⁹ Χρήστος Χατζηιωσήφ, ο.π., σ.482, 483 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., σ.385-395 και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.390.

¹⁴⁰ Νίκος Αλιβιζάτος, ο.π., σ. 97.

¹⁴¹ Gunnar Herring, ο.π., σ. 1256 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., σ.397,398 και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.391.

¹⁴² Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, Όψεις Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940*, ο.π., σ. 484.

¹⁴³ Gunnar Herring, ο.π., σ. 1266, 1267,1268 και Γρηγόριος Δαφνής, ο.π., σ.433-436 και Τάσος Βουρνάς, ο.π., σ.464,467.

Ιανουαρίου του 1941. Το πραξικόπημα με το οποίο επιβλήθηκε η δικτατορία ήταν αποτέλεσμα κοινής πρωτοβουλίας του βασιλιά Γεωργίου Β' και του στρατηγού Μεταξά, από τους πρωτεργάτες της παλινόρθωσης της μοναρχίας. Σε αντίθεση με το φασισμό και τον εθνικοσοσιαλισμό, το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου δεν προήλθε από οποιοδήποτε μαζικό κίνημα και δεν διέθετε λαϊκή βάση. Επιπλέον δεν διέθετε οποιαδήποτε θεωρία.¹⁴⁴ Χαρακτηριστικό για την δικτατορία Μεταξά είναι το απόσπασμα της εφημερίδας Ακρόπολις: «Από εχθές εγκαθιδρύθη εις την Ελλάδα νέον κυβερνητικόν καθεστώς. Το κύριον χαρακτηριστικόν του είναι η απόλυτος και απεριόριστος εξουσία. Καμμία αντίδρασις, κανένα πρόσκομμα, κανένα εμπόδιον τυπικόν ή ουσιαστικόν δεν περιορίζει την εξουσίαν αυτήν και δεν αντιτάσσεται σε αυτήν».¹⁴⁵

Ο Μεταξάς εδραίωσε την θέση του εφαρμόζοντας μια πολιτική βασισμένη στον αυταρχισμό και στην προσωπολατρία. Δεν ήταν ένα ολοκληρωτικό καθεστώς όπως συνέβαινε για παράδειγμα με την Γερμανία του Χίτλερ γιατί δεν επιδίωξε τον γενικό συντονισμό όλης της κοινωνίας. Το 1939, η Ελλάδα δεχόταν την εγγύηση της Αγγλίας και Γαλλίας. Αυτές οι κινήσεις δεν μπορούσαν να εμποδίσουν την εμπλοκή της Ελλάδας στον πόλεμο με την προπαρασκευή του οποίου συνέπεσε και το τέλος της δεκαετίας του 1930. Ήδη από το καλοκαίρι του 1940 με τις αλλεπάλληλες προκλήσεις των Ιταλών με τον τορπιλισμό τον Αύγουστο του 1940 του πλοίου Έλλη, έδειξε πως ο πόλεμος ήταν αναπόφευκτος. Ο Μουσολίνι πίστευε ότι η Ελλάδα θα αποτελούσε εύκολη λεία. Η απόρριψη από τον Ιωάννη Μεταξά του ιταλικού τελεσιγράφου την 28^η Οκτωβρίου του 1940 σήμανε την εμπλοκή της χώρας στον πόλεμο.¹⁴⁶

Ο πολιτικός λόγος την περίοδο του Μεσοπολέμου εκφραζόταν μέσα από τις δύο σημαντικότερες παρατάξεις, βενιζελικών και αντιβενιζελικών και αντικατόπτριζε την διαφωνία τους πάνω στην μορφή του πολιτεύματος.

Κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου παρά την αστάθεια, τον συνεχιζόμενο πολιτικό διχασμό και τα αλλεπάλληλα στρατιωτικά κινήματα η σχετικά καλή διακυβέρνηση της χώρας σημείωσε επιτυχίες σε τέσσερα κυρίως πεδία: αποκατάσταση προσφύγων, αναδιοργάνωση του κράτους, κοινωνική νομοθεσία και οικονομική πολιτική. Τα χρόνια από το 1917 έως το 1940 ήταν δύσκολα για την Ελλάδα. Τραυματισμένη από διχαστικές αντιθέσεις, κατακλεισμένη από το μεγαλύτερο κύμα προσφύγων της ευρωπαϊκής ιστορίας, αφομοιώνοντάς τους με αφάνταστες δυσκολίες, αντιμετωπίζοντας τα μεγαλύτερα ιδεολογικά διλήμματα, η χώρα επούλωνε τις πληγές της χωρίς να υποψιάζεται ότι τα χρόνια που έρχονταν θα ήταν καταστρεπτικά, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, κατοχή και εμφύλιος.¹⁴⁷

5.ΓΕΝΟΝΟΤΑ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Η ανατολή του 20^{ου} αιώνα βρίσκει τα αιτήματα των εθνικών διεκδικήσεων στο ελληνικό πολιτικό προσκήνιο. Το ζήτημα της εθνικής ολοκλήρωσης, που συνιστούσε την προσάρτηση των περιοχών που ζητούσαν οι αλύτρωτοι Έλληνες, είχε σαφή χαρακτηριστικά τόσο στο επίπεδο της οικονομίας όσο και στο επίπεδο των κοινωνικών και πνευματικών συναρθρώσεων της χώρας.

¹⁴⁴ Νίκος Αλιβιζάτος, ο.π. σ.104,110 και Θάνος Βερέμης, Οι επεμβάσεις του στρατού στην ελληνική πολιτική 1916 – 1936, Αθήνα 1977.

¹⁴⁵ Εφημερίδα Ακρόπολις, Αριθμός Φύλλου 2700 6/8/1936, σ.1

¹⁴⁶ Κώστας Κωστής, ο.π., σ. 641, 642,643.

¹⁴⁷ Γ.Β. Δερτιλής, *Ιστορία του Ελληνικού κράτους 1830-1920*, ο.π., σ.982,983,987.

Με το τέλος της Ελληνικής επανάστασης τα σύνορα υπήρξαν περιορισμένα και προσδιορίστηκαν από τις σχετικές συνθήκες μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους. Όμως εκτεταμένες ελληνικές περιοχές βρίσκονταν ακόμα υπό Οθωμανική κυριαρχία. Η στενότητα του ελληνικού χώρου βελτιώθηκε σημαντικά τόσο στην αύξηση της έκτασης του ελληνικού κράτους όσο και στον πληθυσμό με την προσάρτηση της Θεσσαλίας και της Άρτας, πεδινών περιοχών, με την ελληνοτουρκική συμφωνία του 1881.¹⁴⁸ Είχε προηγηθεί η ένωση των Επτανήσων στις 12 Μαΐου 1864.

Προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα διαφαίνεται μια γενική τάση αλτρωτικών επιδιώξεων ενθαρρυσμένη εν μέρει και από τις πολιτικές βλέψεις των μεγάλων δυνάμεων, η οποία συνδυάστηκε και με το εθνικό στόχο της Μεγάλης Ιδέας. Αναπόφευκτα διάφορα γεγονότα οδήγησαν στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897.

Στο επίκεντρο της εξωτερικής πολιτικής υπήρχε το Κρητικό ζήτημα καθώς δεν υπήρχε τρόπος επίλυσής του όπως και το υπαρκτό ζήτημα της απελευθέρωσης της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης, περιοχών με συμπαγείς ελληνικούς πληθυσμούς. Το κρητικό ζήτημα αποτέλεσε το επίκεντρο διαπλοκής του «Ανατολικού Ζητήματος» με διεθνή σημασία. Τον Ιανουάριο του 1897, οι Κρητικοί καταλαμβάνουν το Ακρωτήριο και κηρύσσουν την ένωσή τους με την Ελλάδα, χωρίς αυτό βέβαια να μπορεί να πραγματοποιηθεί. Οδήγησε όμως στην αυτονομία της νήσου αργότερα.¹⁴⁹ Εκτός από την εμπλοκή της Ελλάδος στο κρητικό ζήτημα, η αφορμή για τον ελληνοτουρκικό πόλεμο, δόθηκε όταν στις 28 Μαρτίου του 1897 εισέβαλλαν τρεις χιλιάδες Έλληνες αντάρτες στο μακεδονικό μέτωπο οργανωμένοι από την Εθνική Εταιρεία. Στις 17 Απριλίου 1897 το τουρκικό κράτος κήρυξε τον πόλεμο στην Ελλάδα. Ο πόλεμος δόθηκε σε δύο μέτωπα. Στο Θεσσαλικό, το οποίο αποτέλεσε το κύριο μέλημα και το Ηπειρωτικό. Στο Θεσσαλικό μέτωπο ο τουρκικός στρατός κατέλαβε την Λάρισα και προχώρησε μετά από σκληρές μάχες μέχρι το Δομοκό με κατεύθυνση την Αθήνα.¹⁵⁰

Στο μέτωπο της Ηπείρου η κατάσταση θα μπορούσε να εξελιχθεί ευνοϊκά εάν είχε προηγηθεί προπαρασκευή τουλάχιστον ενός μηνός. Τα ελληνικά στρατεύματα μαζεύτηκαν στην Άρτα. Ο τουρκικός στρατός ήταν υπερδιπλάσιος. Φυσικά όρια για τους αντιπάλους ήταν ο ποταμός Άραχθος. Στις 8 Απριλίου τα ελληνικά στρατεύματα είχαν ήδη περάσει τον Άραχθο και έφτασαν μέχρι τον ποταμό Λούρο και τις γύρω περιοχές, ενώ τα τουρκικά στρατεύματα υποχωρούσαν συνεχώς. Η προώθηση έμοιαζε να έχει αντικειμενικό σκοπό την είσοδο στα Ιωάννινα, αλλά χωρίς την κατάληψη της Πρέβεζας στα νώτα τους, όπου εκεί υπήρχε ισχυρή τουρκική δύναμη, αυτή η ενέργεια ήταν παρακινδυνευμένη. Το μέτωπο όμως είχε μεγάλη έκταση και τα στρατεύματα είχαν εισχωρήσει πολύ σε κατεχόμενα εδάφη και δέχθηκαν αντεπίθεση χωρίς να μπορούν να κρατήσουν το μέτωπο. Τα τουρκικά στρατεύματα έφθασαν ως την Φιλιπιάδα την οποία πυρπόλησαν και υπήρχε φόβος για την ασφάλεια της Άρτας, ενώ μεγάλες μάχες έγιναν κοντά στην Πλάκα στον Άραχθο ποταμό.

Με προσωπική επέμβαση του Τσάρου, ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Ζαΐμης, ο οποίος αντικατέστησε τον Ράλλη, υπέγραψε συνθήκη ειρήνης, ενώ τα τουρκικά στρατεύματα ήταν έξω από την Λαμία. Η συνθηκολόγηση βρήκε τα ελληνικά

¹⁴⁸Κωνσταντίνος Τσουκαλάς «Η Ανορθωτική Προσπάθεια του Χαρίλαου Τρικούπη 1882-1895» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΔ', Αθήνα, σ.8,12.

¹⁴⁹ Ιωάννης Πικρός «Η Ελληνοτουρκική Κρίση και ο πόλεμος του 1897. Η Κρητική Πολιτεία. Ο Μακεδονικός Αγώνας. Βελτιώσεις στην Ελλάδα 1895-1909» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΔ', Αθήνα, σ.101,118,119,1120.

¹⁵⁰Ιωάννης Πικρός, ο.π., σ. 127,147(χάρτης Ελλάδος), 157,158,159.

στρατεύματα στο μέτωπο της Ηπείρου στην αριστερή πλευρά του Αράχθου, πάνω σε εχθρικά εδάφη. Οι Τούρκοι αξίωσαν την εκκένωση των εδαφών, πράγμα το οποίο δέχθηκε η κυβέρνηση. Η υπογραφή του πρωτοκόλλου για την Ήπειρο έγινε στις 7 Μαΐου πάνω στην γέφυρα του Αράχθου καθορίζοντας και την ουδέτερη ζώνη, ενώ για την Θεσσαλία στις 8 Μαΐου.¹⁵¹

Στις 22 Νοεμβρίου 1897 υπογράφεται στην Κωνσταντινούπολη η οριστική συνθήκη με βαρύς όρους για την Ελλάδα.¹⁵² Η Τουρκία επέστρεψε καταληφθέντα εδάφη, είχε μικρά εδαφικά οφέλη και στο άρθρο 10 έκανε λόγο για την διατήρηση της σύμβασης του 1881 περί παραχωρήσεως της Θεσσαλίας. Έλαβε δε αποζημίωση τέσσερα εκατομμύρια τουρκικές λίρες ενώ η Ελλάδα τέθηκε υπό τον έλεγχο της Διεθνούς Οικονομικής Επιτροπής. Το τέλος του πολέμου το 1897 οδήγησε την Ελλάδα σε δεινή οικονομική και πολιτική θέση με το ηθικό των κατοίκων και του στρατού καταρρακωμένο. Η κυβέρνηση Δηλιγιάννη και κανείς άλλος δεν φανταζόταν την εξέλιξη του πολέμου καθώς δεν έγινε μια ψύχραιμη ανάγνωση των δεδομένων. Πρόκειται για έναν πόλεμο χωρίς ανάλογη προετοιμασία, ο οποίος έθεσε σε κίνδυνο την ύπαρξη του νεαρού ελληνικού κράτους.

Η κατάσταση στον στρατό δεν ήταν αξιόμαχη, δεν υπήρχαν επαρκείς δαπάνες για εξοπλισμό, η κυβέρνηση Τρικούπη ήταν προσανατολισμένη στους διπλωματικούς χειρισμούς και στα δημόσια έργα. Στον αποδιοργανωμένο και απαξιωμένο ελληνικό στρατό δημιουργήθηκε μια προσπάθεια αυτοοργάνωσης των αξιωματικών η «Εθνική Εταιρεία», η οποία ταυτόχρονα έκανε προσπάθεια εισόδου, με πολύπλευρες δραστηριότητες, στην κεντρική πολιτική σκηνή. Επίσης η εκπαίδευση ήταν σχεδόν ανύπαρκτη. Η Τουρκία, από την άλλη πλευρά είχε μια στρατιωτική μηχανή οργανωμένη από ειδική γερμανική στρατιωτική αποστολή στην Τουρκία.

Η Ελλάδα βρέθηκε διπλωματικά απομονωμένη, απέναντι στην προοπτική πολεμικής εμπλοκής με την Τουρκία από τις βαλκανικές χώρες οι οποίες για δικούς τους λόγους κράτησαν ουδέτερη στάση.

Οι μεγάλες δυνάμεις προσπάθησαν να αποτρέψουν την εμπλοκή γιατί δεν ήθελαν αναδιάταξη επιρροών στα Βαλκάνια. Ενώ αντίθετα ο Κάιζερ (Γουλιέλμος Β΄) της Γερμανίας δήλωνε φιλοπόλεμη στάση υπέρ της Τουρκίας.¹⁵³

Η εθνική δοκιμασία του 1897 σφράγισε το τέλος του 19^{ου} αιώνα και αποτέλεσε ασφαλώς την απαρχή των μεγάλων βαλκανικών πολέμων που θα ακολουθούσαν.¹⁵⁴ Ήταν όμως και η αφορμή να αναπτυχθούν δυνάμεις αλλαγής τόσο στο εσωτερικό του στρατεύματος όσο κυρίως στο πολιτικό πεδίο. Δυνάμεις οι οποίες οδήγησαν στην επανάσταση στο Γουδί το 1909, με συγκεκριμένα πολιτικά και στρατιωτικά αιτήματα καθώς και την έλευση του Ελευθερίου Βενιζέλου στην Αθήνα, στην κεντρική πολιτική σκηνή.

Η γενικότερη ανασυγκρότηση της χώρας οδήγησε λίγα χρόνια μετά την ήττα στους εθνικούς θριάμβους των βαλκανικών πολέμων και την απελευθέρωση της Μακεδονίας, της Ηπείρου και της Θράκης.

Αναμφίβολα, οι βαλκανικοί πόλεμοι αποδείχθηκαν καθοριστικό γεγονός για την Ελλάδα, τα Βαλκάνια και την Ευρώπη. Υπήρξαν η κορύφωση μιας μακράς

¹⁵¹ Ιωάννης Πικρός, ο.π., σ. 152,153, 154, 158.

¹⁵² Ελένη Χουρμούζη | «Η Ελλάδα μετά τον πόλεμο του 1897» στο Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΔ΄, Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, σ.161.

¹⁵³ Ιωάννης Πικρός, ο.π., σ. 95,96,100,121,125,158.

¹⁵⁴ Γεώργιος Αναστασιάδης, *Ιστορία των Νέων Ελλήνων, Νεότερος Ελληνισμός (1895-1909)*, τ. 14, Β΄ Έκδοση, Εκδόσεις Δομή Α.Ε., Αθήνα, σ.16.

προσπάθειας των βαλκανικών λαών για την εθνική τους ολοκλήρωση.¹⁵⁵ Η απόφαση των χριστιανικών κρατών της Βαλκανικής χερσονήσου να διεκδικήσουν τα εθνικά τους δικαιώματα οδήγησε τις κυβερνήσεις τους σε διπλωματικές συμφωνίες και κοινή στρατιωτική δράση εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Στις 16 Σεπτεμβρίου 1912 η Ελλάδα κήρυξε μαζί με την Βουλγαρία, την Σερβία και το Μαυροβούνιο επιστράτευση. Στις 22 Σεπτεμβρίου υπογράφηκε η ελληνοβουλγαρική στρατιωτική σύμβαση. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στην επίτευξη του πολέμου εναντίον των Οθωμανών. Στις 25 Σεπτεμβρίου το Μαυροβούνιο προέβαλλε την αξίωση για νέα διαρρύθμιση των συνόρων του και κήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Λίγες μέρες νωρίτερα η Βουλγαρία είχε ειδοποιήσει την Ελλάδα ότι μετά την Οθωμανική επιστράτευση στην Θράκη στις 13 Σεπτεμβρίου αποφάσισε από κοινού με την Σερβία να αναλάβει στρατιωτικά μέτρα και καλούσε την Αθήνα να ενταχθεί στο αντιοθωμανικό πολεμικό μέτωπο. Παρόλο τον αιφνιδιασμό της ελληνικής κυβέρνησης από την επίτευξη των εξελίξεων, προσχώρησε στο ενιαίο βαλκανικό μέτωπο. Ο Βενιζέλος μετά την εντολή για επιστράτευση εξουσιοδότησε τον Έλληνα πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη να μετάσχει στο κοινό διάβημα των ομολόγων του Βουλγάρου και Σέρβου προς την Πύλη. Στις 30 Σεπτεμβρίου οι τρεις διπλωμάτες επέδωσαν στην Οθωμανική κυβέρνηση τελεσίγραφο.

Η αντίδραση της Υψηλής Πύλης ήταν όπως αναμενόταν αρνητική. Παρόλο που αρχικά ο μεγάλος βεζίρης Κιαμής Μπέη φάνηκε διατεθειμένος να δεχθεί τις μεταρρυθμίσεις υπό τον έλεγχο των μεγάλων δυνάμεων, η πίεση τόσο από την κοινή γνώμη όσο και από τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου οδήγησαν τελικά στην απόρριψή τους. Η απάντηση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν ότι επενέβαιναν, τα βαλκανικά κράτη στα εσωτερικά της αυτοκρατορίας και διέταξε τους Οθωμανούς πρεσβευτές να εγκαταλείψουν την Αθήνα, το Βελιγράδι και την Σόφια. Ανάλογη ήταν και η απάντηση στην ενέργεια αυτή από τα βαλκανικά κράτη οι εκπρόσωποι των οποίων εγκατέλειπαν την Κωνσταντινούπολη, αφού έδωσαν πρώτα την διακοίνωση για την κήρυξη του πολέμου στις 4 Οκτωβρίου του 1912.¹⁵⁶

Αντίπαλοι στον Α βαλκανικό πόλεμο ήταν από την μία πλευρά τα τέσσερα βαλκανικά κράτη (Ελλάδα, Βουλγαρία, Σερβία και Μαυροβούνιο) και η Οθωμανική αυτοκρατορία από την άλλη. Η στρατιωτική δύναμη των βαλκανικών κρατών απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ήταν ότι η Βουλγαρία διέθετε τον ισχυρότερο στρατό και η Ελλάδα πλην του στρατού τον ισχυρό στόλο. Ωστόσο οι σύμμαχοι δεν είχαν κοινό σχέδιο επιχειρήσεων και έτσι χωρίστηκαν σε τέσσερα μέτωπα, τα οποία ήταν: Θράκη στην οποία πολεμούσαν οι Βούλγαροι, Βόρεια Μακεδονία και Αλβανία, στις οποίες πολεμούσαν οι Σέρβοι και οι Μαυροβούνιοι και Νότια Μακεδονία και Ήπειρος, στις οποίες πολεμούσαν οι Έλληνες. Ο ελληνικός στρατός ξηράς κατανεμήθηκε σε Ήπειρο και Θεσσαλία.¹⁵⁷

Στο μέτωπο της Θεσσαλίας ο ελληνικός στρατός κατέλαβε την Ελασσόνα στις 6 Οκτωβρίου του 1912 και ακολούθησε η μάχη του Σαρανταπόρου από τις 9 μέχρι της 10 του Οκτώβρη. Στις 20 Οκτωβρίου 1912 απελευθερώθηκαν τα Γιαννιτσά και ο ελληνικός στρατός προχώρησε προς την Θεσσαλονίκη.¹⁵⁸ Ο πρωθυπουργός

¹⁵⁵ Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου, *Η Ελλάδα των Βαλκανικών Πολέμων (1910-1914)*, Αθήνα 1993, σ.9.

¹⁵⁶ Νικόλαος Οικονόμου «ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΔ΄, Αθήνα, σ.189.

¹⁵⁷ Κωνσταντίνος Σβολόπουλος «Διπλωματικές Εξελίξεις από το 1909 έως το 1912» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΔ΄, Αθήνα, σ. 288,289.

¹⁵⁸ Νικόλαος Οικονόμου, ο.π., σ. 290,291,295.

Ελευθέριος Βενιζέλος παρακολουθούσε από κοντά τις στρατιωτικές επιχειρήσεις και καθόριζε τους στρατηγικούς στόχους. Αυτό αποδεικνύεται και από τα έντονα διαβήματα του για αλλαγή του αρχικού σχεδίου του Γενικού Επιτελείου με αρχιστράτηγο τον Κωνσταντίνο, όταν ο στρατός κατευθυνόταν προς το Μοναστήρι, να στραφεί προς την Θεσσαλονίκη και η έγκαιρη κατάληψη της πόλης στις 26 Οκτωβρίου του 1912 αποτέλεσε κορυφαία έκφραση αυτής της πολιτικής. Έσωσαν την τελευταία στιγμή την Θεσσαλονίκη από τις Βουλγαρικές δυνάμεις, οι οποίες κατευθύνονταν προς την πόλη. Έφεραν όμως και τις πρώτες τριβές του Βενιζέλου με τον αρχιστράτηγο Κωνσταντίνο.¹⁵⁹

Το δεύτερο μέτωπο του στρατού ξηράς ήταν η Ήπειρος. Στο μεταξύ στις 20 Νοεμβρίου στο Μπαχτεσίκοι της Τσατάλζας οι Οθωμανοί και οι Βούλγαροι πληρεξούσιοι που εκπροσωπούσαν και τις κυβερνήσεις της Σερβίας και του Μαυροβουνίου υπέγραψαν ανακωχή. Η Ελλάδα από τότε και έπειτα συνέχιζε μόνη της τον πόλεμο εναντίον των Οθωμανών. Η Ελλάδα δεν υπέγραψε την ανακωχή γιατί δεν ήθελε να εγκαταλείψει την πολιορκία των Ιωαννίνων.¹⁶⁰

Η κήρυξη του Α΄ βαλκανικού πολέμου εναντίον των Οθωμανών αποτέλεσε την εκπλήρωση των προσδοκιών και για την απελευθέρωση της Ηπείρου για αυτό βρισκόταν εκεί το δεύτερο τμήμα στρατού. Ο στρατός της Ηπείρου είχε συγκεντρωθεί στην περιοχή της Άρτας. Διοικητής του ήταν ο αντιστράτηγος Κ. Σαπουντζιάκης ο οποίος ενήργησε σύμφωνα με τις εντολές του Γενικού Επιτελείου που έλεγαν ότι ο στρατός της Ηπείρου θα χρησίμευε ως δυτική πλαγιοφυλακή στο κύριο όγκο του Ελληνικού στρατού που θα προήλαυε στην Μακεδονία και θα τηρούσε αμυντική στάση εκτός από την προσπάθεια για την κατάληψη των υψωμάτων του Γριπόβου στη δυτική όχθη του Αράχθου. Ο κυριότερος λόγος της αμυντικής λειτουργίας του στρατού ήταν η αδυναμία να καταλάβουν τα οχυρά του Μπιζανίου χωρίς να έχουν σημαντικές ενισχύσεις. Το οχυρό του Μπιζανίου αποτελούσε μια φυσική αμυντική τοποθεσία. Στις 6 Οκτωβρίου κατελήφθησαν τα υψώματα του Γριπόβου, στις 12 Οκτωβρίου κατελήφθη η Φιλιπιάδα και μέχρι τότε ο ρόλος του στρατού ήταν αμυντικός. Από τις 19 Οκτωβρίου όμως και μετά από διαταγή η οποία έφθασε από το Υπουργείο Στρατιωτικών για την κατάληψη της Πρέβεζας αλλά και του μεγαλύτερου μέρους της Ηπείρου, μαζί με την υπόσχεση για αποστολή σημαντικών ενισχύσεων ο ρόλος του στρατού άλλαξε. Η Πρέβεζα απελευθερώθηκε στις 21 Οκτωβρίου του 1912 έπειτα από την παράδοση υπό όρους του Οθωμανού διοικητή. Αυτά συνέβαιναν και συνέβησαν στα δυτικά της Ηπείρου.¹⁶¹

Στα ανατολικά η απελευθέρωση του Μετσόβου έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην αποκοπή του ανεφοδιασμού των Οθωμανικών στρατευμάτων στα Ιωάννινα. Ο υπερασπιστής των Ιωαννίνων Εσσάτ Πασάς, προκειμένου να κάνει αντιπερισπασμό στα ελληνικά στρατεύματα, χρησιμοποίησε τις ληστρικές συμμορίες τουρκαλαβανών που λεηλατούσαν την ύπαιθρο και πυρπολούσαν τα απομακρυσμένα χωριά της Ηπείρου. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα για το Μέτσοβο από την εφημερίδα Ακρόπολη: «Όταν ανηγγέλθη η πυρπόλις της Ηπειρωτικής αυτής ακροπόλεως από συμμορίας Τουρκαλαβανών εδοκιμάσαμεν τραγικήν οδύνην. Ευτυχώς η είδησις εκείνη ήτο ψευδής».¹⁶² Με εντολή του Εσσάτ Πασά στρατιωτικό απόσπασμα πεντακοσίων τουρκαλαβανών με αρχηγό τον ταγματάρχη του Οθωμανικού στρατού Μπεκέρ Αγά διατάχθηκε να ενισχύσει την

¹⁵⁹ Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών Ελευθέριος Βενιζέλος, Χανιά, σ.12.

¹⁶⁰ Νικόλαος Οικονόμου, ο.π., σ. 301.

¹⁶¹ Μ. Β. Σακελλαρίου, *Ήπειρος, ο.π.*, σ.363,364,367, και Νικόλαος Οικονόμου, ο.π., σ.304,305,306.

¹⁶² Εφημερίδα Ακρόπολις, Αριθμός Φύλλου 10160 2/11/1912.

φρουρά του Μετσόβου. Η αγωνία για την τύχη τόσο του ίδιου του οικισμού όσο και για τους κατοίκους του αποτυπώνεται στο τηλεγράφημα που έστειλε ο πρόεδρος της κοινότητας Μετσόβου Λεωνίδα Μίχου στον Ελευθέριο Βενιζέλο ζητώντας την βοήθεια του για την επίλυση του προβλήματος. Στις 16 Οκτωβρίου 1912 το στρατηγείο του στρατού Ηπείρου ενημερώνει ότι γνωρίζει τις καταστροφές και τις λεηλασίες της υπαίθρου από τους τουρκαλαβανούς αλλά αδυνατεί να διαθέσει δυνάμεις για την προστασία των ελληνικών χωριών. Το υπουργείο στρατιωτικών έστειλε σιδηροδρομικώς στην Καλαμπάκα τρία σώματα Κρητών εθελοντών προσκόπων. Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα της εφημερίδας Ακρόπολη: «*Την 29 Οκτωβρίου 1912 έφθασεν εις Μαλακάσιον ο αντισυνταγματάρχης κ. Μήτσας και περίμενον αυτόν τα υπό τας διαταγάς αυτού τθέντα εθελοντικά σώματα των Κρητών εκ 240 ανδρών υπό τον αρχηγόν του Στυλιανού Κλειδή και των Νικολάου Μαλανδράκη και Εμμανουήλ Μπαλανδηνού. Κατά την αμέσως γενομένην συνενόησιν αποφασίσθη ίνα την επομένη αμέσως επιχειρηθεί η κατά του Μετσόβου εκστρατεία των μεν εθελοντικών σωμάτων ηγουμένου του δε στρατού απομένου*».¹⁶³ Τα σώματα των Κρητών οδηγήθηκαν στο χωριό Μαλακάσι όπου περίμεναν το στρατιωτικό απόσπασμα, με αρχηγό τον αντισυνταγματάρχη Σταμάτιο Μήτσα, το οποίο έφθασε στο Μαλακάσι στις 29 Οκτωβρίου. Από τον Ιούνιο του 1912 είχαν φτάσει στην ανατολική Ήπειρο τρία αντάρτικα σώματα, δύο με Ηπειρώτες οπλαρχηγούς τους Ιωάννη Καραγιώργη και Παναγιώτη Περιστέρη και το τρίτο με τον οπλαρχηγό Νώντα Παπανίκο από τα Άγραφα. Σε αυτό το τελευταίο αντάρτικο σώμα εντάχθηκαν και οι Μετσοβίτες: Θεόδωρος και Ανδρέας Ναζίρης, Νικόλαος Κασσιάρος, Νικόλαος Σιούτας, Αναστάσιος Τέτσιος, Δημήτριος Κουτσαμάνης, Παναγιώτης Τέκος και Ντούλας Μπατάλας.

Στο Μαλακάσι είχαν φθάσει από τα Τρίκαλα οπλισμένοι επίσης οι Μετσοβίτες που είχαν ενταχθεί στο απόσπασμα του Μήτσα και ήταν: Λεωνίδα Μίχου, Βασίλειος Ζαούσης, Δημήτριος Μπαλαμπέκος, Θεμιστοκλής Σεκαράς, Κωνσταντίνος Θάνος, Βασίλειος Μπουρνάξης, Γεώργιος Αδαμίδης, Γεώργιος Σούλτης, Βασίλειος Κουμπάνης και ο παλαιάμαχος αγωνιστής Πάσχος Αγόρου. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που είχαν, στο Μέτσοβο είχαν μαζευτεί διακόσιοι πενήντα Οθωμανοί με δύο πυροβόλα από αυτούς οι πενήντα είχαν προωθηθεί στο Ζυγό. Οι προσβάσεις για το Μέτσοβο ήταν δύο. Η μία ήταν ο δρόμος Μαλακασίου-Μετσόβου και η άλλη βορειότερα μέσα από τα περάσματα του Ζυγού και της Κατάρας. Η δεύτερη διαδρομή ήταν προσβάσιμη μόνο το καλοκαίρι εξαιτίας των δύσκολων καιρικών συνθηκών του χειμώνα. Ο διοικητής του αποσπάσματος αποφάσισε να προχωρήσει προς το Μέτσοβο επιλέγοντας την δεύτερη οδό για να επιτεθεί αιφνιδιαστικά εναντίον του εχθρού. Τις πρώτες πρωινές ώρες της 30^{ης} Οκτωβρίου ξεκίνησαν από το Μαλακάσι τα εθελοντικά σώματα των Κρητών προσκόπων έχοντας διαταγή να φθάσουν στην Κατάρα διαμέσου της προαναφερθείσας οδού και να περιμένουν το απόσπασμα που ακολουθούσε. Έπειτα ο διοικητής του αποσπάσματος Μήτσας έδωσε τις εντολές: Ο αρχηγός των Ηπειρωτών εθελοντών Νώντας Παπανίκου με δύναμη εκατό ανδρών να ξεκινήσει τα μεσάνυχτα από την Κατάρα και διαμέσου του υψώματος της Τσούκας να φτάσει στο ξωκκλήσι του Προφήτη Ηλία.¹⁶⁴ Από εκεί να στείλει είκοσι άνδρες για την κατάληψη του εξωκκλησιού του Αγίου Αθανασίου με σκοπό να εμποδίσουν πιθανή υποχώρηση του εχθρού για τα Γιάννενα. Επίσης τα τμήματα των Κρητών εθελοντών προσκόπων, οι οποίοι υπό τις διαταγές των οπλαρχηγών Κλειδή, Μπαλαντινού και Μαλανδράκη

¹⁶³ Εφημερίδα Ακρόπολις, Αριθμός Φύλλου 10160 2/11/1912.

¹⁶⁴ Μιχαήλ Γ Τρίτος, *Απελευθέρωση του Μετσόβου*, Ιωάννινα 2012, σ. 12,14,15,17,18 και Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ 83.

Νικολάου, να ξεκινήσουν στις δύο τα ξημερώματα για να βρεθούν στα αριστερά από τις θέσεις των Ηπειρωτών εθελοντών και να τους ενισχύσουν όταν υπάρξει ανάγκη. Το κύριο απόσπασμα να αναλάβει την μετωπική επίθεση εναντίον των κατεχόμενων σημείων. Ανατέθηκε δε, σε δύο Μετσοβίτες να κόψουν την τηλεφωνική επικοινωνία Μετσόβου- Ζυγού και τηλεφωνική – τηλεγραφική γραμμή Μετσόβου – Ιωαννίνων. Οι δύο λόχοι του αποσπάσματος ξεκίνησαν στις δύο το πρωί της 31^{ης} Οκτωβρίου 1912 και αφού πέρασαν τον ποταμό Αώο έφτασαν σε κατάλληλες θέσεις οι οποίες τους χρησίμευαν ως ορμητήριο κατά του Μετσόβου. Μια ομάδα στάλθηκε στο δρόμο Μετσόβου- Ζυγού με εντολή να τον επιτηρεί και να αντιταχθεί στην εχθρική φρουρά του Ζυγού. Ο αντισυνταγματάρχης και διοικητής του αποσπάσματος Μήτσας με τις υπόλοιπες τέσσερις μονάδες άρχισε να προχωρά προς το Μέτσοβο. Οι ομάδες οι οποίες πήραν μέρος στην επίθεση εναντίον της εχθρικής φρουράς του Ζυγού επιτέθηκαν στο τελωνείο. Το μεσημέρι της ίδιας ημέρας καταλήφθηκε από τα εθελοντικά σώματα το μεγαλύτερο μέρος της πόλης του Μετσόβου. Επίσης τα σώματα υπό τον οπλαρχηγό Νώντα Παπανίκου λόγω της μικρής δυναμικής τους μόνο τριάντα πέντε άνδρες, δεν μπόρεσαν να καταλάβουν το δρόμο Μετσόβου- Ιωαννίνων κοντά στον Άγιο Αθανάσιο για να ανακόψουν τις υποχωρήσεις των Οθωμανών. Τα σώματα των Κρητών εθελοντών κατέλαβαν το Μέτσοβο και πολιορκήσαν τους Οθωμανούς οι οποίοι βρίσκονταν στον στρατόνα στο κέντρο του Μετσόβου. Πριν υψώσουν λευκή σημαία οι Οθωμανοί, ο Μετσοβίτης εθελοντής Ανδρέας Ναζίρης ανέβηκε στο κωδωνοστάσιο της Αγίας Παρασκευής και έστησε στην κορυφή την ελληνική σημαία.

Οι Οθωμανοί εγκλωβισμένοι και χωρίς βοήθεια ύψωσαν λευκή σημαία και έστειλαν επιστολή στον διοικητή Μήτσα όπως μας πληροφορεί η εφημερίδα Εμπρός που έλεγε: *«Ζητούμε ως άνθρωποι έγγραφον δικαιοσύνη δια να παραδοθούμε στον τακτικό στρατό του Μεγάλου Βασιλέως των Ελλήνων»*.¹⁶⁵ Η πρόταση τους έγινε δεκτή από τον συνταγματάρχη Μήτσα. Παραδόθηκαν άνευ όρων τρεις αξιωματικοί, οκτώ οπλίτες και επτά πολιτικοί υπάλληλοι μεταξύ των οποίων και ο καϊμακάμης (έπαρχος Μετσόβου). Η πόλη του Μετσόβου καταλήφθηκε οριστικά από τον ελληνικό στρατό.¹⁶⁶ Η Εφημερίδα Εμπρός αναφέρει: *«Ο αντισυνταγματάρχης του πυροβολικού Σταμάτης Μήτσας κατέχει ελευθέραν την πατρίδα του μεγάλου Αβέρωφ»*.¹⁶⁷

Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα της εφημερίδας Ακρόπολης για τις απώλειες για τους Έλληνες και τους Οθωμανούς: *«Το υπουργείον των εξωτερικών ανακοίνωσε το κάτωθι επίσημον τηλεγράφημα: Μεταπισματώδη 7ωρών μάχην κατελήφθη το Μέτσοβον. Εκ των Τούρκων 40 εφονεύθησαν και 81 συνελήφθησαν αιχμάλωτοι. Εκ των ημετέρων εις εφονεύθη και έξι επληρώθησαν. Ουδείς των κατοίκων του Μετσόβου έπαθε τι. Η ελληνική σημαία κυματίζει επί του φρουρίου του Μετσόβου»*.¹⁶⁸

Η μοναδική απώλεια της ελληνικής πλευράς ήταν ο Ταξιάρχης Βενιζέλος από την Θήβα ο οποίος όπως μας πληροφορεί και η εφημερίδα Εμπρός: *«Από το σώμα του καπετάν Τζίτζιρίδη εφονεύθη και ο εκ Θηβών νέος Ταξιάρχης Βενιζέλος. Ο καπετάν Τζίτζιρίδης ετραυματίσθη και προσδέσας το τραύμα του εξηκολούθησε μαχώμενος. Σημειωτέον ότι ο όσον τολμηρός τόσο τυχερός ούτος καπετάνιος τραυματισθείς επτάκις εν Κρήτη και Μακεδονία έλαβε το όγδοο τραύμα. Μετά*

¹⁶⁵ Εφημερίδα Εμπρός, Αριθμός Φύλλου 8 8/11/1912, σ.2.

¹⁶⁶ Μιχαήλ Γ Τρίτος, ο.π., σ.19,22,23,24.

¹⁶⁷ Εφημερίδα Εμπρός, Αριθμός Φύλλου 8 8/11/1912, σ.1.

¹⁶⁸ Εφημερίδα Ακρόπολις, Αριθμός Φύλλου 10160 2/11/1912,σ.1

μεσημβρία εγένετο επιβληκωτάτη η κηδεία του φονευθέντος Ταξιάρχη Βενιζέλου από τας Θήβας. Επιτάφιον εξεφώνησε ο Σταμάτης Ράπτης». ¹⁶⁹

Οι πανηγυρικές εκδηλώσεις για την απελευθέρωση έγιναν την επόμενη μέρα όπως μας πληροφορεί η εφημερίδα Εμπρός: « Την επιούσαν ετελέσθη περί την μεσημβριάν δοξολογία εις τον ναόν της Αγίας Παρασκευής. Ητο εκτάκτως συγκινητική. Ωμίλησαν ο Μακρής, ο Βασ Πούντας καθηγητής του γυμνασίου Μετσόβου, ο Μοδέστος Πέρτσαλης και ο τελευταίος πατριαρχικός Έξαρχος Μετσόβου Κ. Σταύρου». ¹⁷⁰

Το Μέτσοβο αποτελούσε κομβικό σημείο για την απελευθέρωση των Ιωαννίνων και ο αθηναϊκός Τύπος το αποτυπώνει και στην εφημερίδα Ακρόπολη γράφεται: «Το Μέτσοβο των εθνικών διδασκάλων δεν είναι πλέον υπό το πέλμα του νιζάμη και του βασιβουζούκου. Δεν είναι πλέον κίνδυνος να γίνει λεία του Αρναούτη ληστού και του μουσουλμάνου δολοφόνου. Το Μέτσοβον ελευθερώθη μετά την Πρέβεζα και μετά την Φιλιπιάδα είναι η Τρίτη ηπειρωτική πόλις εν' ης ανεμίζεται η ελληνική σημαία Χαίρε αριστάνθρωπον Μέτσοβον Χαίρε ακρόπολις της θρυλικής, ποιητικής της ωραίας Ηπείρου». ¹⁷¹

Ο διοικητής του αποσπάσματος Σταμάτης Μήτσας δημιούργησε πολιτοφυλακή και οπλίστηκαν οι Μετσοβίτες. Όμοιες πολιτοφυλακές δημιουργήθηκαν και στα γύρω χωριά Ανήλιο, Βοτονόσι, Μηλιά και Κρανιά, με σκοπό την διαφύλαξη των χωριών από αιφνιδιαστικές επιθέσεις τουρκαλαβανών. Ενώ οι δύο οπλαρχηγοί Καραγεώργος και Παπανίκου έδιναν μάχες για να αποτρέψουν την κάθοδο στο Μέτσοβο άτακτων τουρκαλαβανών ταυτόχρονα ο Μπεκήρ Αγά ανακατέλαβε στις 3 Νοεμβρίου τα Γρεβενά. Ο διοικητής Σταμάτης Μήτσας πήρε όλα τα απαραίτητα μέτρα, για την επιχείρηση αυτή εναντίον του Μπεκήρ Αγά μας πληροφορεί και η εφημερίδα Μακεδονία: «Απεφασίσθη παρά του διοικητού Μετσόβου αντισυνταγματάρχου Κ. Μήτσα η εξόντωση του περιβόητου Μπεκήρ Αγά όστις διέμενεν εν Γρεβενετιώ έχων μετ' αυτού δύναμιν τριών ταγμάτων τακτικού στρατού μετά τριών πυροβόλων και ισάριθμων μυδραλιοβόλων και διετάχθησαν πάντα τα σώματα, όπως επιτεθώσι συγχρόνως κατ' αυτού κατέχοντος τα υψώματα Δρεστενίκου, Πέτρα, Λιάπι και Δεμάτι». ¹⁷²

Ο διοικητής Σταμάτης Μήτσας πληροφορήθηκε ότι ο Οθωμανικός στρατός βαδίζει από τα Ιωάννινα με σκοπό να ανακαταλάβει το Μέτσοβο. Τότε ο διοικητής επέστρεψε στο Μέτσοβο και ενήργησε για την αντιμετώπιση του κινδύνου. Οι πληροφορίες επαληθευτήκαν και δύο στρατιωτικά οθωμανικά αποσπάσματα δυνάμει πεντακοσίων ανδρών το καθένα πλησίαζαν το Μέτσοβο. Το ένα από αυτά, με διοικητή τον Μπεκήρ Αγά έφθασε στις 8 Νοεμβρίου διαμέσου του Μετσοβίτικου ποταμού στην θέση Τρία Χάνια στο Βοτονόσι με σκοπό την επομένη στις 9 Νοεμβρίου να επιτεθεί στο Μέτσοβο. Το δεύτερο απόσπασμα θα έφτανε στην θέση Πολιτσιές από όπου θα έκανε επίθεση από τον βορρά. Ακολούθησε με τους Οθωμανούς σύγκρουση στα Τρία Χάνια με τον ακόλουθο σχεδιασμό: τα σώματα των Α. Κριάρη(153 άνδρες) και ο λόχος του Βουλόπουλου(125 άνδρες) να επιτεθούν μετωπικά από το Ανθοχώρι, τα σώματα των Μπινάκη, του Σκουλά (900 άνδρες) και του Βολουδάκη(75άνδρες) να επιτεθούν από την Χρυσοβίτσα. Τέλος ο δεύτερος λόχος του Βουλόπουλου να μείνει για επιτήρηση στις Πολιτσιές. Όλα τα παραπάνω τμήματα πλην του λόχου του Βουλόπουλου έφθασαν τα ξημερώματα της 9 Νοεμβρίου στην γέφυρα του Βοτονοσίου.

¹⁶⁹ Εφημερίδα Εμπρός, Αριθμός Φύλλου 8 8/11/1912, σ.1.

¹⁷⁰ Εφημερίδα Εμπρός, Αριθμός Φύλλου 8 8/11/1912, σ.2.

¹⁷¹ Εφημερίδα Ακρόπολις, Αριθμός Φύλλου 10160 2/11/1912 σ.1.

¹⁷² Εφημερίδα Μακεδονία, Αριθμός Φύλλου 443 9/1/1 1913,σ.1.

Οι απώλειες για την ελληνική πλευρά ήταν τρεις νεκροί οι: Νικόλαος Βεριβάκης από τους Λάκκους Κυδωνίας, ο Γεώργιος Πετράκης από τα Γερατειανά Κισάμου και ο Μετσοβίτης Στέργιος Τέσιας.¹⁷³ Σύμφωνα με την εφημερίδα Μακεδονία: «του δε Μπεκήρ Αγά αι απώλεια κατά πληροφορίας ας ελάβομεν παρά χωρικών υπήρξαν σημαντικότερα 120 νεκροί εν οίς και εις ταγματάρχης εκτός των πολυαρίθμων τραυματιών»¹⁷⁴

Από τον Προφήτη Ηλία διαμέσου του Ζαγορίου έφθασε άλλη μια τουρκαλβανική συμμορία από ογδόντα άνδρες για κατάληψη και εμπρησμό του Μετσόβου. Στις 10 Νοεμβρίου 1912 ακούστηκαν πυροβολισμοί από την θέση Προφήτης Ηλίας η οποία βρίσκεται βόρεια του Μετσόβου. Οι Μετσοβίτες πολιτοφύλακες μαζί με τον ελληνικό στρατό και τα αντάρτικα σώματα κινητοποιήθηκαν προς το σημείο. Ο συνολικός αριθμός των δυνάμεων οι οποίες κινητοποιήθηκαν ανήλθαν σε επτακόσιους άνδρες. Σαράντα άνδρες του Κριάρη, μαζί με είκοσι άνδρες του Μπαλαντινού και αριθμός ανδρών με οπλαρχηγούς τους Μιχαήλ Τσούρδο και Χρήστο Μακρή που ανήκαν στα σώματα του καπετάν Κλειδή κατέλαβαν την θέση Μετερίζια. Τα υπόλοιπα σώματα με αρχηγούς τους Μπουράκη, Βολουδάκη, Σκουλά μαζί με τους αρχηγούς Κλειδή και Μπαλαντινό κατέλαβαν καίριες θέσεις καλύτερης αντιμετώπισης του εχθρού. Οι Οθωμανοί από την πλευρά τους κατέλαβαν υψώματα μέχρι την οδό η οποία οδηγεί από το χωριό Μηλιά στο Μέτσοβο. Τα εθελοντικά σώματα κατόρθωσαν να τους διασκορπίσουν και να τους απομακρύνουν από το Μέτσοβο. Οι απώλειες ήταν πέντε νεκροί για την ελληνική πλευρά ανάμεσα τους και ο ήρωας Κρητικός αρχηγός Στυλιανός Κλειδής, ο οποίος σκοτώθηκε την ώρα που όρμησε να απωθήσει από την εκκλησία του Προφήτη Ηλία τους κρυμμένους Οθωμανούς τους οποίους σκότωσαν οι σύντροφοί του, και δώδεκα τραυματίες. Παρόλο όμως την απώλεια αυτή οι Κρήτες συνέχισαν τον αγώνα.¹⁷⁵ Οι Οθωμανοί είχαν εκατόν πέντε νεκρούς. Με αυτόν τον τρόπο σώθηκε το Μέτσοβο από τους δύο αιφνιδιασμούς των Οθωμανών και η μάχη του Προφήτη Ηλία επισφράγισε την απελευθέρωση του. Η μάχη στα Τρία Χάνια μαζί με την μάχη του Προφήτη Ηλία και την μάχη αργότερα στις 27 Νοεμβρίου στο Δρίσκο ματαίωσαν τα σχέδια των Οθωμανών και επισφράγισαν την ελευθερία του Μετσόβου.¹⁷⁶

Η απελευθέρωση του Μετσόβου ήταν αποτέλεσμα ενθουσιώδους και ηρωικής προσπάθειας των στρατιωτών και των εθελοντών Κρητικών και Ηπειρωτών. Η Εφημερίδα Ακρόπολις αναφέρει: «Η κατάληψις του Μετσόβου δεν ήτον έργον ευχερές ούτε άμοιρον κινδύνον. Αλλά είναι βέβαιον ότι αι στρατιωτικάί μας επιχειρήσεις διευθύνονται μετά περισκέψεως και μετά σωφροσύνης. Ούτω συμβαίνει να επιτυγχάνονται αποτελέσματα σχεδόν κολοσσαία χωρίς αι θυσίαι να είναι υπεράγαν οδυνηραί».¹⁷⁷ Για την μεγάλης σημασίας συμβολή των Κρητών στην απελευθέρωση του Μετσόβου και στην μάχη του Προφήτη Ηλία, υπάρχει πρωτότυπο υλικό το οποίο περιλαμβάνει προσωπικές αφηγήσεις, επιστολές ενημέρωσης καθώς και επιστολές αναγνώρισης από την κοινότητα. Χαρακτηριστικό απόσπασμα για την μάχη του Προφήτη Ηλία αναγράφεται στο σημειωματάριο του Εμμανουήλ Γεωργακάκη: «Περιγραφή της μάχης εις τα λιβάδια του Προφήτη Ηλία. Ήτον ακριβώς μεσημέρι και είμεθα δια φαΐ οπότε ήλθε η είδησις ότι οι τούρκοι έφθασαν έξω του Μετσόβου εβρισκόμουν την στιγμή εκείνη εις την οικίαν του Γ. Δημάκη και ήρπασα το όπλο μου μετά του Εμμανουήλ Μπαλαντινού και ηρέξαμεν προς

¹⁷³ Μιχαήλ Γ Τρίτος, *Απελευθέρωση του Μετσόβου*, ο.π. σ.26,27,33.

¹⁷⁴ Εφημερίδα Μακεδονία, Αριθμός Φύλλου 443 9/1/1913,σ.2.

¹⁷⁵ Μιχαήλ Γ Τρίτος, ο.π., σ.42,43.

¹⁷⁶ Γ. Πλατάρης, *Το Σημειωματάριο ενός Μετσοβίτη*, ο.π.,σ.141.

¹⁷⁷ Εφημερίδα Ακρόπολις, Αριθμός Φύλλου 10160 2/11/1912,σ.1.

το νεκροταφείον όπου μας είπον ότι ήρχοντο οι τούρκοι..... Τότε ο αρχηγός Κλειδής μη υποπτευθείς ότι ευρίσκοντο εν τη εκκλησία επροχώρησε μετά 10 άλλων τους επυροβόλησαν από την πόρτα της εκκλησίας και αντιπυροβόλησαν προχωρούν από το πλάγιον της εκκλησίας αλλά και από κει οι τούρκοι είχαν ανοίξει πολεμίστρας από τα αριστερά μέρη μόλις απείχε 20 βήματα από τον τοίχον της εκκλησίας επυροβολήθη έπεσαν επί τόπου ο αρχηγός Κλειδής....».¹⁷⁸

Προς τιμήν τους ο εξωραϊστικός σύλλογος Μετσόβου κατασκεύασε το 1962 μνημείο στον Προφήτη Ηλία για να θυμίζει την μεγάλη θυσία και την ανδρεία¹⁷⁹ τους αναγράφοντας μια μαντινάδα στην πίσω όψη του που λέει τα εξής: «Χώμα σου φέρνω από το χωριό με άρωμα από Κρήτη να δεις πως δε σε ξεχασα αητέ του Ψηλορείτη». Επίσης για να τους τιμήσουν οι Μετσοβίτες πέρα από το παραπάνω μνημείο του Προφήτη Ηλία, τους αφιέρωσαν και μια Πλατεία στο Μέτσοβο την λεγόμενη Πλατεία Κρητών που βρίσκεται απέναντι από την είσοδο της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου και περιλαμβάνει τις προτομές των Στυλιανού Κλειδή και Εμμανουήλ Μπαλαντινού καθώς και στον προαύλιο χώρο της εκκλησίας της Αγίας Παρασκευής υπάρχει ένα μνημείο των πεσόντων στο οποίο απεικονίζεται ο Στυλιανός Κλειδής καθώς και πίνακες με τα ονόματα των πεσόντων τόσο Κρητών όσο και Μετσοβιτών στους διαφόρους πολέμους στους οποίους συμμετείχαν οι Μετσοβίτες από το 1918 έως το 1949.

6. 20^{ος} ΑΙΩΝΑΣ

Η Ελλάδα βγήκε από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο μαζί με τους νικητές, τραυματισμένη όμως από μια βαθιά πολιτική και κοινωνική κρίση. Ο μεγάλος διχασμός που ξέσπασε το 1915 με αφορμή την διαμάχη του βασιλιά Κωνσταντίνου και του Ελ. Βενιζέλου γύρω από την στάση της Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο είχε βαθύτερα αίτια και διαμορφώθηκε από μακροχρόνιες συνθήκες πριν από το 1916 και το 1987. Ο Βενιζέλος απέφυγε τον διχασμό το 1909, μετά την πρόσκληση του στρατιωτικού συνδέσμου, και το 1911 μετά την κατάκτηση της εξουσίας. Η εμπλοκή της χώρας όμως στον Μεγάλο Πόλεμο ήταν αναπόφευκτη. Ο Βενιζέλος θα πλήρωνε το τίμημα του διχασμού με την ήττα του στις εκλογές του 1920 και με τις εναντίον του δολοφονικές απόπειρες και η χώρα θα το πλήρωνε με την Μικρασιατική Καταστροφή. Με τους πολέμους, τους διωγμούς, τα κύματα των προσφύγων και τις «ανταλλαγές πληθυσμών» άλλαξαν και οι βαθιές μακροχρόνιες συνθήκες που είχαν επιφέρει τον διχασμό. Ο εθνικός διχασμός άγγιξε όλες ανεξαιρέτως τις εκφάνσεις της δημόσιας ζωής του τόπου, διχοτομώντας την ελληνική κοινωνία. Η δημογραφική σύνδεση των Βαλκανίων και της Μικράς Ασίας ανατράπηκε με την ανταλλαγή των πληθυσμών και την καταστροφή των ελληνικών κοινοτήτων στην ευρύτερη περιοχή.¹⁸⁰

Τομή στην ιστορία αποτέλεσε το έτος 1922 κατά το οποίο έλαβε χώρα η Μικρασιατική Καταστροφή. Με τον όρο Μικρασιατική καταστροφή δεν εννοούμε απλώς ένα πολιτικό, διπλωματικό ή στρατιωτικό γεγονός αλλά μια ιστορική τομή

¹⁷⁸ <http://www.venizelosarchives.gr>. Στο οποίο αναφέρονται με πρωτότυπο υλικό η μάχη του Προφήτη Ηλία και η δράση των Κρητών μέσα από το σημειωματάριο του Εμμανουήλ Ν. Γεωργακάκης, μια έκθεση για την άλωση του Μετσόβου καθώς και εκθέσεις για τα πεπραγμένα του εθελοντικού σώματος Μπαλαντινού – Μάνδρακη κατά την απελευθέρωση του Μετσόβου και ευχαριστήριες επιστολές τόσο της εφορευτικής επιτροπής όσο και της ίδιας της κοινότητας Μετσόβου προς τον Εμμανουήλ Ν. Γεωργακάκη για την προσφορά του στην απελευθέρωση.

¹⁷⁹ Μιχαήλ Γ Τρίτος, *Απελευθέρωση του Μετσόβου*, ο.π., σ.49.

¹⁸⁰ Γ.Β. Δερτιλής, *Ιστορία του Ελληνικού κράτους 1830-1920*, ο.π., σ.969.

καθώς ο όρος καταστροφή παραπέμπει σε αυτήν την όψη των στρατιωτικών γεγονότων και υπερβαίνει την στρατιωτική ήττα. Οι συνέπειες αυτής της καταστροφής ήταν δημογραφικές, κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές. Η καταστροφή σήμανε το τέλος της Μεγάλης Ιδέας και του αλυτρωτισμού και είχε πολλές απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό καθώς ο ελληνικός στρατός είχε εικοσιτρείς χιλιάδες νεκρούς, πενήντα χιλιάδες τραυματίες και δεκαοχτώ χιλιάδες αγνοούμενους. Υπάρχει και ένα ψήφισμα προς την επαναστατική επιτροπή για εσχάτη προδοσία για τους συμμετέχοντες στην Μικρασιατική καταστροφή στην οποία συμμετέχει και η κοινότητα Μετσόβου για το οποίο πληροφορούμαστε από την εφημερίδα Εμπρός: «Εξακολουθούν πάντοτε καταφθάνοντα εξ όλης της Ελλάδος, ψηφίσματα προς την επαναστατική επιτροπή δια την εις την εσχάτην των ποινών καταδίκη των δικαζομένων ενόχων της εθνικής καταστροφής» «Όμοιο ψήφισμα εστάλη παρά των κατοίκων του Μετσόβου». ¹⁸¹

Η ήττα των ελληνικών δυνάμεων στην Μικρά Ασία σηματοδοτεί τόσο το τέλος των συνεχόμενων πολεμικών αναμετρήσεων όσο και το οριστικό τέλος της Μεγάλης Ιδέας και του αλυτρωτισμού, τα οποία φάνηκαν ότι υλοποιούνταν με την Συνθήκη των Σεβρών, που υπογράφηκε στις 10 Αυγούστου του 1920 στο ομώνυμο Παρισινό προάστιο, ανάμεσα στους αντιπροσώπους των συμμάχων και των συνασπιζόμενων Δυνάμεων ήταν και η Ελλάδα με τον Ελευθέριο Βενιζέλο και την Οθωμανική αυτοκρατορία από την άλλη. Με αυτήν την συνθήκη ολοκληρώθηκε το όραμα του Βενιζέλου για μια Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών. ¹⁸²

Με την Μικρασιατική καταστροφή και την συνθήκη της Λοζάνης 24 Ιουλίου 1923, ολοκληρώθηκε μια περίοδος εδαφικών επεκτάσεων και πληθυσμιακών ενσωματώσεων. Μετά την Μικρασιατική καταστροφή άλλαξε ολοκληρωτικά η μορφή του έθνους, καθώς η Ανατολική Θράκη, οι δυτικές ακτές της Ανατολίας και η περιοχή του Πόντου είχαν χαθεί οριστικά. Η περίοδος, μετά την Μικρασιατική καταστροφή, χαρακτηρίστηκε από συνεχείς ανακατατάξεις τόσο στο πολιτικό σκηνικό όσο και στους άλλους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής. Επρόκειτο για τον ελληνικό μεσοπόλεμο που χρονολογείται από το 1923 έως το 1940. Στα πλαίσια της ειρηνικής συνύπαρξης των βαλκανικών χωρών υπογράφηκε στις 9 Φεβρουαρίου του 1934, το βαλκανικό σύμφωνο από τις εξής χώρες: Ελλάδα, Τουρκία, Ρουμανία και Γιουγκοσλαβία. Το διαβαλκανικό σύμφωνο συνεννόησης επικυρώθηκε και από την βουλή στις 15 Μαρτίου της ίδιας χρονιάς. ¹⁸³

Ο μεσοπόλεμος ολοκληρώθηκε με την είσοδο της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα του 20^{ου} αιώνα και η είσοδος έγινε με την επίθεση των Ιταλών στα ελληνοαλβανικά σύνορα. Το ενδιαφέρον του ιταλικού κράτους για την Ήπειρο υπήρχε σχεδόν από την ίδρυσή του και αποτυπώθηκε στο συνέδριο του Βερολίνου το 1878, όπου αντιτάχθηκε στην παραχώρηση οποιουδήποτε τμήματος Ηπειρωτικού εδάφους στην Ελλάδα. Η επέμβαση της Ιταλίας στην περιοχή κορυφώθηκε με τους Βαλκανικούς Πολέμους και τις προσπάθειές της για την δημιουργία της ανεξάρτητης Αλβανίας, η οποία

¹⁸¹ Εφημερίδα Εμπρός Αριθμός Φύλλου 138, στις 6 Νοεμβρίου του 1922.

¹⁸² Έφη Αλαμανή- Κρίστα Παναγιωτοπούλου «Το ζήτημα του Πόντου» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμος ΙΕ΄, Αθήνα, σ. 139,140

¹⁸³ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδος του 20^{ου} αιώνα, Μεσοπόλεμος 1922-1940*, τ. Β΄ σ. 280,281 και Γρηγόριος Δαφνής, *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων 1923 - 1940*, τ. Α΄,σ.33και Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Νεότερης και Σύγχρονης Ελλάδας*, ο.π., .211-248, 286-289, 360,361 και Άλκης Ρήγος, *Τα κρίσιμα χρόνια 1922 – 1935*,ο.π., σ.17-19, 84,85, 277,278.

επικυρώθηκε με την υπογραφή της συνθήκης της Ρώμης 8 Μαΐου 1913 ενώ απειλούσε την Ελλάδα ώστε ο ελληνικός στρατός να μην προχωρούσε μέχρι τον Αυλώνα. Οι Ιταλοί αναγνώριζαν την ελληνικότητα της περιοχής χωρίς όμως να παραιτούνταν από τις όποιες βλέψεις τους. Στις συζητήσεις στο Λονδίνο οι Ιταλοί και Αυστριακοί πίεζαν για την διεύρυνση της Αλβανίας, αποτέλεσμα των πιέσεων ήταν η υπογραφή του ιδιαίτερα δυσμενούς για τον ελληνισμό της Βόρειας Ηπείρου Πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας τον Δεκέμβριο του 1913. Τον Δεκέμβριο του 1914 η Ιταλία αποβίβασε με την συναίνεση της Αγγλίας και της Ρωσίας στρατό στον Αυλώνα και κατέλαβε το νησί Σάσωνα που αποτελούσε ελληνικό έδαφος από το 1862 και παραχωρήθηκε στην Αλβανία με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας. Έχοντας κατοχυρώσει την εξουσία τους με την συνθήκη του Λονδίνου στην περιοχή, οι Ιταλοί αντιδρούσαν σε οποιαδήποτε ελληνική πρωτοβουλία όπως π.χ. στην εκλογή εννιά βορειοηπειρωτών βουλευτών στην ελληνική βουλή στις εκλογές στις 31 Μαΐου του 1915. Αργότερα δημιουργήθηκε ένταση στην περιοχή μεταξύ Ιταλών και Ελλήνων στρατιωτών μετά την κατάρρευση του σερβικού στρατού και οι Ιταλοί διείσδυσαν στην ελληνική επικράτεια προς τον νότο και άρχισαν να καταλαμβάνουν πόλεις οι οποίες βρισκόταν υπό Ελληνική διοίκηση, όπως το Αργυρόκαστρο και η Χιμάρα. Το γεγονός αυτό προκάλεσε την διοργάνωση αντι-ιταλικού συλλαλητηρίου στα Ιωάννινα. Ωστόσο οι Ιταλοί συνέχισαν την επεκτατική τους πολιτική και στην Ήπειρο επωφελοόμενοι του τότε εθνικού διχασμού, όπου αρχικά κατέλαβαν το Δελβινάκι και το Καλπάκι και στην συνέχεια την Κόνιτσα. Την επόμενη χρονιά, το 1917, τα Ιταλικά στρατεύματα φτάνουν μέχρι τον ποταμό Καλαμά και την 26^η Μαΐου καταλαμβάνουν πρώτα τα Ιωάννινα και έπειτα τον Ιούνιο το Μέτσοβο. Η επεκτατική πολιτική της Ρώμης στην Ήπειρο, προκάλεσε τις έντονες διαμαρτυρίες του Βενιζέλου και την αντίδραση του Παρισιού με αποτέλεσμα την αποχώρηση των Ιταλικών στρατευμάτων.¹⁸⁴

Μετά από εικοσιτρία χρόνια από την πρώτη κατάληψη του Μετσόβου από τους Ιταλούς, αυτοί επανήλθαν στην διεκδίκηση της κατάληψης της Ηπείρου και του Μετσόβου. Την 28^η Οκτωβρίου του 1940, λίγες ώρες αφότου ο Μεταξάς είχε πει το ιστορικό όχι στον δικτάτορα της Ιταλίας Μπενίτο Μουσολίνι για την είσοδο των ιταλικών στρατευμάτων στην Ελλάδα, τα Ιταλικά στρατεύματα, τα οποία είχαν συγκεντρωθεί στα ελληνοαλβανικά σύνορα εισέβαλλαν στο ελληνικό έδαφος με κατεύθυνση τα Ιωάννινα, ενώ η ιταλική μεραρχία Τζούλια έφθασε στις 9 Νοεμβρίου του 1940 στην Βωβούσα και η μάχη που έγινε από τους τριάντα φαντάρους του φυλακίου της Βωβούσας οδήγησε σε ήττα τους Ιταλούς, οι οποίοι δεν μπόρεσαν να φτάσουν στο Μέτσοβο για να αποκόψουν τον ελληνικό στρατό της Ηπείρου και έτσι σώθηκε, αφού έγινε για δεύτερη φορά στόχος των Ιταλών. Το πρωί της 29^{ης} Οκτωβρίου Ιταλικά αεροπλάνα, ερχόμενα ανά τρία – τρία κατευθύνονταν προς το Μέτσοβο, το οποίο και βομβάρδισαν από μεγάλο ύψος.¹⁸⁵ Το Μέτσοβο, με τις στρατηγικές του διαβάσεις ήταν ο πρώτος ελληνικός οικισμός του ελληνικού χώρου ο οποίος δέχτηκε τους εχθρικούς αεροπορικούς βομβαρδισμούς το πρωί της 28^{ης} Οκτωβρίου του 1940, για να πληγούν οι αποθήκες ανεφοδιασμού του Ελληνικού

¹⁸⁴ Ιωάννης Παπαφλωράτος, *Η Ελληνοϊταλική Κρίση του 1923*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σακουλά, Αθήνα 2009, σ.47,48 και διδακτορική του διατριβή, *Το επεισόδιο tellini / Κέρκυρας αιτία και εξέλιξη μιας διεθνούς κρίσεως*, Εκδόσεις ΕΚΠΑ, Αθήνα 2004, σ.14,15,16, 48. και Γεώργιος Λεονταρίτης, «Η διεθνής θέση της Ελλάδος στις παραμονές του Α Παγκοσμίου πολέμου», στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ', Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, σ.13,14 και Τάσος Βουρνάς, *ο.π.*, σ.148,149.

¹⁸⁵ Χρυσούλα Τόπη Λαδιά, *Μετσοβίτικα Ανάλεκτα*, Αθήνα 2003, σ.53

στρατού¹⁸⁶ και συμμετείχε στον πόλεμο του 1940 με ένα τάγμα πεζικού και κατά την διάρκειά του (28 Οκτωβρίου 1940 μέχρι 24 Απριλίου 1941) θρήνησε θύματα.¹⁸⁷

Το πρώτο δεκαήμερο του Απριλίου του 1941 η Γερμανία του Χίτλερ κήρυξε τον πόλεμο στην Ελλάδα για να εξουδετερώσει την ήττα των ιταλικών στρατευμάτων από τον ελληνικό στρατό. Η Ελλάδα αδυνατώντας να αντιμετωπίσει τις δύο δυνάμεις, την Ιταλία και την Γερμανία, υποχρεώθηκε να υπογράψει πρωτόκολλο ανακωχής με την Γερμανία στο χωριό Βοτονόσι Μετσόβου την Κυριακή του Πάσχα 24 Απριλίου 1941, στο σπίτι της οικογένειας Μίχου.¹⁸⁸ Στην υπογραφή της ανακωχής τον ελληνικό στρατό εκπροσωπούσε ο στρατηγός Γεώργιος Τσολάκογλου, ενώ παρίστατο και ο μητροπολίτης Ιωαννίνων Σπυρίδων Βλάχος. Παρόλο που σύμφωνα με το πρωτόκολλο ανακωχής οι Ιταλοί υποχρεώνονταν να περιορισθούν στην γραμμή Ζίτσας- Παραμυθιάς-Ηγουμενίτσας, οι Γερμανοί δεν τήρησαν τα συμφωνηθέντα με αποτέλεσμα το Μέτσοβο να βρεθεί ξανά υπό Ιταλική κατοχή για δεύτερη φορά εντός μιας εικοσιπενταετίας.¹⁸⁹

Τον Οκτώβριο του 1943, η Ιταλία κατέρρευσε και τα ιταλικά στρατεύματα τα οποία βρίσκονταν στο Μέτσοβο, αναγκάστηκαν να το εγκαταλείψουν και να καταφύγουν στα Ιωάννινα και διαμέσου της Αλβανίας στην Ιταλία. Μετά από λίγες ημέρες το Μέτσοβο καταλήφθηκε από γερμανικό στρατιωτικό απόσπασμα σταλμένο από τα Ιωάννινα. Από αυτές τις ημέρες θρήνησε πολλά θύματα κυρίως αμάχων είτε από κατ' επανάληψη εκτελέσεις, είτε από αεροπορικούς βομβαρδισμούς όπως αυτός της 3^{ης} Ιουλίου του 1943, οι οποίοι ήταν οι σκληρότεροι που είχαν γίνει.¹⁹⁰

Οι Γερμανοί παρέμειναν για έναν ολόκληρο χρόνο. Κατά το διάστημα αυτό διέπραξαν σωρεία εγκλημάτων κατά του άμαχου πληθυσμού με αποκορύφωμα την ομαδική εκτέλεση έντεκα αθώων κτηνοτρόφων στις 22 Ιουνίου 1944 στις Πολιτισιές. Κατά την παραμονή τους έκαναν αλλεπάλληλες διαρπαγές και λεηλασίες στις οικίες των Μετσοβιτών, από τις οποίες απομάκρυναν με διαταγές τους ενοίκους. Τον Οκτώβριο του 1943 μετά την κατάρρευση της Ιταλίας πήραν εκατόν είκοσι πρόβατα από διάφορους μικροκτηνοτρόφους. Στο τέλος του Οκτωβρίου του 1944 οι Γερμανοί εγκατέλειψαν το Μέτσοβο αποκομίζοντας διάφορα κλοπιμαία, όπως: είδη ρουχισμού, μάλλινα είδη, κλινοσκεπάσματα, έπιπλα, μαγειρικά σκεύη, ραπτομηχανές, τα οποία μετέφεραν στην πατρίδα τους.¹⁹¹ Χάρη στην επέμβαση του αρχιμανδρίτη Μοδέστου Πέρτσαλη προς τον Γερμανό στρατιωτικό διοικητή των Ες-Ες πέτυχε την επιστροφή των δύο αφερεθέντων από τον ιερό ναό της Αγίας Τριάδος εικόνων, από Γερμανό αξιωματικό των Ες-Ες. Οι εικόνες αυτές μεταφέρθηκαν για φύλαξη στον ναό της Αγίας Παρασκευής.¹⁹²

7. Η ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Στην πολιτική σκηνή η έννοια της κοινότητας προβάλλει την σημασία της παραδοσιακής αγροτικής – κτηνοτροφικής κοινότητας, που εκτός από το ζήτημα των κοινωνικών και οικονομικών δομών δίνεται έμφαση και στο «ήθος» που αντιστοιχεί σε αυτές του οποίου ως κύρια χαρακτηριστικά ορίζονται η

¹⁸⁶ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., σ.73

¹⁸⁷ Ιωάννης Κολιόπουλος «Εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις από την 1^η Μαρτίου 1935 έως την 28^η Οκτωβρίου 1940», ο.π., σ. 413.

¹⁸⁸ Χρυσούλα Τόπη Λαδιά, ο.π., σ.55.

¹⁸⁹ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ. 112,113.

¹⁹⁰ Χρυσούλα Τόπη Λαδιά, ο.π., σ.55

¹⁹¹ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ.116,117,118.

¹⁹² Γ. Πλατάρης, *Το Σημειωματάριο ενός Μετσοβίτη*, ο.π., σ.310.

συλλογικότητα και η κοινωνική αλληλεγγύη. Η κοινότητα πάνω από όλα είναι μια ιστορική κατηγορία και ως τέτοια πρέπει να αντιμετωπίζεται στα όρια των ιστορικών της προσδιορισμών, του κοινωνικοπολιτικού πλαισίου, του τόπου και του χρόνου στον οποίο εμφανίζεται και λειτουργεί.¹⁹³

Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή για την διοίκηση του Μετσόβου διαπιστώνουμε ότι ήδη από την εποχή της Οθωμανικής κυριαρχίας το Μέτσοβο και η γύρω περιοχή μαζί με τα χωριά του Μαλακασίου και την Κουτσούφλιανη (σημερινή Παναγία) της επαρχίας Μαλακασίου σχημάτιζε μια ενιαία ομοσπονδία η οποία υπάγονταν στο σαντζάκι και τον καζά των Τρικάλων. Ως πρόεδρος αυτής της ομοσπονδίας θεωρούνταν ο δημογέρον και έπειτα ακολουθούσαν ο φροντιστής των υδάτων, ο εισπράκτωρ των φόρων, ο αγορανόμος και ο επίτροπος των εκκλησιών. Αυτοί οι δημοτικοί άρχοντες οι οποίοι εκλέγονταν ελεύθερα φρόντιζαν για όλες τις υποθέσεις της κωμόπολης και περισσότερο για την είσπραξη των φόρων, τους οποίους πλήρωναν στον βοεβόδα κάθε πρώτη Μαρτίου.¹⁹⁴

Από τη έλευση του Σινάν Πασά το 1430 έως το 1648 το Μέτσοβο διοικήθηκε από δερβέναγα, ο οποίος αργότερα εκτός από τα διοικητικά είχε αναλάβει και δικαστικά χρέη. Επίσης είχε και τον λεγόμενο καπετάνιο για να εξασφαλίζει την διέλευση του Ζυγού και να συμβάλει στην εδαφική εξάπλωση και επέκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.¹⁹⁵

Στο Μέτσοβο εκλέγονταν κατά τον 15^ο- 17^ο αιώνα επτά κοινοτικοί άρχοντες μεταξύ των ισχυρών τσελιγκάδων και μεγαλεμπόρων αυτής της οικονομικά ανθηρής και με αρκετά προνόμια ορεινής κωμόπολης. Ακόμη σύμφωνα με τις διαθέσιμες πηγές από το 1659, το Μέτσοβο διοικούνταν από επταμελές συμβούλιο, αποτελούμενο από μεγαλοτσελιγκάδες και εμπόρους, κάθε μέλος του οποίου είχε ξεχωριστές αρμοδιότητες, όπως την είσπραξη των φόρων, την φροντίδα για τα σχολεία, την φύλαξη της περιοχής, τον εκχιονισμό του δύσκολου αλλά πολύ σημαντικού οδικού άξονα Τρικάλων- Μετσόβου – Ιωαννίνων και άλλα.¹⁹⁶

Η ομάδα του δερβενίου-Ζυγού, η οποία στο επίπεδο της διοίκησης του δερβενίου, είχε έναν διοικητικό και στρατιωτικό επόπτη, τον οποίο αντικαθιστούσε ο δερβετζής. Διέθετε τσελεμπή (έναν ή περισσότερους), ο θεσμός αυτός ανήκε σε αυτούς οι οποίοι οργάνωσαν την κτηνοτροφία. Οι ιστορικές μαρτυρίες για την παρουσία των *celer* στο Μέτσοβο το 1659, δείχνουν ότι ο θεσμός εντάσσονταν στους κρατικούς λειτουργούς. Λειτουργούσε αναφορικά με την κτηνοτροφία της περιοχής του Μετσόβου τον 17^ο αιώνα, καθώς την ίδια περίοδο πιστοποιούνταν η παρουσία των Μετσοβιτών εμπόρων στην Βενετία. Η παρουσία των *celer* τεκμηριώνονταν στην αναπτυγμένη κτηνοτροφία. Η οργάνωση της δραστηριότητας μέσω της διαδικασίας ανάπτυξης διαμέσου της σχέσης με το Οθωμανικό κράτος παρέπεμπαν αφενός στην διοχέτευση του προϊόντος και αφετέρου στην είσοδο των ανθρώπων της κτηνοτροφίας στο διοικητικό μηχανισμό του εφοδιασμού και την έξοδο από τον κρατικό έλεγχο. Η συμμετοχή της ομάδας στον εφοδιασμό ήταν πιστοποιημένη από το 1659 μέχρι το 1818, άρα μεταξύ 17^{ου} και 19^{ου} αιώνα όπου μαρτυρούνταν στην σουλτανική αυλή η παρουσία του Μετσοβίτη Ποστέλνικου Ζαμάνη. Ο θεσμός των *celer* ήταν κληρονομικός και τα άτομα αυτά είχαν αποκτήσει

¹⁹³ Βασίλειος Νιτσιάκος, *Οι Ορεινές Κοινότητες Της Βόρειας Πίνδου*, Εκδόσεις Πλέθρον, Ιωάννινα 1995, σ. 16.

¹⁹⁴ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ.26,27,28,29.

¹⁹⁵ Βασιλική Ρόκκου, *Ορεινές Κοινωνίες κατά τη περίοδο της Οθωμανικής Κυριαρχίας στα Βαλκάνια Το Μέτσοβο της κτηνοτροφίας από τον 17^ο έως τον 20^ο αιώνα*, ο.π., σ.74,75.

¹⁹⁶ Γ.Β. Νικολάου, *Ο Ελληνικός Χώρος την Περίοδο της Οθωμανικής και Βενετικής κυριαρχίας I*, ο.π., σ. 54,56.

τις οικονομικές δυνατότητες οι οποίες τα βοήθησαν στην έξοδο του εμπορίου στην Δύση. Τα συγκεκριμένα άτομα αργότερα εντάχθηκαν στον κρατικό μηχανισμό και στον διοικητικό κρατικό μηχανισμό εφοδιασμού του κράτους μέσω της διοχέτευσης του προϊόντος.¹⁹⁷

Κατά τον 18^ο αιώνα η χώρα Μετσόβου φερόταν να υπάγεται αρχικά ως «κατ' αποκοπή τιμάριο» στα αφιερώματα των ιερών πόλεων της Μέκκας και της Μεδίνας και αργότερα στα Χάσια της Βαλιντέ σουλτάνας. Η διοίκηση της κοινότητας ανήκε στους προεστούς της, οι οποίοι εκμίσθωναν την συλλογή των φόρων σε ντόπιο βοεβόδα και ειδικός οπλαρχηγός αναλάμβανε την τήρηση της τάξης.

Την εποχή του Αλή πασά η διοίκηση του Μετσόβου ανατέθηκε σε ζαμπίτη - κατώτερος αξιωματούχος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας επιφορτισμένος με την τήρηση της τάξης και είχε αστυνομικά κυρίως καθήκοντα-, διορισμένο από τον ίδιο. Στο εξής το Μέτσοβο θα θεωρούνταν ως εξάρτημα του καζά των Ιωαννίνων. Η προσάρτηση της περιοχής στα Γιάννενα θα επικυρώνονταν και τυπικά από τον Κιουταχί στα 1830. Ο δερβέναγας του Μετσόβου, ο οποίος αντικατέστησε τον ζαμπίτη και ανέλαβε μετά το 1820, εκτελούσε παράλληλα και διοικητικά και δικαστικά χρέη. Γύρω στο 1850 το Μέτσοβο ήταν ανεξάρτητη διοικητική μονάδα της οποίας η διοίκηση είχε ανατεθεί σε μουδίρη, ο οποίος υπόκειντο στον καζά των Ιωαννίνων. Ο καζάς στο Μέτσοβο έπαψε να υπάρχει μετά το 1872. Η έκταση της περιφέρειας Μετσόβου εκείνη την περίοδο έφτανε αρχικά τα 298 τετραγωνικά χιλιόμετρα και μετά το 1881 η έκταση μειώθηκε στα 221 τετραγωνικά χιλιόμετρα.¹⁹⁸ Από το 1820 ως το 1850 ο βαλής των Ιωαννίνων διορίζει δερβέναγα ο οποίος είχε διοικητικές και δικαστικές αρμοδιότητες. Μετά το 1850 κοντά στον δερβέναγα τοποθετήθηκε και κατώτερος πολιτικός υπάλληλος ο «μουντούρης». Από το 1687 και εξής διοριζόταν επίσης ένας ανώτερος διοικητικός υπάλληλος ο «καϊμακάμης» *«Ο νέος καϊμακάμης ζητεί από τους κατοίκους συνεισφοράν υπέρ των οικογενειών των εν τω πολέμω πεσόντων Τούρκων στρατιωτών ως και δια την ανέγερσιν ενός κτηρίου εν ω να συμπεριλαμβάνονται όλα τα ενταύθα δημόσια γραφεία»*¹⁹⁹ Ενώ την ίδια εποχή το Μέτσοβο έγινε και έδρα ιεροδικαστή καδή.²⁰⁰

Οι νικηφόροι βαλκανικοί πόλεμοι είχαν σαν αποτέλεσμα την απελευθέρωση νέων εδαφικών εκτάσεων, των «Νέων Χωρών», αυτές οι εκτάσεις πολιτογραφήθηκαν στην νεότερη διοικητική ορολογία του τότε ελληνικού κράτους. Η τόσο ραγδαία προσθήκη στο τότε ελληνικό κράτος των «Νέων Χωρών», οι οποίες για πεντακόσια χρόνια βρίσκονταν υπό οθωμανική κυριαρχία και εξουσία, διπλασίασαν σχεδόν εδαφικώς και πληθυσμιακώς την Ελλάδα, ενώ δημιούργησαν για την τότε ελληνική κυβέρνηση σοβαρά προβλήματα διακυβέρνησης των νέων αυτών εδαφικών εκτάσεων και πληθυσμών.

Η πρώτη διαίρεση της χώρας σε διοικητικές περιφέρειες έγινε μετά την εγκατάσταση της βασιλείας του Όθωνα με το διάταγμα της 3/15 Απριλίου του 1833 «περί διοικητικής διαιρέσεως του βασιλείου και τις διοικήσεώς του». Αργότερα εκδόθηκε ο νόμος της 27^{ης} Δεκεμβρίου του 1833 «περί συστάσεως Δήμων», βάσει του οποίου με διάταγμα δημιουργήθηκαν οι δήμοι. Το 1912 εκδόθηκε ο νόμος ΔΖΝ, της 10^{ης} Φεβρουαρίου του 1912 «περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων», ο οποίος

¹⁹⁷ Βασιλική Ρόκκου, *Ορεινές Κοινωνίες κατά τη περίοδο της Οθωμανικής Κυριαρχίας στα Βαλκάνια*, ο.π., σ.77,90,91,132,133,134.

¹⁹⁸ Μιχάλης Κοκολάκης, *Υστερο Γιαννιώτικο Πασαλίκι: Χώρος, διοίκηση και πληθυσμός στην Τουρκοκρατούμενη Ήπειρο (1820-1913)*, ΕΙΕ, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 2003, σ. 180,181,182.

¹⁹⁹ Εφημερίδα Φωνή της Ηπείρου, Αριθμός Φύλλου 289 10/7/1898,σ.1.

²⁰⁰ Μ. Β. Σακελλαρίου, *Ήπειρος*, ο.π., σ. 297.

αποτελέσει τον σημαντικότερο σταθμό στην ιστορία της τοπικής αυτοδιοίκησης, κατήργησε το καθεστώς των δήμων του 1833 και δημιουργήθηκαν ξανά οι δήμοι και οι κοινότητες των νεοαποκτηθέντων περιοχών και καθιερώθηκε ο πρώτος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης η κοινότητα. Το νέο σύστημα, της διαίρεσης της χώρας σε δήμους και κοινότητες, άρχισε να ισχύει από το τέλος του έτους 1914, σύμφωνα με το βασιλικό διάταγμα της 18^{ης} Δεκεμβρίου του 1913 «περί ορισμού ημέρας προς ενεργείαν εκλογών και κοινοτικών αρχών». Για την διοίκηση και διοικητική διαίρεση των «Νέων Χωρών», η τότε Ελληνική βουλή ψήφισε τον νόμο «περί διοικήσεως των στρατιωτικώς κατεχόμενων χωρών» ο οποίος ίσχυσε από την 6^η Σεπτεμβρίου του 1912. Με αυτόν τον τρόπο προέκυψε η διοικητική διάρθρωση των απελευθερωθέντων νέων εδαφών, με την ίδρυση αρχικά τεσσάρων Γενικών Διοικήσεων και μιας Διοικήσεως. Μια από αυτές τις Γενικές Διοικήσεις ήταν και η Γενική Διοίκηση Ηπείρου με έδρα τα Ιωάννινα και με εδαφική περιφέρεια το τέως βιλαέτι των Ιωαννίνων και πρώτο Γενικό Διοικητή τον Ηπειρώτη στην καταγωγή Γεώργιο Χρ. Ζωγράφο ο οποίος ανέλαβε καθήκοντα από τις 8 Μαρτίου 1913. Η Γενική Διοίκηση Ηπείρου, η οποία μετά την 21^η Φεβρουαρίου του 1913 υποκατέστησε το υπό οθωμανικής κυριαρχίας βιλαέτι των Ιωαννίνων, καταργήθηκε στις 13/15 Ιουλίου 1925.²⁰¹

Ο νομός Ιωαννίνων συστάθηκε με το βασιλικό διάταγμα 31 Μαρτίου/1 Απριλίου 1915 «Περί διοικητικής διαιρέσεως των νέων χωρών» κατά εξουσιοδότηση του νόμου 24/31 Δεκεμβρίου του 1914 «Περί διοικητικής διαιρέσεως των νέων χωρών» και του νόμου ΓΥΛΔ' στα 1909 «Περί διοικητικής διαιρέσεως του κράτους», μετά από πρόταση του τότε υπουργικού συμβουλίου. Το βασιλικό διάταγμα προέβλεπε ότι η Ήπειρος διαιρείται σε δύο νομούς: Στο νομό Ιωαννίνων με έδρα τα Ιωάννινα και στο νομό Πρέβεζας με έδρα την Πρέβεζα. Ο νομός Ιωαννίνων περιλάμβανε «πάσαν την λοιπήν Ήπειρον». Λίγους μήνες αργότερα με το βασιλικό διάταγμα 2 Μαΐου του 1915, «Περί διαιρέσεως του νομού Ιωαννίνων σε υποδιοικήσεις», το νομό Ιωαννίνων αποτέλεσαν οι έξι υποδιοικήσεις μεταξύ των οποίων η υποδιοίκηση Μετσόβου, με πρωτεύουσα το Μέτσοβο και σύμφωνα με το βασιλικό διάταγμα της 7^{ης} Αυγούστου του 1919 «Περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων εν τω νομώ Ιωαννίνων», η υποδιοίκηση Μετσόβου περιλάμβανε πέντε κοινότητες, τις οποίες συγκροτούσαν εννιά συνοικισμοί, στους οποίους ήταν τριάντα δύο ήταν μοναστήρια.²⁰² Εικόνα επίσης για τον πληθυσμό, τους δήμους και τις κοινότητες της υποδιοίκησης Μετσόβου παίρνουμε και από τον πίνακα του λεξικού δήμου και κοινοτήτων και συνοικισμών Ελλάδας που εκδόθηκε το 1923.²⁰³ Από την Γενική διοίκηση Ηπείρου συγκροτήθηκαν διοικητικά γραφεία ένα από αυτά ήταν και το διοικητικό γραφείο Μετσόβου με επικεφαλής αρχικά τον Ιερόθεο Στασινόπουλο ως διοικητικό επίτροπο. Επίσης σύμφωνα με την απόφαση 2361 της 10^{ης} Αυγούστου του 1913, ο Γενικός Διοικητής Ηπείρου συνέστησε τις οικονομικές υπηρεσίες- εφορίες ανάμεσά τους και αυτή των Ιωαννίνων, η οποία περιλάμβανε μεταξύ άλλων και την επαρχία Μετσόβου με έδρα τα Ιωάννινα.

Ως προς την δικαιοσύνη σύμφωνα με την 204/ 26 Μαρτίου 1913 απόφαση του Γενικού Διοικητή δημιουργήθηκαν δύο πρωτοδικεία, ένα από αυτά είναι και

²⁰¹ Κωνσταντίνος Γ. Παπαγεωργίου, *Η διοικητική οργάνωση της Ηπείρου*, Εκδόσεις Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2000, σ. 7, 10,11, 15,16,22, 37.

²⁰² Στέφανος Δ. Παππάς, «*Η αρχική σύσταση των Δήμων και των Κοινοτήτων στο Νομό Ιωαννίνων. Οι Διοικητικές αλλαγές στο Νομό, στους Δήμους και στις κοινότητές του*». Εκδόσεις Ηπειρωτικά Γράμματα έτος Ζ' τεύχος 12ο(Οκτώβριος2007), Ιωάννινα2000, σ. 20,21,23.

²⁰³ «*Λεξικόν των Δήμων, Κοινοτήτων και Συνοικισμών της Ελλάδος επί τη βάση της απογραφής του πληθυσμού του έτους 1920*» Πίνακας Γ', Εκδόσεις Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1923, σ. ιγ'.

αυτό των Ιωαννίνων με έδρα τα Ιωάννινα. Η δικαστική δικαιοδοσία του Πρωτοδικείου Ιωαννίνων περιλάμβανε τις περιοχές(καζάδες) μεταξύ αυτών και του Μετσόβου. Με την υπαριθμόν 205/ 26 Μαρτίου 1913 απόφαση του συμβουλίου της επικρατείας στις πρωτεύουσες των επαρχιών των υπαγόμενων στο πρωτοδικείο Ιωαννίνων δημιουργήθηκαν και ειρηνοδικεία μεταξύ αυτών και το ειρηνοδικείο Μετσόβου.²⁰⁴ Αυτό συστάθηκε με το βασιλικό διάταγμα της 7/11 Απριλίου του 1914 και είχε ως έδρα την κωμόπολη. Το ειρηνοδικείο αυτό ασκούσε δικαιοδοσία εκτός από το Μέτσοβο και στα χωριά Ανήλιο, Μηλιά, Βοτονόσι, Πέτρα, Λιάπι, Ντερβεντίστα(Ανθοχώρι), Χρυσοβίτσα και άλλα καθώς και σε κάθε συνοικισμό της περιφέρειας αυτής. Ο ειρηνοδίκης Μετσόβου μπορούσε να ασκεί σύμφωνα με τον νόμο καθήκοντα συμβολαιογράφου στην περίπτωση που δεν υπήρχαν συμβολαιογράφοι καθώς και καθήκοντα φύλακα υποθηκών και μεταγραφών, στην περίπτωση που δεν υπήρχαν φύλακες και πραγματοποιούσε μεταβάσεις εκτός έδρας σε περιοχές της αρμοδιότητας του για την εκδίκαση διαφόρων υποθέσεων. Το Μέτσοβο διέθετε δύο δικαστικούς κλητήρες έναν έμμισθο τον Γεώργιο Κ. Τσανάκα (19/9/1916 - 1923) και έναν άμισθο τον Παντελή Κυριάκου Καπέτη (28/12/1930).²⁰⁵ Ένα γεγονός για ειρηνοδίκη του Μετσόβου μαρτυρεί η εφημερίδα Σκρίπ: «κατά τηλεγράφημα προς το υπουργείο της Δικαιοσύνης ο ειρηνοδίκης Μετσόβου εγκατέλειψε την θέση του δεν εγνώσθη όμως εάν εξιναγκάσθη εις τούτο υπό των εισελθόντων εις Μέτσοβον Ιταλών ή αν προέβη οικειοθελώς εις τούτο». ²⁰⁶

Ο σημερινός δήμος Μετσόβου αρχικά αναγνωρίστηκε ως κοινότητα αποτελούμενη από τους συνοικισμούς Μέτσοβον, Βοτονόσι και τις ιερές μονές Αγίου Νικολάου και Κοιμήσεως της Θεοτόκου.²⁰⁷ Καθώς σύμφωνα με τον νόμο «Περί συστάσεως δήμων και κοινοτήτων» Κοινότητα ήταν δυνατόν να συστήσει κάθε μόνιμος συνοικισμός με πληθυσμό πάνω από τριακόσιους κατοίκους, που διέθετε σχολείο μέσης εκπαίδευσης, ή και συνοικισμοί που στερούνταν σχολείο μέσης εκπαίδευσης αλλά διέθεταν σημαντική κοινοτική περιουσία.²⁰⁸ Ως κοινότητα το Μέτσοβο ήταν έδρα του ειρηνοδικείου και υποδιοικήσεως χωροφυλακής και δασονομείου,²⁰⁹ ενώ το τηλεγραφείο και το ταχυδρομείο της κοινότητας υπαγόταν στα Ιωάννινα σύμφωνα με τον πίνακα του λεξικού δήμων και κοινοτήτων.²¹⁰ Τέλος, σύμφωνα με το νομοθετικό διάταγμα 107/26 Σεπτεμβρίου του 1946 η κοινότητα Μετσόβου αναγνωρίστηκε ως δήμος²¹¹

Κάνοντας μια χρήσιμη ιστορική ανασκόπηση στα πρόσωπα που διετέλεσαν πρόεδροι της κοινότητας διαπιστώνουμε ότι την περίοδο 1912-1913, πρόεδρος της κοινότητας Μετσόβου, ήταν ο Λεωνίδας Μίχου, ή Χονδρομίχου. Ανήκε σε αυτούς οι οποίοι όταν πληροφορήθηκαν τον επικείμενο ελληνοτουρκικό πόλεμο αναχώρησαν οικογενειακώς για τα Τρίκαλα και από εκεί έστειλε τηλεγραφήματα και μάθαινε τις

²⁰⁴ Κωνσταντίνος Γ. Παπαγεωργίου, *Η διοικητική οργάνωση της Ηπείρου*, ο.π., σ.46,48.

²⁰⁵ Νικόλαος Αναστασόπουλος, «Πρωτοδικείο Ιωαννίνων (1913-1940): Ιστορία Πρόσωπα και η δράση τους» στο *Ηπειρωτικά Χρονικά*, τόμος 37, Εκδόσεις, Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα 2003, σ.90,91,119,132.

²⁰⁶ Εφημερίδα Σκρίπ, Αριθμός Φύλλου 8188, στις 1 Ιουνίου του 1917.

²⁰⁷ Στέφανος Δ. Παππάς, *Σύσταση Και Διοικητική Εξέλιξη Των Κοινοτήτων Των Δήμων Και Του Νομού Ιωαννίνων*, ο.π., σ. 289.

²⁰⁸ Στέφανος Δ. Παππάς, «*Η αρχική σύσταση των Δήμων και των Κοινοτήτων στο Νομό Ιωαννίνων. Οι Διοικητικές αλλαγές στο Νομό, στους Δήμους και στις κοινότητές του*», ο.π., σ519.

²⁰⁹ Σηφάκις Ι. Νικόλαος, Μέτσοβο στο << *Η Δωδώνη*>>, τόμος Α', Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Δωδώνη Αθήνα 1959-1960, σ.227.

²¹⁰ «*Λεξικόν των Δήμων, Κοινοτήτων και Συνοικισμών της Ελλάδος επί τη βάση της απογραφής του πληθυσμού του έτους 1920*», ο.π., σ. 199.

²¹¹ Στέφανος Δ. Παππάς, *Σύσταση Και Διοικητική Εξέλιξη Των Κοινοτήτων Των Δήμων Και Του Νομού Ιωαννίνων*, ο.π., σ. 289.

εξελίξεις. Εντάχθηκε στο απόσπασμα του συνταγματάρχη Μήτσα, ο οποίος έδρασε για την απελευθέρωση του Μετσόβου.²¹² Τον Ιούλιο του 1913 ο Λεωνίδας Μίχου παραιτείται και νέος πρόεδρος ανέλαβε ο Δημήτριος Τσιπούρης, ο οποίος ήταν γιατρός στο επάγγελμα και δεν υπάρχουν πληροφορίες για την διάρκεια της θητείας του. Ακολούθως το 1921 πρόεδρος ήταν ο Αλέξανδρος Γιωργίτσας.²¹³ Επίσης το 1922 πρόεδρος ήταν ο Δημήτριος Τότσιος, ο οποίος διετέλεσε επίτροπος του ιερού ναού του Αγίου Γεωργίου Μετσόβου και το 1935 υπήρξε αντιπρόσωπος της κοινότητας Μετσόβου στην εφορευτική επιτροπή Εθνικών κληροδοτημάτων.²¹⁴ Ακόμη την 1^η Ιανουαρίου του 1923 πρόεδρος Μετσόβου ήταν ο Δημήτριος Τσιπούρης.²¹⁵ Ενώ από 12 Αυγούστου του 1923 πρόεδρος ήταν ο Βασίλειος Δημητρίου Ρέκκατας, ο οποίος διετέλεσε για πολλά χρόνια πρόεδρος προσφέροντας πολύτιμες υπηρεσίες στο χωριό.²¹⁶

Επιπροσθέτως, συνεχίζοντας την ιστορική παρουσίαση των προέδρων της κοινότητας πληροφορούμαστε ότι από τις 22 Ιανουαρίου του 1927 τακτικός πρόεδρος έγινε ο Γεώργιος Ζέκρας, ο οποίος υπήρξε και ληξίαρχος.²¹⁷ Ακολούθως το 1930 πρόεδρος ήταν πάλι ο Βασίλειος Δημητρίου Ρέκκατας.²¹⁸ Επίσης την 1^η Αυγούστου του 1931 πρόεδρος της κοινότητας ήταν ο Γιάγκος Παπουτσή, ο οποίος γεννήθηκε στο Μέτσοβο το 1901 και σπούδασε Νομική. Ήξερε πολλές γλώσσες όπως: Γαλλικά, Ιταλικά, Αγγλικά και Αραβικά. Πολύ νωρίς αναμείχθηκε με τα κοινά. Ξεχώριζε για το ήθος, την ευπρέπεια και την μαχητικότητά του και κατάφερε να κερδίσει την εμπιστοσύνη όλων. Στα εικοσιοχτώ του χρόνια τιμήθηκε με το αξίωμα του προέδρου της κοινότητας για την οποία έκανε πολλά έργα. Ήταν τραπεζίτης και προσπάθησε να βάλει τάξη στα κληροδοτήματα, όμως δεν πρόλαβε γιατί απεβίωσε την 18^η Ιουνίου 1932.²¹⁹ Στην συνέχεια το 1933 πρόεδρος ήταν ο Στέργιος Βράκας.²²⁰ Επίσης από τον Φεβρουάριο του 1934, πρόεδρος ήταν ο Βασίλειος Δημητρίου Ρέκκατας, για τον οποίο πληροφορούμαστε από την εφημερίδα Ηπειρωτικός Αγών: «*την παρελθούσαν Δευτέραν συνήλθε υπό της Προεδρίας του Γενικού Γραμματέως της Γενικής Διοικήσεως το Διοικητικόν Συμβούλιον του Επαρχιακού Ταμείου αποτελούμενον εκ του Νομομηχανικού κ. Κυριάκη του Εφοριακού κ. Χατζηγιάννη, του Δ/του της εκδοτικής Τραπεζής κ. Κωτούλα, του αντιπροσώπου Κονίτσης Χούσιου, Παραμυθιάς κ. Χαλκιά και του Μετσόβου κ. Ρέκατα...τα κατά τον νέον έτος εκτελεσθέντα έργα.*»²²¹ Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους πρόεδρος ήταν ο γιατρός στο επάγγελμα Γεώργιος Δημάκης όπως μαρτυρείται από την εφημερίδα Ελευθερία: «*Αφίκετο εκ Μετσόβου ο πρόεδρος της κοινότητας αυτού και πρώην βουλευτής Ιωαννίνων κ. Γεώργιος Δημάκης χάριν υποθέσεως της υπηρεσίας του*»²²²

²¹² Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ.84,86 και Γ. Πλατάρης, Το σημειωματάριο ενός Μετσοβίτη, ο.π., σ.169.

²¹³ Γ.Πλατάρης, ο.π., σ. 178, 180, 222.

²¹⁴ Γ. Πλατάρης ο.π., σ. 227 και Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Β', σ. 236 και ΓΑΚ, Φ. 805III, πράξη 174 αντιπρόσωπος κοινότητας για κληροδοτήματα.

²¹⁵ Γ. Πλατάρης, ο.π., σ. 228 και Χρυσούλα Τόπη -Λαδιά, *Μετσοβίτικα Ανάλεκτα*, ο.π., σ.73

²¹⁶ Γ. Πλατάρης, ο.π., σ.231.

²¹⁷ ΓΑΚ, Φ. 465III Από συνεδριάσεις του κοινοτικού συμβουλίου 2/7/1927 και 5/9/1930.

²¹⁸ ΓΑΚ, Φ. 465III, Αριθμός Απόφασης 52579 για ενοικίαση δημοτικού καφενείου και Φ. 561 Πράξη 36 για ενοικίαση κτημάτων.

²¹⁹ Γ. Πλατάρης, *Το σημειωματάριο ενός Μετσοβίτη*, ο.π., σ. 254,261,262 και Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Α', σ126.

²²⁰ ΓΑΚ, Φ. 641 IV Πράξη 7 27/1/1933 συνεδρίαση για τον θάνατο του Παπουτσή.

²²¹ ΓΑΚ, Φ. 705I Πράξη 8 21/2/1934 για έγκριση αγοράς βιβλίων και εφημερίδα Ηπειρωτικός Αγών Αριθμός Φύλλου 2132 6/3/1934 σ.2

²²² ΓΑΚ, Φ. 705 I Πράξη 166 28/10/1934 πλειοδοτική δημοπρασία για εκποίηση ξυλείας. Και Εφημερίδα Ελευθερία Αριθμός Φύλλου 949 19/11/1934,σ.2.

Τέλος από το 1935 πρόεδρος της κοινότητας ως και τον Φεβρουάριο ήταν ο Γεώργιος Δημάκης.²²³ Αργότερα και ως το 1941 πρόεδρος της κοινότητας ήταν ο Κυριάκος Κουτσαμάνης, ο οποίος φρόντιζε το Μέτσοβο να παρουσιάζεται παντού, σε πολλές εκδηλώσεις και εθνικές επετείους. Μετά τη θητεία του ως προέδρου ο Κουτσαμάνης, βγήκε στην αντίσταση με τον ΕΛΑΣ.²²⁴

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΕΤΟΣ
Λεωνίδας Μίχου ή Χονδρομίχου	1912-1913
Δημήτριος Τσιπούρης	1913
Αλέξανδρος Γιωργίτσης	1921
Δημήτριος Τότσιος	1922
Δημήτριος Τσιπούρης	1923
Βασίλειος Ρέκκατας	1923
Γεώργιος Ζέκρας	1927
Βασίλειος Ρέκκατας	1930-1931
Γιάγκος Παπουτσή	1931- 1932
Στέργιος Βράκας	1933
Βασίλειος Ρέκκατας	1934
Γεώργιος Δημάκης	1934-1935
Κυριάκος Κουτσαμάνης	1935-1941

Πίνακας διατελεσάντων προέδρων της κοινότητας από το 1912-1940.²²⁵

²²³ ΓΑΚ, Φ. 805 III Πράξη 42 23/2/1935 έγκριση προϋπολογισμού του 1935

²²⁴Χρυσούλα Τόπη -Λαδιά, *Μετσοβίτικα Ανάλεκτα*, ο.π., σ.72.

²²⁵ Υποσημείωση: Η έρευνα αντιμετώπισε δυσκολίες στην καταγραφή και κατάρτιση του παραπάνω πίνακα των διατελεσάντων προέδρων της κοινότητας καθώς δεν υπάρχουν καθόλου στοιχεία (αρχεία) στον δήμο Μετσόβου και οι πληροφορίες που παρατίθενται προέρχονται από άλλες πηγές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1.ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Ο 20^{ος} αιώνας είναι ο αιώνας των μεγάλων επιταχύνσεων στην οικονομία και των μεγάλων κοινωνικών μεταβολών. Από το 1910 και επί τρεις δεκαετίες η ελληνική κοινωνία ζει μια έντονη εκσυγχρονιστική προσπάθεια. Στην νεοελληνική ιστορία, ο Βενιζελισμός, αντιπροσωπεύει την πιο φιλόδοξη, δυναμική και ολοκληρωμένη προσπάθεια καθολικού αστικού εκσυγχρονισμού. Κατά την πρώτη περίοδο του Βενιζελισμού (1910-1920), ο αστικός εκσυγχρονισμός συναρθρώθηκε με τον αλυτρωτισμό, με ιδεολογικό επιστέγασμα την μεγάλη ιδέα. Κατά την δεύτερη περίοδο (1922-1932) ο αστικός εκσυγχρονισμός συναρθρώθηκε με την οικοδόμηση ενιαίου εθνικού κράτους, με ιδεολογικό επιστέγασμα την αβασίλευτη δημοκρατία στην οποία ο Βενιζελισμός επιχείρησε να προσδώσει ευρύτερο ιδεολογικό και κοινωνικό περιεχόμενο.²²⁶

Ένα από τα βασικά προγράμματα της κυβέρνησης του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν η αγροτική μεταρρύθμιση. Σε όλη την διάρκεια του Μεσοπολέμου η Ελλάδα ήταν μια από κάθε άποψη αγροτική χώρα και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της ζούσε από και στην ύπαιθρο, γεγονός που προσδιόριζε και τις κοινωνικές συνιστώσες της πολιτικής αντιπαράθεσης αλλά και την οικονομική διάσταση του προβλήματος προσαρμογής της Ελλάδας στην μεσοπολεμική πραγματικότητα. Αυτό ίσχυε κυρίως για τις νέες επαρχίες του ελληνικού κράτους, των οποίων οι δομές ήταν σαφώς πιο αρχαϊκές από εκείνες της Παλαιάς Ελλάδας και απαιτούσαν επείγουσες παρεμβάσεις προκειμένου να αφομοιωθούν στην ελληνική κρατική πραγματικότητα. Οι διαφορές αυτές φαίνονταν πολύ πιο έντονες στο καθεστώς της εγγείου ιδιοκτησίας που επικρατούσε σε κάθε μια από τις περιοχές αυτές. Το αγροτικό ζήτημα στην παλαιά Ελλάδα όπου η μικρή ιδιοκτησία είχε επιβληθεί από πολύ νωρίς ήταν μικρής σημασίας. Σε λίγες περιοχές επικρατούσε η μεγάλη γαιοκτησία και μόνο στην Θεσσαλία, η οποία προσαρτήθηκε στο ελληνικό κράτος το 1881, η ύπαρξη μεγάλων έγγειων ιδιοκτησιών αποτελούσε κοινωνικό και πολιτικό πρόβλημα. Η προσάρτηση των νέων περιοχών μετά τους Βαλκανικούς πολέμους άλλαξε τα δεδομένα καθώς σε όλες αυτές τις περιοχές οι μεγάλες γαιοκτησίες ήταν διαδεδομένες και υπήρχε κοινωνική ένταση. Με την Μικρασιατική καταστροφή η εκρηκτική κοινωνική κατάσταση που δημιουργήθηκε από κοινού με την άφιξη των προσφύγων οδήγησαν το 1923 τις κυβερνήσεις στην υιοθέτηση νόμων για την διανομή γης. Η διαδικασία αυτή διευκολύνθηκε από την αποχώρηση λόγω της ανταλλαγής των πληθυσμών αρκετών εκατοντάδων μουσουλμάνων με τα κτήματά τους να περιέρχονται στην κυριότητα του ελληνικού κράτους. Η Ελλάδα έγινε μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα χώρα της μικρής γαιοκτησίας.²²⁷

Τα εδάφη των νέων χωρών ιδίως της Βόρειας Ελλάδας τα οποία ενσωματώθηκαν στην χώρα μετά τους βαλκανικούς πολέμους χαρακτηρίστηκαν από την κυριαρχία της μεγάλης ιδιοκτησίας, αναδεικνύοντας το ήδη υπάρχον αγροτικό

²²⁶ Γιώργος Μαυρογορδάτος-Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός*, Εκδόσεις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 1992, σ.9.

²²⁷ Κώστας Κωστής, *Τα κακομαθημένα παιδιά της Ιστορίας*, ο.π., σ. 585.586,587.

ζήτημα το οποίο ταλαιπωρούσε την Ηπειροθεσσαλία. Η όξυνση του προβλήματος κορυφώθηκε με την εξέγερση στο Κιλελέρ της Θεσσαλίας. Η κατάσταση φάνηκε να βελτιώνεται την εποχή του εθνικού διχασμού το 1915-1916 όταν ο Βενιζέλος ήθελε να εξασφαλίσει την υποστήριξη των αγροτικών πληθυσμών των νέων χωρών.

Το 1917 λήφθηκαν κάποια μέτρα αποκατάστασης των ακτημόνων και των παλαιών πολεμιστών σε δημόσιες γαίες καθώς και σε μεγάλες ιδιωτικές γαιοκτησίες οι οποίες θα απαλλοτριώνονταν αναγκαστικά από το δημόσιο.. Η αγροτική μεταρρύθμιση αντιμετώπιζε και δυσκολίες. Μια από τις βασικότερες ήταν η άφιξη μετά την Μικρασιατική Καταστροφή πάνω από ένα εκατομμύριο νέων κατοίκων στην χώρα και η υποχρέωση γρήγορης αποκατάστασης τους, για το σκοπό αυτό σχεδιάστηκε ένα πρόγραμμα το οποίο προέβλεπε την υποχρεωτική απαλλοτρίωση των τσιφλικιών, την διανομή των δημόσιων γαιών και των κτημάτων των ανταλλάξιμων υπέρ των ακτημόνων προσφύγων.²²⁸ Ο τεμαχισμένος κλήρος ο οποίος δόθηκε δεν διέθετε τα κεφάλαια για την εκμετάλλευση των ευκαιριών οι οποίες παρουσιάζονταν αλλά και η απουσία των κατάλληλων εγχειροβελτιωτικών έργων και έργων κοινής ωφέλειας οδήγησαν στην διχοτόμηση της υπαίθρου σε δύο μέρη. Από την μία πλευρά είχαμε μια αναπτυσσόμενη και εκσυγχρονισμένη ζωή γύρω από τα αστικά κέντρα και τις εξαγωγές και από την άλλη μια ενδοχώρα στραμμένη στην αυτάρκεια. Μετά το 1931 παρατηρήθηκε μια αύξηση της αγροτικής παραγωγής η οποία οφείλονταν στην βελτίωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.²²⁹

Οι έρευνες για την αγροτική μεταρρύθμιση στην Ελλάδα περιοριζόνταν στην μελέτη των μεταβολών που δημιουργήθηκαν στις δομές της εγγείου ιδιοκτησίας στον αγροτικό χώρο. Η αγροτική μεταρρύθμιση ενίσχυσε την μικρή εκμετάλλευση δίνοντάς της, όπου διέθετε και τους τίτλους ιδιοκτησίας της γης που καλλιεργούσε. Η δυνατότητα της αγροτικής οικονομίας να διαθέσει πλεονάσματα εργατικού δυναμικού διαθέσιμα για απασχόληση στην βιομηχανία στην μεσοπολεμική περίοδο, σταμάτησε με την εγκατάσταση των αστών προσφύγων δημιουργώντας εμπλοκή στην αγροτική έξοδο.²³⁰

Η Ήπειρος ανήκει στην κατηγορία των τόπων οι οποίοι γνώρισαν το πλεονέκτημα της δύναμης των εμπορών και των παραγωγών και των δυνατοτήτων τους για την πραγματοποίηση ταξιδιών σε μεγάλες και μακρινές αγορές. Ο πληθυσμός της περιοχής αυτής στο μεγαλύτερο μέρος του ήταν αγροτικός και το μέσο κοινωνικό εισόδημα ήταν από τα χαμηλότερα στον Μεσοπόλεμο και είχε χαρακτηριστεί ως η φτωχότερη επαρχία της Ευρώπης.²³¹ Η Ήπειρος πέρα από τις πεδινές εκτάσεις τις οποίες διαθέτει στους τέσσερις νομούς της και οι κάτοικοι της ασχολούνταν με την γεωργία υπάρχουν και τα ορεινά της τμήματα περισσότερα βέβαια στο νομό Ιωαννίνων όπου οι κάτοικοι του νομού ασχολούνταν με την κτηνοτροφία.

Ο κλάδος ο οποίος επλήγη περισσότερο από την αγροτική μεταρρύθμιση ήταν η κτηνοτροφία και αυτό γιατί η κυρίαρχη ως τότε ημινομαδική κτηνοτροφία έπρεπε να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα τα οποία οδήγησαν στον περιορισμό των χειμερινών βοσκοτόπων και στον περιορισμό εντός λίγων ετών του αριθμού των

²²⁸ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδος του 20^{ου} αιώνα*, Όψεις της Πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940, ο.π., σ. 220.

²²⁹ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, 1922-1940, Ο Μεσοπόλεμος*, τ.2, μέρος 1^ο, ο.π., σ.194,196,197,198,216 και Σπύρος Τζόκας, *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το εγχείρημα του αστικού εκσυγχρονισμού 1928 – 1932, η οικοδόμηση του αστικού κράτους*, Αθήνα 2002,σ.32,33.

²³⁰ Γιώργος Μαυρογορδάτος- Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός*, ο.π., σ.154.

²³¹ Μ. Β. Σακελλαρίου, *Ήπειρος*, ο.π., σ.361.

αιγοπροβάτων. Ένα άλλο αρνητικό ήταν και ο αποκλεισμός των κτηνοτροφικών πληθυσμών από τα ορεινά θέρετρα τα οποία χρησιμοποιούσαν. Όλα αυτά οδήγησαν σε σοβαρές αλλαγές στην ημινομαδική κτηνοτροφία και τον περιορισμό του τσελιγκάτου ως προς το μέγεθος του. Η αγροτική μεταρρύθμιση που ξεκίνησε το 1917 και διήρκεσε ορισμένες δεκαετίες αποσκοπούσε κυρίως στην κατάργηση του συστήματος των τσιφλικιών, την απαλλοτρίωση της γης και την διανομή της στους αγρότες. Οι μεταρρυθμίσεις στο γεωργικό τομέα είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην κτηνοτροφία. Την κατάργηση του τσιφλικιού ακολούθησε η παρακμή του τσελιγκάτου. Οι τσελιγκάδες έστρεψαν την προσοχή τους σε εξωτερικά κανάλια οικονομικής δραστηριότητας και επένδυσης του πλούτου τους. Μια μικρή μερίδα μετέτρεψαν μέρος του ζωικού τους πλούτου σε έγγεια ιδιοκτησία και με αυτόν τον τρόπο παρέτειναν την ζωή των τσελιγκάτων τους. Έτσι εγκατέλειψαν τον ημινομαδικό τρόπο ζωής και εγκαταστάθηκαν μόνιμα σε πεδινά χωριά ή αστικά κέντρα. Με την μείωση των βοσκοτόπων τα ενοίκια ανέβηκαν κατακόρυφα. Το πρώτο μέτρο που πάρθηκε από την κυβέρνηση για την προστασία των κτηνοτρόφων αφορούσε τις βοσκές. Ήταν ένας νόμος(4818 της 14/16 Ιουλίου 1930 περί ενοικιάσεως βοσκοτόπων), που προέβλεπε δικαιώματα προστατευόμενης ενοικίασης, με τα οποία ένας κτηνοτρόφος που χρησιμοποίησε κάποιο βοσκοτόπι το χειμώνα είχε το δικαίωμα να το ξαναχρησιμοποιήσει τον επόμενο χειμώνα σε τιμή που καθοριζόταν από την κυβέρνηση. Το δεύτερο βήμα προς την επίλυση του προβλήματος έγινε από την κυβέρνηση το 1938 με την ψήφιση ενός διατάγματος(1223 της 3/ 4 Μαΐου 1938), σύμφωνα με το οποίο οι ημινομάδες κτηνοτρόφοι μπορούσαν να εγγραφούν στους κοινοτικούς καταλόγους των χωριών όπου έμεναν τον χειμώνα εξασφαλίζοντας έτσι βοσκή στα κοινοτικά λιβάδια.²³²

Η αναπροσαρμογή στις διαδρομές τις οποίες έπρεπε να ακολουθήσουν τα κοπάδια τους αλλά και η προσπάθεια των κτηνοτρόφων για νόμιμη ή βίαιη επικυριαρχία στις υπάρχουσες βοσκές, οδηγούσε σε συγκρούσεις με τις χωρικές κοινότητες. Μέσα σε όλη αυτή την συγκρουσιακή κατάσταση το κράτος υποστήριζε τους γεωργούς και πίεσε τους κτηνοτρόφους να εγκαταλείψουν τον νομαδικό τρόπο ζωής και να εδραιωθούν σε μια κοινότητα αναπροσαρμόζοντας ουσιαστικά τον τρόπο ζωής τους. Πιεσμένοι από το αγροτικό ζήτημα και παρασυρμένοι από την ρουμάνικη προπαγάνδα κάποιοι βλάχικοι πληθυσμοί πήγαν μαζί με τις οικογένειες τους και τα κοπάδια τους στην Ρουμανία και πιο συγκεκριμένα στην Δοβρουτσά το 1925-1926. Πρόκειται για περίπου δύο χιλιάδες οικογένειες.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις διαδοχικά παρότι είχαν επίγνωση των προβλημάτων των κτηνοτρόφων πήραν ελάχιστα μέτρα για την βελτίωση της κατάστασης με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την επιβολή ενοικιοστασίου στις βοσκές. Αυτός ο νόμος ανανεώθηκε το 1919,1925 και το 1930. Με την δικτατορία Μεταξά το 1938 η κυβέρνηση επέβαλλε την εγγραφή όλων των ποιμένων σε δημοτολόγια εξασφαλίζοντας τους παράλληλα δωρεάν χρήση κοινοτικών βοσκοτόπων για τα κοπάδια τους.²³³

Ο πληθυσμός των Βλάχων κατά την περίοδο της ανάπτυξης της οικονομίας τους συνδεόταν αρχικά με την κτηνοτροφία των περιοχών των στρατιωτικών φυλακίων της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και στην συνέχεια, με την κτηνοτροφία των δερβενίων. Δημιουργώντας έτσι τις συνθήκες κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας για την ανάπτυξη του εμπορίου του μαλλιού προς την Δυτική Ευρώπη. Η

²³² Βασίλης Νιτσιάκος, *Οι ορεινές κοινότητες της Βόρειας Πίνδου*, ο.π., σ.70,71,73,74.

²³³ Χρήστος Χατζηιωσήφ, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα,1922-1940,Ο Μεσοπόλεμος*, τ.2, μέρος 1^ο, ο.π., σ 216, 217.

κτηνοτροφία κατά την περίοδο της ύπαρξης των στρατιωτικών φυλακίων της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ασκήθηκε συμπληρωματικά.

Στην ιστοριογραφία επισημαίνεται η παρουσία των Βλάχων κτηνοτρόφων στο χώρο των αυτοκρατοριών πριν την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Τα ρωμαϊκά αυτά πληθυσμιακά κομμάτια της ανατολικής επικράτειας διεσπαρμένα κατά συστάδες, στις ορεινές περιοχές και στα περάσματα των δρόμων της αυτοκρατορίας καθ' όλη την διάρκεια της περιόδου, διατηρώντας το στρατιωτικό χαρακτήρα και μια επιτόπια μεικτή λατινική γλώσσα παρέμειναν μακρινά και απομονωμένα αδιαπέραστα από τους πολιτισμούς. Με το τέλος και την διάλυση της ρωμαϊκής διοίκησης, οι πληθυσμοί αυτοί πέρασαν μια διαδικασία μετατόπισης προς τις πεδιάδες διατηρώντας ωστόσο την αίσθηση της προέλευσής τους, την λατινική τους γλώσσα και την κυριότητα του χώρου στον οποίο κατοικούσαν.²³⁴

Η Οθωμανική κατάκτηση βρήκε τους Βλάχους της περιοχής μεταξύ Θεσσαλίας και Ηπείρου, φύλακες του Ζυγού και εφαρμόζοντας την πολιτική της εδαφικής εξάπλωσης, τους περιέλαβε στο σύστημα διατηρώντας τους στις θέσεις των διοδίων, όπου η ίδια η εξουσία τους ανέθεσε τον ρόλο των φυλάκων. Με αυτόν τον τρόπο κατόρθωσε να συγκρατήσει τους ορεινούς φύλακες στην θέση τους και τους ορεινούς οικισμούς τους γύρω από τις ορεινές διόδους, τα λεγόμενα δερβένια. Αυτή η Οθωμανική ρύθμιση του δερβενίου συνέχισε να παγιώνει την παρουσία των Βλάχων στις διόδους του Ζυγού, νομιμοποιώντας την στρατιωτική τους παρουσία, προσφέροντας καλύτερες υπηρεσίες στο κράτος λόγω της ευχέρειας την οποία είχαν αποκτήσει και ανταμείβοντάς τους με φορολογικές απαλλαγές γνωστές ως προνόμια. Η φύλαξη των διοδίων με τον ρόλο του στρατιώτη της αυτοκρατορίας αποτέλεσε την δραστηριότητα των αυτόχθονων πληθυσμών- υπηκόων της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Οι Βλάχοι από την στιγμή της σύστασης του χωριού της μόνιμης διαμονής τους, άρχισαν την εποχική μετακίνηση προς την Θεσσαλική πεδιάδα διαμορφώνοντας με αυτόν τον τρόπο το πεδίο της αναπτυγμένης κτηνοτροφίας. Η κτηνοτροφία καταλάμβανε σημαντική θέση στην οικονομία του ελλαδικού χώρου αυτήν την περίοδο. Στους κάμπους ήταν συνήθως συμπληρωματική της γεωργίας. Κάθε σπίτι είχε λίγα αιγοπρόβατα, έναν χοίρο και τα απαραίτητα για το όργωμα βόδια. Τα ζώα αυτά έδιναν στην οικογένεια κρέας, γάλα, τυρί, μαλλιά για την κατασκευή ρούχων και κοπριά για λίπανση. Όσοι είχαν περισσότερα ζώα (κοπάδια), τα έβοσκαν σε κοινοτικά λιβάδια. Ένα κοπάδι αριθμούσε είκοσι πέντε με πενήντα και σπανιότερα τριακόσια αιγοπρόβατα. Τον χειμώνα μετακινούνταν σε πιο χαμηλά εδάφη, μέσα στα όρια του οικισμού και το καλοκαίρι στα κοντινά βουνά. Πρόκειται για την ημινομαδική κτηνοτροφία. Αντίθετα στα βουνά η κτηνοτροφία ήταν η κύρια απασχόληση των κατοίκων και το βασικό τους εισόδημα.

Η πραγματικά μεγάλη κτηνοτροφία βρισκόταν στα χέρια των Βλάχων, οι οποίοι ήταν εγκατεστημένοι στα βλαχοχώρια της Πίνδου και μετακινούνταν σε μεγάλες αποστάσεις. Τον Οκτώβριο κατέβαιναν από την Πίνδο στα χειμαδιά της Θεσσαλικής πεδιάδας ακόμη ως την Αττική και τον Απρίλιο με Μάιο επέστρεφαν στα βουνά. Τα μικρότερα κοπάδια είχαν έως τριακόσια ζώα, τα μεσαίου μεγέθους είχαν από επτά έως εννιά χιλιάδες ζώα και τα μεγάλα είχαν από δώδεκα έως δέκα οχτώ χιλιάδες ζώα. Αυτοί οι μεγαλοκτηνοτρόφοι ήταν οργανωμένοι σε τσελιγκάτα μεγάλες δηλαδή συσσωματώσεις κτηνοτρόφων στις οποίες ο καθένας διατηρούσε το κοπάδι του. Κάθε τσελιγκάτο είχε ως αρχηγό, τον αρχιτσελιγκά, ο οποίος συνήθως

²³⁴ Βασιλική Ρόκκου, *ό. π.*, σ. 23, 24, 51.

ήταν ο πλουσιότερος από τους ποιμένες. Ήταν ένα άτομο σεβαστό από όλους, είχε την ευθύνη της διαχείρισης, έκλεινε τις συμφωνίες για την ενοικίαση των λιβαδιών και εκδίκασε τις διαφορές της ομάδας. Το τσελιγκάτο έφερε το όνομα του αρχηγού του και αυτό δίνει την εντύπωση μιας ευρείας οικογένειας.²³⁵

Οι επικρατούσες μορφές γαιοκτησίας και γενικότερα κοινωνικής οργάνωσης απέκλειαν την συγκέντρωση, την διατήρηση και την εκμετάλλευση μεγάλων ιδιοκτησιών, άρα, απέκλειαν και την ανάπτυξη μεγάλης κεφαλαιοκρατικής κτηνοτροφίας. Οι συνθήκες αυτές επέφεραν αυξημένο κόστος όχι μόνο στην παραγωγή μαλλιού αλλά, κυρίως, στην συγκέντρωση από διάσπαρτες παραγωγικές μονάδες, την μεταφορά, την τυποποίηση και την εμπορία του, άλλωστε, η οικόσιτη εριουργία κάλυπτε κυρίως τις ανάγκες αυτοκατανάλωσης και διοχέτευε τα περισσεύματα της παραγωγής της στις μικρές τοπικές αγορές.²³⁶

Μια από τις συνθήκες οι οποίες χαρακτηρίζουν την ιστορική πορεία των κοινωνιών είναι η αξιοποίηση και η εκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά στον ορεινό χώρο η εξασφάλιση ευνοϊκών όρων επιβίωσης είναι η πρωταρχική μέριμνα των κοινωνιών καθώς ο ορεινός κόσμος είχε να δαμάσει την φύση στις συνθήκες του άγονου περιβάλλοντός του. Οι κοινωνίες οι οποίες δημιουργήθηκαν θα συγκροτούσαν ένα κοινωνικό ιστό ο οποίος θα υποστήριζε την οικονομία. Καθώς η κοινωνική πραγματικότητα δημιουργήθηκε και στηρίχθηκε στα ιστορικά γεγονότα και καθορίστηκε από τις γεωγραφικές, κλιματολογικές και δημογραφικές συνθήκες και από την πολιτική της ίδιας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Ειδικότερα το Μέτσοβο εμφάνιζε σημάδια ανάπτυξης ήδη από τον 16^ο αιώνα, όταν άρχισε να διακρίνεται μια νέα κατηγορία κτηνοτροφίας αυτή της ανεπτυγμένης, των εμπόρων του μεταφορικού εμπορίου και των ατόμων του πλούτου. Είναι φανερό ότι ο πλούτος αυτής της τάξης δεν θα προερχόταν από την φύλαξη των δρόμων αλλά από την εμπορευματοποίηση των κτηνοτροφικών προϊόντων. Η μόνη δραστηριότητα η οποία θα μπορούσε να επιφέρει πλούτο στην κτηνοτροφική κοινωνία της εποχής ήταν το εμπόριο του μαλλιού και άλλων προϊόντων της κτηνοτροφίας. Αυτή η ανάπτυξη ήταν αποτέλεσμα τριών παραγόντων άρρηκτα συνδεδεμένων με τον κτηνοτροφικό τρόπο ζωής αρχικά με το κοπάδι, το οποίο αποτελούσε την βάση της κτηνοτροφίας, ακολούθως το μαλλί, το προϊόν της δραστηριότητας και τέλος η βιοτεχνία η μεταποίηση της πρώτης ύλης για την κατασκευή ρουχισμού, υφαντών και κλινοσκεπασμάτων, η οποία οδήγησε στην ανάπτυξη του εμπορίου και των εξαγωγών.

Ανάμεσα στους θεσμούς που οργάνωσαν την κτηνοτροφία την Οθωμανική περίοδο ήταν αυτός του *celer*. Αρχίζοντας από την σύσταση του κοπαδιού και την λειτουργία του θεσμού του κρατικού εφοδιασμού, οι κτηνοτρόφοι του μονοπωλιακού μηχανισμού εφοδιασμού ειδών διατροφής, διείσδυσαν στην κρατική μηχανή στον διοικητικό μηχανισμό του εφοδιασμού με την ιδιότητα του *celer*. Ο μεγαλοκτηνοτρόφος *celer* είχε το δικαίωμα να συντηρεί τα κοπάδια του κράτους, να γίνεται εφοδιαστής και γενικός προμηθευτής του και ενδεχόμενος σύμβουλος του σουλτάνου(π.χ. Ποστάλνικος Ζαμάνης στην αυλή του σουλτάνου). Οι *celer* αποτέλεσαν ένα είδος προνομιούχου πληθυσμού, η εκμετάλλευση των κοπαδιών έγινε σημείο αλλαγής του κοινωνικού προσανατολισμού. Η συμμετοχή των κτηνοτρόφων του Μετσόβου στον εφοδιασμό της αυτοκρατορίας ήταν πιστοποιημένη από το 1659 μέχρι το 1818, μεταξύ 17^{ου} και 19^{ου} αιώνα.²³⁷

²³⁵ Γ.Β. Νικολάου, *ο Ελλαδικός χώρος την περίοδο της Οθωμανικής και Βενετικής κυριαρχίας II*, Ιωάννινα 2017,σ.28,29,30.

²³⁶ Γ.Β. Δερτιλής, *Ιστορία του Ελληνικού κράτους 1830-1920*, ο.π., σ. 705.

²³⁷ Βασιλική Ρόκκου, ο.π., σ,76.

Το 1659, χρονιά κατά την οποία στο Μέτσοβο και στην γύρω περιοχή δόθηκαν τα νέα προνόμια από τον Σουλτάνο Μεχμέτ Δ', ταυτίστηκε με την περίοδο της ανεπτυγμένης κτηνοτροφίας ενός οικισμού του οποίου οι Βλάχοι Οθωμανοί υπήκοοί του, συνδέονταν με «σχέσεις υποτέλειας» ανταποκρινόμενες στο φορολογικό καθεστώς του τόπου και στη οικονομική λειτουργία του χωριού και τέθηκε το πρόβλημα της διεκδίκησης των φορολογικών απαλλαγών και του δικαιώματος βοσκής των κοπαδιών, ουσιαστικά δηλαδή το δικαίωμα της συνέχισης της κοινότητας και στην πεδιάδα την οποία απειλούσε διαρκώς η οθωμανική αγροτική πολιτική.²³⁸ Με την εκμετάλλευση των φορολογικών προνομίων στο Μέτσοβο αναπτύχθηκε ιδιαίτερα η κτηνοτροφία και αναζητήθηκαν οι απαρχές της δικαιοδοσίας οικονομικής και κοινωνικής διαφοροποίησης μέσα από την εμπορευματοποίηση των προϊόντων της κτηνοτροφικής παραγωγής και ιδίως του μαλλιού και των ακατέργαστων δερμάτων.²³⁹

Το Μέτσοβο από το 1659, θα νομιμοποιούσε την ταυτότητά του ως ένα ισχυρό κέντρο της κτηνοτροφίας το οποίο συνδέθηκε τόσο με την Οθωμανική κρατική βιοτεχνία υφασμάτων, μιας και τότε επήλθε η αύξηση των κοπαδιών και το Οθωμανικό κράτος περιελάμβανε το κέντρο της κτηνοτροφίας στον τρόπο οργάνωσης της παραγωγής, όσο και με την δυτική εκβιομηχάνιση η οποία είχε ξεκινήσει.

Η εβραϊκή βιοτεχνία υφασμάτων Θεσσαλονίκης είχε μέσω της κρατικής μονοπωλιακής πρακτικής καταστήσει το Μέτσοβο σημείο αναφοράς, με τα θεσσαλικά κοπάδια που εξοικονομούσαν το μαλλί για τις κρατικές βιοτεχνίες αμπάδων, ενώ το εμπόριο με την Βενετία είχε ήδη αναπτύξει τις σχέσεις και τις επικοινωνίες του Μετσόβου με την Ευρώπη. Εκτός όμως από τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης, το Μέτσοβο αποτέλεσε το επίκεντρο της προσοχής και για τις βιοτεχνίες των γαλλικών, βρετανικών και ιταλικών πόλεων, οι οποίες συγκέντρωναν επίσης μαλλί στην θεσσαλική πεδιάδα. Τόσο η θεσσαλική πεδιάδα όσο και το Μέτσοβο συγκέντρωναν το ενδιαφέρον των προξένων οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί στην Άρτα και την Θεσσαλονίκη και επισκεπτόταν το Μέτσοβο όπως συνέβαινε και με τους Γάλλους του προξενείου της Άρτας.²⁴⁰

Χαρακτηριστικά είναι τα όσα περιέγραφε ο Γάλλος πρόξενος Ντυ Μπροκά από την Σαγιάδα Πρεβέζης σε έγγραφη ενημέρωση προς τους εμπόρους της Μασσαλίας και της Λυών αφού τους πληροφορούσε για το εμπόριο το οποίο διεξαγόταν από τον δρόμο της Άρτας, του Μετσόβου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας, αναφερόταν στα προϊόντα, στα νομίσματα, στον ρόλο της Βενετίας στις θαλάσσιες συγκοινωνίες και κατέληγε ως εξής στο έγγραφο του γραμμένο από την Άρτα στις 13 Ιουλίου του 1705 για την ασφάλεια η οποία υπήρχε τότε στο Μέτσοβο: *«Όσο για την στεριά μας, μας είναι πιο ευνοϊκή. Έτσι για μια κλοπή από οχτακόσια πενήντα πιάστρα, η οποία έγινε πέρυσι στο Μέτσοβο τρεις ημέρες μακριά από εδώ, στο εσωτερικό στον κύριο Ωμπερ, όταν επέστρεψε από την εμποροπανήγυρη του Μεσολογγίου, οι αρχές του Μεγάλου Κυρίου, διατάζανε την επανόρθωση επί τόπου, κατά τρόπο με τον οποίο ο κ. Ωμπερ πήγε και πληρώθηκε. Το διάβημα αυτό των αρχών μας δίνει μια ανέκφραστη εικόνα περί ότι ματαίως φωνάσκουν κατά της χώρας αυτής του Μετσόβου, το οποίο είναι από τις πιο ευνοϊκά διατεθειμένες απέναντί μας- αν*

²³⁸ Βασιλική Ρόκκου, ο.π., σ. 27, 77, 131, 132, 134.

²³⁹ Αικατερίνη Καρρά, *Δημογραφική Ανάλυση του πληθυσμού του Δήμου Μετσόβου μέσα από το δημοτολόγιο 19^{ος} – 20^{ος} αιώνας*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο Τμήμα Ιστορίας, Τετράδια ιστορικής δημογραφίας 2013, σ. 80, 81, 82.

²⁴⁰ Βασιλική Ρόκκου, ο.π., σ. 75, 110, 111.

αποστείλατε εμπορεύματα, θα δείτε κύριοι ότι όλα ανταποκρίνονται σε ό,τι επιθυμείτε».²⁴¹

Τον 17^ο αιώνα, το Μέτσοβο αποτέλεσε κέντρο μεγάλης εμπορικής σημασίας. Αυτήν την εποχή οι Γάλλοι πρόξενοι συνδέθηκαν με την κτηνοτροφική περιοχή και εξασφάλισαν την πρώτη ύλη, την ώρα όπου ο εμπορικός κόσμος είχε αρχίσει να αναπτύσσεται μέσα από την μεταφορά του μαλλιού κυρίως στις αγορές της Δυτικής Ευρώπης. Οι προξενικές εκθέσεις ανέφεραν ότι το Μέτσοβο του 17^{ου} αιώνα ενδιέφερε τους Γάλλους και την αναπτυσσόμενη Ευρώπη περισσότερο και από την πόλη των Ιωαννίνων, ενώ η παραγωγή μαλλιού στον τόπο της κτηνοτροφίας στην οποία είχαν άμεση πρόσβαση ήταν επιδίωξη τους καθώς εγκατέλειψαν τις πόλεις οι οποίες δεν παρουσίαζαν μεγάλο ενδιαφέρον για αυτούς. Το Μέτσοβο, διέθετε κτηνοτρόφους και εμπόρους, μπορούσε να αποθηκεύει σύμφωνα και με τις υπογραφόμενες διομολογήσεις το μαλλί του εξαγωγικού εμπορίου.²⁴²

Ο Γάλλος πρόξενος στα Γιάννενα Fransua Rouqueville, στο βιβλίο του «*Ταξίδι στην Ελλάδα Ηπειρος*» ανέφερε ότι οι Γάλλοι έμποροι αγόραζαν γιδόμαλλο και δέρματα από τα κοπάδια των Βλάχων. Ακόμα από την εποχή του Λουδοβίκου 14^{ου} υπήρχε μια αποθήκη αυτού του μονοπωλίου στο Μέτσοβο. Μάλιστα το 1719 ιδρύθηκε από τους Γάλλους ένα μεγάλο αποθηκευτικό κέντρο όπου συγκέντρωναν ποικίλα κτηνοτροφικά προϊόντα και πρώτες ύλες για την υφαντουργία και την βυρσοδεψία και από εκεί τα μετέφεραν στα λιμάνια του Ιονίου για εξαγωγή.²⁴³

Εκτός από τους γαλλικούς είχαμε και ιταλικούς εμπορικούς οίκους στο Μέτσοβο. Η ανάμνηση των οποίων αποτελούν μερικές οικογένειες όπως η οικογένεια Βενέτη από την Βενετία, η οικογένεια Τζιοβάνι Ντε Σάντο (Τζιοβάνιου, Τζοβάνου, Τζωαννοπούλου) από την Νάπολη και τις οικογένειες Βιτάλη, Λούκα, Ιατρόπουλου, Αρλέτη και Δουλαρίδη από άλλα μέρη της Ιταλίας.²⁴⁴

Ο επόμενος αιώνας ο 18^{ος} χαρακτηριζόταν από μια πολιτική και κοινωνική διασπορά. Πρόκειται για τους εκ Μετσόβου εμπόρους και την ανάπτυξη των εμπορικών οίκων των μεγάλων οικογενειών σε Βενετία, Λιβόρνο, Τεργέστη, Νάπολη, Μασσαλία, Νυρεμβέργη, Βιέννη, Μόσχα, Οδησό, Μοσχόπολη, Κωνσταντινούπολη, Κάιρο, Αλεξάνδρεια, Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Κέρκυρα, Σέρρες. Μάλλινα είδη και κάπες ή άλλα ενδύματα ήταν τα κυριότερα αντικείμενα αυτού του εμπορίου, ενώ και ο εμπορευματικός τομέας του τυριού έπαιξε σημαντικό ρόλο. Την ίδια εποχή ανθούσε το εσωτερικό εμπόριο και οι ντόπιες βιοτεχνίες.²⁴⁵

2. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Το Μέτσοβο, συνδύασε την μεγάλη κτηνοτροφία με την ανάπτυξη ενός μεταφορικού εμπορίου, αρχικά μικρής δράσης και κοντινών αποστάσεων και αργότερα μακρινών αποστάσεων, ανοίγοντας τα όρια των δυνατοτήτων του στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού εμπορίου και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ιστορία αυτού του τόπου χαρακτηρίζεται από την οικονομική διαδρομή της κτηνοτροφίας

²⁴¹ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Α, σ. 62.

²⁴² Βασιλική Ρόκκου, ο.π., σ.75,76,111.

²⁴³ Fr. Rouqueville, *Ταξίδι στην Ελλάδα, Ηπειρος*, ο.π., σ.307. και Δημήτριος Τρ. Παπαζήσης, *Το Μέτσοβο Ιστορικά – Λογογραφικά Θέματα*, ο.π., σ.27.

²⁴⁴ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., σ.64.

²⁴⁵ Αικατερίνη Καρρά, *Δημογραφική Ανάλυση του πληθυσμού του Δήμου Μετσόβου μέσα από το δημοτολόγιο 19^{ος} – 20^{ος} αιώνας* ο.π., σ.82,83.

στο Οθωμανικό κράτος, την εμπορευματοποίηση των πρώτων υλών και την διάθεση τους στα μεγάλα οικονομικά κέντρα της εποχής, όπως ήταν οι ιταλικές πόλεις. Με αυτόν τον τρόπο η αρχική κτηνοτροφική κοινωνία μετεξελίχτηκε στην κοινωνία των εμπόρων της διασποράς. Ο σχηματισμός της κοινωνίας γύρω από την μεγάλη κτηνοτροφία ανέδειξε εκτός των βοσκών – κτηνοτρόφων ένα νέο στρώμα αυτό των εκπροσώπων του μεταφορικού εμπορίου, δηλαδή των αγωγιατών.²⁴⁶

Τα κοπάδια των Μετσοβιτών έβοσκαν σε μια τοποθεσία βόρεια και σχετικά κοντά στο Μέτσοβο, στο οροπέδιο Πολιτισίες ένα μέρος με πλούσια λιβάδια πλαισιωμένο από δάσος με οξιές, έλατα και πεύκα και με εδαφικές αντιθέσεις.²⁴⁷ Σε αυτό το μέρος το οποίο αρδεύεται από τα άφθονα νερά, τα οποία πηγάζουν από τα βουνά, έβοσκαν κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες χιλιάδες αιγοπρόβατα, βοοειδή και αγέλες εξημερωμένων φοράδων και αλόγων, όνων και ημιόνων τα οποία αποτελούσαν τον μεγάλο πλούτο των Μετσοβιτών κτηνοτρόφων. Επίσης το συγκεκριμένο οροπέδιο αποτελούσε και προσφιλή τοποθεσία και για τους ίδιους τους Μετσοβίτες καθώς σύμφωνα με τον Αραβαντινό τα παλιά χρόνια οι εύποροι Μετσοβίτες διέμεναν εκεί σε σκηνές.²⁴⁸

Οι κάτοικοι του Μετσόβου ασχολούνταν ήδη από τα παλαιότερα χρόνια με την κτηνοτροφία, η οποία αποτελούσε το 80% του πλούτου της κοινότητας.²⁴⁹ Την περίοδο του Μεσοπολέμου οι κάτοικοι συνέχιζαν σε μικρότερο βαθμό να είναι κτηνοτρόφοι, διότι αυτήν την περίοδο η κτηνοτροφία εμφάνιζε φθίνουσα πορεία εξαιτίας πολλών προβλημάτων μεταξύ των οποίων ήταν ο περιορισμός των βοσκήσιμων εκτάσεων και η αύξηση του ενοικιοστασίου καθώς και η μεγάλη φορολογία τόσο στα ζώα όσο και στα προϊόντα τους καθώς και η ασθένεια των προβάτων όπως πληροφορούμαστε: «*Εις τα ποιμνία δύο κτηνοτρόφων κατοίκων Μετσόβου παρουσιάσθησαν κρούσμα νόσον ευλογιάς. Τα προσβληθέντα απεμονώθησαν πάραυτα. Διεβιβάσθησαν δε αι δέουσαι οδηγίαι προς μη μετάδοσιν της νόσου και επι των άλλων πομνίων του Μετσόβου*».²⁵⁰ Τα μέρη της περιοχής για βοσκή χρησιμοποιήθηκαν εκτός από τους κατοίκους του Μετσόβου και από τους κτηνοτρόφους των γύρω περιοχών μέσα από την υποβολή αιτήματος για απόκτηση του συγκεκριμένου δικαιώματος, καταβάλλοντας φυσικά τον αντίστοιχο φόρο στην κοινότητα Μετσόβου όπως για παράδειγμα: «*ο πρόεδρος της κοινότητας Ανηλίου Νικ. Απ. Βαρσάνης γνωστοποιεί ότι την 10^η Απριλίου ενεργηθήσεται εν Μετσόβω πλειοδοτική δημοπρασία προς ενοικίασιν δια την θερινήν περίοδον των θερινών βοσκών...*».²⁵¹ Το 1928 υπήρχε συγκεκριμένος φορολογικός πίνακας στον οποίο αναγράφονταν τα ονόματα των κτηνοτρόφων καθώς και το ποσό που πλήρωσαν ως φόρο για το δικαίωμα βοσκής.²⁵² Το 1930 το κοινοτικό συμβούλιο επέβαλε φορολογία δέκα δραχμές για το δικαίωμα βοσκής των μεγάλων ζώων. Την ίδια χρονιά ζητήθηκε από το υπουργείο εσωτερικών να εξετάσει την πρόταση του Γεωργικού Πιστωτικού Συνεταιρισμού Μετσόβου για την απαγόρευση της βοσκής, δίνοντας παράλληλα τις κατάλληλες οδηγίες στους κτηνοτρόφους και σύμφωνα με απόφασή του Υπουργού Γεωργίου Σιδέρη ο καθορισμός των βοσκήσιμων ή μη ζωνών καθοριζόταν από το αγρονομικό συμβούλιο σύμφωνα με το άρθρο 3.²⁵³ Στο

²⁴⁶ Βασιλική Ρόκκου, ο.π., σ.135,140,141.

²⁴⁷ Τάσος Ψαροβασίλης, *Το Μέτσοβο*, ο.π., σ.9.

²⁴⁸ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ.20,21.

²⁴⁹ Αικατερίνη Καρρά, ο.π., σ.83.

²⁵⁰ Εφημερίδα Ήπειρος, Αριθμός Φύλλου 1337 10/6/1922,σ.2.

²⁵¹ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 1219 19/1/1925, σ.1.

²⁵² ΓΑΚ, Φ. 562Ι Πράξη 139 Φάκελος Βοσκής.

²⁵³ ΓΑΚ, Φ. 465ΙΙΙ, Αριθμοί Αποφάσεων 2634 και 11407/405.

πανελλήνιο κτηνοτροφικό συνέδριο αναφερόμενος ο κ. Παρασκευόπουλος στα προβλήματα της κτηνοτροφίας τα οποία ήταν μεταξύ άλλων οι διατιμήσεις και το ενοικιοστάσιο λέει ότι: *«Τα δύο ταύτα ενοικιοστάσιον και διατιμήσεις υπήρξαν τα κυριότερα πλήγματα κατά της κτηνοτροφίας και της γεωργίας. Οι κτηνοτρόφοι της Θεσσαλίας, Ηπείρου, Μακεδονίας οίτινες προ της θεσπίσεως τούτων εξήσκουν το επάγγελμά των μετά σχετικής ανέσεως είδον να εξαφανίζονται συν τω χρόνω αι βοσκήσιμα εκτάσεις...»*²⁵⁴

Σύμφωνα με τα στοιχεία από την Γενική Διοίκηση Ηπείρου και το ταμείο Δωδώνης το έτος 1930-1931 συγκεντρώθηκαν από το φόρο δικαιώματος βοσκής 152.820 δραχμές και από τον ίδιο συμπληρωματικό φόρο άλλες 27.210 δραχμές. Το 1931 εισπράχθηκε το υπόλοιπο μισό του φόρου δικαιώματος βοσκής και ο τελικός καθορισμός των βοσκοτόπων έγινε με αφορμή το αίτημα κτηνοτρόφου για παραβίαση κτηνοτροφικών δικαιωμάτων.²⁵⁵ Η κτηνοτροφική δραστηριότητα και ο φόρος δικαιώματος βοσκής, η επιστροφή αυτού, η απαλλαγή από τον φόρο των θηλυκών αμνών καθώς και ο αριθμός των ζώων καθοριζόταν από τους πίνακες δικαιώματος βοσκής τους οποίους νομιμοποιούσε ο πρόεδρος της κοινότητας. Τα έτη 1931 και 1932 οι κτηνοτρόφοι σύμφωνα με τον πίνακα δικαιώματος βοσκής μικρών και μεγάλων ζώων ήταν συνολικά εικοσιπέντε οικογένειες οι μεγάλοι και πέντε οικογένειες οι μικροί καθώς και ο αριθμός των μικρών ζώων ανερχόταν σε 13.669 ενώ των μεγάλων σε 406 και το συνολικό ποσό το οποίο δαπανήθηκε για το δικαίωμα βοσκής ανήλθε σε 102.179 δραχμές. Ακόμη τον Ιούνιο του ίδιου έτους Μετσοβίτες κτηνοτρόφοι κατέβαλαν το μισό του φόρου δικαιώματος βοσκής εξαιτίας της ασθένειας των ποιμνίων τους. Τον αντίστοιχο φόρο δικαιώματος βοσκής κατέβαλλαν δύο κτηνοτρόφοι από το Βοτονόσι, οι οποίοι ζητούσαν την θέση Κατσώρα για βοσκή των ζώων τους.²⁵⁶ Το 1934-1935 συνεχίστηκε η καταβολή του φόρου δικαιώματος βοσκής. Παρατηρήθηκε δε και το φαινόμενο της παράνομης βόσκησης κοπαδιών σε κοινοτικά μέρη και ασκήθηκε μήνυση στους παραβάτες κτηνοτρόφους.²⁵⁷ Υπήρχαν και περιπτώσεις στις οποίες είχαμε παράνομες καταλήψεις κοινοτικών γαιών²⁵⁸ Όμως υπήρχαν και γενικότερες συγκρούσεις για τις βοσκήσιμες εκτάσεις όπως φαίνεται στο ακόλουθο απόσπασμα: *«Εις την θέσιν Πολιτισίες μεταξύ των χωρίων Μηλιάς Μετσόβου και Κρανιάς συνεπλάκησαν Μηλιώται και Κρανιώται κάτοικοι διαφιλονικούντες όμορον λειβάδιον κατά την συμπλοκήν ταύτην επληρώθησαν εκατέρωθεν δια ροπάλων τριάκοντα άτομα. Δυνάμεις χωροφυλακής εκ Μετσόβου σπεύσασαι επί τόπου προέλαυε ευρυτέρα αιματωχυσία».*²⁵⁹

Τα ζώα προκειμένου να φορολογηθούν δηλώνονταν στην κοινότητα όπως φαίνεται από το παρακάτω απόσπασμα: *«εφέτος κάθε νοικοκύρης που έχει γιδοπρόβατα και γουρούνια πρέπει να τα δηλώσει από την αρχή του Φλεβαριού ως το τέλος του, αφαιρώντας 15 γιδοπρόβατα από το όλον ποσόν των γιδοπροβάτων του, που θα μείνουν αφορολόγητα. Το μέτρημα των γιδοπροβάτων και των γουρουνιών αρχίζει από την 1^η Μαρτίου και τελειώνει το πολύ στις 10 Απριλίου. Ο φόρος αν είναι λιγότερος από 50 δραχμές πρέπει να είναι πληρωμένος ως τις 23 Απριλίου...».*²⁶⁰ Το 1928 φαίνεται πως υπήρχαν νόμοι οι οποίοι ρύθμιζαν τις περιπτώσεις των αδήλωτων

²⁵⁴ Εφημερίδα Εμπρός, Αριθμός Φύλλου 12293 3/6/1930, σ.4.

²⁵⁵ ΓΑΚ, Φ. 465III, Πράξεις 164,190 και Αριθμός Διαταγής 47683.

²⁵⁶ ΓΑΚ, Φ.562I Πράξεις,123, 124 καταβάλλοντας το ποσό των είκοσι με εικοσιπέντε χιλιάδων δραχμών, 129,132.

²⁵⁷ ΓΑΚ, Φ.705I Πράξεις 179,196.

²⁵⁸ ΓΑΚ,Φ.805III,Πράξη 14. όπως κατάληψη παράνομης έκτασης δεκαπέντε στρεμμάτων στην Κατάρα και Φ465III. Όπως κοντά στο γηροκομείο Μετσόβου.

²⁵⁹ Εφημερίδα Εμπρός Αριθμός Φύλλου 10635 16/6/1926, σ.4.

²⁶⁰ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 1219 19/1/1925 σ.1.

ζώων και τον φόρο ο οποίος έπρεπε να επιβληθεί.²⁶¹ Την περίοδο 1929- 1930 η φορολογία αυξήθηκε κατά δύο δραχμές για τα μικρά και κατά επτά δραχμές για τα μεγάλα ζώα.²⁶² Το 1930 επιβλήθηκε φόρος πέντε δραχμές επί των παραγόμενων προϊόντων από τα αιγοπρόβατα και ανάλογος φόρος για την εξαγωγή προϊόντων ζωοκομίας και γαλακτοκομίας. Ακόμη την ίδια περίοδο έγινε και μια δημοπρασία για ενοικίαση φόρου εξαγωγής ζωοκομικών προϊόντων.²⁶³ Το 1931 έγινε προσφυγή κατά του Πινδείου κτηνοτροφικού συνδέσμου και λίγα χρόνια αργότερα, το 1940 ο Πίνδειος Κτηνοτροφικός Σύνδεσμος Μετσόβου αιτήθηκε την μείωση της φορολογίας καθώς εξαιτίας των κλιματολογικών συνθηκών, του δύσκολου χειμώνα και της επιστράτευσης, οι κτηνοτρόφοι δε μπορούσαν να ανταπεξέλθουν οικονομικά.²⁶⁴ Το 1931 επιβλήθηκαν και άλλοι φόροι όπως: φόρος για τα ζώα τέσσερις δραχμές για τα μεγάλα και επτά δραχμές για τα μικρά με εξαίρεση τα θηλυκά ζώα τα οποία απαλλάσσονταν καθώς και φόρος σφαζόμενων ζώων και φόρος εξαγωγής ζωοκομικών και γαλακτοκομικών προϊόντων.²⁶⁵ Επίσης το 1931 σύμφωνα με τα στοιχεία από την Γενική διοίκηση Ηπείρου και το ταμείο Δωδώνης τα έσοδα από το ενοίκιο του φόρου των σφαζόμενων ζώων ήταν 18.650 δραχμές και από τον φόρο της γαλακτοκομίας άλλες 2.100 δραχμές.²⁶⁶

Οι εισφορές στην κοινότητα από την φορολογία των ζώων αποτελούσαν την κύρια πηγή εσόδων καθώς τα ποσά τα οποία συλλέγονταν ήταν αρκετά μεγάλα. Συγκεκριμένα φαίνεται ότι το 1938-1939 το σύνολο των φόρων έφτανε τις 43.500 δραχμές και οι εισφορές τετραπλασιάστηκαν σε σχέση με το έτος 1934-1935. Λαμβάνοντας υπόψιν ότι ο αριθμός των ζώων αυξήθηκε μόνο κατά χίλια στα μικρά ενώ στα μεγάλα μειώθηκε, έγινε σαφές ότι η φορολογία αυξανόταν συνεχώς.²⁶⁷

Το ζήτημα της διατίμησης του γάλακτος δημιουργούσε επίσης αναστάτωση στον κτηνοτροφικό πληθυσμό και θεωρήθηκε σημαντικό για αυτό συζητήθηκε στην βουλή και διαπιστώνεται από το παρακάτω απόσπασμα: *«ούτοι μετά πολλής δυσφορίας ήκουσον ότι απεφασίσθη η διατίμησης του γάλακτος εις δραχμάς επτά. Τούτον δεν πρέπει να τεθή εις εφαρμογήν διότι το γάλα έχει πωληθεί εις τους εμπόρους, η δε κτηνοτροφία εξάλλου εις την Ήπειρον έχει πάθει συμφοράν λόγω του ως εκ της απαλλοτριώσεως των λειβαδιών υψώθησαν τα ενοίκια...»*. Στο ίδιο θέμα ο βουλευτής Ιωαννίνων κ. Μπότσαρης τοποθετήθηκε λέγοντας: *«Εις την Ήπειρον η κτηνοτροφία κατεστράφη κατά τα 4/5 ...»*. Σε αυτόν απάντησε ο τότε πρωθυπουργός Αλέξανδρος Ζαΐμης: *«Δεν υπάρχει διατίμηση και το μέτρο είναι προσωρινό διότι η αγορανομία δεν έχει διευθυντήν και όσον ούπω το ζήτημα θα λυθεί ριζικώς»*.²⁶⁸

Το επάγγελμα το οποίο χαρακτήριζε τον πληθυσμό του Μετσόβου είναι η κτηνοτροφία με την οποία ασχολούνταν όλοι ακόμη και αν επρόκειτο για μικρό αριθμό ζώων. Ο κλάδος αυτός ήταν η κύρια πηγή εσόδων της κοινότητας και η κινητήρια δύναμη άνθησης της οικονομίας ως το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα.²⁶⁹

Οι κάτοικοι του Μετσόβου ασχολούνταν εκτός από την κτηνοτροφία παράλληλα και με την γεωργία αν και σε περιορισμένο βαθμό, καθώς εξαιτίας του ορεινού μέρους δεν υπάρχουν μεγάλες καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Στους αγρούς οι

²⁶¹ ΓΑΚ, Φ. 562I Πράξη 157, Φάκελος Βοσκής.

²⁶² Αικατερίνη Καρρά, ο.π., σ.83.

²⁶³ ΓΑΚ, Φ. 465III Ενοικιαστής ήταν ο Α.Τ. με το ποσό των δεκαεπτάμισή χιλιάδων δραχμών.

²⁶⁴ Αικατερίνη Καρρά, ο.π., σ.83. και ΓΑΚ, Φ. 465III ,Πράξη 157.

²⁶⁵ ΓΑΚ, Φ. 562I, Πράξεις 20,58,66,102 Δημοπρασίες έγιναν με μειοδότη τον Σ.Κ. και πλειοδότη τον Κ.Σ.

²⁶⁶ ΓΑΚ, Φ. 465III , Αριθμός Διαταγής 47683.

²⁶⁷ Αικατερίνη Καρρά, ο.π., σ.83.

²⁶⁸ Εφημερίδα Εμπρός, Αριθμός Φύλλου 11217 28/1/1928, σ.1.

²⁶⁹ Αικατερίνη Καρρά, ο.π., σ.86.

Μετσοβίτες έσπερναν σίκαλη, σιτάρι, βρώμη και αραβόσιτο.²⁷⁰ Όπως πληροφορούμαστε από την υπηρεσία του νομογεωπόνου Ιωαννίνων κατά τα έτη 1919-1920 παρατηρείται ότι στον νομό Ιωαννίνων και ειδικότερα στο Μέτσοβο καλλιεργούνταν σίτος συνολικά 60.986 στρέμματα, τα οποία παρήγαγαν 3.154.435 οκάδες και πωλούνταν δύο δραχμές η οκά, σίκαλη 167.32 στρέμματα παράγονταν 77.6527 οκάδες και πωλούνταν ενάμιση δραχμές η οκά και αραβόσιτος 89.280 στρέμματα, παράγονταν 6,636.225 οκάδες και πωλούνταν ένα και είκοσι δραχμές η οκά.²⁷¹

Ένα πρόβλημα το οποίο αντιμετώπισαν οι καλλιεργητές το 1930 ήταν η εμφάνιση ακριδών όπως μας πληροφορεί το παρακάτω απόσπασμα: «*Μέτσοβο 11 Ιουνίου. Σμήνη ακριδών ενέσκυψεν εις τα χωρία μας και ελήφθησαν παρά της γενικής διοικήσεως τα απαιτούμενα της καταπολεμήσεως μέτρα.*»²⁷²

Το έτος 1930 επιβλήθηκε φορολογία τόσο για τα προϊόντα γης γενικά όσο και για αυτά εντός της περιφέρειας Μετσόβου ύψους 2%.²⁷³ Σύμφωνα με τα στοιχεία από την Γενική Διοίκηση Ηπείρου και το ταμείο Δωδώνης το έτος 1930-1931 συγκεντρώθηκαν από το φόρο των προϊόντων γης 17.422,50 δραχμές.²⁷⁴

Επίσης ανεπτυγμένη ήταν και η αμπελοργία. Τα αμπέλια του Μετσόβου βρίσκονται προς το νότο όπου το κλίμα είναι πιο ήπιο.²⁷⁵

Ένας άλλος κλάδος ανεπτυγμένος στο Μέτσοβο είναι αυτός της μελισσοκομίας για τον οποίο το 1931 ορίστηκε μέση τιμή πώλησης των προϊόντων της, έτσι το μέλι πωλούνταν είκοσι δραχμές και η κερήθρα ογδόντα δραχμές και επιβλήθηκε φόρος 2%.²⁷⁶

Επιπλέον εξαιτίας των δασών που υπάρχουν στην περιοχή οι κάτοικοι ασχολούνταν και με την ξυλεία. Το 1930 επιβλήθηκε φόρος για το δικαίωμα εκμετάλλευσης των δασών και των προϊόντων τους και ο συνολικός φόρος ανερχόταν σε 6.300 δραχμές²⁷⁷ και το 1931 επιβλήθηκε και φόρος 40 δραχμές για κάθε κυβικό μέτρο ξυλείας πεύκου για ιδιωτική χρήση.²⁷⁸ Σύμφωνα με τα στοιχεία της Γενικής διοίκησης Ηπείρου και του ταμείου Δωδώνης τα έσοδα από τα δασικά προϊόντα ανέρχονταν σε 2.086,45 δραχμές.²⁷⁹

Οι Μετσοβίτες εκμεταλλεύτηκαν όλες τις δυνατότητες του δασικού περιβάλλοντος και με την παρεχόμενη ξυλεία ενημερούσαν τα επαγγέλματα του υλοτόμου, του ξυλουργού, του μαραγκού, του ξυλογλύπτη, του κυψελοποιού και του βαρελά. Στο Μέτσοβο την περίοδο του Μεσοπολέμου εργάζονταν αρκετοί ξυλουργοί – μαραγκοί οι οποίοι ασχολούνταν με την κατασκευή διαφόρων επίπλων ή άλλων κατασκευών για οικιακή χρήση. Η μεγάλη παραγωγή σε συγκεκριμένα προϊόντα όπως είναι τα τυροκομικά καθώς και οι διάφορες ποικιλίες κρασιού, οδήγησαν στην ανάγκη κατασκευής ειδικών δοχείων αποθήκευσης και ζύμωσής τους. Η βαρελοποιία αποτελεί ένα από τα συνήθη επαγγέλματα στην περιοχή. Μάλιστα το 1934 ορίστηκε ένα όριο για τα κυβικά μέτρα ξυλείας τα οποία χρησιμοποιούσαν και απορρίφθηκε το αίτημα της κοινότητας να ενταχθούν στον

²⁷⁰ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ.20.

²⁷¹ Ιωάννης Νικολαΐδης, *Τα Γιάννενα του Μεσοπολέμου*, τ. Ε', ο.π., σ.83.

²⁷² Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 670 12/6/1930, σ.2.

²⁷³ ΓΑΚ, Φ. 462I, Πράξη 25,56.

²⁷⁴ ΓΑΚ, Φ. 465III, Αριθμός Διαταγής 47683.

²⁷⁵ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ.20.

²⁷⁶ ΓΑΚ, Φ. 562I, Πράξεις 56,169.

²⁷⁷ ΓΑΚ, Φ. 465III.

²⁷⁸ ΓΑΚ, Φ. 562I, Πράξη 37.

²⁷⁹ ΓΑΚ, Φ. 465III, Αριθμός Διαταγής 47683.

κλάδο υλοτομίας νεαρά άτομα.²⁸⁰ Οι μαραγκοί από την άλλη στοιχειοθετούσαν την εσωτερική επιφάνεια με μεσάντρες (εξωτερική ντουλάπα) και την εξωτερική όψη των σπιτιών με ξύλινα μπαλκόνια και κεπέγια (εξωτερικός εξώστης).²⁸¹

Οι αγωγάτες οι οποίοι ήταν απαραίτητοι για το όργωμα της γης με το άροτρο αποτελούσαν επί αιώνες μια ισχυρή τάξη, η οποία διατηρούσε τις συγκοινωνίες και τις επικοινωνίες της αυτοκρατορίας σε παμβαλκανική κλίμακα.²⁸² Σύμφωνα με ένα κωδίκελλο του 1753 το Μέτσοβο διέθετε διακόσια είκοσι ζεύγη αροτριών.²⁸³

Άλλα επαγγέλματα τα οποία αναπτύχθηκαν ήταν των υποδηματοποιών και των σαγματοποιών, τα οποία είτε εξελίχθηκαν, είτε με την πάροδο του χρόνου χάθηκαν. Ο μόνος κλάδος μεταποίησης που αναπτύχθηκε ήδη από τον ύστερο 18^ο αιώνα ήταν η υφαντουργία στην περιοχή της Ηπείρου. Οι μεταποιητικές μονάδες της περιοχής ήταν τοπικές οικοτεχνίες που πουλούσαν τα προϊόντα τους σε εμπόρους κατόπιν ειδικής παραγγελίας, τυπικό χαρακτηριστικό ενός προβιομηχανικού τρόπου παραγωγής.²⁸⁴

Όπως σε όλες τις ορεινές περιοχές της Ηπείρου, έτσι και στο Μέτσοβο, οι κτίστες με άφθονη πρώτη ύλη την πέτρα δημιούργησαν τον πετρόκτιστο οικισμό με την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική. Έκτισαν απλές κατοικίες, αρχοντικά, εκκλησίες, μονές και διαμόρφωσαν δρόμους με καλντερίμια. Το μεράκι και η οξυδέρκειά τους, έδωσε μια καλλιτεχνική πνοή στα έργα τους, μέσα από την μορφοποίηση της πέτρας από τους λεγόμενους πελεκητές, οι οποίοι σκάλιζαν μορφές, αριθμούς και σύμβολά πάνω της.

Η κοινωνία αυτή ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την οικογένεια, σε αυτή ο ρόλος της γυναίκας ήταν πολύ σημαντικός. Στα ήδη προαναφερθέντα επαγγέλματα, συμμετείχε όλη η οικογένεια. Η γυναίκα έγινε κτηνοτρόφος, ξυλοκόπος, αγωγάτης και άλλα. Σημαντική ήταν η συμμετοχή της στην οικονομία με την οικιακή βιοτεχνία. Πρόκειται για μια ορεινή και αμιγώς κτηνοτροφική κοινότητα θεσμοθετημένη από όρια και κανόνες της κλειστής κοινωνίας. Το Μέτσοβο αποτέλεσε κατά γενική ομολογία έναν προνομιούχο και προστατευόμενο τόπο καθώς χάρη στις υπηρεσίες των κατοίκων του παρείχε για αιώνες ευημερία οικονομική και κοινωνική για τους πολίτες του.²⁸⁵

3.ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

Στο Μέτσοβο, σύμφωνα με την τουρκική στατιστική της Ηπείρου το 1895 όταν διοικήθηκε από καζά στη περιοχή κατοικούσαν 2.084 άνδρες και 1931 γυναίκες. Από την επετηρίδα του Ηπειρωτικού Φιλεκαπαιδευτικού συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως πληροφορηθήκαμε επίσης ότι την περίοδο της πατριαρχικής εξουσίας το 1874 το Μέτσοβο διέθετε επτά συνοικίες στις οποίες διέμεναν συνολικά 6.950 κάτοικοι.

Την περίοδο του Μεσοπολέμου από το 1920 και μετά έως το 1990 ο πληθυσμός του Μετσόβου αυξήθηκε κατά 50% και της επαρχίας Μετσόβου κατά 35% και η κατανομή αυτή του πληθυσμού για την επαρχία Μετσόβου διατηρήθηκε

²⁸⁰ ΓΑΚ, Φ. 7051, Πράξη 40.

²⁸¹ Βασιλική Ρόκου << Παράδοση και Τέχνες >> στην *Εφημερίδα Καθημερινή*, *Επτά Ημέρες Μέτσοβο*, Αφιέρωμα, 1994, σ.15.

²⁸² Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Α', σ.62.

²⁸³ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ.20 και Βασιλική Ρόκου, *Ορεινές Κοινωνίες κατά τη περίοδο της Οθωμανικής Κυριαρχίας στα Βαλκάνια*, ο.π., σ.141.

²⁸⁴ Γ.Β. Δερτιλής, *Ιστορία του Ελληνικού κράτους 1830-1920*, ο.π., σ. 703

²⁸⁵ Αικατερίνη Καρρά, ο.π., σ. 79,80,87.

αμετάβλητη και αυτό έδειξε ότι στην επαρχία του αυτήν την περίοδο έλαβε χώρα μια σημαντική οικονομική ανάπτυξη.²⁸⁶

Παρά τις αρνητικές καταστάσεις οι οποίες δημιουργήθηκαν στις επαρχίες μετά την απελευθέρωση του νομού Ιωαννίνων το 1913, πολλά χωριά εμφάνισαν δυσπραγίες εξαιτίας της φυγής νέων ανθρώπων. Αιτία της δραματικής μείωσης του πληθυσμού, η γενικότερη παρακμή του ορεινού χώρου και τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετώπισε ειδικά η νομαδική κτηνοτροφία από την απελευθέρωση και μετά, προβλήματα που οδήγησαν σε μια μαζική έξοδο του πληθυσμού. Η μόνιμη εγκατάσταση σε πεδινά μέρη, η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση ήταν οι κύριες μορφές που προσέλαβε αυτή η έξοδος, τυπικό χαρακτηριστικό των ορεινών κοινοτήτων στην χώρα μας.²⁸⁷ Παρά την παρακμή του ορεινού χώρου, το Μέτσοβο κατάφερε την συγκεκριμένη περίοδο να διατηρήσει και να αυξήσει ουσιαστικά την οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα συγκρατώντας και αυξάνοντας παράλληλα τον πληθυσμό του. Σημαντικό στοιχείο ακόμη αποτέλεσε ο μέσος όρος ηλικίας των Μετσοβιτών αυτήν την εποχή, για τους άνδρες ήταν τα 73,6 και για τις γυναίκες τα 66,3 έτη. Το γεγονός αυτό απέδειξε ότι επρόκειτο για μια αυτόχθονα περιοχή με σημαντικά οικονομικά κεφάλαια, τα οποία συνετέλεσαν στην διαβίωση των κατοίκων.

Πριν την περίοδο του Μεσοπολέμου, κατά την δεκαετία 1913-1922, η οικονομία του Μετσόβου έβαινε προοδευτικά παρακμάζουσα. Την περίοδο αυτή επήλθαν σοβαρές μεταβολές στην γεωγραφική κατανομή των διοικητικών και οικονομικών δραστηριοτήτων λόγω της επέκτασης του Ελληνικού κράτους. Έτσι η διοίκηση και το εμπόριο συγκεντρώθηκαν περισσότερο στις μεγαλύτερες πόλεις της Ηπείρου και της Θεσσαλίας, με συνέπεια να αποδυναμωθούν οι αντίστοιχες δραστηριότητες στο Μέτσοβο. Συγχρόνως έλαβαν χώρα οι Βαλκανικοί πόλεμοι, ο πρώτος Παγκόσμιος και η Μικρασιατική Καταστροφή, όλα αυτά τα γεγονότα επέφεραν σοβαρή δυσπραγία στην οικονομία του Μετσόβου με αποτέλεσμα ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού να μεταναστεύσει σε Ιωάννινα και Τρίκαλα.²⁸⁸

Το Μέτσοβο είναι πατρίδα των ευεργετών τους οποίους τιμούν τελώντας μνημόσυνα στην μνήμη τους όπως το 1922: «*Την 17^{ην} Ιουλίου εν πανδήμω εκκλησιάσματι ετελέσθη το ετήσιον μνημόσυνον του Μ. εθνικού ευεργέτου Γ. Αβέρωφ εν τω καθεδρικό ναώ το εγκώμιο έπλεξε καταλλήλως ο ελληνοδιδάσκαλος Δημ. Μέρανος*».²⁸⁹ Την ίδια χρονιά έχουμε και τον διορισμό δασοφυλάκων: «*διορίσθησαν έκτακτοι δασοφύλακες του δασονομείου Μετσόβου οι Ν. Ζώης, Ε.Καπετάνος, Ι. Πελένης*».²⁹⁰

Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή το 1923 το Μέτσοβο δέχθηκε 100 πρόσφυγες από την Παραμυθιά οι οποίοι είχαν προορισμό την Θεσσαλία και συγκροτήθηκε επιτροπή η οποία ασχολήθηκε με την συγκέντρωση χρημάτων ή ειδών για τους πρόσφυγες. Το 1925 ήρθε στο Μέτσοβο από την Θεσσαλονίκη ο μητροπολίτης Τιμόθεος για να αναλάβει τα καθήκοντά του μετά την προαγωγή της Πατριαρχικής Εξαρχίας Μετσόβου σε Μητρόπολη.²⁹¹ Το 1927 οι ατασθαλίες στην διαχείριση των κληροδοτημάτων αλλά και γενικότερα της κοινότητας δεν έπαυαν να υπάρχουν σε κάθε περίοδο: «*Εις το Μέτσοβον όπως έλεγε η επιστολή των επιτρόπων υπάρχουν μερικοί άνθρωποι οι οποίοι διότι ετέθησαν εκ ποδών από την διαχείριση*

²⁸⁶ Αικατερίνη Καρρά, ο.π., σ.64,65,66,67,68.

²⁸⁷ Βασίλειος Νιτσιάκος, *Οι Ορεινές Κοινότητες Της Βόρειας Πίνδου*, ο.π., σ. 37.

²⁸⁸ Αικατερίνη Καρρά, ο.π., σ. 68, 77,78,79.

²⁸⁹ Εφημερίδα Ηπειρος, Αριθμός Φύλλου 1907 28/7/1922,σ.1.

²⁹⁰ Εφημερίδα Ηπειρος, Αριθμός Φύλλου 1277 29/3/1922, σ.2.

²⁹¹ Γ. Πλατάρης, *Το Σημειωματάριο ενός Μετσοβίτη*, ο.π., σ.231,234.

των κοινών την οποία είχαν την αζίωση να έχουν ανεξέλεγκτον ήρχισαν να επιτίθενται κατά της μητροπόλεως Μετσόβου και όχι μόνο αυτό αλλά και να υβρίζουν πολιτευομένους της περιοχής ενός κ. Γούδα».²⁹² Οι καταγγελίες όμως για καταχρήσεις δεν ήταν πάντα αληθινές αλλά ήταν και κατασκευασμένες. Μια σοβαρή καταγγελία για κατάχρηση αφορούσε τον Μητροπολίτη Μετσόβου: «ο εγχώριος τύπος έχει ήδη αναγράψει ότι κατηγορήθη ο μητροπολίτης Μετσόβου επί καταχρήσει διαχειρίσεως κάποιου μοναστηριού. Την κατηγορία επιβεβαίωσε αυτός ούτος ο κύριος εισαγγελεύς μη απορρίψας την μήνυση αλλά διατάζας ανάκρισιν».²⁹³ Στην συνέχεια των δημοσιεύσεων για τον μητροπολίτη Μετσόβου: «Μετά ιδιαζούσης χαράς και ευχαριστήσεως επληροφορήθημεν ότι η κατά της Α.Σ. του μητροπολίτου Μετσόβου Κ^ο Τιμοθέου επί καταχρήσει μοναστηριακής τινός περιουσίας κατηγορία απεδείχθη εκ της Ανακρίσεως αβάσιμος και σκευωρία ανήθικος».²⁹⁴ Επίσης την ίδια χρονιά διεξήχθη έρανος όπως πληροφορούμαστε από το παρακάτω απόσπασμα: «Την 26^η του μηνός Ιουλίου ενεργήθη εν Μετσόβω έρανος υπέρ του Ερυθρού Σταυρού»²⁹⁵ Ακόμη διεξήχθη πλειοδοτική δημοπρασία για την μονή του Αγίου Νικολάου Μετσόβου: «Η εν Μετσόβω ιερά Μονή Αγίου Νικολάου προκηρύσσει ότι εκτίθενται εις πλειοδοτικήν δημοπρασία επί πέντε έτη η ενοικίασις των κτημάτων και των ζώων της μονής...».²⁹⁶

Το 1928 διεξήχθη έρανος υπέρ των σεισμοπαθών της Κορίνθου: «Η τετιμημένη μεγάλη αρχόντισσα της Ηπείρου Κ Ευδοκία Στεργίου Τζωανοπούλου.... πρωτανεψιά του μεγάλου εθνικού ευεργέτου Γ. Αβέρωφ, ακολουθούσα και αυτή εν τω μέτρω των δυνάμεών της το παράδειγμα του μεγάλου εκείνου θείου της και μη παύουσα ερχομένη αρωγός εις πολλές δυστυχείς υπάρξεις προπάντων εις ατυχούσας γυναίκας επέδειξε τα μεγάλα της φιλανθρωπικά αισθήματα κατά τον γενόμενον έρανον υπέρ των σεισμοπαθών της Κορίνθου. Και επικύρωσε ότι όντως είναι ανταξία ανεψιά του μεγάλου Αβέρωφ, προσενεγκούσα δέκα χιλιάδες δραχμές ποσόν πολλαπλάσιον των μεγαλυτέρων προσανεχθέν των ποσών υπό των πλουσίων της πόλεως μας!».²⁹⁷ Την ίδια χρονιά το Μέτσοβο αποτέλεσε εκλογική περιφέρεια για την ανάδειξη των μελών του Γεωργικού Επιμελητηρίου ανάμεσα στα οποία θα ήταν και ένας Μετσοβίτης: «Εδημοσιεύθη εν τη εφημερίδι της κυβερνήσεως ο νόμος περί συστάσεως Γεωργικού Επιμελητηρίου έχον δικαιοδοσία εν ολοκλήρου του Νομού Ιωαννίνων και έδρα την πρωτεύουσα αυτού αποτελείται το Γεωργικόν Επιμελήτηριον του Νομού Ιωαννίνων αποτελείται εκ 39 το όλον μελών, εκ γενομένων κατ'εκλογικάς περιφέρειάς καθοριζομένας εις ένδεκα ως κάτωθι.... 7. Έβδομη εκλογική περιφέρεια αποτελουμένη εκ των κοινοτήτων Μετσόβου, Μηλιάς, Πέτρα Λιάπι, Δρεστινίκον, Γρεβενίτιον, Φλαμπουράριον, Ελατοχώριον, Βωβούσαν, Δόλιανη και Δραγάρι, έχουσα έδρα το Μέτσοβο και εκλέγουσα αν εν μέλος εξ εκάστης τάξεως εκλεξιμίων».²⁹⁸

Το 1929 επιβιβαιώνεται ότι το Μέτσοβο αποτελούσε τόπο διέλευσης και αναψυχής σημαντικών προσωπικοτήτων όπως φαίνεται από το ακόλουθο τηλεγράφημα: «Μέτσοβον 17 Φεβρ. Αφίκετο εξ Αθηνών ο βουλευτής κ. Αλκ. Λούλης».²⁹⁹ Την ίδια χρονιά πραγματοποιήθηκαν και οι εκδηλώσεις για τον εορτασμό της εκατονταετηρίδος όπως μας ενημερώνει το ακόλουθο απόσπασμα: «Ο Εορτασμός της εκατονταετηρίδος εν Ηπείρω θα σημάνωσι ως φαίνωσι εξαιρετικήν

²⁹² Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 366, 2/6/1927, σ.1

²⁹³ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 388 11/8/1927, σ.1.

²⁹⁴ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 388 28/8/1927, σ.1.

²⁹⁵ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 388 11/8/1927, σ.1.

²⁹⁶ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 363 23/5/127, σ.2.

²⁹⁷ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 462 7/5/1928 σ.1.

²⁹⁸ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 429 16/1/1928, σ.2.

²⁹⁹ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 549 22/2/1929 σ.2.

επιτυχίαν προς την ιστορίαν και τους Ηπειρωτικούς αγώνας. Κέντρο των Ηπειρωτικών εορτών θα είναι τα Γιάννενα, το Σούλι και το Μέτσοβο».³⁰⁰

Το 1930 υπήρχε άμεσος φόρος ο οποίος αφορούσε τους ξένους ήταν το τέλος παρεπιδημούντων και μάλιστα καταρτίστηκε πίνακας επιβολής τέλους παρεπιδημούντων για τριάντα πέντε άτομα συνολικού κόστους 3.320 δραχμές λόγω ορεινής περιοχής και ελάττωσης αυτού στο 10% της θερινής περιόδου. Το 1931-1932 επιβλήθηκε ξανά ο ίδιος φόρος και το ποσό το οποίο εισπράχθηκε για το καλοκαίρι ήταν 2.300 δραχμές αρκετά υψηλό.³⁰¹ Η εισροή ξένων – επισκεπτών στο Μέτσοβο αποτέλεσε την αφορμή για να απαιτηθεί να αναγνωρισθεί ως παραθεριστικό κέντρο πράγμα το οποίο έγινε μετά από πολλές προσπάθειες όπως παρακολουθούμε από τα δημοσιεύματα των εφημερίδων: «Το Μέτσοβον δεν είναι μόνο πατρίς Μεγάλων Ευεργετών, οι οποίοι εδόξασαν το Ηπειρωτικό όνομα, εστόλισαν την Ελλάδα με στάδια, την εμπλούτισαν με Μετσόβια Πολυτεχνεία και την εδόξασαν με Θωρηκτό αλλά είναι και τόπος παραθερισμού Το κοινοτικόν συμβούλιον Μετσόβου εξήτησε και ζητεί από το 1931 όπως αναγνωρισθεί ως Θέρετρον και ακόμη δεν αναγνωρισθεί»³⁰² Η προσπάθεια ευδοχώθηκε το 1935: «Δια δημοσιευθέντος διατάγματος προτάσσει του παρά του Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας Συμβουλίου Ξένων και Εκθέσεων, κατόπιν εισηγήσεως της Γενικής Διοικήσεως Ηπείρου, ανεκυρήχθη το Μέτσοβον ως τόπος θερινής διαμονής. Μετά την συγκρότησιν της προβλεπομένης τοπικής επιτροπής θα τεθώσι αι βάσεις των ενεργειών ανεγέρσεως τουριστικών ξενοδοχείων».³⁰³

Το 1930 απεβίωσε η Ευδοκία- Δούκω Τζωανοπούλου, κόρη του Νικολάου Αβέρωφ και μια από τους ευεργέτες του Μετσόβου. Την ίδια χρονιά το Μέτσοβο τίμησε τον κατασκευαστή του κοινοτικού ρολογιού τον ξυλουργό Στέργιο Τσιμέντα και τέλεσε μνημόσυνο στον μεγάλο ευεργέτη του Γεώργιο Αβέρωφ.³⁰⁴ Επίσης την ίδια χρονιά υπογράφηκε από το υπουργείο εσωτερικών και από τον τμηματάρχη Σωτηρίου η επιβολή άμεσων φόρων, η αντίδραση σε αυτά της κοινότητας Μετσόβου ήταν η προσφυγή στο Συμβούλιο Της Επικρατείας για την ακύρωση της απόφασης επιβολής φόρου επί των εγχώριων προϊόντων. Ακολούθησε το διάταγμα του τότε προέδρου της δημοκρατίας Αλέξανδρου Ζαΐμη και μετά από πρόταση του τότε υπουργού εσωτερικών Γεωργίου Σιδέρη αποφασίστηκε η επέκταση της φορολογίας επί των μεταφερόμενων προς επιτόπια κατανάλωση εγχώριων προϊόντων και αυτών από τα ταχυδρομικά δέματα. Εκτός από αυτό υπήρξε ακόμα ένα έγγραφο προς την Γενική Διοίκηση Ηπείρου, μετά από αίτημα της κοινότητας Μετσόβου, με το οποίο ζητήθηκε η κατάργηση του δημοτικού φόρου επί των εγχώριων προϊόντων των μεταφερομένων προς κατανάλωση στην περιφέρεια αυτής. Ακόμη έγιναν δύο έρανοι ο ένας ήταν υπέρ της αγροφυλακής και ο άλλος υπέρ του ταμείου της κοινότητας.³⁰⁵ Το 1931 εγκρίθηκε πίστωση στον Έλληνα πεζοπόρο Κωνσταντίνο Ανδρικόπουλο για τον γύρω του κόσμου. Το 1931-1932, διεξήχθη νέος οικονομικός έρανος υπέρ του ταμείου της κοινότητας.³⁰⁶ Το 1931 έδωσε η κοινότητα ορισμένα από τα κοινοτικά δάση σε κατοίκους για εκμετάλλευση.³⁰⁷

³⁰⁰ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 712 23/12/1929, σ.1.

³⁰¹ ΓΑΚ, Φ. 561, Πράξη 205 με το ποσό των 100 δραχμών.

³⁰² Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 937 8/10/1934 σ.1.

³⁰³ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 989 13/5/1935, σ.1.

³⁰⁴ ΓΑΚ, Φ. 465III, Αριθμός Διαταγής, 51886, Πράξεις, 138, 140, 141, 147

³⁰⁵ ΓΑΚ, Φ. 465III, Αριθμός Διαταγής 47683, 38833, 47328, Διάταγμα 20 Οκτωβρίου 1930, Αριθμός Εγγράφου 58166, Αριθμός Διαταγής 47683 τα ποσά των εράνων ήταν 22.926 και 10.700 δραχμές αντίστοιχα.

³⁰⁶ ΓΑΚ, Φ. 465III, Αριθμός Διαταγής 51966 το ποσό ήταν 15.650 δραχμές.

³⁰⁷ ΓΑΚ, Φ. 561, Πράξη 196.

Το 1933 το κοινοτικό συμβούλιο αποφάσισε την παραχώρηση του νοτιοανατολικού φρουρίου στους διεκδικητές του χώρου.³⁰⁸ Ακόμη την ίδια χρονιά υποψήφιος βουλευτής με το Λαϊκό Κόμμα ήταν ο εκ Μετσόβου Κωνσταντίνος Ζαούσης, ο οποίος δεν εξελέγη και συνέχισε την καριέρα του ως νομάρχης Μεσολογγίου: «*Νομάρχης Μεσολογγίου διορίσθη ο αποτυχών υποψήφιος βουλευτής Ιωαννίνων κ Κων. Ζαούσης γόνος σημαινούσης οικογένειας του ευάνδρου Μετσόβου. Όστις είναι ο μόνος ικανοποιηθείς εκ των αποτυχόντων υποψηφίων Λαϊκών βουλευτών μας*».³⁰⁹ Σε άλλο άρθρο η εφημερίδα Ελευθερία αναφέρει για το ίδιο ζήτημα: «*Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ του ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ Κων. Ζαούσης διδάκτωρ της Νομικής*».³¹⁰

Το 1934 επιβλήθηκε νέος οικονομικός έρανος για την επισκευή του υδραγωγείου Μετσόβου και αποφασίσθηκε δαπάνη για την καθαριότητα και τον φωτισμό της κοινότητας. Ακόμη έγινε μια εισφορά υπέρ του σχολικού ταμείου και της σχολικής εφορείας του δημοτικού σχολείου Αγίου Δημητρίου.³¹¹ Το 1935 διεξήχθη νέος έρανος για την κατασκευή του κοινοτικού υδραγωγείου και εγκρίθηκε ο προϋπολογισμός της κοινότητας για το έτος 1935-1936.³¹²

Πρωταρχικό μέλημα της κοινότητας του Μετσόβου ήταν η παροχή δωρεάν φαρμακευτικής και ιατρικής φροντίδας η οποία στηρίχθηκε κυρίως στις δωρεές των ευεργετών: «*Το Αβερύφειον φαρμακείον το οποίο χορηγεί τα φάρμακα δωρεάν πάσι της Μετσοβίτας επλουτίσθη κατ'αυτάς με φάρμακα προμηθευθέντα εξ Αθηνών... λόγω του κλίματος πολλοί ξένοι ήλθον προς παραθερισμόν εν Μετσόβω είναι όμως ανάγκη να ληφθεί μέτρον τι προς μη μετάδοση μολυσματικών νοσημάτων καθόσον εγένισεν το κ από πάσχοντας και δη φθισιώντας. Μετ' ανακουφίσεως ηκούσθη ότι οι ιατροί της πόλεως πολλά μέτρα προστατευτικά εισηγήθησαν τις αρμοδίους. Πρέπει όμως να τεθούν εις εφαρμογήν αυτά αμέσως ίνα εγκύρως προληφθεί το κακόν*».³¹³ Το 1930 η κοινότητα φρόντισε να διορίσει και να χρηματοδοτήσει γιατρό για να καλύψει τις ανάγκες των κατοίκων της. Ο γιατρός της κοινότητας δήλωσε ότι η τότε κακή κατάσταση υγείας των Μετσοβιτών οφειλόταν κατεξοχήν στο υδραγωγείο.³¹⁴ Για το ίδιο ζήτημα μάλιστα στάλθηκαν δείγματα νερού στο γενικό χημείο του κράτους. Εκτός αυτών προβλεπόταν και η επισκευή των υδραγωγείων Παλιστών και Μετσόβου και αργότερα η ανακαίνιση του κοινοτικού υδραγωγείου.³¹⁵ Την ίδια χρονιά το Μέτσοβο δοκιμάστηκε από γρίπη όπως πληροφορούμαστε: «*Μέτσοβο 20 Ιανουαρίου. Η γρίπη κάνει θραύσιν εν Μετσόβω. Τα κρούσματα ανέρχονται εις τριακόσια βαρείας μορφής και οι θάνατοι εις δέκα*».³¹⁶

³⁰⁸ΓΑΚ,Φ. 562Ι, Ημερομηνία απόφασης 13 Φεβρουαρίου 1931.

³⁰⁹Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 778 2/1/1933,σ.2.

³¹⁰ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 792 20/2/1933,σ.1.

³¹¹ ΓΑΚ,Φ. 705Ι, Πράξη 46, Πράξη 113 με το ποσό των 200 δραχμών, Πράξη 114 με το ποσό των 2000 δραχμών και Πράξη 187 το ποσό των 1000 δραχμών.

³¹² ΓΑΚ, Φ. 805ΙΙΙ,Πράξεις 41,42.

³¹³ Εφημερίδα Ήπειρος, Αριθμός Φύλλου 1907 28/7/1922,σ1.

³¹⁴ ΓΑΚ, Φ. 561,Πράξεις187 ,189,165,166,162,121,149,156,132,59. Αυτό αποδείχθηκε, το 1931 από την αντικατάσταση του γιατρού της Κοινότητας Δ.Τ. για πρακτικούς λόγους με τον Β.Μ., για την εργασία του ο τελευταίος πήρε ως αποζημίωση το χρηματικό ποσό των τριών χιλιάδων δραχμών. Για το ζήτημα αυτό είχε ζητηθεί και από τον Ι.Κ. να αναλάβει το ιατρείο του Μετσόβου ο οποίος ήταν παθολόγος στο επάγγελμα, αλλά εκείνος αρνήθηκε για δύο λόγους αφενός γιατί το θεώρησε ασυνειδησία για τον Μ. να πάει εκείνος και αφετέρου γιατί δεν μπορούσε να αφήσει την κοινότητα του Μαλακασίου. Έτσι οι γιατροί οι οποίοι διορίστηκαν στην κοινότητα Μετσόβου ήταν οι Α.Κ. με χρηματική αποζημίωση πενήντα χιλιάδων δραχμών για την χρονιά 1931-1932 και ο Β.Μ. με χρηματική αποζημίωση δεκαπέντε χιλιάδων δραχμών.

³¹⁵ ΓΑΚ,Φ. 562Ι,Πράξεις 1,77, 144, 138,76, 119, 108, 70,83,52.

³¹⁶Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 631 23/1/1930,σ.2.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στην Ελλάδα παρά την σταθερή μέριμνα του κράτους για την οδοποιία όπως αποτυπώνεται μέσα από τα σχετικά νομοθετήματα το οδικό δίκτυο εξακολουθούσε να είναι κακής ποιότητας και εντελώς ανεπαρκές. Η σύγκριση με άλλες χώρες αποδεικνύει ότι την δεκαετία του 1920 το ελληνικό δίκτυο ήταν ακόμη εξαιρετικά περιορισμένο τόσο σε απόλυτα μεγέθη όσο και σε σχέση με την έκταση και τον πληθυσμό της χώρας γεγονός που μπορεί να συνδυαστεί και με την έλλειψη σχετικής βιομηχανίας ικανής να ασκήσει πιέσεις για την κατασκευή του οδικού δικτύου. Όμως οι εκρηκτικές πληθυσμιακές και οικονομικές ανακατατάξεις της περιόδου συνοδευόμενες από την σταδιακή αύξηση της κυκλοφορίας του αυτοκινήτου δημιούργησαν τις συνθήκες για την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό του οδικού δικτύου ενώ η κατασκευή τους εξελίχθηκε σε πεδίο επένδυσης κεφαλαίων και ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας. Τα χρόνια από το 1924 και μετά αποτέλεσαν για την Ελλάδα περίοδο ανάπτυξης του οδικού δικτύου εξαιτίας των οικονομικών και πληθυσμιακών ανακατατάξεων.³¹⁷ Στην Ήπειρο οδικό δίκτυο δεν υπήρχε και η μέριμνα του κράτους ήταν ελάχιστη. Η ανεπάρκεια του δικτύου είχε επιπτώσεις στην οικονομία της περιοχής: *«Η καθιερωθείσα εμπορική πανήγυρις της 20 Ιουλίου, λόγω των κρίσιμων περιστάσεων δεν υπήρξεν τόσο ικανοποιητική όσον κατά τα προηγούμενα έτη. Εις τούτο όμως συντελεί και η ατελής συγκοινωνία, δι' ην καίτοι πολλά και δαπανηρά μελέται έγιναν, ουδεμία ατυχώς μέχρι τούδε φροντίς ελήφθη. Και ούτω αποκλείεται το Μέτσοβον εν χειμώνι και κακοκαιρία και τα τρόφιμα υπερτιμώνται».*³¹⁸

Οι καιρικές συνθήκες στις ορεινές περιοχές της Ηπείρου είναι δύσκολες κυρίως κατά την χειμερινή περίοδο με αποτέλεσμα να αποκλείονται ολόκληρες περιοχές από την πρωτεύουσα του νομού. Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα αποσπάσματα: *«Εισήλθομεν από τινών ημερών εν τη αρχή της ανοίξεως, εις την χειμερινήν περίοδο των βροχών και των χιόνων. Αι ταχυδρομικαί, τηλεγραφικαί και τηλεφωνικαί γραμμαί Μετσόβου, Ζαγορίου, Κονίτσης διεκόπησαν».*³¹⁹ Ακόμη υπήρχαν και απαρχαιωμένοι τρόποι συγκοινωνίας όπως φαίνεται στο παρακάτω απόσπασμα: *«Ενεκα της μεγάλης πλημμύρας του ποταμού Μπαλντούμα διεκόπη η τακτική συγκοινωνία μεταξύ Ιωαννίνων και Μετσόβου. Οίτις έκοψε τον παλαμάρι της περαταριάς».*³²⁰

Η μεγάλη σημασία που έδιναν οι Ηπειρώτες στην συγκοινωνία αλλά και ειδικότερα το Μέτσοβο αποτυπώνεται στα άρθρα του Τύπου των Ιωαννίνων ο οποίος αναφέρεται στις ωφέλειες που θα προκύψουν όχι μόνο για την επαρχία του Μετσόβου αλλά για ολόκληρη την Ήπειρο και την Θεσσαλία. Η εξέλιξη των εργασιών κατασκευής του οδικού άξονα Ιωαννίνων- Μετσόβου – Καλαμπάκας αποτυπώνεται εκτενώς στα άρθρα των εφημερίδων: *«Γενομένης ως γνωστόν προ καιρού δημοπρασίας προς εκπόνησιν μελέτης κατασκευής της οδού Ιωαννίνων-Καλαμπάκας ανέλαβε ταύτην ο μηχανικός κ. Βλ. Γεωργόπουλος....Σημειωτέον ότι η οδός θέλει ακολουθήσει την δια Περάματος κατεύθυνσιν και ακολουθούσα την πλαγιάν του Μιτσικελίου θέλει φθάσει διαρκώς ανερχομένη εις το λαιμόν του Δρίσκου».*³²¹

³¹⁷ Αρετή Σακελλαρίδου, Πασχάλης Σαμαρίνης και Ευαγγελία Χατζηκωνσταντίνου <<Το εγχείρημα κατασκευής οδικών υποδομών στη μεσοπολεμική Ελλάδα μέσα από το παράδειγμα της "Σύμβασης Μακρή">>, στο *Η Ελλάδα στον Μεσοπόλεμο*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, Οκτώβριος 2017, σ.90, 91,92,93.

³¹⁸ Εφημερίδα Ήπειρος, Αριθμός Φύλλου 1907 28/7/1922,σ2.

³¹⁹ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 136 23/3/1925,σ.2.

³²⁰ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 212 14/12/1925, σ.1.

³²¹ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 176 27/4/1925, σ.2.

Την περίοδο αυτή γινόταν και προσπάθειες σιδηροδρομικής σύνδεσης των διαφόρων περιοχών της Ελλάδος, πράγμα το οποίο διεκδικούσαν και οι Ηπειρώτες με μια σύνδεση Ιωαννίνων – Καλαμπάκας ενώ οι υπόλοιπες περιοχές ήθελαν την σύνδεση Ιωάννινα – Άρτα- Αγρίνιο: «Οι Λαμείς, οι Ευρυτάνες, οι Αιτωλοί, οι Ακαρνάνες, όλοι οι πέραν του Αράχθου λαοί εσηκώθησαν στο πόδι και δια συλλαλητήριον εξήτησαν από την κυβέρνηση να προτιμήσει την σιδηροδρομική γραμμή Ιωαννίνων, Άρτης, Ακαρνανίας, Αιτωλίας, Ευρυτανίας(Καρπενησίου), Φθιώτιδος με τέρμα το Λιανοκλάδι με χιλιόμετρα πλέον των 400 και ουχί την σιδηροδρομική γραμμή Ιωαννίνων- Μετσόβου – Καλαμπάκας με χιλιόμετρα 110 περίπου.... Η σιδηροδρομική γραμμή Λιονακλαδίου – Καρπενησίου... Άρτης – Ιωαννίνων θα είναι σιδηροδρομική γραμμή όχι μόνο άγονος, η οποία θα στοιχίσει υπερ εκατόν εκατομμύρια δια το ελληνικόν κράτος ετησίως, αλλά θα αποτρέψει εν τω μέλλοντι και την κατασκευή της μόνης αναγκαιούσης σιδηροδρομικής γραμμής Ιωαννίνων- Μετσόβου- Καλαμπάκας η οποία δεν θα είναι άγονος γραμμή και δια την οποίαν το κράτος θα πληρώνει πολύ ολιγότερα..... αλλά εκτός όλων τούτων και λόγοι στρατιωτικοί σπουδαίοι έρχονται συνεπίκουροι..... Ο εν Ηπείρω στρατός δύναται να ευρεθεί εντός εννέα ωρών εις την Λάρισα ενώ δια της σιδηροδρομικής γραμμής Ιωαννίνων- Λαμίας θα απαιτηθεί τετραπλάσιον χρονικό διάστημα, ήτοι 40 ώλαι ώραι».³²² Σε άλλο άρθρο της Ελευθερίας αναφέρονται: «Οσοδήποτε σοβαρόν και επιτυχές και αν υπήρξε το Πανηπειρωτικόν Συλλαλητήριον της παρελθούσης Τετάρτης εν τη πρωτεύουση της Ηπείρου... και ότι μετ' ολίγους μήνας ή μετά δύο τρία έτη θα δυνάμεθα επιβαίνοντες ενός σιδηροδρομικού βαγονίου θα δυνάμεθα εντός δύο ωρών να ευρισκόμεθα εις Μέτσοβον και εντός άλλων τριών ή τεσσάρων ωρών να ευρισκόμεθα εις Καλαμπάκα».³²³ Το σιδηροδρομικό δίκτυο ανέλαβε να κατασκευάσει Βελγική εταιρεία χωρίς στην κατασκευή αυτής να συμπεριλαμβάνονται τα Ιωάννινα: «Η μεγάλη Βελγική ομάς ήτις θα αναλάβει την εκτέλεσιν μεγάλων σιδηροδρομικών έργων εν Ελλάδι οσονούπω έρχεται και αρχεται των εργασιών της. Απορριπτομένης της μόνης χρησίμου γραμμής δια την Ήπειρον της γραμμής Ιωαννίνων- Καλαμπάκας.».³²⁴ Η σύνδεση των Ιωαννίνων φάνηκε ότι θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί λίγο αργότερα μέσω της σιδηροδρομικής σύνδεσης Μεσολογγίου- Αγρινίου – Ιωαννίνων: «Επίλεκτη εκ του ενάδρου Μετσόβου Ηπειρώται οι κ.κ. Δημ Κουκουμπάνης Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της εταιρείας του σιδηροδρόμου Π.Α. Πελοποννήσου. Νικ. Κουκουμπάνης Γενικός Διευθυντής του σιδηροδρόμου τούτου εργάζονται προς εξαγοράν υπό της εταιρείας ταύτης του σιδηροδρόμου Μεσολογγίου – Αγρινίου εάν τούτων επιτευχθεί θα επεκτείνουν το σιδηρόδρομον Πελοποννήσου – Βορειοδυτικής Ελλάδος μέχρι Ιωαννίνων».³²⁵

Το οδικό δίκτυο της Ηπείρου ήταν ανύπαρκτο χωρίς να υπάρχει κανένας οδικός άξονας που επικοινωνεί με την υπόλοιπη Ελλάδα: «Και όμως η Ήπειρος έχει ανάγκην δια πολλών δρόμων δια να δυνηθεί να ζήσει. Εκτός του υπό βραδύτητα κατασκευήν δρόμου Ιωαννίνων – Ηγουμενίτσας όστις δέον να αρχίσει το ταχύτερον, πρέπει να αρχίσει το ταχύτερον και να τελειώσει το ταχύτερον, πρέπει να αρχίσουν και δύο μεγάλοι δρόμοι: Κονίτσης – Μακεδονίας ή Ζαγορίου – Μακεδονίας και ο δρόμος Ιωαννίνων – Μετσόβου- Καλαμπάκας»³²⁶ Σε άλλο άρθρο της για το οδικό δίκτυο η εφημερίδα Ελευθερία αναφέρει: «Η αισχρά κατάστασις της Ηπείρου είναι πανθομολογουμένη. Την αντελήφθησαν πλήρως και αυτά ακόμη αι βενιζελικά

³²² Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 213 17/12/1925, σ.1.

³²³ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 214 21/12/1925, σ.1.

³²⁴ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 226 8/2/1926, σ.1.

³²⁵ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 563 27/5/1929.

³²⁶ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 322 3/1/1927, σ.2

Κυβερνήσεις και αυτή η Οικουμενική Κυβέρνησις και αυτή η παρούσα τοιαύτη... Απαιτείται κατασκευή 300 χιλιομέτρων αμαξιτών οδών, μόνον δια τας μεγάλας οδούς ήτοι Ιωαννίνων- Ηγουμενίτσας, Ιωαννίνων -Μετσόβου- Καλαμπάκας και Κονίτισης- Γρεβενών τα οποία 300 χιλιόμετρα στοιχίζουν 100 εκατομμύρια δραχμών». ³²⁷ Ακόμη για το ίδιο ζήτημα στην εφημερίδα Ελευθερία τονίζονται: «Οι οδοί Ιωαννίνων- Ηγουμενίτσας, Ιωαννίνων- Καλαμπάκας και Κονίτισης – Γρεβενών είχαν από δύο ετών χαρακτηριστεί ως εθνικά οδοί και αν δεν έγιναν μέχρι σήμερα δεν έγιναν διότι δεν υπήρχε το απαιτούμενον χρήμα προς κατασκευήν 300 χιλιομέτρων δρόμων εν Ηπείρω, 100 εκατομμυρίων μόνον, αφού όλος ο προϋπολογισμός των δημοσίων έργων, τον οποίον υπέβαλλεν εις την βουλήν ο υπουργός της συγκοινωνίας κ. Μεταξάς, ανέρχεται εις 230 εκατομμύρια ένα και ήμισυ εκατομμύριον ή το πολύ δύο αναλογούν δια την Ήπειρον ενώ αυτή έχει ανάγκη 100 εκατομμυρίων δια τας τρεις μεγάλας αυτάς εθνικάς οδούς». ³²⁸

Τα μεγάλα προβλήματα για την κατασκευή του οδικού άξονα Ιωαννίνων- Καλαμπάκας ήταν το δύσκολο ανάγλυφο του εδάφους και η διάβαση των ποταμών για αυτό το λόγο χρειάστηκε η κατασκευή γεφυρών γιατί μέχρι τότε η διαπέραση των ποταμών γινόταν με πρωτόγονο τρόπο για αυτό θεωρήθηκε άμεσης προτεραιότητας. Προσπαθώντας να διασφαλίσουν οικονομικούς πόρους για τις γέφυρες του ποταμού Αράχθου, Μπαλντούμα προς Μέτσοβο αλλά και τις γέφυρες Τσιμόβου προς Χουλιαράδες και Γόγκου προς Πράμαντα: «Εις την βουλήν κατετέθη σχέδιον νόμου δια του οποίου το πλεονάζον ποσόν του καταργηθέντος ταμείου Αγροφυλακής Ηπείρου διατίθεται δια εκτέλεσιν έργων συγκοινωνίας και ειδικώς δια τας γεφύρας Μπαλντούμα, Τσιμόβου, Γόγκου. Πιστεύουμε ότι η βουλή θα εγκρίνει παμψηφεί το νομοσχέδιο τούτο αποδίδουσα τα χρήματά της εις την Ήπειρον δια να τα χρησιμοποιήσει τόσον επωφελώς όσον είναι η ανωτέρω χρησιμοποίησις». ³²⁹ Επίσης για το ίδιο ζήτημα πληροφορούμαστε από την εφημερίδα Ελευθερία ότι: «Καθώς μας ετηλεγράφησαν οι βουλευταί του Λαϊκού κόμματος του Νομού μας κ. Γούδας και Χρηστοβασίλης το νομοσχέδιον δια την κατασκευήν των γεφυρών Τσιμόβου, Γόγκου και Μπαλντούμας το οποίον όπως εγκαίρως εγράψομεν είχε καταρτησθεί κατόπιν επιμόνων ενεργειών των ως άνω βουλευτών μας εψηφίσθη εις πρώτην ανάγνωσιν προχθές την 26 λήγοντος». ³³⁰ Ακόμη ότι: «Κατά την συνεδρίασιν της Πέμπτης εις την βουλήν εψηφίσθη οριστικώς το νομοσχέδιον δια την κατασκευήν των γεφυρών Αράχθου- Μπαλντούμας και Τσιμόβου» ³³¹ Σε άλλο άρθρο αναφέρονται: «Κατασκευή της ήδη μελετηθείσης οδού Ιωαννίνων- Καλαμπάκας δια Μπαλντούμα και Μετσόβου. Η γέφυρα του Μπαλντούμα θα κατασκευασθεί ήδη προ πάσης άλλης εργασίας συνέπεια του εσχάτως ψηφισθέντος νόμου περί κατασκευής των γεφυρών Τσιμόβου, Γόγκου και Μπαλντούμα εκ των χρημάτων του ταμείου Αγροφυλακής Ιωαννίνων». ³³² Καθώς και για την ψήφιση του νομοσχεδίου ότι: «Ψήφισις νομοσχεδίου ανεγέρσεως τριών μεγάλων γεφυρών Μπαλντούμα, Γόγκου και Τσιμόβου» ³³³

Το έργο της διάνοιξης της οδού Ιωαννίνων- Καλαμπάκας προσπαθεί κάθε πολιτικό κόμμα να το οικειοποιηθεί αλλά και κάθε βουλευτής ξεχωριστά: «Αδιόρθωτος αυτός ο Μυλωνάς δεν φθάνει ότι εσφετερήσθη την ίδρυσιν της γέφυρας

³²⁷ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 389 28/8/1927, σ.1.

³²⁸ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 396 19/9/1927, σ.1.

³²⁹ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 332 3/2/1927, σ.1.

³³⁰ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 365 30/5/1927, σ.1.

³³¹ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 367 6/6/1927, σ.1.

³³² Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 402 10/10 /1927.

³³³ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 368 9/7/1927.

της Μπαλντούμα από τους Λαϊκούς βουλευτάς κ.κ. Γούδαν και Χρηστοβασίλην ...».³³⁴ Ακόμη μαθαίνουμε ότι: «Ο αντιθέτων μεθ' ημών πολιτικών φρονημάτων βουλευτής Ιωαννίνων Κ^{ος} Δημ. Νότη Μπότσαρης μεθ' ου όμως κοινοπραγούν οι βουλευταί του Λαϊκού Κόμματος κ.κ. Γούδας και Χρηστοβασίλης εις πάν ζήτημα γενικού Ηπειρωτικού ενδιαφέροντος ετηλεγράφησαν τα επόμενα: Χαρμοσύνως αγγέλω υμίν ότι ταύτην την στιγμὴν επαιρατώθη η σχετική προς χαρακτηρισμόν των εθνικών οδών της Ηπείρου Συνεδρίασις του Συμβουλίου των Δημοσίων Έργων εις την οποίαν προσκληθείς μετά μακράν συζήτησιν εχαρακτηρίσθησαν ως εθνικαί οδοί 1) Ιωαννίνων- Μετσόβου- Καλαμπάκας...».³³⁵

Το 1928 άρχισαν οι εργασίες διάνοιξης της οδού Ιωαννίνων- Καλαμπάκας με όλα τα τυπικά χαρακτηριστικά της ανάληψης του έργου και τα εγκαίνια της έναρξης των εργασιών: «Πρίν ακόμη αρχίσει καλά- καλά η οδός Ιωαννίνων- Ηγουμενίτσας μας παρέχεται η διαβεβαίωσις από μέρος των προσκείμενων εις τα μυστήρια της κυβερνήσεως, ότι εντός ολίγου θα αρχίσουν και εργασίαι της οδού Ιωαννίνων- Καλαμπάκας αλλά ας τελειώσει πρώτα η οδός Ιωαννίνων- Ηγουμενίτσας που είναι αρχινισμένη από τα 1913 και είναι και μάλλον επείγουσα και ύστερα έχουμε καιρόν».³³⁶ Για το ίδιο ζήτημα η εφημερίδα Ελευθερία αναφέρει: «Ο Γενικός Διοικητής κ. Αχ. Καλεύρας ετοιμάζεται να διορθώσει και την εμβρυώδη εισέτι καταστάσει ευρισκομένην μη αρχίσασα εισέτι οδόν Ιωαννίνων- Μετσόβου- Καλαμπάκας».³³⁷ Καθώς και ότι: «Λίαν συντόμως τελούνται ενταύθα τα εγκαίνια της ενάρξεως των έργων της οδού Ιωαννίνων- Μετσόβου- Καλαμπάκας. Παραχωρισαθέντην ως γνωστόν εις την Τεχνικήν Εταιρεία « Κάδμον» των Αθηνών ης συμμετέχει και ο πασίγνωστος ενταύθα εργολάβος κ. Ν. Δόβας».³³⁸

Προέκυψαν δυσκολίες στην εκτέλεση του έργου και διαδόθηκε ότι θα τροποποιούνταν το σχέδιο χάραξης της με αποτέλεσμα την έντονη διαμαρτυρία των κατοίκων του Μετσόβου: «Ο κ. Θ. Φίλιος ομιλών επι αναφοράς των Μετσοβιτών λέγει ότι οι κάτοικοι του Μετσόβου ευρίσκονται εν εξεγέρσει διότι το σχέδιον της οδού Καλαμπάκα- Μετσόβου -Ιωαννίνων πρόκειται να τροποποιηθεί. Παρακαλώ τον Κ. Υπουργό της Συγκοινωνίας να δηλώσει εις την βουλὴν εάν το τοιούτον έχετε αληθείας, διότι η τροποποίησις του σχεδίου της οδού ταύτης ήτις ανέκαθεν ήτο εμπορική οδός κρατεί εν δικαία εξεγέρσει τους κατοίκους του Μετσόβου. Ο κ. Α. Χριστομάνος(Υπουργός Συγκοινωνίας): Η οδός θα διέλθει δια Τρικάλων- Καλαμπάκας – Μετσόβου εις Ιωάννινα, θα αφήσει δηλ. τα Ζαγοροχώρια δεξιά. Τούτο θα γίνει εκτός των άλλων διότι η οδός αυτή πρέπει να είναι σύντομος».³³⁹ Για το μηχανικό της κατασκευής του έργου μαθαίνουμε ότι: «Ανεχώρησεν την παρελθούσαν Δευτέραν εξ Αθηνών δι' ενταύθα ο μηχανικός Πρόκος δια την έναρξιν των εργασιών της πασσαλωμένης ήδη οδού Ιωαννίνων - Μετσόβου, ήτοι κατά τας παρεχωμένας μας πληροφορίας θα αρχίσει μετά δεκαήμερον»³⁴⁰

Συνέβαινε συχνά η διάνοιξη των ορεινών οδών από το χιόνι να γίνεται με δαπάνες των ίδιων των περιοχών χωρίς την συνδρομή της πολιτείας: «Τα αποκλεισθέντα χωριά του Ζαγορίου, του Μετσόβου και Κονίτσης είδαν και απέιδαν

³³⁴ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 380 21/7/1927.

³³⁵ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 474 14/6/1928.

³³⁶ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 501 27/9/1928, σ.2.

³³⁷ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 507 22/10/1928, σ.2.

³³⁸ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 514 15/11/1928.

³³⁹ Εφημερίδα Σκρίπ, Αριθμός Φύλλου 9161 6/11/1928, σ.3.

³⁴⁰ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 536 4/2/1929,σ.2.

από την κυβερνητικήν μέριμναν προέβησαν μόνα των και δη ιδίων δαπανών εις το άνοιγμα των οδών εκ της χιόνος και ούτω επικοινωνούν με τα Ιωάννινα».³⁴¹

Η κατασκευή της οδού Ιωαννίνων – Καλαμπάκας συχνά γινόταν αντικείμενο πολιτικών παρεμβάσεων από τους πολιτευτές του νομού Ιωαννίνων για τις προσλήψεις των εργαζομένων σε αυτήν: «Καίτοι επιμόνως διαδιδόμενον αλλά δεν θέλαμεν να το πιστεύσωμεν ότι οι διευθύνοντες τα έργα οδοποιίας Ιωαννίνων-Μετσόβου – Καλαμπάκας δεν προσλαμβάνουν εργάτας και προπάντων επιστάτας των έργων, εάν δεν προσαγάγουν προς αυτούς συστάσεις των βουλευτών και των χρησμένων υποψηφίων γερουσιαστών του νομού Ιωαννίνων».³⁴²

Η συνεχόμενη έλλειψη οδικού δικτύου στην Ήπειρο το 1930 θεωρείται η αιτία πολλαπλών δυσεπίλυτων προβλημάτων χαρακτηριστικό της κατάστασης αυτής είναι το κάτωθι άρθρο: «Άνευ οδικού δικτύου η Ήπειρος θα νεκρωθεί. Η Ήπειρος έχει πολλές ελλείψεις έχει ανάγκας σημαντικές και όχι ολίγαι πληγαί της παραμένουν αθεράπευτοι.... Πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει η έλλειψις του αναγκαίου οδικού δικτύου. Η ληστεία οργίασεν εις την Ήπειρον – Ευτυχώς τελευταίως βασιλεύει γαλήνη και ασφάλεια εις την περιοχήν- Διατί; Δια πολλούς και διαφόρους λόγους αλλά προπαντός δια την έλλειψιν συγκοινωνίας. Αησταί δεν δύναται να βασιλεύσουν εις την Πελοπόννησον και εις τας νήσους. Διατί; Διότι υπάρχουν δρόμοι.... Η παραγωγή δεν σημειώνει αισθητήν πρόοδον εις την Ήπειρον.... Ο δασικός πλούτος της άφθονα και πολύτιμα δάση εχούσης Ηπείρου μένει ανεκμετάλλετος... Το εμπόριον της Ηπείρου, μαραίνεται και φθίνει δυστυχώς.... η βιομηχανία εν Ηπείρω όχι μόνον δεν προήχθη αλλά έσβησε σχεδόν τελείως Ο τουρισμός η σπουδαία αυτή βιομηχανία των ξένων η οποία θα ήτο δυνατόν να αποβεί σπουδαία πλουτοπαραγωγική πηγή δια τον τόπον..... Ο βίος είναι σκληρός και άχαρις, χωρίς ενδιαφέρον Οι Δημόσιοι υπάλληλοι θεωρούν τόπον εξορίας την Ήπειρον και κινούν πάντα λίθον δια να επιτύχουν την μετάθεσίν τους».³⁴³

Για την συντήρηση της επαρχιακής οδοποιίας όταν υπήρχε ανάγκη γινόταν μειοδοτική δημοπρασία: «Ο πρόεδρος του ειδικού ταμείου επαρχιακής οδοποιίας νομού Ιωαννίνων Δημ. Βλαχόπουλος διακηρύττει ότι: Εν Ιωαννίνοις εκτίθεται την 26^η του μηνός Φεβρουαρίου ημέραν Τετάρτην εις φανεράν μειοδοτικήν δημοπρασίαν η συντήρησης της επαρχιακής οδού Ιωαννίνων- Μετσόβου δια Ζαγορίου».³⁴⁴

Οι εργασίες κατασκευής της οδού διακόπτονταν κατά διαστήματα αφενός λόγω των καιρικών συνθηκών τους χειμερινούς μήνες: «Από της παρελθούσης Παρασκευής, ύστερα από έναν ήπιο και γλυκύν χειμώνα, ήρχισε να χιονίζει και εξηκολούθησε και το Σάββατο και χθες την Κυριακήν. Ένεκα τούτου διεκόπη η συγκοινωνία της πόλεως μας μετά των τριών ορεινών επαρχιών Μετσόβου, Ζαγορίου και Κονίτσης»³⁴⁵ και αφετέρου κυρίως λόγω έλλειψης κονδυλίων: «Εγνώσθη επισήμως ότι σταματούν οσονούπω αι εργασίαι της οδού Ιωαννίνων – Καλαμπάκας».³⁴⁶

Υπάρχουν διαβεβαιώσεις για την συνέχιση των εργασιών: «Εκείνο το οποίον δύναμαι να διαβεβαιώσω, κατόπιν των τελευταίων μου συνομιλιών μετά του Υπουργού Συγκοινωνίας είναι ότι θα συνεχισθεί κατά το τρέχον θέρος εντατικώς η κατασκευή της οδού Ιωαννίνων- Μετσόβου- Καλαμπάκας. Γενικός Διοικητής Ηπείρου Γ. Μόδης».³⁴⁷

³⁴¹ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 539 14/2/1929.

³⁴² Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 549 25/3/1929,σ.2.

³⁴³ Εφημερίδα Ήπειρος, Αριθμός Φύλλου 3466 9/1/1930,σ.1.

³⁴⁴ Εφημερίδα Ήπειρος, Αριθμός Φύλλου 3501 20/2/1930,σ.2.

³⁴⁵ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 800 24/12/1931,σ.2.

³⁴⁶ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 682 6/8/1930,σ.1.

³⁴⁷ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 761 14/5/1931,σ.1.

Καθώς και: «Ο Πρωθυπουργός Βενιζέλος τυμπανοκρούων μας εξαγγέλλει την επανάληψιν των εργασιών της οδοῦ Ιωαννίνων- Καλαμπάκας η οποία ἤρχισε προ δύο ετών και πλέον».³⁴⁸ Επίσης σε άλλο ἄρθρο μαθαίνουμε ὅτι: «Ενάρξεως της οδοῦ Ιωαννίνων – Μετσόβου- Καλαμπάκας και διακοπή αὐτῆς εἰς το 25 χιλιόμετρον ἐν τῷ ὅλῳ ἔργῳ σύγκειται ἐξ 170 ἕως 180 χιλιομέτρων».³⁴⁹ Επιπλέον πληροφοροῦμαστε ἀπὸ ἄλλο ἄρθρο της Ἐλευθερίας ὅτι: «Μας ἀνακινούνται ὅτι ἄρχονται ἐν Ἠπείρῳ τα διακοπέντα ἔργα οδοποιίας μάλιστα ἀφίκετο ἐνταῦθα και εἰδικῶς γεφυροποιός ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς μελέτην και καταρτισμὸν εἰδικῶς ἀνεγέρσεως σιδηρᾶς γέφυρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπαλντούμα της οδοῦ Ιωαννίνων- Μετσόβου, ἀλλὰ τα ἡμερομίσθια τῶν εργατῶν θα κυμαίνονται μεταξὺ 35 και 40 δραχμῶν.»³⁵⁰ Επιπροσθέτως διατίθενται και χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἀποπεράτωση τῶν οδῶν: «Κατὰ τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Ἠπείρου, Υπουργοῦ Κ. Κ. Καλκάνη ἐχορηγηθεῖσαι ὑπὸ της Λαϊκῆς Κυβερνήσεως πιστώσεις δια τὴν οδοποιάν τοῦ νομοῦ Ιωαννίνων ἀνέρχονται εἰς 75 εκατομμύρια δραχμῶν πρὸς ἀποπεράτωση της οδοῦ Ιωαννίνων – Ἡγουμενίτσας και ἐξακολούθησιν της οδοῦ Ιωαννίνων- Μετσόβου- Καλαμπάκας. Κατὰ ρητὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Υπουργοῦ της Ἠπείρου κ. Καλκάνη θα διανοιχθεῖ ολόκληρος ἡ οδὸς Ιωαννίνων- Καλαμπάκας.»³⁵¹ Καθὼς ἐπίσης σε ἄλλο ἄρθρο ἀναφέρεται ὅτι: «Ἡ Λαϊκὴ Κυβέρνησις περατωθεῖσα περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ νομοῦ Ιωαννίνων διέθεσε 80 εκατομμύρια πρὸς συνέχισιν της οδοῦ Ιωαννίνων- Μετσόβου- Τρικάλων».³⁵²

Τονίζονται σε ἄρθρα τα οφέλη ἀπὸ τὴν κατασκευὴ της οδοῦ: «Ἐλέχθησαν και ἐγράφησαν τόσα πολλὰ δια τὴν σημασίαν της οδοῦ τοιαύτης ὥστε να μὴ εἶναι ἀνάγκη να προσθέσουμε ἡμεῖς οὔτε λέξιν. Περιοριζόμεθα να σας εἴπωμεν ὅτι δια της οδοῦ ταύτης θα εὐεργετηθεῖ ὄχι μόνον ἡ ἐπαρχία Μετσόβου ἀλλὰ ολόκληρος ἡ Ἠπειρος και ἡ Θεσσαλία.»³⁵³ Γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα πληροφοροῦμαστε και ἀπὸ ἄλλο ἄρθρο της Ἐλευθερίας ὅτι: «Ἡ οδὸς Τρικάλων – Ιωαννίνων ἡ ὁποία ἀποσκοπεῖ εἰς το να φέρει εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν Ἠπειρον με τὴν Θεσσαλίαν και δι' αὐτῆς με τα ὑπάρχοντα σιδηροδρομικά και οδικὰ δίκτυα με τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἤρχισε κατασκευαζομένη ἐκ τῶν πρώτων ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ μεγάλου δανείου οδοποιίας. Μολονότι δια τὴν κατασκευὴν της κατηναλώθει ολόκληρος τετραετία και μολονότι εργασίαι και ἐντεύθεν και ἐξ Ιωαννίνων δὲν κατατορθῶθει ἡ κατασκευὴ της.. Με τὴν ἐξάντλησιν τοῦ δανείου οδοποιίας, τὴν ἐπελθούσαν οικονομικὴν κρίσιν, τὴν ἀδυναμίαν της συνέχισεως τῶν ἔργων ἐκ τοῦ Κρατικοῦ Προϋπολογισμοῦ και το ἀνέφικτον της πραγματοποιήσεως ἄλλου δανείου, ἐσταμάτησαν ὡς γνωστὸν ὅλα τα ἔργα οδοποιίας και κατὰ συνέπειαν και ἡ σπουδαιότης ἔχουσα πλὴν της συγκοινωνιακῆς και στρατιωτικῆς σημασίαν οδὸς Τρικάλων- Ιωαννίνων.»³⁵⁴ Επίσης ἡ ἴδια ἐφημερίδα σε ἄλλο ἄρθρο γιὰ τὸ ἴδιο θέμα ἀναφέρει ὅτι: «Το Ἐπαγγελματικὸν Ἐπιμελήτηριον, δια τηλεγραφήματός του εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ τὴ ἐπικειμένη ἐπαναλήψει τῶν ἔργων της Ἐθνικῆς οδοποιίας ὑπέμνησε τὴν ἀνάγκη ὅπως προτιμηθεῖ ἡ Ἠπειρος τουλάχιστον εἰς το ζήτημα της ἀποπερατώσεως της μεγάλης οδικῆς ἀρτηρίας Ἡγουμενίτσας- Ιωαννίνων- Καλαμπάκας... Αἱ οργανώσεις της πόλεως ἔχουσι το δικαίωμα να κινηθῶν και να υιοθετήσουν τὴν προσπάθεια τούτου και να ἀποδιθῶν εἰς ἀγῶνα.... Ἡ Ἠπειρος ἀρκετὰ χρόνια μέχρι σήμερον ἐξῆσε ἐξῶ τοῦ περιθωρίου της κρατικῆς μερίμνης.»³⁵⁵ Καθὼς

³⁴⁸ Ἐφημερίδα Ἐλευθερία, Ἀριθμὸς Φύλλου 792 26/11/1931, σ.2.

³⁴⁹ Ἐφημερίδα Ἐλευθερία, Ἀριθμὸς Φύλλου 811 4/2/1932, σ.1.

³⁵⁰ Ἐφημερίδα Ἐλευθερία, Ἀριθμὸς Φύλλου 840 16/5/1932, σ.1.

³⁵¹ Ἐφημερίδα Ἐλευθερία, Ἀριθμὸς Φύλλου 889 19/4/1934, σ.2.

³⁵² Ἐφημερίδα Ἐλευθερία, Ἀριθμὸς Φύλλου 901 31/5/1934, σ.1.

³⁵³ Ἐφημερίδα Ἐλευθερία, Ἀριθμὸς Φύλλου 937 8/10/1934, σ.1.

³⁵⁴ Ἐφημερίδα Ἠπειρωτικὸς Ἀγὼν, Ἀριθμὸς Φύλλου 2139 13/3/1934, σ.1.

³⁵⁵ Ἐφημερίδα Ἠπειρωτικὸς Ἀγὼν, Ἀριθμὸς Φύλλου 2133 7/3/1934, σ.1.

και ότι: «*Η Ήπειρος έχει ανάγκη συγκοινωνιακών έργων εξαιτίας της φύσεως του εδάφους της και της αραιάς της κατοίκησης. Δεν υπάρχει καμιά κεντρική αρτηρία που να συνδέει μεταξύ τους τα Ηπειρωτικά κέντρα. Η συγκοινωνία είναι φορέας πολιτισμού και βοηθά την επικοινωνία με τα μεγαλύτερα κέντρα χωρίς αυτή ζημιώνεται και το διαμετακομιστικό εμπόριο και έτσι η Ήπειρος οδηγείται σε οικονομικό μαρασμό. Εκτός αυτού ο αποκλεισμός ολόκληρων ορεινών περιοχών κυρίως τους χειμερινούς μήνες και η καταδίκη τους σε απομόνωση είναι ένα ακόμη αποτέλεσμα της έλλειψης συγκοινωνίας.*»³⁵⁶

Η απάντηση του υπουργείου Συγκοινωνίας σε ερωτήσεις σχετικά με την ολοκλήρωση του οδικού άξονα Τρικάλων – Μετσόβου – Ιωαννίνων έχει ως εξής: «*Καταβάλλεται προσπάθεια δια την ταχύτεραν αποπεράτωσιν και εις την κυκλοφορίαν απόδοσιν αυτής ήτις ελπίζεται ότι θα πραγματοποιηθεί εντός του έτους 1938.*»³⁵⁷

4. ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Ένα σοβαρό κοινωνικό φαινόμενο το οποίο παρατηρήθηκε την περίοδο την οποία εξετάζουμε είναι το φαινόμενο γενικότερα των παραβατικών συμπεριφορών στις οποίες εντάσσεται, η ληστεία, η ζωοκλοπή, η ψευδορκία, η αισχροκέρδεια, ο φόνος, η συκοφαντική δυσφήμιση και άλλα. Από αυτές τις πράξεις άλλες θεωρούνται και δικάζονται ως πλημμελήματα και άλλες ήταν κακουργηματικού χαρακτήρα. Η ένταξη της Ηπείρου στην ελληνική επικράτεια τον Φεβρουάριο του 1913 αύξησε τις προσδοκίες των κατοίκων για καλύτερη οργάνωση στο χώρο της δικαιοσύνης και για αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση από το ίδιο το κράτος των παραβατικών συμπεριφορών.³⁵⁸

Το φαινόμενο της ληστείας αφορούσε κυρίως τους ποιμενικούς πληθυσμούς³⁵⁹ και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η διάδοχος κατάσταση της κλέφτικης και της αρματολίτικης παράδοσης. Η ληστρική δραστηριότητα είτε χερσαία είτε θαλάσσια αποτελούσε ένα μέσο επιβίωσης της κοινωνίας εντασσόμενη πάντοτε στις υπάρχουσες πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις. Ακόμη λειτουργούσε στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία ως μια αντίδραση και αντίσταση απέναντι στις επερχόμενες αλλαγές της τοπικής κοινωνίας χρησιμοποιώντας μηχανισμούς περιφρούρησης της αυτονομίας και αντιδρώντας στον κρατικό συγκεντρωτισμό και τους μηχανισμούς του νέου κράτους.³⁶⁰ Ένας άλλος παράγων ενίσχυσης της ληστρικής δραστηριότητας ήταν ο περιορισμός του τσελιγκάτου εξαιτίας της εγκαθίδρυσης των συγκεντρωτικών θεσμών, όπως η αδυναμία της χρησιμοποίησης των εθνικών γαιών ως βοσκοτόπια. Η προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα το 1881 και η προώθηση των ελληνοτουρκικών συνόρων στην γραμμή Μετσόβου - Μαλακάσι με τα τελωνειακά εμπόδια στον Ζυγό, εμπόδισαν κάθε ελπίδα για αναγέννηση του εμπορίου στην περιοχή. Ο ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 και η ήττα της Ελλάδος επιδείνωσε ακόμη περισσότερο την κατάσταση και όχι μόνο αυξήθηκε επικίνδυνα η ληστεία αλλά εδραιώθηκε με καταστροφικές συνέπειες όχι μόνο για το εμπόριο, το οποίο είχε εντελώς νεκρωθεί, αλλά για τις μικρές

³⁵⁶Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 1055 31/8/1936,σ.1.

³⁵⁷Εφημερίδα Αναγέννηση, Αριθμός Φύλλου 2579 11/3/1937,σ.3.

³⁵⁸ Νικόλαος Αναστασόπουλος, Παραβατικές Συμπεριφορές και Καταστολή στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο: Το Παράδειγμα του Νομού Ιωαννίνων, Εκδόσεις Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα 2012,σ.39.

³⁵⁹ Γ.Β. Δερτιλής, Ιστορία του Ελληνικού κράτους 1830-1920, τ. Α', ο.π., σ.219.

³⁶⁰Νικόλαος Αναστασόπουλος, ο.π., σ.40, 44.

ιδιοκτησίες, τα μικρά κοπάδια και βιοτεχνικά εργαστήρια της κοινότητάς.³⁶¹ Σε αυτές τις κτηνοτροφικές κοινωνίες ήταν περισσότερο έφορο το έδαφος για την ανάπτυξη της ληστείας, θα μπορούσε όλη αυτή η αντίδραση να θεωρηθεί ως ένα κοινωνικό κίνημα το οποίο διεκδικούσε την ανακατανομή των διαθέσιμων πόρων. Στην Ήπειρο διαπιστώνεται ότι το φαινόμενο από την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας ως την περίοδο του Μεσοπολέμου ήταν κυρίαρχο. Η ληστεία ήταν συνδεδεμένη με την δομή του Οθωμανικού κράτους και αποτέλεσμα των κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών οι οποίες επικρατούσαν. Μοναδική περίπτωση μείωσης έως και εξαφάνισης του φαινομένου υπήρξε η περίοδος διακυβέρνησης του Αλή Πασά μέχρι την πτώση του το 1822, οπότε πάλι άρχισε να αυξάνεται ραγδαία.

Από το 1913 έως το 1920 υπήρξε η διατήρηση των πρακτικών και συμπεριφορών του προηγούμενου αιώνα. Φαίνεται πως η ορεινή Ήπειρος εξακολουθούσε την διατήρηση των παραδοσιακών δομών του 19^{ου} αιώνα. Η κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας οδήγησε σε ρήξεις στις υπάρχουσες κοινωνικές δομές. Το φαινόμενο της ληστείας διατηρήθηκε γιατί δεν μπορούσαν όλα τα άτομα της κοινωνίας να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα και οδηγήθηκαν στην διενέργεια παραβατικών πράξεων. Το ληστρικό φαινόμενο άμεσα συνδεδεμένο με αυτές τις κοινωνικές συμπεριφορές επέζησε μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα.³⁶²

Την περίοδο του Μεσοπολέμου, παρά την έντονη κομματική και πολιτειακή διαμάχη των πολιτικών παρατάξεων στην Ήπειρο και ιδιαίτερα στον νομό Ιωαννίνων, η προσοχή του κόσμου συνδεδεμένη με αισθήματα φόβου, αγωνίας και ανασφάλειας ήταν στραμμένη στο θέμα της ληστείας και των συνεπειών της. Οι ληστοσυμμορίες με πρώτους τους Ρετζαίους είχαν πλούσια δράση. Τρομοκρατούσαν την ύπαιθρο και τα αστικά κέντρα στα οποία έμπαιναν μεταμφιεσμένοι, χωρίς να φοβούνται κανέναν, εξαγόραζαν για να έχουν την υποστήριξη στελέχη από την διοίκηση, τον στρατό και την χωροφυλακή, πλήρωναν πλουσιοπάροχα τους συνεργάτες τους και εξόντωναν τους καταδότες: *«Όρα και χειμερινάς βοσκάς Φιλιπιάδος Πρεβέζης και καλοκαιρινάς του Ζαγορίου και του Μετσόβου τας οποίας ενοικίαζον τρομοκρατικώς οι Ρετζαίοι και τας επινοικίαζον εις το πενταπλάσιον!»*.³⁶³ Η ληστοκρατία βρισκόταν στην ακμή της, είχε καταργήσει τον νόμο και το κράτος και η ζωή των πολιτών εξαρτιόταν από την εύνοια ή την αντιπάθειά της ληστοκρατίας.³⁶⁴ Όμως υπήρχε και αντίδραση του κράτους ή και των ίδιων των πολιτών στην αντιμετώπιση των λήσταιρχων: *«Πρόκειται περί του φόνου του διάσημου ληστήρχου Καραπάνου όστις εξελθών εκ της ληστρικής Σχολής των Ρετζαίων με βαθμόν άριστα ετρομοκράτησε επί τρία και πλέον έτη ως λήσταιρχος τας Επαρχίας Μετσόβου, Ζαγορίου, Μαλακασίου, Φιλιπιάδος, Άρτης και Πρεβέζης»*.³⁶⁵

Η πορεία του ληστρικού φαινομένου στην περιοχή της Ηπείρου οφείλεται στην αστάθεια της εποχής, η οποία εκφράζεται μέσα από τις δημογραφικές ανακατατάξεις, την οικονομική κρίση, τις ιδεολογικές αντιπαραθέσεις καθώς και τα κοινωνικά και στρατιωτικά κινήματα κατά την περίοδο της Μικρασιατικής καταστροφής. Ο ποιμενικός χαρακτήρας του πληθυσμού της Ηπείρου, σε συνδυασμό με το ορεινό της περιοχής αλλά και το αγροτικό ζήτημα το οποίο έλαβε διαστάσεις

³⁶¹ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., σ.71.

³⁶² Νικόλαος Αναστασόπουλος, *Παραβατικές Συμπεριφορές και Καταστολή στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο*, ο.π., σ.46,47,48,55,62.

³⁶³ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 411 10/11/1927,σ.1.

³⁶⁴ Ιωάννης Νικολαΐδης, *Τα Γιάννενα του Μεσοπολέμου*, τ. Ε', ο.π.,σ.120.

³⁶⁵ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 328 20/1/1927,σ.1.

στον Ηπειρωτικό χώρο μετά το 1913 μαζί με την παρουσία της λιποταξίας κατά τις πολεμικές περιόδους εξηγούν την ανάπτυξη του φαινομένου.³⁶⁶

Το πρόβλημα της ληστείας στην Ήπειρο συνδέεται επίσης με την διαδικασία ενσωμάτωσης στον εθνικό κορμό και την διαμόρφωση του ηπειρωτισμού. Η ύπαρξη της και η έξαρση την οποία αυτή παρουσιάζει κατά καιρούς αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την ανάπτυξη της περιοχής. Η ληστεία γίνεται κυρίαρχο θέμα στην Ήπειρο. Οι συμμορίες των ληστών αποτελούνταν από τρία ή τέσσερα άτομα και ανάμεσά τους κυριαρχούσε μια ηγετική φυσιογνωμία η οποία έδινε και το όνομά της στην ομάδα. Η συγκεκριμένη ομάδα έπρεπε να έχει ένα βασικό χαρακτηριστικό και αυτό ήταν η ευελιξία, η οποία χρησίμευε στο να ξεφύγει ευκολότερα από τα καταδιωκτικά σώματα.³⁶⁷

Οι ληστρικές επιθέσεις, γίνονταν με δύο τρόπους. Ο ένας ήταν επιθέσεις με σκοπό την απαγωγή και η απαίτηση λύτρων στην συνέχεια για την απελευθέρωση του ατόμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα για το Μέτσοβο αποτελεί η περίπτωση απαγωγής της βασιλαρχόντισσας. Η ορεινή περιοχή του Μετσόβου ήταν εύκολο και ασφαλές καταφύγιο για τους ληστές. Στο Μέτσοβο όμως παρότι στην περιοχή του κατέφυγαν πολλοί ληστές από την ελεύθερη Ελλάδα, η κοινωνική ζωή του δεν διαταράχθηκε.

Οι άρχοντες του τόπου είχαν την συνήθεια να συγκεντρώνονται σε ξεχωριστές συντροφίες. Σε αυτές τις συντροφίες δεν συμμετείχαν οι κάτοικοι του χωριού. Το καλοκαίρι του 1884, μια παρέα από νεαρούς έλεγαν ότι δεν τολμάει κανείς από τους υπόλοιπους κατοίκους του χωριού να τους πλησιάσει και ότι αν το επιχειρήσει θα τον διώξουν οι άρχοντες. Ένας από τους νεαρούς, ο Φλέγκας, θέλοντας να δείξει ότι δεν λογαριάζει κανέναν, προχώρησε προς την συντροφιά των προυχόντων, πέρασε τόσο επιδεικτικά από κοντά τους δηλώνοντας με αυτόν τον τρόπο ότι δεν τους υπολογίζει. Αυτή η κίνηση προκάλεσε αίσθηση στους προύχοντες οπότε ο Νικόλαος Αβέρωφ θυμωμένος τον κάλεσε να πλησιάσει. Όταν εκείνος πλησίασε ο Αβέρωφ τον χαστούκισε. Αυτό αποτέλεσε την αφορμή η παρέα του Φλέγκα να σκεφθεί την εκδίκηση και την απαγωγή και αποφάσισε να έρθει σε επαφή με τις συμμορίες οι οποίες τριγύριζαν την περιοχή του Μετσόβου όταν κυνηγημένες στο ελληνικό έδαφος, εισερχόταν στο Οθωμανικό για ασφάλεια. Μια τέτοια συμμορία ήταν του Θύμιου Γάκη, με καταγωγή από το χωριό Μεσούντα της Άρτας ο οποίος ακολούθησε από νωρίς ληστρικό βίο, η συμμορία του αποτελούνταν από επτά με οχτώ νέους άνδρες.

Στις 17 Ιουλίου του 1884, ημέρα Σάββατο όπως μας πληροφορεί ο Λαμπρίδης, ληστρική συμμορία περικύκλωσε στον κεντρικό δρόμο στη θέση Γκούρα, τον Στέργιο Τζωαννόπουλο ο οποίος ήταν μαζί με την σύζυγό του Δούκω(Ευδοκία Αβέρωφ), την Ελένη Καραγιάννη και άλλους και αφού τραυμάτισαν τον Στέργιο Τζωαννόπουλο, απήγαγαν τις δύο κυρίες και τις οδήγησαν σε αιχμαλωσία στο Μαυροβούνι.³⁶⁸ Μετά από δεκαεπτά ημέρες τις απελευθέρωσαν αφού έλαβαν από τον Στέργιο Τζωαννόπουλο σε μετρητά επτακόσιες λίρες και τιμαλφή αξίας τετρακοσίων λιρών και από τον σύζυγο της άλλης κυρίας τετρακόσιες λίρες. Όταν έγινε γνωστή η απαγωγή των δύο γυναικών κινητοποιήθηκαν οθωμανικά αποσπάσματα προς καταδίωξη της συμμορίας. Ο Θύμιος Γάκης όμως οδήγησε τις δύο γυναίκες μακριά από το Μέτσοβο στην περιοχή του Περτουλίου Τρικάλων και

³⁶⁶Νικόλαος Αναστασόπουλος, *Παραβατικές Συμπεριφορές και Καταστολή στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο, ο.π.*, σ.576.

³⁶⁷ Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, *Η ταυτότητα της Περιφέρειας στο Μεσοπόλεμο, το Παράδειγμα της Ηπείρου*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993,σ.55,56.

³⁶⁸ Χρυσούλα Τόπη Λαδιά, *ο.π.*, σ.69.

έστειλε γράμμα στον Νικόλαο Αβέρωφ ζητώντας του λύτρα για την απελευθέρωση των δύο γυναικών. Ζητούσε «το βάρος της Δούκως σε χρυσό και της Λενούσως του Γεωργίου Καραγιάννη το βάρος της σε ασήμι». Η ανταλλαγή έγινε στην θέση Βάλια Κάλντα και παρέδωσαν για μεν την Δούκω επτά χιλιάδες χρυσές οθωμανικές λίρες και την Ελένη Καραγιάννη τετρακόσιες αργυρές οθωμανικές λίρες. Η περιπέτεια αυτή της βασιλαρχόντισσας έγινε και τραγούδι. Ο Θύμιος Γάκης διέπραξε και άλλες ληστείες με την ίδια συμμορία και είχε επικηρυχθεί από την ελληνική κυβέρνηση και από τον τότε υπουργό Εσωτερικών Γεώργιο Ράλλη με το ποσό των χιλίων δραχμών. Καταδιωκόμενος συνεχώς φυγαδεύτηκε το 1892 στην Σμύρνη της Μικράς Ασίας, στο χωριό Χατζαλή της Μαγνησίας όπου εγκαταστάθηκε μόνιμα. Όμως μαθεύτηκε το ληστικό του παρελθόν και αφού συνελήφθη οδηγήθηκε στα Γιάννενα όπου ομολόγησε την απαγωγή της Δούκως και δικάστηκε σε οθωμανικό δικαστήριο το οποίο του επέβαλλε ισόβια. Το 1919 εξαιτίας της επικράτησης των Νεότουρκων αποφυλακίστηκε και λίγο καιρό αργότερα τον Μάιο της ίδιας χρονιάς σκοτώθηκε σε μια επιδρομή των Οθωμανών στο χωριό.³⁶⁹

Μια χαρακτηριστική απαγωγή την περίοδο του Μεσοπολέμου αποτελεί η περίπτωση των δύο πολιτικών υποψήφιων του Καφανταρικού κόμματος στα Ιωάννινα. Πρόκειται για τους Α. Μυλωνά πρώην υπουργό και Αλ. Μελά οι οποίοι απήχθησαν την 4^η Αυγούστου του 1928 όταν ο Βενιζέλος ήρθε στα Ιωάννινα.³⁷⁰

Στην δεύτερη κατηγορία της ληστικής δραστηριότητας εντάσσονταν η ενέδρα. Αυτή στηνόταν στους οδικούς κόμβους και στις οδικές αρτηρίες από όπου διέρχονταν τα αυτοκίνητα της εποχής. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι ληστές δεν πείραζαν τους επιβάτες αλλά τους αφαιρούσαν τα χρήματα: «Άγνωστοι ως πληροφοροόμεθα συλαβόντες έξωθεν του Μετσόβου τον Ν. Τσίλιαν αφήρεσαν εξ αυτού 1750 δραχμές»³⁷¹ Ακόμη για το ίδιο ζήτημα αναφέρεται στην εφημερίδα Ελευθερία ότι: «Προ ημερών τρεις σκηνίτες οπλισμένοι με μια κλίτσα ο καθένας και με έναν σογιά ελήστευσαν στου Καμπέραγα ένα караβάνι ερχόμενο από το Μέτσοβο και αποτελούμενο από καμιά δεκαριά αγωγιάτες και επιβάτες και τους πήραν περί τας 10.00 δραχμές».³⁷² Καθώς και η ίδια εφημερίδα σε άλλο άρθρο τονίζει ότι: «Τρεις ένοπλοι ελήστευσαν το παρελθόν Σάββατον επι του Ζυγού ολόκληρον συνοδείαν ερχόμενον εκ Τρικάλων και αφήρεσαν παρ' αυτής διάφορα ποσά ανερχόμενα εις 15000 δραχμές».³⁷³ Ακόμη ότι: «Και άλλη ληστεία διεπράχθη την παρελθούσα εβδομάδα επι του Ζυγού παρά το Μέτσοβο. Δύο οπλοφόροι ενδεδυμένοι χακί συνέλαβον ολόκληρον συνοδεία από δέκα έως δεκαπέντε ανθρώπους και τους ελήστευσαν αφαιρέσαντες 15000 δραχμές».³⁷⁴

Τα αίτια του ληστικού φαινομένου αναζητούνταν στην μεγάλη κτηνοτροφία. Οι βλαχοποιημένες ήταν αυτοί οι οποίοι υπέθαλπαν την ληστεία. Κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, το φαινόμενο αυξήθηκε ραγδαία και αιτία ήταν η οικονομική δομή της Ηπείρου με την κυριαρχία της μεγάλης κτηνοτροφίας η οποία αποτέλεσε το περιβάλλον της δημιουργίας των ληστών.

Οι ληστές γαλουχήθηκαν μέσα σε ένα πλαίσιο κοινωνικής σκληρότητας: «Από τις επαναστάσεις του 1922 κυρίως, ότε δια λόγους καθαρώς πολιτικούς η Ληστεία απέβη θεμιτή επιχείρησις εν Ηπείρω η Χώρα αυτή ληστοκρατείται και θα

³⁶⁹ Δημήτριος Φ. Καρατζένης, *Θύμιος Γάκης και η αιχμαλωσία της βασιλαρχόντισσας, Λήσταρχος – Εθνικός Ηρωας*, Αθήνα 1986, σ.3,4,5,6,7,10.

³⁷⁰ Γρηγόριος Δαφνής, *Η Ελλάδα μεταξύ δύο πολέμων 1923 - 1940*, τ. Α', ο.π., σ.391,392,393.

³⁷¹ Εφημερίδα Ηπειρος, Αριθμός Φύλλου 1440 11/10/1922.

³⁷² Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 170 20/7/1925, σ.1.

³⁷³ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 172 27/7/1925, σ.2.

³⁷⁴ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 173 30/7/1925, σ.1.

λησοκρατήται εφόσον τα ληφθέντα και λαμβανόμενα μέτρα προς καταδίωξίν της είναι απρόσφορα. Αι επι της επαναστάσεως εκείναι Αρχαί εν Ηπείρω δεν κατεδίωκον τους ληστές οι οποίοι είχαν τα λημέρια των εν τω μέσω της πόλεως των Ιωαννίνων και συνετηρούντο παρά γνωστοτάτων προσώπων. Δύο αιχμαλωσίαι έλαβον χώρα εντός των Ιωαννίνων. Εξ' ων απεκόμισαν δύο εκατομμύρια λύτρα οι δε λησται ενώ εισέπρατταν τα λύτρα, διετήρουν και ποιμνία εις τα βουνά του Ζαγορίου και εις τους κάμπους της Φιλιππιάδος και της Πρεβέζης και ηγόραζον μεγαροειδής σπίτια εν τη Πρωτευούση της Ηπείρω. Η κυβέρνηση Καφαντάρη παρεχώρησε αμνηστίαν στους κυριότερους ληστές, υπό το πρόσχημα ότι θα κατέπαυε η Ληστεία. Αλλά η Ληστεία όχι μόνο δεν κατέπαυεν αλλά και ανεπτύχθη και ολονέν αναπτύσσεται. Στρωμένοι προσκέφαλον και σκέπασμα της Ληστείας υπήρξαν οι τσελιγκάδες. Οι πλειότεροι ίσως εξ' ανάγκης και φόβου, και οι ολιγότεροι χάριν συμμετοχής αυτών εις τα ληστρικά κέρδη. Απόδειξις ότι το μεν καλοκαίρι αι ληστεΐαι διαπράττονται προς βορράν των Ιωαννίνων ότε οι τσελιγκάδες ευρίσκονται εις τα βουνά του Μετσόβου, του Ζαγορίου της Κονίτσης και του Πωγωνίου, τον δε χειμώνα προς τον νότον των Ιωαννίνων ότε οι τσελιγκάδες ευρίσκονται εις τα χειμαδιά της Φιλιππιάδος της Πρεβέζης και της Τσαμουριάς. Το κράτος διέθεται και διαθέτει περί τους 600 οπλίται χωροφύλακας και ιδιότας προς καταδίωξιν της Ληστείας τελευταίως δε προστετέθη και ολόκληρον τάγμα της Δημοκρατικής Φρουράς πρώην κυνηγών αλλά η Ληστεία δεν θα λείψει μ' όλα ταύτα διότι ως είπον δεν είναι δυνατόν με την υπάρχουσαν τακτικήν να καταπολεμηθεί αυτή αποτελεσματικώς. Εν και μόνον μέσον υπάρχει Στρατηγέ Πάγκαλε προς καταπολέμησιν της εν Ηπείρω Ληστείας με δύναμη 100 μόνον ανδρών της Χωροφυλακής και το μέσον αυτόν... είναι η συνεχής παρακολούθησις εκάστου τσελιγκάτου υπό δύο ή τριών χωροφυλάκων εμπίστων. Τότε ασφαλώς οι ληστρικά συμμορίαί μη δυνάμενον ούτε να κρύπτονται ούτε να τροφοδοτώνται θα διαλυθούν».³⁷⁵

Στην Ελευθερία αναφέρεται ότι: «Λέγει εν τη εκθέσει του ο Αρχηγός της Χωροφυλακής Στρατηγός Διαλέτης: Να μελετηθεί το ζήτημα της μονίμου εγκαταστάσεως των βλαχοποιμένων εις διάφορα κτηνοτροφικά μέρη κατ' αναλογίαν των εκτάσεων τούτων καταργουμένου του νομαδικού βίου αυτών. Αι προσωριναί ποιμενικαί εγκαταστάσεις αποτελούν την εστίαν των διαφόρων κακοποιών οΐτινες μετακινούνται μετά των ποιμενικών ομάδων εις τας νέας των εγκαταστάσεις. Δια της καταργήσεως της μεγάλης κτηνοτροφίας ουδένα κλωνισμόν θα υποστεί γενικά ως η κτηνοτροφία, διότι θα αντικατασταθεί υπό της μικράς τοιαύτης περιεχόμενης εις χείρας όλων των κατοίκων της υπαίθρου»³⁷⁶

Η ληστεία αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για οποιαδήποτε ανορθωτική προσπάθεια. Η αντιμετώπισή της κατάστασης από την πολιτεία, αντί να βοηθήσει στην καταπολέμησιν του φαινομένου με την εύρεση και εξολόθρευση των αιτιών οι οποίες ευθύνονταν για αυτό, επιδείνωνε και άλλο την ήδη τεταμένη κοινωνική πραγματικότητα παίρνοντας μέτρα τα οποία αντί να λύσουν, επιτείνουν το πρόβλημα. Ένα από αυτά ήταν το μέτρο του εκτοπισμού. Ο εκτοπισμός ως μέσο αντιμετώπισης της ληστείας προκαλούσε μετακινήσεις πληθυσμών και δημιουργούσε κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα.³⁷⁷ Η χρήση του μέτρου αυτού ήταν ευρεία, ιδιαίτερα προς τους κατοίκους των ορεινών περιοχών με το αιτιολογικό της υπόθαλψης εγκληματία.³⁷⁸ Η πρακτική αυτή στιγμάτιζε το κράτος καθώς ξεριζώνονταν γυναίκες

³⁷⁵ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 221 14/1/1926, σ.1.

³⁷⁶ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 504 11/10/1928.

³⁷⁷ Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, *Η ταυτότητα της Περιφέρειας στο Μεσοπόλεμο*, ο.π., σ.57,58,59.

³⁷⁸ Νικόλαος Αναστασόπουλος, *Παραβατικές Συμπεριφορές και Καταστολή στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο*, ο.π., σ.576.

με τα παιδιά τους και οδηγούνταν όλοι σε δίκη με την δικαιολογία ότι ήταν συγγενείς των καταδιωκόμενων επικηρυγμένων ληστών. Ο εκτοπισμός οδήγησε στην υπονόμηση της αγροτικής οικονομίας και στην ερήμωση της υπαίθρου και στην αύξηση του ληστρικού φαινομένου.³⁷⁹ Αργότερα ο θεσμός του εκτοπισμού, εφαρμόστηκε για την καταπολέμηση των αριστερών ιδεών με συνέπεια στην συνείδηση των πολιτών να ταυτίζονται οι πολιτικοί κρατούμενοι με τους παραβάτες των ποινικών αδικημάτων.³⁸⁰ Ο νόμος για την ληστεία εφαρμόστηκε με την μέθοδο του εκτοπισμού πράγμα το οποίο ίσχυε μιας και 1 με 2 Οκτωβρίου του 1922 φάνηκε να γίνεται εκτόπιση των οικογενειών των ανυπότακτων και λιποτακτών εφέδρων στρατιωτών και κληρωτών.³⁸¹

Ληστείες στην περιοχή του Μετσόβου έχουμε τον Σεπτέμβριο το 1922: «Τηλεγραφούσαν εκ Μετσόβου ότι ο δασοφύλαξ του Δασονομείου Μετσόβου Σωτήρ Ματθαίου εκτελών περιπολία εις το εκεί δάσος συνάντησε τέσσερας ενόπλους, οίτινες τον διέταξαν να σταματήσει και απορρίψει το δίκανον κυνηγετικόν όπλον όπερ έφερε μεθ' εαυτού. Ο δασοφύλαξ άμέσως έλαβε στάσιν αμύνης και ήρχισε πυροβολών κατά των αγνώστων οίτινες επίσης αντεπυροβόλησαν και ούτω συνήρθη αληθής μάχη διαρκέσατο υπέρ την ώραν. Ο ειρημένος δασοφύλαξ βλέπων εαυτόν μόνον και κινδυνεύοντα εσφύριξε δια σφυρίχτρας ήν έφερε μεθ' εαυτού όποτε οι κάτοικοι Μετσόβου ευρισκόμενοι εκεί πλησίον προς ζήλευσιν απάντησαν δια φωνών νομίσαντες ότι πρόκειται περί κυνηγών. Οι άγνωστοι νομίσαντες ότι πρόκειται περί του αποσπάσματος ετράπησαν εις φυγήν εγκαταλείψαντες εν δακτυλίδιον αργυρούν, εν ωρολόγιον χειρός και αρκετά φυσίγγια Μάνλιγκερ και Μάουζερ. Εκ των αγνώστων εις ετραυματίσθη εις την χείραν και έτερος εις τον πόδιον».³⁸²

Στις 26 Ιουλίου του 1923 έγινε συμπλοκή στο οροπέδιο Πολιτσιές μεταξύ ενός αποσπάσματος και ληστρικής συμμορίας κοντά στην στάνη ενός κτηνοτρόφου στην οποία σκοτώθηκε ο ένας εκ των δύο ληστών και ξέφυγε ο άλλος.³⁸³

Εκτός από τις ληστείες στην περιοχή του Μετσόβου για τις οποίες ένα ακόμη παράδειγμα είναι: «Εις την περιφέρειαν Μετσόβου όπου παραθερίζουν ήδη πλείστοι όσοι εκ Τρικάλων και άλλων μερών της Ελλάδος ενεφανίσθησαν προ ημερών λησταί προερχόμενοι εκ της περιφέρειας Κοζάνης. Οι λησταί ούτοι κατεδιώχθησαν και εξεβλήθησαν εκ του Ηπειρωτικού εδάφους κατορθώσαντες όμως να εισέλθουν εκ νέου. Προς καταδίωξιν εκινήθησαν πλείστα όσα αποσπάσματα ελπίζεται δε συντόμως η εξόντωσις αυτών».³⁸⁴ Συναντώνται και άλλες αξιόποινες πράξεις. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι δύο φόνοι οι οποίοι έγιναν στην επαρχία Μετσόβου. Ο ένας έγινε στην Πέτρα Μετσόβου στις 21 Απριλίου του 1936 και αφορούσε έναν γεωργό ηλικίας εβδομήντα ετών ο οποίος δολοφονήθηκε κατά την διάρκεια του ύπνου με πελέκι. Ο δεύτερος έγινε στην Μηλιά Μετσόβου την 1 Αυγούστου του 1937 και αφορούσε έναν υλοτόμο / κτηνοτρόφο ο οποίος δολοφονήθηκε με όπλο.³⁸⁵

Άλλες ποινικές πράξεις είναι αυτή της απλής κλοπής και τα ζωοκλοπής. Για την δεύτερη ποινική πράξη ακολουθήθηκε όπως και στην περίπτωση της ληστείας η μέθοδος του εκτοπισμού. Ζωοκλοπές παρατηρούνται το 1922: «Ως αναφέρει η

³⁷⁹ Ευάγγελος Γρ. Αυδίκος, *ό. π.*, σ.59.

³⁸⁰ Νικόλαος Αναστασόπουλος, *ό.π.*, σ.577.

³⁸¹ Γ. Πλατάρης, *Το Σημειωματάριο ενός Μετσοβίτη*, *ο.π.*, σ. 227.

³⁸² Εφημερίδα Ηπειρος, Αριθμός Φύλλου 1430 29/9/1922,σ.1.

³⁸³ Γ. Πλατάρης, *ο.π.*, σ.231.

³⁸⁴ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 376 7/7/1927,σ.1.

³⁸⁵ Νικόλαος Αναστασόπουλος, *Παραβατικές Συμπεριφορές και Καταστολή στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο*, *ο.π.*, Πίνακας 4 Βουλευμάτα Πλημμελειοδικείου Ιωαννίνων σε βαθμό κακουργήματος, Αριθμός 209 της 30^{ης} Απριλίου του 1940,σ611 και Πίνακας 3 Αξιόποινες πράξεις των ετών 1933-1940,Αριθμός 462 της 10^{ης} Μαρτίου του 1934.

αστυνομική υποδ/σις Μετσόβου άγνωστοι την νύκτα της 24-25 λήξαντος έκλεψαν εκ της θέσεως «Τσούκα» παρά το χωριόν Ανήλιον 3 αίγας και 1 τράγον του σκηνίτου Νικ. Μάστορα. Μετά την πράξιν τούτην έλαβον διεύθυνσιν προς το χωριόν Χαλίκιον. Οι δράσται καταζητούνται».³⁸⁶ Ακόμη: «Εκ Μετσόβου αναφέρουσιν ότι καταγγέλουσι προς τον αστυνομικόν σταθμόν Μηλέας οι Μιχ. Μπομπανίκας και Αθ. Γιαννέλος εκ Χαλικίου άγνωστοι την νύκταν της 21 τρέχοντος έκλεψαν εκ της θέσεως «Καταβόθρας» μεταξύ Τρικάλων και Χαλικίου ένα ημίονον, έναν ίππον και μία φοράδα».³⁸⁷ Καθώς επίσης και: «Η αστυνομική υποδ/σις Μετσόβου τηλ/φει ότι ως αναφέρει ο Αστυνομικός σταθμός Μηλέας την νύκταν προχθές τέσσερις άγνωστοι διελθόντες εκ του ποιμνίου Δημ. Πουρνάρα έσφαξαν δύο πρόβατα και άφησαν επιστολήν δι ης ζητήσιν 15 χιλιάδες δραχμάς. Επίσης δι' ετέρας επιστολής εζήτησαν και εκ του Απ. Μάγειρα 20.000 δραχμάς. Ούτοι μετά την ανωτέρω πράξιν έλαβον άγνωστον διεύθυνσιν».³⁸⁸

Άλλες ζωοκλοπές διαπράχθησαν τον Νοέμβριο του 1933, στις 20 Ιουλίου του 1934 και στις 4 Σεπτεμβρίου του 1935. Για το αδίκημα της κλοπής παραδείγματα αποτελούν η κλοπή η οποία διαπράχθηκε τον Μάρτιο του 1933 και αυτή στις 24 Αυγούστου του 1935. Αδικήματα ακόμη θεωρούνται η ψευδορκία και η συκοφαντική δυσφήμιση. Για το αδίκημα της ψευδορκίας παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση δύο ποιμένων από το Μέτσοβο στις 22 Ιουνίου του 1935 για διάπραξη ψευδορκίας για υπόθεση ζωοκτονίας. Έπειτα για το αδίκημα της συκοφαντικής δυσφήμισης παραδείγματα αποτελούν αυτά στις 19 Απριλίου του 1933 και στις 2 Απριλίου του 1937.

Άλλες αξιόποινες πράξεις τον Οκτώβριο του 1937 ήταν η αντίσταση δια απειλών κατά της αρχής και η διατάραξη της ειρήνης και βιοπραγίας σε πρόσωπα. Έντονο ήταν και το αδίκημα της αισχροκέρδειας, παραδείγματα αποτελούν αυτά στις 15 Νοεμβρίου του 1933, στις 30 Δεκεμβρίου του 1935, στις 27 Ιανουαρίου του 1936, στις 13 Μαΐου του 1937, στις 8 Ιανουαρίου του 1938, τον Μάιο του 1939, και το 1940 από τον Νοέμβριο μέχρι τον Φεβρουάριο.³⁸⁹

³⁸⁶ Εφημερίδα Ήπειρος, Αριθμός Φύλλου 1407 2/9/1922,σ.2.

³⁸⁷ Εφημερίδα Ήπειρος, Αριθμός Φύλλου 1405 31/8/1922,σ.2.

³⁸⁸ Εφημερίδα Ήπειρος, Αριθμός Φύλλου 1417 11/9/1922,σ.2.

³⁸⁹ Νικόλαος Αναστασόπουλος, *Παραβατικές Συμπεριφορές και Καταστολή στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο, ο.π.*, Πίνακας 3 Αξιόποινες πράξεις των ετών 1933-1940, Αριθμός 1354 της 22ας Ιουνίου του 1935, Αριθμός 1379 της 23ης Ιουνίου του 1936 και Αριθμός 1502 της 10ης Ιουλίου του 1934, Αριθμός 1413 της 27ης Ιουνίου του 1936 και Αριθμός Ιανουαρίου 116 της 20ης του 1934 του Ι. και του Σ. στους οποίους επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης δεκαπέντε ημερών και ενός μηνός αντίστοιχα και Αριθμός 753 της 10ης Μαΐου του 1938, Αριθμός 1340, της 20ης Σεπτεμβρίου του 1938 και Αριθμός 637 της 27ης Μαρτίου του 1934, Αριθμός 893 της 9ης Μαΐου του 1936, Αριθμός 892 της 9ης Μαΐου του 1936, Αριθμοί 1924,1925,1926, της 2ης Νοεμβρίου του 1937, Αριθμοί 610, της 9ης Απριλίου του 1938, Αριθμοί 678,725,743, της 13ης ,16ης, 20ης Μαΐου του 1939 και Αριθμοί 1391,616,617,618,619,620,621,622,623 του Νοεμβρίου του 1940.

Η ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΕΞΑΡΧΙΑ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

1.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΚΑΙ ΡΟΛΟΣ

Το οικουμενικό πατριαρχείο σε όλη την διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας, είχε σημαίνοντα ρόλο όχι μόνο στην θρησκεία αλλά και στην διοίκηση και στην παιδεία του ελληνικού λαού. Στην εκκλησιαστική περιφερειακή διοίκηση εντασσόταν και η Πατριαρχική Εξαρχία η οποία υπαγόταν απευθείας στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Ο θεσμός αυτός δημιουργήθηκε λόγω της αδυναμίας του Πατριαρχείου να ασκήσει άμεση εποπτεία στις περιοχές οι οποίες βρίσκονταν γεωγραφικά μακριά από την έδρα του και οι οποίες τις περισσότερες φορές αντιμετώπιζαν ιδιάζοντα μορφολογικά και εθνικά προβλήματα. Την διοίκηση των εξαρχιών το Πατριαρχείο ανέθετε στους πατριαρχικούς εξάρχους, οι οποίοι ασκούσαν τον ρόλο του πατριαρχικού τοποτηρητή στις περιοχές αυτές. Οι πατριαρχικοί εξάρχιοι ήταν δυνατόν να είναι: Μητροπολίτες, Επίσκοποι, Ιερείς, Αρχιμανδρίτες, Ηγούμενοι, Μοναχοί και Λαϊκοί. Η Πατριαρχική Εξαρχία κατέβαλλε κάθε χρόνο στο ταμείο του Πατριαρχείου «το εξαρχικό ετήσιο», το οποίο ήταν κάποια χρηματική αποζημίωση ανάλογη με την γεωγραφική έκταση και τις οικονομικές δυνατότητες της εξαρχίας.

Στα πλαίσια της εκκλησιαστικής διοίκησης το Οικουμενικό Πατριαρχείο ίδρυσε στην παλαιά Ήπειρο τρεις εξαρχίες οι οποίες ήταν : Γηρομερίου, Σωσίνου και Μετσόβου.³⁹⁰ Η ίδρυση της Πατριαρχικής Εξαρχίας του Μετσόβου ανάγεται στο 1659 στα προνόμια τα οποία χορήγησε ο σουλτάνος Μεχμέτ ο Δ' (1648-1687) στο Μέτσοβο. Τα πρώτα προνόμια δόθηκαν από τον σουλτάνο Μουράτ Β' το 1430 μετά από την διευκόλυνση των στρατευμάτων του Σινάν Πασά από τους Μετσοβίτες ενόπλους φύλακες του Ζυγού. Κατόπιν τέθηκε υπό την προστασία της Βαλιντέ Σουλτάν μέχρι το 1648, οπότε οι σουλτάνοι άρχισαν να αφαιρούν τον προς την βασιλομήτορα διδόμενο φόρο της δεκάτης και τον οποίο διέθεταν σε διακεκριμένους Οθωμανούς πολεμιστές στους οποίους δόθηκε ο τίτλος του σπαχή.³⁹¹ Με αυτόν τον τρόπο καταργείται η αυτονομία και υπάγεται στο γενικό φορολογικό σύστημα της Οθωμανικής κυβέρνησης με πολλούς φόρους, εκτός των γνωστών και άλλων αγνώστων.

Το Μέτσοβο δοκιμάστηκε τόσο από τα διερχόμενα στρατεύματα από την διάβαση του Ζυγού όσο και από τις αλβανικές συμμορίες οι οποίες λεηλατούσαν την περιοχή και κυρίως την κτηνοτροφία. Συνέπεια αυτών ήταν το Μέτσοβο στις αρχές του 17^{ου} αιώνα να διέρχεται μια περίοδο μαρασμού και παρακμής. Την δύσκολη αυτή κατάσταση ανέτρεψε με τα εξαιρετικά προνόμια τα οποία παραχώρησε το 1659 ο σουλτάνος Μεχμέτ ο Δ', θέλοντας να εξασφαλίσει την ασφαλή διέλευση τόσο των πολιτών όσο και των στρατευμάτων. Με το σουλτανικό αυτό φερμάνι κατήργησε στην περιφέρεια του Μετσόβου τα τιμάρια των σπαχήδων και κήρυξε ιερά την γη αυτή, τιμάριο κατ' αποκοπήν των ιερών πόλεων Μέκκας, Μεδίνας και εξάρτημα των τιμαρίων των αυτών ιερών πόλεων Λαγκαζά και Μатарάγκα στην Θεσσαλία. Κατέγραψε τα όρια της περιοχής αυτής εντός των οποίων περιλήφθηκαν το Μέτσοβο, το Ανήλιο το Μαλακάσι, την μονή της Παναγίας Λιμποχόβου, όπου κτίστηκε η Νέα Κουτσούφλιανη αργότερα, το Βοτονόσι, την Μηλιά και την Παλιά

³⁹⁰ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου(1659-1924), Η Θρησκευτική- Εθνική και Κοινωνική της προσφορά*, ο.π., σ.45,46,48.

³⁹¹ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ.27,28.

Κουτσούφλιανη. Όριζε αυτήν την περιοχή δημοκρατία, δηλαδή αυτόνομο και αυτοδιοίκητο και ως φόρο εκτός του κεφαλικού να πληρώνει κάθε πρώτη Μαρτίου στο ιερό ταμείο Λαγκαζά και Μатарάγκα της Θεσσαλίας εκατόν οχτώ χιλιάδες άσπρα αργυρά, στον μπουσταντζή οχτακόσια άσπρα και στον γενιτσαραγά πεντακόσια ογδόντα πέντε πήχεις αστάρι μαύρο. Ο κεφαλικός φόρος να εισπράττεται από το γενικό εισπράκτορα της περιοχής μόνο από κάτοικο του Μετσόβου. Δικαιολόγησε τέλος τα εξαιρετικά προνόμια της περιοχής προσθέτοντας: «*Επειδή οι Μετσοβίτες κατοικούν στην περιοχή από την οποία πολλοί διέρχονται κάθε στιγμή του έτους και τον χειμώνα βοηθούν αυτούς να περάσουν επειδή υπάρχουν πολλά χιόνια και κινδυνεύουν να χαθούν από το ψύχος, βάζοντας επιβλήματα στα πόδια των αλόγων και μεταφέροντας τους ανθρώπους στους ώμους τους, το δε καλοκαίρι επειδή είναι εκτιθέμενοι στους ληστές τους προφυλάσσουν και τους διασώζουν από αυτούς, για αυτό καθιερώνονται τα προνόμια και τα δικαιώματα για αυτούς, αλλά ακόμη διατάσσει, να υπάγεται η περιοχή αυτή διοικητικά στο νομό Ευβοίας, δικαστικά στον Νεχκεμέν της Λειβαδιάς και εκκλησιαστικά να κυβερνάται από Πατριαρχικό Έξαρχο, εκλεγόμενο από τους ιερείς του Μετσόβου, από τους δημογέροντες και να επικυρώνεται η εκλογή του από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, και κάθε διαφορά να λύνεται στο Μέτσοβο».³⁹²*

Η ίδρυση της Πατριαρχικής Εξαρχίας έγινε με πατριαρχικό και συνοδικό σιγίλλιο το οποίο υπέγραψαν ο Πατριάρχης Παρθένιος ο Δ' (1657-1662) και η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Η εξαρχία Μετσόβου απέκτησε νομικό και πολιτειακό κύρος με το ιστορικό φερμάνι του σουλτάνου Μεχμέτ Δ' και μέχρι το 1924 αποτέλεσε ξεχωριστή εκκλησιαστική αρχή. Από το 1659, οπότε η ιδρύθηκε η εξαρχία, μέχρι το 1818 ο πατριαρχικός έξαρχος εκλεγόταν, μεταξύ των ιερέων, από το σύνολο των κατοίκων του Μετσόβου και των ιερέων. Η εκλογή του επικυρωνόταν πρώτα από τον Καθολικό Έξαρχο και έπειτα από τον Οικουμενικό Πατριάρχη. Ο Καθολικός Έξαρχος είχε την έδρα του στην Κωνσταντινούπολη και εκλεγόταν απευθείας από τον Οικουμενικό Πατριάρχη. Για την πνευματική εποπτεία την οποία ασκούσε έπαιρνε κάθε χρόνο το «εξαρχικό ετήσιον», το οποίο ήταν δεκαπέντε γρόσια. Αντιπρόσωπος του καθολικού εξάρχου ήταν ο επίτροπος της πατριαρχικής εξαρχίας στο Μέτσοβο. Με το σιγίλλιο του 1818 η εκλογή του εξάρχου γινόταν από την εφορία της σχολής των Ελληνικών μαθημάτων και επικυρωνόταν από τον Οικουμενικό Πατριάρχη. Με το ίδιο σιγίλλιο καταργήθηκε ο θεσμός του Καθολικού Εξάρχου.³⁹³

Η Πατριαρχική Εξαρχία είχε πολλαπλές δραστηριότητες πνευματικές-διοικητικές - δικαστικές, οι οποίες δήλωναν και το κύρος της στην ορθόδοξη κοινότητα της περιοχής. Στα διακόσια εξήντα πέντε χρόνια δράσης της υπήρξε ο καθοδηγητής του υπόδουλου λαού της κατά την Οθωμανική κυριαρχία. Εκτός από το θρησκευτικό και το πολύπλευρο κοινωνικό επιτέλεσε και ιστορικό έργο με την καλλιέργεια της παιδείας επάνω στην οποία στηρίχθηκε και η εθνική συνείδηση των υπόδουλων Ελλήνων. Φρόντισε για την ίδρυση σχολείων τόσο στο Μέτσοβο όσο και σε όλη την περιοχή της εξαρχίας, έτσι το 1700, σύγχρονα με την ακαδημία της Μοσχόπολεως,³⁹⁴ ιδρύθηκε στη έδρα της Πατριαρχικής εξαρχίας ιδιοσυντήρητο

³⁹² Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ.29,31,32.

³⁹³ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου*, ο.π., σ.48,50,51,63.

³⁹⁴ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, ο.π., σ.44 Το Μέτσοβο είχε πολλές σχέσεις με την Μοσχόπολη, στην οποία υπήρχε συνοικία η οποία λεγόταν Μετσοβίκι μαχαλάς και Γ. Πλατάρης, *Το Σημειωματάριο ενός Μετσοβίτη*, σ. 202. Η Μοσχόπολη υπήρξε έδρα ελληνικής μάθησης και παιδείας και για την ιστορία της βλέπε: Alan J. B. Wace- Maurice S. Thompson, *Οι Νομάδες των Βαλκανίων*, ο.π. σ.214,215 και Π. Αραβαντινός, *Μονογραφία περί Κουτσοβλάχων*, Αθήνα 1903, σ.43,44,45.

ελληνικό σχολείο, στο οποίο δίδαξαν επιφανείς και λόγιοι διδάσκαλοι της εποχής. Οι Μετσοβίτες διέθεταν μεγάλα ποσά για την λειτουργία των σχολείων. Το ελληνοσχολείο αρχικά στεγάστηκε στα κελιά του εξαρχικού ναού της Αγίας Παρασκευής. Όταν οι κάτοικοι ζήτησαν από την Υψηλή Πύλη να επισκευάσουν τον ναό της Αγίας Παρασκευής παράλληλα, επειδή οι ανάγκες στο ελληνοσχολείο ήταν μεγάλες, κατασκεύασαν και αίθουσες για αυτό. Υπάρχει οθωμανικό φερμάνι το 1744 για την άδεια επισκευής της Αγίας Παρασκευής. Το 1818 εκδόθηκε πατριαρχικό σιγίλλιο με το οποίο η Πατριαρχική εξουσία ενώθηκε με το ελληνοσχολείο. Στο Μέτσοβο λειτουργούσαν και άλλα σχολεία καθώς και στα άλλα χωριά της Πατριαρχικής Εξουσίας όπως: αλληλοδιδασκτικό σχολείο στο Ανήλιο, στην Κουτσούφλιανη, στο Μαλακάσι στο οποίο λειτουργούσε και παρθενγωγείο. Στην Μηλιά λειτουργούσε αλληλοδιδασκτικό σχολείο αλλά το 1912 λειτούργησε μεικτή σχολή. Στο Βοτονόσι λειτουργούσε κοινό σχολείο στον χώρο της εκκλησίας και στο οποίο δίδασκε ιεροδιδάσκαλος. Στην Δερβεντίστα λειτουργούσε κοινό σχολείο. Η διδασκαλία, τα βιβλία και η γραφική ύλη σε όλα τα σχολεία της Πατριαρχικής Εξουσίας προσφέρονταν δωρεάν. Η εφορία των σχολείων της οποίας πρόεδρος ήταν ο εκάστοτε πατριαρχικός έξαρχος, χορηγούσε υποτροφίες για περαιτέρω σπουδές.³⁹⁵

Ο ιστορικός ρόλος της Πατριαρχικής Εξουσίας διαφάνηκε στην δράση της όχι μόνο απέναντι στην οθωμανική κυριαρχία την οποία αντιμετώπισε με ενωμένο το ποίμνιο και προσηλωμένο στην εθνική ιδέα και την οποία δράση της διευκόλυνε το ειδικό προνομιακό καθεστώς το οποίο διατηρούσε, αποφεύγοντας έτσι τους εξισλαμισμούς, αλλά και στην αντιμετώπιση του ζητήματος της αντεθνικής δράσης της ρουμάνικης προπαγάνδας. Η επί δεκαετίες δράση της ρουμάνικης προπαγάνδας η οποία ήθελε να οικειοποιηθεί το βλαχόφωνο στοιχείο, με την προσπάθεια της διάσπασης της εθνικής και εκκλησιαστικής του συνείδησης, προσέκρουσε στην διακριτική αλλά ισχυρή αντίδραση της εξουσίας στην περιοχή αυτή. Η αντίδραση των κατοίκων του Μετσόβου αλλά και των άλλων χωριών της Πατριαρχικής Εξουσίας ήταν έντονη στην αναφορά διαμαρτυρίας προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1904. Κατήγγειλαν την ρουμάνικη προπαγάνδα και δήλωναν με κάθε τρόπο την ελληνικότητά τους καθώς η ρουμάνικη προπαγάνδα επιχειρούσε να σπείρει την διχόνοια και τη διαίρεση ανάμεσα στους κατοίκους. Η αναφορά αυτή είναι κείμενο εθνικής σημασίας αντάξιο της ιστορίας και της μεγάλης εθνικής προσφοράς του Μετσόβου.³⁹⁶

Ο Πατριαρχικός Έξαρχος αποτελούσε την ανώτατη αρχή της κοινότητας. Με τα κληροδοτήματα τα οποία διαχειρίζονταν συντηρούσε τους ναούς, τα σχολεία, το γηροκομείο, το ορφανοτροφείο, φρόντιζε για τους πτωχούς και προίκιζε άπορα κορίτσια, έδινε ετήσια συνδρομή σε καλούς μαθητές για τις σπουδές τους, φρόντιζε για διορισμό κοινοτικών ιατρών και διατροφή σε πτωχούς ασθενείς, φρόντιζε για δημόσια έργα όπως ύδρευση, επισκευή δρόμων, γεφυρών και ότι άλλο θεωρούνταν χρήσιμο. Τα κοινοτικά ζητήματα του Μετσόβου διοικούσε πενταμελής εφορία για δύο χρόνια και αμισθί. Πρόεδρος της εφορίας ήταν ο Πατριαρχικός Έξαρχος. Η εφορία διαχειρίζονταν τα έσοδα των κληροδοτημάτων, φρόντιζε για την παιδεία, διόριζε και έπαυε τους διδασκάλους, αντιπροσώπευε την κοινότητα ενώπιον κάθε αρχής εκκλησιαστικής, διοικητικής, ή δικαστικής δια του προέδρου ή αντιπροσώπου εκ των μελών της εφορίας. Τέσσερα μέλη της εφορίας με πρόεδρο τον πατριαρχικό έξαρχο αποτελούσαν το Μεικτό Εκκλησιαστικό Δικαστήριο.³⁹⁷ Ο Πατριαρχικός Έξαρχος Μετσόβου εκλεγόταν σύμφωνα με το σιγίλιο του 1818 από την εφορία, η

³⁹⁵ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξουσία Μετσόβου*, ο.π., σ. 93,94,98,99,104,105.

³⁹⁶ Στο ίδιο, σ.138,139.

³⁹⁷ Γ. Πλατάρης, *Το Σημειωματάριο ενός Μετσοβίτη*, ο.π., σ. 48,49,50.

δε εκλογή αυτού επικυρώνονταν από τον Οικουμενικό Πατριάρχη. Το 1808 το Οικουμενικό Πατριαρχείο κατόπιν αιτήσεως του Μητροπολίτη Ιωαννίνων Ιεροθέου του Ναξίου κατήγγησε με συνοδική πράξη την εξαρχία Μετσόβου και την προήγαγε σε επισκοπή. Μετά από αναφορά στο Πατριαρχείο των Μετσοβιτών και τις παραστάσεις των ισχυρών Μετσοβιτών της Κωνσταντινουπόλεως, το Πατριαρχείο εξέδωσε τον Ιούνιο του 1808 σιγίλλιο του Οικουμενικού Πατριάρχη Γρηγορίου όπου επανέφερε την Πατριαρχική Εξαρχία του Μετσόβου.

Η Πατριαρχική Εξαρχία το 1924 προήχθη σε «ιερά Μητρόπολη Μετσόβου» με έδρα το Μέτσοβο με Συνοδικό Πατριαρχικό Τόμο, από τον πατριάρχη Γρηγόριο στα πλαίσια της εκκλησιαστικής διοίκησης μετά την προσάρτηση των νέων χωρών. Η μητρόπολη Μετσόβου περιελάμβανε τα χωριά της εξαρχίας δηλαδή το Μέτσοβο, το Ανήλιο, το Βοτονόσι, την Μηλιά, την Παλαιά Κουτσούφλιανη (Πλατάνιστο), την Δερβενδίστα (Ανθοχώρι) και την Χρυσοβίτσα.³⁹⁸ Μητροπολίτης Μετσόβου εκλέχτηκε ο από Γανοχώρων Μητροπολίτης Τιμόθεος Α' Λαμνής. Η ενθρόνιση έγινε στις 19 Φεβρουαρίου 1925 στον μητροπολιτικό ναό της Αγίας Παρασκευής. Στις 19 Φεβρουαρίου 1928 αφού λειτούργησε τελευταία φορά πέθανε.³⁹⁹ Τον Νοέμβριο του 1929 καταργήθηκε η ιερά μητρόπολη Μετσόβου και προσαρτήθηκε με απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος στην ιερά μητρόπολη Γρεβενών: *«Αληθή εκκλησιαστικόν ακρωτηριασμόν αποτελεί η απόσπασις της μικροσκοπικής Μητροπόλεως, άλλοτε Εξαρχίας, Μετσόβου εις την Περιφέρειαν της Μητροπόλεως Γρεβενών την οποίαν δεν δικαιολογεί ούτε η απόστασις μεταξύ Μετσόβου και Γρεβενών ως πλησιεστέρου προς τα Ιωάννινα ούτε η Ιστορία του Μετσόβου, της γενέτειρας του Αβέρωφ της οποίας αι σελίδες κατακλύζουν την Ήπειρον και δεν έχουν καμίαν σχέσηην προς την Μακεδονίαν»*⁴⁰⁰ Παρά τις διαμαρτυρίες των κατοίκων του Μετσόβου αλλά και των χωριών της εξαρχίας προς την Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος αλλά και προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο, στηριγμένες στην υπάρχουσα νομοθεσία της Εκκλησίας να επανασυσταθεί η Εξαρχία Μετσόβου, αυτό δεν έγινε δεκτό σύμφωνα με το καταστατικό της Εκκλησίας της Ελλάδος περί αφομοιώσεως των μητροπόλεων των νέων χωρών σύμφωνα με τα ισχύοντα της Παλαιάς Ελλάδος, ενώ το Οικουμενικό Πατριαρχείο δεν μπορούσε να αναμειχθεί στις νέες χώρες. Το Μέτσοβο παρέμεινε στην ιερά μητρόπολη Γρεβενών μέχρι 5 Φεβρουαρίου 1932, τότε με απόφαση της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος με αριθμό πρωτοκόλλου 3181/ 5 Φεβρουαρίου η ιερά μητρόπολη Μετσόβου συγχωνεύτηκε με την ιερά μητρόπολη Ιωαννίνων. Εκτός από τα χωριά Μηλιά και Π. Κουτσούφλιανη τα οποία παρέμειναν στην Ι. Μητρόπολη Γρεβενών. Στην μητρόπολη Ιωαννίνων προσαρτήθηκαν το Ανήλιο, το Βοτονόσι, το Ανθοχώρι. Αργότερα το χωριό Μηλιά με την υπ' αριθμό 2389/ 29- 9- 1951 απόφαση της Ιεράς Συνόδου υπήχθη στην Ιερά Μητρόπολη Ιωαννίνων.⁴⁰¹

³⁹⁸ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου*, ο.π., σ. 51,52,58.

³⁹⁹ Γ. Πλατάρης, ο.π., σ.234,235.

⁴⁰⁰ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 607 31/10/1929, σ.1.

⁴⁰¹ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου*, ο.π., σ. 60,62,63.

2.ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΙ ΕΞΑΡΧΟΙ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

Μια πλήρη καταγραφή των πατριαρχικών εξάρχων από την ίδρυση της πατριαρχικής εξαρχίας το 1659 έως την κατάργησή της το 1924 είναι δύσκολο να γίνει καθώς το αρχείο της εξαρχίας έχει σε μεγάλο βαθμό καταστραφεί. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος δεν γνωρίζουμε από το 1659 έως το 1748 ποιοι διετέλεσαν πατριαρχικοί εξάρχοι στο Μέτσοβο. Οι πληροφορίες τις οποίες έχουμε ξεκινούν από το 1748 και μετά. Πιο αναλυτικά, από το 1748 - 1759: Παπαφίλος πρωτόπαπας. Έξαρχος Μετσόβου.

1759-1760: Δοσίθεος. Γεννήθηκε στο Μέτσοβο. Φοίτησε στο ελληνοσχολείο του Μετσόβου, με δάσκαλο τον λόγιο Δημήτριο Βαρδάκα. Το 1759 καταλαμβάνει την θέση του αρχιδιακόνου της ιεράς Μητρόπολης Ιωαννίνων. Παράλληλα ασκούσε και τα καθήκοντα του Επιτρόπου της Πατριαρχικής Εξαρχίας Μετσόβου. Το 1760 εκλέχτηκε Επίσκοπος Δρυϊνουπόλεως και Αργυρόκαστρου ύστερα από πρόταση του Μητροπολίτη Ιωαννίνων Ιεροθέου. Μαζί με το αξίωμα του Μητροπολίτη Αργυροκάστρου διατηρούσε και τον τίτλο του Πατριαρχικού Έξαρχου Μετσόβου. Ανέπτυξε μεγάλη εθνική και κοινωνική δράση. Στο Αργυρόκαστρο ίδρυσε και συντηρούσε με δικές του δαπάνες φροντιστήριο, το οποίο διηύθυνε ο αδελφός του Κωνσταντίνος, διδάσκαλος από τους άριστους αποφοίτους της Μπαλαναίας Σχολής. Επίσης ανακαίνισε το Επισκοπικό Μέγαρο, έκτισε περίπου εβδομήντα εκκλησίες, οργάνωσε την τελειώς εξαρθρωμένη επισκοπή του και συνέταξε το 1760 τον επισκοπικό κώδικα Αργυροκάστρου ο οποίος αποτελεί πολύ καλή ιστορική πηγή για την Εκκλησιαστική Ιστορία της Ηπείρου. Διοικούσε επί σαράντα χρόνια την επισκοπή του.⁴⁰² Πέθανε το 1810 σε προχωρημένη ηλικία.

1760-1776: Νικόλαος ιερέας και επίτροπος της Εξαρχίας.

1777-1783: Αναστάσιος ιερέας και επίτροπος της Εξαρχίας.

1784-1790: Παπά- Σέργιος επίτροπος της Εξαρχίας.

1790-1800: Δημήτριος Λαμπρέτας, ιερέας και έξαρχος Μετσόβου. Πρόκειται για τον προσωπικό φίλο του Αλή Πασά. Ο Δημήτριος Λαμπρέτας εργάστηκε για την πρόοδο του Μετσόβου και είχε την εκτίμηση από τον Αλή, τον οποίον και επηρέαζε υπέρ του Μετσόβου. Η σχέση του αυτή δημιούργησε αρκετές αντιπάθειες στο χώρο των αντιφρονούντων, οι οποίοι ζήτησαν την απομάκρυνσή του από την θέση του εξάρχου. Έπειτα από επίμονη μεσολάβηση του Αλή Πασά, ο Δημήτριος Λαμπρέτας ανέλαβε για δεύτερη φορά την Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου από το 1811- 1819.

1800-1810: Πρεσβύτερος Στέργιος Έξαρχος.

1811-1819: Δημήτριος ιερέας Λαμπρέτας και Έξαρχος.

1819-1824: Πρεσβύτερος Σέργιος Έξαρχος.

1824-1836: Αρχιμανδρίτης Μεθόδιος Έξαρχος.

1836-1840: Οικονόμος Σέργιος Παπαδημητρίου Έξαρχος.

1840- 1849: Οικονόμος Αθανάσιος Έξαρχος.

1850-1852: Οικονόμος Δημήτριος και επίτροπος Εξαρχίας.

17 Μαρτίου 1852 - 2 Ιουνίου 1852: Σέργιος Παπαβασιλείου Έξαρχος Μετσόβου.

1852-1857: Δημήτριος Ιερέυς, Οικονόμος και Επίτροπος Εξαρχίας.

1857-1862: Πρεσβύτερος Στέργιος Δρογάνης Έξαρχος.

1862-1865: Αρχιμανδρίτης Σωφρόνιος Έξαρχος.⁴⁰³

1865-1892 & 1902-1903: Αρχιμανδρίτης Δωρόθεος Πίπος, κατά κόσμον Δημήτριος. Παντρεύτηκε και απέκτησε τρεις κόρες και έναν γιό. Η γυναίκα του πέθανε πρόωρα

⁴⁰² Δημήτριος Τρ. Παπαζήσης, *Το Μέτσοβο Ιστορικά –Λαογραφικά Θέματα*, ο.π., σ.33.

⁴⁰³ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου*, ο.π., σ. 85,86,87.

και ο ίδιος έγινε παπάς στις 30 Σεπτεμβρίου του 1862 με χειροτονία από τον τότε Μητροπολίτη Ιωαννίνων και Βελλάς Παρθένιο. Το Δεκέμβριο του 1865 έγινε έξαρχος Μετσόβου και αντικατέστησε τον Σωφρόνιο, ενώ τον Φεβρουάριο του 1868 προβιβάστηκε σε οικονόμο και τέλος τον Μάιο του 1874 σε αρχιμανδρίτη εκ χηρείας, με χειροθεσία του Μητροπολίτη Γρεβενών Κυρίλλου και ονομάστηκε Δωρόθεος. Παραιτήθηκε από την θέση του εξάρχου στις 25 Νοεμβρίου του 1892. Διετέλεσε ηγούμενος της Σταυροπηγιακής μονής του Αγίου Αντωνίου Δεμεράδων Ελασσόνας και για δεύτερη φορά Πατριαρχικός Έξαρχος Μετσόβου από το 1902-1903.⁴⁰⁴ Πέθανε στις 31 Ιανουαρίου του 1911.⁴⁰⁵

25 Νοεμβρίου 1892- 25 Δεκεμβρίου 1892 : Αρχιμανδρίτης Νείλος.

1893-1901 & 1908-1909: Αρχιμανδρίτης Βενέδικτος Βοΐλας. Λόγιος Μετσοβίτης κληρικός. Γεννήθηκε στο Μέτσοβο την 1^η Ιανουαρίου του 1860. Αρχικά φοίτησε στο αλληλοδιδασκτικό σχολείο Μετσόβου. Σε ηλικία είκοσι ετών έγινε μοναχός στην Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Μετσόβου. Στην συνέχεια φοίτησε για τρία χρόνια στην Ιερατική Σχολή Ιωαννίνων. Διάκονος και πρεσβύτερος χειροτονήθηκε στα Γιάννενα από τον Μητροπολίτη Σωφρόνιο. Το 1886 με προτροπή και δαπάνη της εφορίας των κληροδοτημάτων Μετσόβου μετέβη στην Πατριαρχική Θεολογική Σχολή Χάλκης για θεολογικές σπουδές. Στην Χάλκη φοίτησε έξι χρόνια. Διετέλεσε Πατριαρχικός Έξαρχος Μετσόβου σε δύο φάσεις: η πρώτη από τις 25 Δεκεμβρίου του 1892 μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1901 και η δεύτερη από το 1908-1909. Το 1901 παύθηκε από την θέση του Πατριαρχικού Εξάρχου λόγω κομματικών διενέξεων. Τον Νοέμβριο του 1901 διορίστηκε ηγούμενος και έξαρχος της άλλης πατριαρχικής εξαρχίας της Ηπείρου, του Σωσίνου. Στις 14 Δεκεμβρίου του 1904 διορίστηκε ηγούμενος της Σταυροπηγιακής Μονής του Αγίου Νικολάου Μύρων της Λυκίας στην επαρχία Πισσιδίας Αττάλειας ή Μύρων. Τον Νοέμβριο του 1905-1907 διετέλεσε ηγούμενος της Σταυροπηγιακής Μονής Μολυβδοσκεπάστου. Το 1908 επανήλθε για δεύτερη φορά στην Εξαρχία Μετσόβου. Πέθανε το 1909. Ο Βενέδικτος Βοΐλας σύνταξε τον κανονισμό της Εξαρχίας του Μετσόβου ο οποίος αφορούσε στην τάξη του ιερού δικαστηρίου και τα καθήκοντα του ιερού κλήρου.

21 Μαρτίου 1901- 31 Δεκεμβρίου 1901: Προσωρινός Έξαρχος ο ιερέας Βασίλειος Γκαβογιάννης.

1901-1904: Προσωρινός Έξαρχος ο Αρχιμανδρίτης Δωρόθεος Πίπος.

1904 - 20 Απριλίου 1904: Προσωρινός Έξαρχος ο αρχιμανδρίτης Θεοδόσιος Μπαλτατζής. Καταγόταν από το Περιβόλι Γρεβενών. Το κοσμικό του όνομα ήταν Θωμάς Ιωάν. Μπαλτατζής. Το 1858 σε ηλικία είκοσι δύο ετών εγκαταστάθηκε στο μοναστήρι της Κοιμήσεως Θεοτόκου Μετσόβου, όπου έζησε εβδομήντα τρία χρόνια. Το 1896 έγινε αρχιμανδρίτης και ηγούμενος της μονής. Το 1900 του ανατέθηκαν προσωρινά καθήκοντα ηγουμένου της μονής του Αγίου Νικολάου Μετσόβου. Διετέλεσε προσωρινός Πατριαρχικός έξαρχος σε δύο φάσεις. Την πρώτη το 1904 και την δεύτερη από το 1909-1911. Μέχρι το θάνατό του υπήρξε ηγούμενος της μονής Αγίου Νικολάου Μετσόβου. Πέθανε στις 6 Ιανουαρίου του 1931 σε ηλικία ενενήντα πέντε χρονών.

1904-1908: Οικονόμος Δημήτριος Σεκαράς Έξαρχος. Γεννήθηκε το 1836 στο Μέτσοβο. Σε μικρή ηλικία έχασε τους γονείς του και υιοθετήθηκε από τον εύπορο πρόκριτο Ιωάννη Παμάντη. Τα πρώτα γράμματα τα έμαθε στο ελληνοσχολείο Μετσόβου. Σε ηλικία δεκαέξι ετών ανέλαβε να διδάξει τα μικρά παιδιά της συνοικίας Αγίου Δημητρίου. Έπειτα δίδαξε στην Κεντρική Σχολή Μετσόβου. Για σαράντα

⁴⁰⁴ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου (1659-1924)*, ο.π., σ. 88.

⁴⁰⁵ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Δωρόθεος Πίπου Πατριαρχικός Έξαρχος Μετσόβου*, Πτυχές Μετσοβίτικου Κοινοτισμού, Αθήνα 1990, σ.9,10.

χρόνια υπηρέτησε σαν γραμματέας της εφορίας των κληροδοτημάτων και της κοινότητας. Παράλληλα ήταν ο πρωτοψάλτης του ναού της Αγίας Παρασκευής. Διάκονος και πρεσβύτερος χειροτονήθηκε από τον Μητροπολίτη Ιωαννίνων Σωφρόνιο σε ηλικία εξήντα οχτώ ετών. Πατριαρχικός Έξαρχος εκλέχτηκε το 1904. Πέθανε στις 3 Δεκεμβρίου του 1911.

1908 - Νοέμβριος 1908: Προσωρινός έξαρχος Πρεσβύτερος Χριστόδουλος Σεντούλης.

1908-1909: Αρχιμανδρίτης Βενέδικτος Βοΐλας. Έξαρχος.

1909-1911: αρχιμανδρίτης Θεοδόσιος Μπαλτατζής Προσωρινός Έξαρχος.

1912-1921: Αρχιμανδρίτης Ιερόθεος Σταύρου Έξαρχος. Γεννήθηκε στο Μέτσοβο το 1881. Μετά τα εγκύκλια μαθήματα τα οποία πήρε στα σχολεία του Μετσόβου, φοίτησε στην Πατριαρχική Θεολογική Σχολή Χάλκης. Για λίγα χρόνια υπηρέτησε ως καθηγητής θρησκευτικών. Έπειτα χειροτονήθηκε κληρικός και υπηρέτησε ως πρωτοσύγκελος του Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης Ιεροθέου για μια πενταετία. Στις 25 Ιανουαρίου 1912 ανέλαβε την Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου. Προέστη στην πανηγυρική δοξολογία για την απελευθέρωση του Μετσόβου από τον Οθωμανικό ζυγό.. Αργότερα μετανάστευσε και υπηρέτησε ως ιερατικός προϊστάμενος ναών της ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής. Του απονεμήθηκε το μετάλλιο του Βασιλέως Κωνσταντίνου για την μεγάλη του συμβολή στους εθνικούς αγώνες εναντίον των Οθωμανών και των Βουλγάρων. Πέθανε ανήμερα της Μεγάλης Παρασκευής στις 12 Απριλίου του 1963.

1921-1924: Προσωρινός Έξαρχος ο ιερέας Βασίλειος Σεκαράς. Γεννήθηκε στο Μέτσοβο το 1862. Χειροτονήθηκε πρεσβύτερος από τον μητροπολίτη Ιωαννίνων Πανάρετο. Διετέλεσε προσωρινός έξαρχος από το 1921-1924 και κατόπιν αρχιερατικός επίτροπος της Μητροπόλεως Μετσόβου. Αγωνίστηκε εναντίον της ρουμάνικης προπαγάνδας. Πέθανε στις 31 Μαρτίου του 1936 σε ηλικία εβδομήντα τεσσάρων ετών.⁴⁰⁶

⁴⁰⁶ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου ο.π.*, σ.88,89,90,91,92.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ: ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ

Η ευεργεσία ανήκει στις πιο ευγενικές πράξεις οι οποίες χρησιμεύουν για την βοήθεια των ανθρώπων που υποφέρουν. Ακόμη και τα ίδια τα έθνη προοδεύουν πραγματοποιώντας πνευματικά, πολιτιστικά και κοινωνικά έργα. Συντελεστές των έργων αυτών είναι άνθρωποι οι οποίοι ενδιαφέρονται για το πνευματικό και κοινωνικό ευδαιμονισμό των συνανθρώπων τους και των λαών τους. Τα αίτια τα οποία γενούν την ευεργεσία είναι η προσφορά στον πλησίον και στο κοινωνικό σύνολο ενσωματώνοντας τα στην θρησκευτική, εθνική, ιστορική και εθιμική κληρονομιά.⁴⁰⁷

Οι Ηπειρώτες είναι οι μεγαλύτεροι ευεργέτες του έθνους. Οι πλούσιες δωρεές τους υπήρξαν καταλυτικές για την μόρφωση, τον πολιτισμό, την διαπαιδαγώγηση την απελευθέρωση της Ελλάδος και την κοινωνικοοικονομική της ανόρθωση. Ιδιαίτερα κατά την σκληρή περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας, οι προσφορές και τα έργα τους είχαν ξεχωριστή και αποφασιστική σημασία. Συνέβαλαν σε μέγιστο βαθμό στην επιβίωση του γένους, στην πνευματική του αναγέννηση και στην πολιτική του αποκατάσταση. Ήταν οι προάγγελοι και οι τροφοδότες της νεοελληνικής αναγέννησης. Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, η Εθνική Τράπεζα, η Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, το Αστεροσκοπείο Αθηνών, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, η Ακαδημία Αθηνών, το Καλλιμάρμαρο Παναθηναϊκό Στάδιο, το Αρσάκειο Παρθεναγωγείο, η Ριζάρειος Εκκλησιαστική Σχολή, το Γενικό Κρατικό Νοσοκομείο, το Ζάππειο Μέγαρο, η Μητρόπολη Αθηνών καθώς και στα Ιωάννινα η Επιφάνειος, η Καπλάνειος και η Ζωσιμαία Σχολή αποτελούν μερικά παραδείγματα της κληρονομιάς αυτής.

Είναι εντυπωσιακό το πώς μια τόσο μικρή περιοχή γέννησε και ανέδειξε υπερβολικά μεγάλο αριθμό ευεργετών τόσο για όλη την Ελλάδα όσο και για την πόλη και την γενέτειρά τους. Στα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας, πολλοί δραστήριοι Ηπειρώτες άφησαν τον τόπο τους και αναζήτησαν επαγγελματική διέξοδο σε ξένες χώρες. Οι περισσότεροι εξ' αυτών ήταν φτωχοί. Ωστόσο πολλοί από αυτούς δημιούργησαν μεγάλες επιχειρήσεις και διατήρησαν εμπορικές και οικονομικές σχέσεις με ολόκληρο τον κόσμο. Ξεκίνησαν από χωριά υπόδουλα στον ζυγό της Οθωμανικής κυριαρχίας και οι περισσότεροι από αυτούς έφυγαν σε αρκετά νεαρή ηλικία. Οι περιοχές του εξωτερικού όπου έζησαν ήταν αρχικά η Βενετία και εν συνεχεία η Μολδοβλαχία, η νότια Ρωσία, η Κωνσταντινούπολη, η Μικρά Ασία και η

⁴⁰⁷ Βασίλης Κρανίτης, *Σύγχρονοι Ηπειρώτες Ευεργέτες (1913-1986)*, Έκδοση Πνευματικού Συλλόγου «Οι Φίλοι του Σουλίου», Αθήνα 1987, σ.15,16.

Αίγυπτος. Η οικονομική ευημερία των Ηπειρωτών κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα είχε αντίκτυπο όχι μόνο στην Ήπειρο αλλά σε ολόκληρη την Ελλάδα και το εξωτερικό. Οι Ηπειρώτες ευεργέτες οι οποίοι ήθελαν να βοηθήσουν την πατρίδα τους, επειδή εξαιτίας της Οθωμανικής κατοχής, δεν μπορούσαν να διαθέσουν απευθείας χρήματα στους Οθωμανικούς κρατικούς θεσμούς, δημιούργησαν τους θεσμούς της διαθήκης και της δωρεάς. Έφτιαξαν τα κληροδοτήματα και με τις διαθήκες, όρισαν τους διαχειριστές αυτών των περιουσιών αλλά και τους σκοπούς στους οποίους στόχευαν τα κληροδοτήματα. Επίσης έδωσαν μεγάλη σημασία στην διάδοση της παιδείας στην Ελλάδα. Οι δωρεές τους απέβλεπαν ακόμη στην προαγωγή της υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας.⁴⁰⁸

Όλοι σχεδόν οι μεγάλοι ευεργέτες είναι Βλάχοι πλην του Συγγρού και είναι χαρακτηριστικά τα όσα γράφει ο Victor Berad στο βιβλίο του με τίτλο «La Turquie et L' Hellenisme Contemporain» το οποίο εκδόθηκε στο Παρίσι το 1896: «*Εδώ και πενήντα χρόνια οι Βλάχοι δούλεψαν για να γίνουν κάθε μέρα περισσότερο Έλληνες και για να σκορπίσουν γύρω τους την ελληνική πίστη. Υπήρξαν οι μεγαλύτεροι ευεργέτες του Γένους. Κληροδότησαν τα πιο όμορφα δώρα, έκτισαν για τον ελληνικό λαό τα πιο όμορφα οικοδομήματα, θεμελίωσαν στην Αθήνα τα ομορφότερα φιλανθρωπικά και εκπαιδευτικά κτήρια του ελληνικού κόσμου*».⁴⁰⁹

Περισσότεροι από πενήντα ευεργέτες, των οποίων η αφοσίωση στον άνθρωπο είναι η έκφραση της προσφοράς τόσο στον τόπο καταγωγής όσο και στην πατρίδα γενικότερα, κατάγονται από το Μέτσοβο. Είναι χαρακτηριστικά τα όσα γράφει ένας ποιητής: «*Να γράψω τι; Και τι να πω; χωριόν ευάνδρων γέννα; Για τα παιδιά σου, ω Μέτσοβο φτωχή μου είναι η πένα!*».

Ονόματα όπως του Αβέρωφ, του Τοσίτσα, του Στουρνάρα και άλλα μέχρι του αριθμού είκοσι και πλέον, παρμένα από τις οικογένειες του Μετσόβου, θα μείνουν στην ιστορία της Ελλάδος, γιατί ανεξίτηλα είναι και τα μνημεία τα οποία έγιναν από τις δωρεές των εθνικών αυτών ευεργετών. Πόλεις όπως είναι το Μέτσοβο, η Λάρισα όπου λειτουργεί η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή και η Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου όπου λειτουργούν το Τοσίτσειο Παρθεναγωγείο και το Αβερώφειο γυμνάσιο αλλά και η ίδια η πρωτεύουσα του κράτους η Αθήνα, αισθάνονται την έντονη παρουσία των ευεργετών, η οποία περικλείει μέσα της τον εθνικό παλμό και την ψυχή τους και μπορεί να χαρακτηριστεί ως κομμάτι του Μετσόβου καθώς στην οδό Πατησίων, προβάλλει το Μετσόβιο Πολυτεχνείο και το Αρχαιολογικό Μουσείο για το οποίο η Ελένη Τοσίτσα σύζυγος του Μιχαήλ Τοσίτσα, διέθεσε εικοσιπέντε χιλιάδες λίρες για να αγορασθεί το απέραντο οικόπεδο όπου το Μουσείο κατασκευάστηκε. Στην οδό Αχαρνών βρίσκεται το Τοσίτσειο Παρθεναγωγείο. Στο Πολύγωνο συναντούμε την Αβερώφειο Σχολή των Ευελπίδων και προς τους Αμπελόκηπους το σωφρονιστήριο των Εφήβων, τις Φυλακές Αβέρωφ. Στα προύλαια του Πανεπιστημίου Αθηνών βρίσκονται δύο ανδριάντες του Ρήγα και του Πατριάρχη Γρηγορίου Ε' οι οποίοι ανεγέρθηκαν με χρήματα του Γεωργίου Αβέρωφ. Στους ιδρυτές του νοσοκομείου Ευαγγελισμός αναγράφεται και το όνομα του Νικολάου Τούλη. Στον Ιλισό κοντά στον Αρδηττό βρίσκουμε το Καλλιμάρμαρο Παναθηναϊκό στάδιο με τον Αδριάντα του Γεωργίου Αβέρωφ εντός του. Στην Κάτω Κηφισιά βρίσκεται η Φοιτητική εστία έργο του Βαρόνου Μιχαήλ Τοσίτσα. Στην μαρίνα του Φλοίσβου βρίσκεται το Θωρηκτό Αβέρωφ.⁴¹⁰

⁴⁰⁸ National Geographic, *Ήπειρος Ένας αιώνας Ελευθερίας, Οι μεγάλοι Ηπειρώτες Ευεργέτες*, Αθήνα 2013, σ.48,49.

⁴⁰⁹ www.vlahoi.net/evergetes.htm.

⁴¹⁰ Βασίλης Κραυγίτης, *Σύγχρονοι Ηπειρώτες Ευεργέτες (1913-1986)*, ο.π., σ, 17,19, 21.

Για τους μαθητές έκτισαν σχολεία, με κορυφαίο το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, για τους αθλητές έφτιαξαν το Παναθηναϊκό στάδιο, για το στρατό έχτισαν την σχολή Ευελπίδων και για το ναυτικό το <<Θωρηκτό Αβέρωφ>>. Για τους ηλικιωμένους έκτισαν γηροκομείο ακόμη και για τους παραβάτες έκτισαν φυλακές.

Στο Μέτσοβο τα σπίτια από όπου ξεκίνησαν οι μεγάλοι και σπουδαίοι αυτοί εθνικοί ευεργέτες μεγάλα και εντυπωσιακά αρχοντικά τα οποία έγιναν πόλος έλξης και ενδιαφέροντος για τους επισκέπτες.⁴¹¹

Παρουσιάζοντας τους σπουδαίους αυτούς ανθρώπους και τα έργα τους, επισημαίνονται και δύο παραδείγματα φτωχών Μετσοβιτών τα οποία συγκίνησαν και παρακίνησαν με την πράξη τους την τότε κοινωνία της Αθήνας ώστε να πολλαπλασιασθούν οι συνδρομές και να πετύχει το σκοπό του ο έρανος ο οποίος γίνονταν για την ανέγερση του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Στους ιδρυτές του Πολυτεχνείου και στους ελάχιστους ευεργέτες του Μετσόβου εντάσσονται ο Δημήτριος Όκας, ο οποίος γεννήθηκε στην συνοικία των Αγίων Αποστόλων του Μετσόβου. Το Εθνικό Πανεπιστήμιο τέλεσε με δική του δαπάνη την κηδεία του Όκα και έγραψε το όνομά του στον πίνακα των δωρητών του Πανεπιστημίου. Ο τότε Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών Ιωάννης Ολύμπιος είπε: *«Εν ίση μοίρα τάσσεται και το εκ δραχμών είκοσι ουχ ήτον κατανυκτικόν κληροδότημα του εκ Μετσόβου της Ηπείρου ακονιστού Δημητρίου Όκα, προσενεγκόντως το λεπτόν της χήρας εις το κοινόν του νοός και της ψυχής των Ελλήνων ακονιστήριον, οίον ευστόχως χαρακτηρίζεται το Πανεπιστήμιον»*. Ο άλλος είναι ο επίσης πολύ φτωχός Μετσοβίτης Δημήτριος Φάφαλης ο οποίος προερχόταν από την ίδια συνοικία με τον Όκα των Αγίων Αποστόλων. Βρέθηκε και αυτός στην Αθήνα. Εικάζεται ότι δούλευε ως υπηρέτης και από το υστέρημά του δώρισε στο Εθνικό Πανεπιστήμιο μια χρυσή λίρα Αγγλίας, η οποία εκτιμήθηκε στις 25,05 χάρτινες δραχμές. Ο τότε πρύτανης του Εθνικού Πανεπιστημίου Νεόφυτος Βάμβας, ανήγγειλε την δωρεά του Δημητρίου Φάφαλη λέγοντας: *«Τι δεν ηδύνατο να κατορθώσει Έθνος έχον τοιαύτας ψυχάς, εννοών μεν ίσως δια τούτου και τα πρόσφατα κατορθώματα της Επανάστασης του 1821, αλλά και οιονεί προφητειών τα όσα μεγάλα και θαυμαστά έμελλε το έθνος να επιτελέσει αργότερα»*.⁴¹²

Ο Γεώργιος Αβέρωφ γεννήθηκε στο Μέτσοβο στις 15 Αυγούστου του 1818. Ήταν γιός του Μιχαήλ Αυγέρου Αποστολάκα και της Ευδοκίας Φάφαλη και ήταν το έβδομο παιδί της οικογένειας η οποία αποτελούνταν από τρία κορίτσια και τέσσερα αγόρια. Μαθήτευσε στο Ελληνοσχολείο του Μετσόβου. Όπως τότε οι περισσότεροι νέοι πολυμελών οικογενειών συνήθιζαν να φεύγουν για το εξωτερικό, έτσι και ο Γεώργιος. Ο μεγαλύτερος αδελφός του Αναστάσιος δούλευε ήδη σε εμπορική επιχείρηση του θείου του Νικόλαου Στουρνάρα στο Κάϊρο. Το 1837 και σε ηλικία μόλις δέκα εννέα χρονών, έφυγε από το Μέτσοβο και εγκαταστάθηκε αρχικά στον αδελφό του στο Κάϊρο. Εκεί διηύθυνε το κατάστημα και εμπορευόταν το βαμβάκι. Το 1866 εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια όπου και ασχολήθηκε με την δική του πλέον εμπορική επιχείρηση εισαγωγών- εξαγωγών. Στο εμπόριο αυτό κατάφερε να εξαγάγει στην Ρωσία, τεράστιες για εκείνη την εποχή ποσότητες χουρμάδων και ακολουθώντας το τότε εμπόριο ανταλλαγής ειδών ζήτησε και εισήγαγε μεγάλη ποσότητα χρυσονημάτων. Αυτή ήταν η πρώτη του εμπορική πράξη η οποία του επέφερε τεράστια κέρδη και τον καθιέρωσε γενικότερα. Την εποχή εκείνη έτυχε να παντρεύεται ένας Αιγύπτιος πασάς και σύμφωνα με τα έθιμα οι παριστάμενοι στο

⁴¹¹ Νικόλαος Β. Λώλης, *Τόποι και Θρύλοι της Ηπείρου*, ο.π., σ.23,24.

⁴¹² Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ.162 .

γάμο έπρεπε να φορούν χρυσοκέντητες στολές. Έτσι τα εισαγόμενα «χρυσονήματα Αβέρωφ» όπως ονομάστηκαν έγιναν ανάρπαστα σε πολλαπλάσια τιμή. Με το κεφάλαιο αυτό ο Αβέρωφ ξεκίνησε να δημιουργεί στην σειρά ευρύτατες επιχειρήσεις με επιτυχίες. Για αρκετά χρόνια θα ασκούσε το αποκλειστικό εμπόριο υφασμάτων στο Σουδάν. Αγόρασε μεγάλο μέρος του βαμβακιού της Αιγύπτου καταφέροντας να το μεταποιήσει την κατάλληλη στιγμή όταν η ζήτηση στην Αγγλία ήταν αυξημένη σε εξαιρετικά χαμηλές τιμές. Το 1870 αναγνωρίστηκε ως ο μεγαλύτερος έμπορος της Αιγύπτου.

Από τότε άρχισε και το μεγάλο έργο της προσφοράς του. Απέκτησε μια τεράστια περιουσία και βοήθησε πολύ την ελληνική κοινότητα της Αλεξάνδρειας ποικιλότητα, ίδρυσε γυμνάσιο και παρθεναγωγείο, έχτισε νοσοκομείο για τους ομογενείς και ενίσχυσε την Ελληνική Φιλαρμονική της Αλεξάνδρειας. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν να αναδειχθεί πρόεδρος της Ελληνικής κοινότητας της Αλεξάνδρειας για ένα χρόνο 1895-1896. Για την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου αναφέρει στην διαθήκη του ότι χορηγεί τετρακόσιες λίρες Αγγλίας υπέρ του Αβερώνφειου γυμνασίου και δώδεκα χιλιάδες φράγκα υπέρ του Αβερώνφειου παρθεναγωγείου.⁴¹³ Επειδή όμως η περιουσία του συνέχιζε να αυξάνεται, προέβη σε πολλές φιλανθρωπικές κοινωφελείς πράξεις και στην Ελλάδα.

Για την ιδιαίτερη πατρίδα του το Μέτσοβο διέθεσε πάνω από εκατό χιλιάδες χρυσές λίρες. Επίσης στην διαθήκη του όριζε την διατήρηση του Αβερώνφειου Φαρμακείου, την χορήγηση τριακοσίων αγγλικών λιρών στα άπορα κορίτσια του Μετσόβου ως προίκα, την διανομή αγγλικών λιρών στους φτωχούς την ημέρα των Χριστουγέννων και του Πάσχα «*Ο κ. Γεώργιος Αβέρωφ έστειλεν εξ' Αλεξάνδρειας τριακοσίας αγγλικάς λίρας, όπως διανεμηθώσι κατά τας ημέρας του Πάσχα εις τους πτωχούς του Μετσόβου. Δυστυχώς μέχρι σήμερα δεν εξήλθον εις φως και ηθέλωμεν να μάθωμεν πότε θα γίνει η διανομή αυτών. Η περί την διανομήν βραδύτης θα προήλθεν ίσως επειδή ο ενταύθα αντιπρόσωπος του κ. Στέργιος Τζωαννόπουλος απουσιάζει από πέρυσι το Πάσχα εις Ιωάννινα*».⁴¹⁴ και την διατήρηση των σχολείων των περιοχών του Μετσόβου, την διατήρηση του Νεκροταφείου και του κήπου του Αγίου Γεωργίου, την επισκευή των ναών και την διατήρηση της δημόσιας οδού της πόλης του Μετσόβου. Επίσης όριζε την κατασκευή νέου υδραγωγείου από άλλη πηγή με σκοπό να εμπλουτιστεί και να αποκτήσει το Μέτσοβο άφθονο νερό. Ακόμη να κατασκευαστούν κρήνες σε κάθε συνοικία του Μετσόβου για ευκολότερη ύδρευση των κατοικιών. Να καταβληθούν τα απαιτούμενα χρήματα για την επισκευή της δημόσιας οδού η οποία ξεκινούσε από την άκρη του χωριού μέχρι του Αγίου Αθανασίου και από εκεί μέχρι το ποτάμι στο μέρος όπου ξεκινούσε η οδός των Ιωαννίνων και να κτισθεί δε επί του ποταμού μια γέφυρα, να κατασκευαστεί αμαξωτός δρόμος από το Αβερώνφειο Νεκροταφείο μέχρι τον Προφήτη Ηλία και να φυτευθεί δενδροστοιχία. Το υπόλοιπο ποσό να μείνει στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας με τόκο, μέχρις ότου η δημογεροντία του Μετσόβου κρίνει επαρκές το ποσό, για να δαπανηθεί προς ανακαίνιση εκ βάθρων και εξωραϊσμού του ναού της Αγίας Παρασκευής «*Δαπάνη του εν Αλεξανδρεία κ. Γ. Αβέρωφ ανακαινίζεται εκ θεμελίων η ενταύθα αρχαιοτάτη εκκλησία της Αγίας Παρασκευής*»⁴¹⁵, να περιφραχθεί με σιδερένια κιγκλιδώματα ο περίβολος του και να δημιουργηθεί στον περίβολο κήπος.

⁴¹³ Βασίλης Κραβίτης, *Σύγχρονοι Ηπειρώτες Ενεργέτες (1913-1986)*, ο.π., σ.18. και National Geographic, *Ηπειρος Ένας αιώνας Ελευθερίας, Οι μεγάλοι Ηπειρώτες Ενεργέτες*, ο.π., σ.50,51.

⁴¹⁴ Εφημερίδα Φωνή της Ηπείρου, Αριθμός Φύλλου 288 3/7/1898, σ.1.

⁴¹⁵ Εφημερίδα Φωνή της Ηπείρου, Αριθμός Φύλλου 50 27/8/1893, σ.3.

Στο ελληνικό κράτος, άφησε τέσσερα μερίδια, το καθοριζόμενο ποσό κατατέθηκε στην Τράπεζα της Ελλάδος, για να δαπανηθεί το μισό του ποσού αυτού για την ίδρυση της Γεωργικής Σχολής στην Λάρισα ή όπου αλλού κρίνει κατάλληλο η ελληνική κυβέρνηση, το υπόλοιπο μισό μένει κατατεθειμένο στην Τράπεζα της Ελλάδος με τόκο το οποίο θα χρησιμεύσει προς συντήρηση αυτής. Επίσης άφησε είκοσι μερίδια, στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος με τόκο, μέσω του τόκου και του κεφαλαίου η Ελληνική κυβέρνηση να ναυπηγήσει ισχυρό καταδρομικό πλοίο, κατασκευασμένο έτσι ώστε να χρησιμεύσει και ως ανωτέρα εκπαιδευτική σχολή δοκίμων του βασιλικού ναυτικού προς πρακτική και θεωρητική τελειοποίηση αυτών. Το πλοίο αυτό θα φέρει το όνομα Γεώργιος Αβέρωφ. Το περίσσευμα το οποίο θα προκύψει να μείνει κατατεθειμένο εντόκως στην Τράπεζα για να χρησιμεύσει για τον ίδιο σκοπό, στην κατασκευή νέου τέτοιου πλοίου όταν το πρώτο καταστεί άχρηστο.⁴¹⁶ «*Αν είναι αλήθεια ότι η έκταση των μεγάλων ιστορικών γεγονότων εξαρτάται καμιά φορά από μικρά περιστατικά, τότε θα ενοήσουμε τους βαλκανικούς πολέμους και την θέση της ναυτικής Ελλάδος ότι αν δεν υπήρχε ένας φιλόπατρις Έλληνας Ηπειρώτης να την οπλίσει με το θρυλικό Θωρηκτό «Αβέρωφ» που ακόμα και σήμερα ύστερα από 33 χρόνια είναι η Ναυαρχίδα μας, και ότι χωρίς αυτόν, η ναυτική μας υπεροπλία στους πολέμους εκείνους δεν θα ήτο δική μας και ποιος ξέρει ποια τροπή θα είχε λάβει η πολιτική Ιστορία μας»⁴¹⁷ Το Θωρηκτό Αβέρωφ του ελληνικού πολεμικού στόλου, ναυπηγήθηκε στο ναυπηγείο Fratelli Orlando 8c, στο Λιβόρνο της Ιταλίας το 1911. Το συνολικό του κόστος έφτασε τα 25 εκατομμύρια χρυσές λίρες. Κατέπλευσε στα ελληνικά νερά στις αρχές του φθινοπώρου του 1911 και συνδέθηκε άμεσα με τους εθνικούς μας αγώνες. Κατά την διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων με ναύαρχο τον Παύλο Κουντουριώτη, κυριάρχησε στο Αιγαίο πέλαγος. Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο πήρε ενεργό μέρος στις ναυτικές επιχειρήσεις των συμμάχων στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Το 1922 βοήθησε μεταφέροντας πρόσφυγες κατά την υποχώρηση του στρατού μας. Κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο το Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ τέθηκε ξανά επικεφαλής ως Ναυαρχίδα του Ελληνικού στόλου. Τον Απρίλιο του 1941 το Υπουργείο Ναυτικών διέταξε την αυτοβύθιση του Θωρηκτού προκειμένου να μην περιέλθει στα χέρια του εχθρού. Οι άνδρες του όμως δεν υπάκουσαν στην εντολή και με δικιά τους πρωτοβουλία απέπλευσαν προς την Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Με την αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων κατοχής στα τέλη του Σεπτεμβρίου του 1944 και μετά από απουσία τριάμισι ετών το Θωρηκτό επιστέφει στην Ελλάδα στις 17 Οκτωβρίου του 1944 αγκυροβολώντας στο Φαληρικό όρμο.⁴¹⁸*

⁴¹⁶ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Α΄, σ. 289,294, 297,298.

⁴¹⁷ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 1030 28/5/1936,σ.1.

⁴¹⁸ Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό Θωρηκτό Αβέρωφ. Το πλοίο έχει συνολικό μήκος 140μ και μέγιστο πλάτος 21μ. Το εκτόπισμά του φτάνει τους 10.200 τόνους και το βύθισμά του τα 7,5μ. και η μέγιστη ταχύτητά του φτάνει τους 23 κόμβους. Τα καύσιμα του ήταν ορυκτός άνθρακας 1.500 τόνων και επαρκούσαν για ένα ταξίδι Ελλάδα- Αγγλίας χωρίς ενδιάμεση στάση για ανεφοδιασμό. Στον οπλισμό σήμερα μπορεί κανείς να δει τους δύο δίδυμους πύργους Armstrong των 234mm και τους τέσσερις δίδυμους πύργους Armstrong των 190mm καθώς τα υπόλοιπα οκτώ πυροβόλα των 76mm , τέσσερα αντιαεροπορικά των 76mm και άλλα έξι αντιαεροπορικά των 37mm μαζί με τρεις τορπιλοσωλήνες με τορπίλες ατμού έχουν αφαιρεθεί. Το πλήρωμα του πλοίου ήταν 670 άνδρες σε καιρό ειρήνης και 1.200 άνδρες σε καιρό πολέμου. Μετά τον επιτυχή κατάπλου του Θωρηκτού στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, το πλοίο κατευθύνθηκε στην Βομβάη για γενική επισκευή και επιθεώρηση. Αρχικά το Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ δραστηριοποιήθηκε στον Ινδικό Ωκεανό με αποστολή την προστασία των νηοπομπών τα οποία κατευθύνονταν από την Βομβάη στο Άντεν. Στο τέλος του 1942 το Θωρηκτό κατέπλευσε στο Πόρτ Σάιντ, όπου συμμετείχε σε αποστολές προστασίας λιμένων. Το 1983 το Πολεμικό ναυτικό πήρε την απόφαση να επισκευάσει το Θωρηκτό Αβέρωφ. και να το ανακηρύξει παρακαταθήκη ιστορικής μνήμης και διδαχής. Σήμερα λειτουργεί ως μουσείο και βρίσκεται στην

Ο Γεώργιος Αβέρωφ ανέλαβε τις μέχρι τότε δαπάνες για τις εργασίες στο Παναθηναϊκό Στάδιο την αποπεράτωση δια μαρμάρων της πρώτης ζώνης του ίδιου, για τον σκοπό αυτό άφησε οκτώ μερίδια το καθοριζόμενο ποσό κατατέθηκε στην Τράπεζα της Ελλάδας. Ανέθεσε στους μέχρι τότε αντιπροσωπεύοντας τον στην ανακαίνιση του σταδίου, ανώτερους αξιωματικούς, την διαχείριση και επίβλεψη της εκτέλεσης των έργων υπό τη εποπτεία της ελληνικής κυβέρνησης και σύμφωνα με τα δικά του εγκεκριμένα σχέδια. Ήλπιζε το ποσό αυτό να ήταν αρκετό για την αποπεράτωση και της δεύτερης ζώνης.⁴¹⁹

Άφησε ακόμη στο ωδείο των Αθηνών, τέσσερα μερίδια στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, οι τόκοι των οποίων θα χρησίμευαν αρχικά στην σύσταση δραματικού και μουσικού διαγωνισμού εναλλάξ κάθε χρόνο για την βράβευση πρωτότυπου δράματος ή μουσικής σύνθεσης, έχοντας ελληνική υπόθεση αρχαία ή νέα. Ο διαγωνισμός αυτός θα ονομαζόταν «Αβερώνφειος» και βράβευε με υποτροφίες τους άριστους ηθοποιούς ή μουσικούς για να σταλούν είτε στην Ελλάδα, είτε στην Ευρώπη.

Για το Μετσόβιο Πολυτεχνείο, άφησε δύο μερίδια για την αποπεράτωση των οικοδομημάτων και των διακοσμητικών έργων του. Το ποσό των δύο μεριδίων ήταν κατατεθειμένο στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος με σκοπό να αποσύρονται τα απαιτούμενα χρήματα όταν εκτελούνται τα έργα. Στο ίδιο ίδρυμα ακόμη άφησε άλλα τέσσερα μερίδια τα οποία ήταν κατατεθειμένα στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, οι τόκοι των οποίων θα χρησιμοποιούνταν αρχικά στην απονομή βραβείων, είτε εφάπαξ, είτε διαμέσου ετησίων υποτροφιών στους αριστεύσαντες στην καλλιτεχνία μαθητές είτε σε οποιοδήποτε άλλο μάθημα εγκριθεί από το συμβούλιο της διοίκησης και της κυβέρνησης. Για τους διαγωνισμούς αυτούς θα διατίθενται μέχρι τέσσερις χιλιάδες δραχμές και θα ονομάζονται «Αβερώνφειοι διαγωνισμοί». Έπειτα στην αποστολή άριστων και διαπρεπών στην μάθηση, στην ευφυΐα και στην χρηστότητα μαθητών του ιδρύματος στην Ευρώπη για την ανώτερη των ίδιων εκπαίδευση. Ακολουθώς εάν περισσέψουν χρήματα να αγοράζονται έργα τέχνης εξαιρετικής αξίας για την δημιουργία μουσείου στο Πολυτεχνείο.⁴²⁰

Ο Γεώργιος Αβέρωφ απεβίωσε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου στις 15 Ιουλίου του 1899. Η Ελληνική κυβέρνηση του Γεωργίου Θεοτόκη στις 22 Απριλίου του 1908 έστειλε το εύδρομο Μιαούλης και μετέφερε την σωρό του στην Ελλάδα.⁴²¹ *«Τέτοια ονόματα χαραγμένα βαθειά στην καρδιά και στην μνήμη του Ελληνικού Έθνους είναι ανίκανος να σβήσει ο θάνατος. Άνδρες σαν τον Γεώργιο Αβέρωφ δεν πεθαίνουν ποτέ... Όταν η φθαρτή επίγεια ζωή τους εκλείπει ζουν τότε μιάν άλλην ζωήν μέσα στην ελληνικήν ιστορίαν. Ο Γεώργιος Αβέρωφ γεννήθηκε μέσα σε ένα μεσοβούνι της Πίνδου, που χει ονομάσει Μέτσοβο η γλώσσα του ΕλληνοΗπειρωτικού λαού... Δόξα και τιμή στην Ελλάδα, αλλά δόξα και τιμή πλειότερη στην Ήπειρο, που γέννησε, ανάμεσα σε τόσα άλλα ένδοξα παιδιά της, ένα τέτοιο τέκνο για το μεγαλείο της Ελληνικής Ιδέας και την αναγέννηση της Ελληνικής Πατρίδας, τον Γεώργιο Αβέρωφ».*⁴²²

Ο ευεργέτης Μιχαήλ Τοσίτσας, γεννήθηκε στο Μέτσοβο το 1787, πατέρας του ήταν ο Αναστάσης ο οποίος ήταν γουναράς στην Θεσσαλονίκη. Προερχόταν από

μαρίνα του Φλοίσβου. Αξίζει να αναφερθεί ότι ύστερα από εβδομήντα δύο ολόκληρα χρόνια το Θωρηκτό Αβέρωφ ταξίδεψε στην Θεσσαλονίκη το 2017 για τις επετείες της 26^{ης} και 28^{ης} Οκτωβρίου.

⁴¹⁹ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Α', σ.294.

⁴²⁰ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, ο.π., τ. Α', σ. 299,300,301.

⁴²¹ National Geographic, *Οι μεγάλοι Ηπειρώτες Ευεργέτες*, ο.π., σ.51.

⁴²² Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 1034 11/6/1936,σ.1.

μια πενταμελής οικογένεια η οποία αποτελούνταν από τέσσερα αγόρια τον Μιχαήλ, τον Θεόδωρο, τον Κωνσταντίνο και τον Νικόλαο και ένα κορίτσι την Σταματική. Ο Μιχαήλ έμεινε έως τα δέκα του χρόνια στο Μέτσοβο και έπειτα πήγε στον πατέρα του στην Θεσσαλονίκη όπου συνέχισε το σχολείο μέχρις ότου έγινε δεκατεσσάρων ετών και μπήκε στην δουλειά του πατέρα του. Έμαθε την τέχνη και γύρισε μαζί με τον πατέρα του στο Μέτσοβο όπου του ανέθεσε το μαγαζί του. Ανέπτυξε εμπορικό δαιμόνιο και οι δουλειές πήγαιναν τόσο καλά, με αποτέλεσμα να βάλει και τα αδέρφια του στην τέχνη. Άνοιξε καταστήματα στην Αλεξάνδρεια, στο Λιβόρνο και στην Μάλτα αναθέτοντας την διεύθυνσή τους στα αδέρφια του. Το 1829 εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια. Εκεί γνωρίστηκε με τον αντιβασιλέα Μεχμέτ Αλή, ο οποίος τον διόρισε διευθυντή ολόκληρης της κτηματικής του περιουσίας. Ο Τοσίτσας καταπιάστηκε με την βαμβακοκαλλιέργεια και μεγάλωνε τα πλούτη του.

Στην Αλεξάνδρεια ενίσχυσε των αγώνα των Ελλήνων, εξαγόρασε Έλληνες αιχμαλώτους από τα σκλαβοπάζαρα των Οθωμανών⁴²³ και ίδρυσε σχολεία όπως ήταν η φημισμένη Τοσιτσαία Σχολή, η οποία στέγαζε το δημοτικό σχολείο, το σχολαρχείο, το παρθεναγωγείο και την βιβλιοθήκη. Για αυτά τα σχολεία στην διαθήκη του ανέφερε ότι άφησε το ποσό των 195,915 αιγυπτιακών γροσίων και είκοσι έξι παράδων τα οποία ήταν κατατεθειμένα στην Αλεξάνδρεια στην Ελληνοαιγυπτιακή κοινότητα για την συντήρησή τους. Επιπλέον δώρισε χρήματα στο ελληνικό δημοτικό σχολείο και στο νοσοκομείο της Αλεξάνδρειας και έκτισε τον ιερό ναό του Ευαγγελισμού για τους εκεί Έλληνες και του άφησε το 6% των τόκων.

Στο Μέτσοβο έστειλε σημαντικά ποσά για την ανακούφιση των φτωχών. Επίσης άφησε στην Εθνική Τράπεζα το ποσό των είκοσι χιλιάδων τάλιρων για την πληρωμή μιας δασκάλας και ενός δασκάλου κάθε χρόνο για την εκπαίδευση των αγοριών και κοριτσιών. Όσα χρήματα θα περίσσευαν από το ποσό αυτό θα χρησιμοποιούνταν για την αγορά σχολικών ειδών⁴²⁴ και επίσης άφησε πεντακόσια τάλιρα στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής και άλλα πεντακόσια στις υπόλοιπες εκκλησίες και μονές.⁴²⁵

Στην Αθήνα δώρισε στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο το ποσό των εκατό χιλιάδων γαλλικών φράγκων να δαπανηθούν για το εσωτερικό του Πολυτεχνείου, δηλαδή για την αγορά μηχανών, σκευών και οποιονδήποτε άλλων χρήσιμων εργαλείων για το κτήριο και την τελειοποίησή του. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου και απεβίωσε το 1856.⁴²⁶ Η μοναδική κληρονόμος του Μιχαήλ Τοσίτσα ήταν η σύζυγός του Ελένη, το γένος Μανάκη, η οποία καταγόταν από το Ανήλιο Μετσόβου. Ακολούθησε και η ίδια την φιλανθρωπική πορεία του συζύγου της. Το 1858 δώρισε στην Φιλεκπαιδευτική το ποσό των 170.000 χιλιάδων δραχμών για την δημιουργία του πρότυπου αλληλοδιδασκτικού σχολείου θηλέων Τοσιτσειού και δώρισε άλλες 170.000 χιλιάδες δραχμές για το πρότυπο νηπιαγωγείο της Φιλεκπαιδευτικής. Επίσης δώρισε 140.000 χιλιάδες δραχμές για αγορά οικοπέδου σαράντα χιλιάδων τετραγωνικών μέτρων για το χτίσιμο του Πολυτεχνείου. Ακόμη δώρισε εξήντα χιλιάδες δραχμές για το Αμαλίο Ορφανοτροφείο των κοριτσιών και άλλες ογδόντα χιλιάδες για την εκκλησία του ιδρύματος. Λίγο πριν τον θάνατό της αγόρασε ένα οικοπέδο δίπλα από το Πολυτεχνείο 62.000 τ.μ. αξίας 620.000 χιλιάδων δραχμών για το χτίσιμο του Εθνικού Αρχαιολογικού μουσείου Αθηνών. Επιπλέον χορήγησε δέκα χιλιάδες δραχμές για το

⁴²³ National Geographic, *Ηπειρος Οι μεγάλοι Ηπειρώτες Ευεργέτες*, ο.π., σ.61.

⁴²⁴ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Α', σ.182, 186,187,188.

⁴²⁵ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, ο.π., τ. Β', σ.186.

⁴²⁶ National Geographic, ο.π., σ.61.

Παρθεναγωγείο Μετσόβου. Η Ελένη Τοσίτσα απεβίωσε στις 4 Απριλίου του 1866 σε ηλικία εβδομήντα ετών.⁴²⁷

Ο ευεργέτης Νικόλαος Στουρνάρας, γεννήθηκε στο Μέτσοβο το 1806, γονείς του ήταν ο Δημήτριος Στουρνάρης και η Σταματική Τοσίτσα. Ήταν ανιψιός των Μιχαήλ και Κωνσταντίνου Τοσίτσα. Γράμματα έμαθε στο Μέτσοβο από τον τοπικό εφημέριο και δάσκαλο παπά- Ιωάννη. Δίδαξε και ο ίδιος στο Μέτσοβο. Εδώ διδάχτηκε και την ιταλική γλώσσα από τον Ζοάνο. Οι θείοι του τον έστειλαν στο Παρίσι για να σπουδάσει οικονομικοεμπορικά. Όταν τελείωσε τις σπουδές του πήγε στην Αλεξάνδρεια στον θείο του Μιχαήλ Τοσίτσα, ο οποίος γρήγορα αναγνώρισε τις ικανότητές του και του ανέθεσε την διεύθυνση του καταστήματός του. Ο Στουρνάρας όμως δεν περιορίστηκε μόνο στο εμπόριο αλλά ασχολήθηκε και με την βιομηχανία και την γεωργία. Επισκέφθηκε δύο φορές την Ελλάδα το 1837 και το 1846 για να προγραμματίσει τις επενδύσεις του. Αγόρασε αξιόλογα κτήματα στην Φθιώτιδα και την Εύβοια, τα οποία ήθελε να τα αξιοποιήσει και να εφαρμόσει νέες μεθόδους καλλιέργειας και παραγωγής. Ένα από τα κυριότερα σχέδιά του ήταν η κατασκευή σιδηροδρόμου ο οποίος να συνδέει την Αθήνα με τον Πειραιά. Επίσης σχεδίαζε την σύσταση ατμόπλοιων για να συνδέσει όλα τα νησιά με τα παράλια της Ελλάδας και να διακινεί τα απαραίτητα τρόφιμα για τον πληθυσμό τους.⁴²⁸

Στην διαθήκη του ανέφερε ότι δωρίζει στο σχολείο του Μετσόβου το ποσό των δέκα χιλιάδων τάλιρων, τα οποία ήταν κατατεθειμένα στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Επίσης άφησε δύο χιλιάδες τάλιρα στους φτωχούς του Μετσόβου. Με τα υπόλοιπα χρήματα ζητούσε να κτισθεί στην Αθήνα ένα λαμπρό Πολυτεχνείο στο οποίο να διδάσκονται όλες οι τέχνες και να βρεθούν όλα εκείνα τα εργαλεία της γεωργικής για να προοδεύσει η γεωργία.⁴²⁹

Απεβίωσε το 1853 σε ηλικία μόλις σαράντα επτά χρόνων πριν προλάβει να υλοποιήσει τα σχέδιά του.⁴³⁰

Ο ευεργέτης Βαρόνος Μιχαήλ Αναστασίου Τοσίτσας, γεννήθηκε στο Λιβόρνο το 1885. Ήταν εγγονός του μικρότερου αδελφού του Μιχαήλ Τοσίτσα του Κωνσταντίνου, ο οποίος είχε τιμηθεί με τον τίτλο του Βαρόνου. Από μικρή ηλικία είχε μια ιδιαίτερη κλίση στην φιλοσοφία, την ποίηση και την μουσική. Σπούδασε φιλολογία στην Σορβόνη. Αργότερα έδειξε ενδιαφέρον για τον πνευματισμό. Με έναν χαρακτήρα κλειστό, με μεγάλη βούληση και ικανότητα προσαρμογής ανέπτυξε μεγάλη επιχειρηματική δραστηριότητα, κατορθώνοντας μέσα σε δεκαέξι χρόνια από το θάνατο του πατέρα του να υπερτριπλασιάσει την περιουσία την οποία κληρονόμησε, επενδύοντας την σε ακίνητα στην Ελβετία και σε χρεόγραφα Αμερικής, Καναδά, Ελβετίας, Αργεντινής, Ισπανίας και Πορτογαλίας. Σύμφωνα με την εκτίμηση των Ελβετικών αρχών το σύνολο της περιουσίας του κατά το έτος 1950 ανερχόταν στο ποσό των 11.200.000 ελβετικών φράγκων ή σε 2.650.000 δολάρια.⁴³¹

Στην διαθήκη του αναφερόταν στο ίδρυμα Μιχαήλ Τοσίτσα στην Λοζάνη από το οποίο θα δωρίζονταν τα τρία πέμπτα του κληροδοτήματος στο Νοσοκομείο του Καντονίου και σε άλλα παρόμοια ιδρύματα κλινικές και ιατρεία. Τα άλλα τρία πέμπτα θα δωρίζονταν στο Πανεπιστήμιο της Λοζάνης και στα κτήρια τα οποία

⁴²⁷ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, ο.π., τ. Β', σ.203,204.

⁴²⁸ National Geographic, *Οι μεγάλοι Ηπειρώτες Ευεργέτες*, ο.π., σ.60,61.

⁴²⁹ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, τ. Α', σ.174, 175. και Στέργιου Τοσίτσα Μετσοβίτου, *Συνοπτική πραγματεία περί της περιουσίας της Κοινότητος Μετσόβου και περί της επωφελεστέρας αυτής διαθέσεως*, Αθήνα 1868, σ.6.

⁴³⁰ National Geographic, *Οι μεγάλοι Ηπειρώτες Ευεργέτες*, ο.π., σ. 61.

⁴³¹ Βασίλης Κραψίτης, *Σύγχρονοι Ηπειρώτες Ευεργέτες (1913-1986)*, ο.π., σ.35,36.

υπόκειντο σε αυτό. Επίσης δώρισε το ποσό των είκοσι χιλιάδων στο μουσείο Φυσικής Ιστορίας Καντονίου. Το υπόλοιπο ποσό περιήλθε σε έργα κοινής ωφέλειας του Καντονίου και τοποθετήθηκαν πλάκες με το όνομά του στις έδρες των Φιλανθρωπικών Ιδρυμάτων.

Στην Ελλάδα ζήτησε την δημιουργία στην Αθήνα του ελληνικού Ιδρύματος Μιχαήλ Τσοτίτσας. Χορήγησε το ποσό του μισού εκατομμυρίου δραχμών στο Πολυτεχνείο Αθηνών. Όρισε την δημιουργία στην Αθήνα στην Κάτω Κηφισιά εστίας για τους ηπειρώτες σπουδαστές, η οποία θα αναφέρει το όνομά του, με το ποσό των δέκα εκατομμυρίων δραχμών για την ανοικοδόμησή και συντήρησή της.⁴³²

Στο Μέτσοβο χορήγησε το ποσό των εκατό με πεντακοσίων χιλιάδων δραχμών για να δοθούν στην ανοικοδόμηση του σπιτιού του με σκοπό την εγκατάσταση εκεί κάποιας δημόσιας υπηρεσίας ή περιφερειακού μουσείου Ηπειρώτικης Λαϊκής Τέχνης. Ακόμα ίδρυσε πριονιστήριο και ξυλουργικό εργοστάσιο για την εκμετάλλευση της ξυλείας. Το εργαστήριο αυτό θα είχε και τμήμα ξυλογλυπτικής. Δημιούργησε γαλακτοκομική και τυροκομική σχολή προσιτή σε όλους τους Έλληνες με τμήμα κτηνοτροφίας. Η σχολή λειτούργησε το 1958.

Επίσης ίδρυσε νοσοκομείο για την περίθαλψη των κατοίκων της περιοχής και μέσω των κληροδοτημάτων του δημιουργήθηκαν έργα δημόσιας ωφέλειας όπως δρόμοι, κήποι, μνημεία και γήπεδο για αγωνίσματα. Ο Βαρόνος Μιχαήλ Αναστάσιος Τσοτίτσας απεβίωσε στην Λοζάνη το 1950. Ο ίδιος ο Βαρόνος Μιχαήλ Τσοτίτσας, ήταν ξεκομμένος από την ελληνική του ρίζα και δεν γνώριζε την ελληνική γλώσσα. Επανασυνδέθηκε με το Μέτσοβο, χάρη στον Εξωραϊστικό Σύλλογο Μετσόβου ο οποίος ιδρύθηκε το 1934 στην Αθήνα με πρωτοβουλία του πολιτικού Ευάγγελου Αναστασίου Αβέρωφ. Μια πρώτη ενέργεια του διοικητικού συμβουλίου του Εξωραϊστικού συλλόγου Μετσόβου ήταν η επικοινωνία του με τους απανταχού απογόνους των Μετσοβιτών ευεργετών. Μετά από την δεκαετή αλληλογραφία των Μιχαήλ Τσοτίτσα και Ευάγγελου Αβέρωφ, ο τελευταίος αποδέχτηκε την σχετική πρόσκληση δύο χρόνια μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο να πάει στην Λοζάνη για μια γνωριμία προσωπική. Με αποτέλεσμα ο Ευάγγελος Αβέρωφ να υιοθετηθεί από τον Μιχαήλ Τσοτίτσα.⁴³³

Ο Ευάγγελος Αβέρωφ γεννήθηκε στα Τρίκαλα της Θεσσαλίας το 1908. Πατέρας του ήταν ο Αναστάσιος Μ. Αβέρωφ, μεγαλύτερος αδελφός του Γεωργίου Αβέρωφ και μητέρα του η Θυμιούλα Παπαστεργίου το γένος Χατζηγάκη από το Περούλι Τρικάλων. Στο Μέτσοβο ο Αναστάσιος Μ. Αβέρωφ δεν ερχόταν γιατί εκείνη την περίοδο 1880-1930 η ληστοκρατία στην περιοχή ήταν πραγματική μάστιγα κυρίως για τις εύπορες οικογένειες.⁴³⁴ Ο Ευάγγελος Αβέρωφ υπήρξε δικηγόρος και οικονομολόγος στο επάγγελμα, ασχολήθηκε από νωρίς με τα κοινά διαδραματίζοντας επί μισό αιώνα πρωταγωνιστικό ρόλο στην πολιτική σκηνή. Στα πρώτα χρόνια της σταδιοδρομίας του υπηρέτησε ως νομάρχης Κέρκυρας από τον Φεβρουάριο έως τον Απρίλιο του 1941. Κατά την διάρκεια της κατοχής στις 28 Απριλίου του 1942, συνελήφθη στην Λάρισα για αντιστασιακή δράση και δράση κατά της ρουμάνικης προπαγάνδας και φυλακίστηκε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης στην Ιταλία. Κατάφερε να δραπετεύσει αλλά παρέμεινε στην Ιταλία όπου ίδρυσε μυστική οργάνωση η οποία είχε ως σκοπό την διάσωση και φυγάδευση Ελλήνων συμμάχων κρατουμένων. Μετά την απελευθέρωση εκλέγεται για πρώτη φορά βουλευτής Ιωαννίνων με το κόμμα των Φιλελευθέρων στις βουλευτικές εκλογές τις

⁴³² Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Β', σ.101-116., και Στέργιου Τσοτίτσα Μετσοβίτου, *Συνοπτική πραγματεία περί της περιουσίας της Κοινότητας Μετσόβου*, ο.π., σ.6.

⁴³³ Βασίλης Κραψίτης, *Σύγχρονοι Ηπειρώτες Ευεργετές (1913-1986)*, ο.π., σ. 36, 37.

⁴³⁴ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Α', σ.156.

31 Μαρτίου του 1946 και υπηρετεί ως βουλευτής, Υφυπουργός και Υπουργός Εφοδιασμού, Οικονομίας και Γεωργίας. Από το 1956 έως το 1963 διετέλεσε Υπουργός Εξωτερικών. Στο διάστημα 1967-1973 αγωνίστηκε για την πτώση της δικτατορίας και φυλακίστηκε για την δράση του. Το διάστημα 1974-1981 ανέλαβε Υπουργός Εθνικής Άμυνας. Από τις 29 Ιουνίου 1981 ως τον Οκτώβριο του 1981 έγινε αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Γεωργίου Ράλλη. Από το Δεκέμβριο του 1981 έως τον Αύγουστο του 1984 διετέλεσε αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης και το 1984 ανακηρύχθηκε επίτιμος πρόεδρος του κόμματος της Νέας Δημοκρατίας. Ο Ευάγγελος Αβέρωφ απεβίωσε το 1990 στην Αθήνα. Ο Ευάγγελος Αβέρωφ Τοσίτσας ως ισόβιος πρόεδρος του Ιδρύματος Βαρόνου Μιχαήλ Τοσίτσα και ως ιδρυτής του ιδρύματος Ευάγγελου Αβέρωφ -Τοσίτσα, ανέπτυξε στο Μέτσοβο κάθε είδους δραστηριότητα για την διατήρηση της λαϊκής παράδοσης και της οικονομικής ευρωστίας της κοινότητας. Με δική του πρωτοβουλία δημιουργήθηκαν πολλές κοινωφελείς, οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες οι οποίες βοήθησαν στην ανάπτυξη του Μετσόβου και της γύρω περιοχής.⁴³⁵

Άλλη μια ευεργέτιδα είναι η Ευδοκία Στεργίου Τζωανοπούλου Αβέρωφ. Είναι η κόρη του Νικολάου Αβέρωφ αδελφού του Γεωργίου. Η γνωστή και ως βασιλαρχόντισσα. Στην διαθήκη της άφησε μεγάλο μέρος της περιουσίας της σε φιλανθρωπικά ιδρύματα. Στο Μέτσοβο άφησε ένα μερίδιο για την αποκατάσταση άπορων κοριτσιών.⁴³⁶ *«Ανήχθη από του προέδρου του Πρωτοδικείου Αθηνών η διαθήκη της εκλιπούσης προ ολίγων ημερών μεγάλης φιλανθρώπου και φιλοσυγγενούς αιμνήστου δεσποίνης Ευδοκίας Στεργίου Τζωανοπούλου, θυγατρός του Νικ. Αβέρωφ αυταδέλφου του μεγάλου Ευεργέτου του Γένους εζ' ης και εμφανίζεται ότι η εκ δεκάδων όλων εκατομμυρίων δραχμών εγκαταληφθείσα περιουσία ήτις προήρχετο όχι μόνον εκ της πατρικής κληρονομίας, αλλά και εκ της Διαθήκης του μεγάλου ευεργέτου Αβέρωφ. Η όλη περιουσία είναι διανεμημένη εις είκοσι μερίδια...»*⁴³⁷ Καθώς και: *«Συνελθούσα σήμερον 27/11/1930 η εφοροεπιτροπή των αγαθοεργών καταστημάτων της πόλεως των Ιωαννίνων ψηφίζει : ανακηρύσσει την αιμνήστον Ευδοκία Στεργίου Τζωανοπούλου και τον αιμνήστον σύζυγον αυτής Στέργιον Τζωαννόπουλον Μεγάλους Ευεργέτας της Πόλεως, Αναρτήσει τας εικόνας των Μεγάλων τούτων τέκνων της Ηπείρου εις τα Φιλανθρωπικά Ιδρύματα και το γραφείο Ελαιών και Τελέσει τεσσαρακονθήμερον πάνδημον μνημόσυνον κοινοτική δαπάνη εν τη Ι. Εκκλησία της Μητροπόλεως της αιμνήστου Ευδοκίας Στεργίου Τζωανοπούλου και των γονέων αυτών».*⁴³⁸

Ο ευεργέτης Τριαντάφυλλος Τσουμάγκας, ήταν έμπορος και ιπότης κάτοικος Νίσσης και προσωρινώς Μόσχας. Άφησε στην διαθήκη του εικοσιπέντε χιλιάδες αργυρά ρούβλια για την κατασκευή Γηροκομείου στο Μέτσοβο. Καθώς και τρεις χιλιάδες αργυρά ρούβλια για την επισκευή και τον εξωραϊσμό της εκκλησίας του Αγίου Χαραλάμπους και δύο χιλιάδες ρούβλια για τον ίδιο σκοπό για την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής στο Μέτσοβο.

Ο ευεργέτης Γεώργιος Γ. Τούλης δεν είχε οικογένεια άφησε την μεγάλη του περιουσία κυρίως μετοχές στην Εθνική Τράπεζα στην πατρίδα του το Μέτσοβο για την ανέγερση και διατήρηση ορφανοτροφείου με την επιθυμία να υπάρχει επιγραφή «Ορφανοτροφείον Γ. Τούλη και μητρός αυτού Αφέντως». Πέθανε τον Νοέμβριο 1878.

⁴³⁵ www.biblionet.gr.

⁴³⁶ Βασίλης Κραψίτης, *Σύγχρονοι Ηπειρώτες Ευεργέτες (1913-1986)*, ο.π., σ. 242,243. Και Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Β', σ.53.

⁴³⁷ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 716 27/11/1930, σ.1.

⁴³⁸ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 718 4/12/1930, σ.2.

Ο ευεργέτης Θεόδωρος Τούλης στην διαθήκη του άφησε στο σχολείο του Μετσόβου το ποσό των σαράντα χιλιάδων γροσίων και στους φτωχούς του Μετσόβου πέντε χιλιάδες γρόσια.

Ο ευεργέτης Στέργιος Β. Μπότσαρης στην διαθήκη του άφησε το χρηματικό ποσό των 18.400 φλουριών για τα σχολεία του Μετσόβου και του Αηλίου και οι τόκοι να δοθούν για την αμοιβή των δασκάλων κάθε έτους. Επίσης τα εισοδήματα από τα μαγαζιά του να δοθούν στους φτωχούς και να κατασκευαστούν βρύσες, γεφύρια, δρόμοι σε Μέτσοβο και Αηήλιο.

Η ευεργέτιδα Ελένη Φαρδή, αδελφή του Νικόλαου Στουρνάρα, στην διαθήκη της ανέφερε ότι δώριζε το ποσό των δύο χιλιάδων δραχμών στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής και το ποσό των χιλίων δραχμών στις υπόλοιπες μονές του Μετσόβου. Επίσης άφησε το ποσό των έξι χιλιάδων δραχμών κατατεθειμένο στην Εθνική Τράπεζα για το ανεγερθέν σχολείο από τον Νικόλαο Στουρνάρα. Ο δε σύζυγος της Ανδρέας Φαρδής άφησε στην διαθήκη του το ποσό των τριών χιλιάδων δραχμών για την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, το ποσό των χιλίων δραχμών για το μοναστήρι της Παναγίας, το ποσό των πεντακοσίων δραχμών για την εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Επίσης στην ίδια την κοινότητα αφήνει το ποσό των χιλίων δραχμών για την ανέγερση της βρύσης Φαντάνε-άλε, το ποσό των έξι χιλιάδων δραχμών για την ανέγερση γεφυριών και κατασκευή δρόμων από τον Άγιο Γεώργιο μέχρι τον Προφήτη Ηλία και 1.600 δραχμών στο Πτωχοκομείο Μετσόβου και χίλιες δραχμές στους μαθητές και τους δασκάλους.⁴³⁹

Ο ευεργέτης Νικόλαος Μ. Πίχτου στην διαθήκη του άφησε το ποσό των εκατό χιλιάδων δραχμών στους φτωχούς του Μετσόβου. Επίσης διέθεσε όλη του την περιουσία για την κατασκευή ολόκληρων των υδραγωγείων των Πολιτισιών και της Γκούρας, να κατασκευαστεί και να δομηθεί ηλεκτρικό εργοστάσιο κινούμενο από το νερό των παλιών και νέων υδραγωγείων για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος ολόκληρης της κοινότητας Μετσόβου και το υπόλοιπο ποσό να δοθεί για τα σχολικά έργα της κοινότητας. Επιπλέον το ποσό των πεντακοσίων χιλιάδων το οποίο να χρησιμοποιούνταν από την κοινότητα για τον φωτισμό, την καθαριότητα και την συντήρηση και επισκευή των υπαρχουσών δομών.

Ο ευεργέτης Ιωάννης Δημητρίου Τσιανάκας στην διαθήκη του άφησε την οικία του στην συνοικία του Αγίου Γεωργίου στην κοινότητα για να γίνει Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Λαογραφίας το οποίο υπάρχει έως και σήμερα. Ακόμη ο Ιωάννης Στεργίου Στάμου ο οποίος ήταν μεγαλέμπορος στο Βουκουρέστι, έστειλε βαρύτιμα ευαγγέλια και εικόνες στις εκκλησίες του Μετσόβου.

Ο ευεργέτης Κυριάκος Φλόκας, πολύ παλαιότερα, ως βοεβόδας κυβέρνησε την χώρα Μετσόβου με δικαιοσύνη, αυτή η διακυβέρνηση είχε ως συνέπεια να αυξηθεί σημαντικά η οικονομία και ο πληθυσμός του Μετσόβου και να μπου οι βάσεις για την κατοπινή μεγάλη ανάπτυξη της περιοχής. Δώρισε, τα μεγάλα λιβάδια του στις Πολιτισιές στην Αγία Παρασκευή του Μετσόβου και στην κοινότητα.

Κάποιοι από τους υπόλοιπους ευεργέτες του Μετσόβου ήταν οι: Ιωάννης Στεργίου Ρέκκατας, Βασίλειος Δημητρίου Μετσοβίτης, Νικόλαος Τούλης, η Καλλιόπη Αλεξίου Μετσοβίτου, η Αννέτα Νικολάου Τσιανάκα, ο Ιερόθεος Σταύρου, ο Νικόλαος Δ. Γκαλιμάνας, ο Μιχαήλ Στ. Πανάγιος. Επισημαίνεται ότι υπάρχουν άλλοι 360 ευεργέτες.⁴⁴⁰

Ως προς τα κληροδοτήματα το Μέτσοβο όπως και ιστορικά έχει επαληθευτεί, κατέχει και οφείλει να συνεχίσει την δική του παράδοση της ευεργεσίας να την

⁴³⁹Γεώργιος Πλατάρης-Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ. Α', σ.162,163, 204,205,208,209,235,238,247.

⁴⁴⁰ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, ο.π., τ.Β',σ.72-81, 161,162,195,262,263.

καλλιεργήσει και να την μεταδώσει στις επόμενες γενιές. Τα έσοδα της χώρας Μετσόβου, από την σύσταση της, συγκεντρώνονταν στην Αγία Παρασκευή η οποία εκτός από θρησκευτική καθέδρα της ενοριακής κοινότητας ήταν και ο οικονομικός οργανισμός του Μετσόβου. Σπάνια ευεργέτης του Μετσόβου, από τους παλαιότερους μέχρι τους τωρινούς να μην θυμηθεί κατά την σύνταξη της διαθήκης του την Αγία Παρασκευή και να μην αφήσει ένα ποσό για αυτήν. Από την περίοδο του Φλόκα(1659-1795), δεν έχουμε πληροφορίες για τον τρόπο διαχείρισης των γενικών τακτικών εσόδων αλλά και όσων προέρχονται από τα κληροδοτήματα. Αργότερα και από τα 1795 μέχρι τα 1820 επί ηγεμονίας Αλή Πασά, η διαχείριση των κληροδοτημάτων έγινε από πενταμελές συμβούλιο με την ονομασία «εφορία λάσων και σχολείων Μετσόβου» με πρόεδρο τον εκάστοτε πατριαρχικό έξαρχο αλλά κυρίως τον έλεγχο είχαν οι προύχοντες.⁴⁴¹

Από το 1816 και έπειτα, οι εν Ρωσία διαμένοντες Μετσοβίτες Δημήτριος Τριανταφύλλου Γκαδέλος, Πελτέκης, Στέργιος Τέρωφ, Μιχαήλ Ξυδάς, Ιωάννης Μιχαήλ Χάτος και Τριαντάφυλλος Τσουμάγκας κατέθεσαν το ποσό των 79,001 αργυρών ρουβλιών με διάφορα γραμμάτια στην αυτοκρατορική τράπεζα της Μόσχας στο όνομα της κοινότητας Μετσόβου. Τα κεφάλαια αυτά με διάφορες καταθέσεις ανήλθαν σε 92,415,15 αργυρά ρούβλια δηλαδή 406,626,15 δραχμές, ή 1,626,505,25 γρόσια. Με σκοπό οι τόκοι να χρησιμοποιηθούν για κοινοτικούς και φιλανθρωπικούς σκοπούς όπως για την συντήρηση των σχολείων, πληρωμή μισθών διδασκάλων, ιατρών και φαρμάκων, διατήρηση εκκλησιών, οδών και γεφυρών, ανέγερση και συντήρηση γεροντοπτωχοκομείου και εκπαίδευση των άριστων νέων της κοινότητας.⁴⁴²

Η θέση του Αλή Πασά για τα κληροδοτήματα ήταν αυστηρή. Μετά την πτώση του Αλή Πασά σημειώθηκε χαλάρωση στην διοίκηση και στην εφαρμογή των νόμων την οποία επέτεινε και η ελληνική επανάσταση του 1821.

Η ιδιοτελή διαχείριση και η αλόγιστη σπατάλη των λάσων οδήγησαν στο κλείσιμο και στην διάλυση των ιδρυμάτων. Μετά από την πρωτοφανή καταστροφή του Μετσόβου στα 1854 θα περίμενε κανείς να υπάρξει μια σωστή διαχείριση στα έσοδα των κληροδοτημάτων για την ανακούφιση των Μετσοβιτών, αλλά δυστυχώς συνέβη το αντίθετο. Η κακοδιαχείριση έφτασε σε τέτοιο σημείο, που οι απανταχού παρεπιδημούντες Μετσοβίτες παρακάλεσαν τους επιτρόπους της Μόσχας αλλά και την αυτοκρατορική κυβέρνηση της Ρωσίας να κατάσχει τους τόκους των εκεί κατατεθειμένων κληροδοτημάτων μέχρις ότου οι διαχειριζόμενοι τα ποσά αυτά στο Μέτσοβο έφοροι εφαρμόσουν σωστή διαχείριση.⁴⁴³

Σύμφωνα με τον Στέργιο Τσοσίτσα Μετσοβίτη ο οποίος ήταν ο πρώτος που ασχολήθηκε με τα κληροδοτήματα ανέφερε ότι το 1868 το συνολικό ποσό των κληροδοτημάτων ανήλθε σε 798.341,60 δραχμές ή 3.193.366,16 γρόσια και έφερνε ετήσιο τόκο σε δραχμές 39.363,39 ή 157. 461,24 γρόσια. Δεν ήταν μόνο οι καταχρήσεις οι οποίες γίνονταν στα κληροδοτήματα αλλά παράλληλα μεσολαβούσαν ατελείωτες παρεμβάσεις της τοπικής εξουσίας (εφορίας), αλλά και της κεντρικής (Οικουμενικό Πατριαρχείο) σε θέματα διοίκησης και εκτέλεσης των όρων των διαθηκών, οι οποίες δημιουργούσαν δυσλειτουργία στα κληροδοτήματα για μεγάλες χρονικές περιόδους, όπου δε μπορούσε τίποτε να προγραμματιστεί και να εκτελεστεί.⁴⁴⁴ «Συνεπληρώθησαν δυο έτη σχεδόν από του θανάτου του αείμνηστου

⁴⁴¹ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ.Α', σ.85.

⁴⁴² Στέργιου Τσοσίτσα Μετσοβίτου, *Συνοπτική πραγματεία περί της περιουσίας της Κοινότητος Μετσόβου*, ο.π., σ.4,5.

⁴⁴³ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, ο.π., σ.93.

⁴⁴⁴ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, ο.π., τ.Α' ,σ.95.98.

Γεωργίου Αβέρωφ και ακόμη οι κ. εκτελεσταί να καταθέσουν το κληροδότημα της Κοινότητας εις την Εθνικήν Τράπεζαν σύμφωνα με τας διατάξεις του διαθέτου». ⁴⁴⁵

Τον Απρίλιο του 1902 έγιναν εκλογές έπειτα από δύο χρόνια, για την ανάδειξη των τοπικών επιτρόπων. Οι εκλογές αυτές ακυρώθηκαν ξανά από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο στέλνει καινούργιο απεσταλμένο για νέες εκλογές. Χαρακτηριστική για την κατάσταση που επικρατούσε είναι τα όσα γράφονται στην εφημερίδα η Φωνή της Ηπείρου στις 24 Μαρτίου του 1903 όπου αναφέρονται: « Την Κυριακή του Θωμά επαναλαμβάνεται πάλιν η κωμωδία της εκλογής νέων εφόρων..... διότι κάθε αντιπρόσωπος των Πατριαρχείων πληρώνεται από το ταμείο της κοινότητας προς τριάκοντα οθωμανικές λίρες, ενώ τώρα εξώδεδυσαν ενενήκοντα λίρες, ξεχωριστά δε όσα εξώδεδυσαν οι πρώην έφοροι εις δικηγορικά εν Κωνσταντινουπόλει δια να ακυρώσουν τις εκλογές, και τας οποίας καταλογίζουν σε βάρος της κοινότητας». ⁴⁴⁶

Πολλά χρόνια πριν από την απελευθέρωση του Μετσόβου, όλοι οι μεγάλοι ευεργέτες του, είχαν αφήσει σε τράπεζες της Αθήνας διάφορα ποσά για τα σχολεία της γενέτειρας τους και ιδιαίτερα ο Γ. Αβέρωφ το τότε υπουργείο δημόσιας εκπαίδευσης ύστερα από την απελευθέρωση του Μετσόβου 31 Οκτωβρίου 1912 είχε λόγο στον τρόπο διαχείρισης των κληροδοτημάτων εκείνων τα οποία είχαν εκπαιδευτικούς σκοπούς. ⁴⁴⁷

Το 1920 ψηφίστηκε ο νόμος 2508, για την διοίκηση και διαχείριση των κληροδοτημάτων. Οι διατάξεις του προέβλεπαν κάποια αυτοτέλεια διοίκησης για κάθε τομέα δραστηριότητας του κοινοτικού σώματος (εκπαίδευση, υγεία, περιθαλψη, κλπ.) διασπούσαν όμως την ενότητα της διοίκησης με δυσμενείς συνέπειες. Υπήρχαν κυβερνητικές προθέσεις να αναλάβει το κράτος την διαχείριση των κληροδοτημάτων και για αυτό το κοινοτικό σώμα διαμαρτυρήθηκε προς την κυβέρνηση με υπόμνημα ζητώντας την αναστολή εφαρμογής του νόμου για τα Γιάννενα όπως είχε γίνει για την Κρήτη και την Σάμο. ⁴⁴⁸

Θεωρείται ότι οι ευεργέτες γνώριζαν και υποψιαζόταν τις καταχρήσεις και τις αταξίες οι οποίες συνέβαιναν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Τριαντάφυλλος Τσουμάγκας, ο οποίος το 1842 ήταν επίτροπος των λάσων του Μετσόβου στην Μόσχα και είχε ειδοποιηθεί να εμποδίσει την είσπραξη των τόκων από τους ιδιοτελείς τότε εφόρους του Μετσόβου. Μάλιστα ο ίδιος είχε γίνει και στόχος δολοφονικής απόπειρας το 1780. Παρόλα αυτά αφήνει μεγάλο κληροδότημα στο Μέτσοβο. Αντίθετα ο Νικόλαος Στουρνάρας, δεν μπόρεσε να αποφύγει τις αφαιμάξεις του κληροδοτήματος του, όπως μας πληροφορεί και ο Στέργιος Τσοσίτζας για το κληροδότημα Στουρνάρα. ⁴⁴⁹

Ένα ακόμη στοιχείο το οποίο αποδεικνύει την γνώση της κατάστασης από τους ευεργέτες είναι το 1868 όπου ο Στέργιος Τσοσίτζας εξέδωσε το βιβλίο του ο Γεώργιος Αβέρωφ ήταν μόνο πενήντα ετών άρα είχε γνώση όπως επίσης η εφημερίδα η Φωνή της Ηπείρου η οποία εκδίδονταν στην Αθήνα από το 1891 στέλνονταν στον Γεώργιο Αβέρωφ και από τους ίδιους τους Μετσοβίτες. Είναι φανερό πως οι ευεργέτες γνώριζαν τι συνέβαινε και οι ανησυχίες τους για την τύχη των δικών τους δωρεών τους έκανε να επιλέγουν όσο το δυνατόν τα καλύτερα πρόσωπα της κοινωνίας παραμερίζοντας πολλές φορές και συγγενικά τους από την θέση του διαχειριστή. Επίσης η διατύπωση δεσμευτικών διατάξεων στις διαθήκες

⁴⁴⁵ Εφημερίδα Η Φωνή της Ηπείρου, Αριθμός Φύλλου 432 1/6/ 1901,σ.1.

⁴⁴⁶ Εφημερίδα Η Φωνή της Ηπείρου, Αριθμός Φύλλου 521 24/3/ 1903,σ.1.

⁴⁴⁷ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, ο.π., σ,113.

⁴⁴⁸ Ιωάννης Νικολαΐδης, *Τα Γιάννενα του Μεσοπολέμου*, τ. Ε', Ιωάννινα 1994,σ.36.

⁴⁴⁹ Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, ο.π., τ.Α',σ.134.

τους απέβλεπε στην εξασφάλιση του κληροδοτήματος από την κακοδιαχείριση, ώστε να μπορέσουν να εκτελεστούν οι σκοποί του.⁴⁵⁰ «Κατ' Απριλίου του 1924, υπό του προεδρίου του τότε Εξαρχεύοντος Μετσόβου, αιδεσιμοτάτου κ. Βασιλείου Σεκαρά δυνάμει της Διαθήκης του μεγάλου εθνικού ευεργέτου Γεωργίου Αβέρωφ και της περικοπής αυτής αφορώσης την Κοινότητα Μετσόβου των ιδιαίτερον του Ευεργέτου Πατρίδα, εν η διαλαμβάνει ότι οι κύριοι επί της Διαχειρήσεως Επίτροποι του Αβερωφείου κληροδοτήματος υποχρεούνται να δίδουσιν λόγον της διαχειρήσεως αυτών και δημοσία μάλιστα ετησίως, εις την κοινότητα Μετσόβου εξελέγησαν ελεγκταί δια μυστικής νομίμου ψηφοφορίας...»⁴⁵¹

Τα κληροδοτήματα, παρόλες τις καταχρήσεις και κακοδιαχειρίσεις λειτούργησαν στην περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας και αργότερα. Μετά από τις δημιουργηθείσες συνθήκες του Α' Παγκοσμίου πολέμου πολλά κληροδοτήματα χάθηκαν οριστικά και μάλιστα εκείνα τα οποία βρίσκονταν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Τα εναπομείναντα συνέχισαν την λειτουργία τους μέχρι τις αρχές του Β' Παγκοσμίου πολέμου, το 1941, ανάμεσα στις νομικές αμφιταλαντεύσεις της επίσημης ελληνικής πολιτείας.⁴⁵²

«Μια μακραίωνη παράδοσις και η προς ευποϊαν διάθεσις των προγόνων μας επροίκισεν την Ήπειρον με πάμπολλα κληροδοτήματα, όσα αμφιβάλλομεν αν, εν αναλογία, υπάρχουν εις άλλο μέρος της Ελλάδος... πλην αλλά όμως από της απελευθερώσεως και εντεύθεν ουδέποτε το ζήτημα των κληροδοτημάτων απησχόλησε το Ήπειρωτικόν Κοινόν, αναλόγως προς την σπουδαιότητά του πολύ ολιγότερον και αυτούς αντιπροσωπεύσαντας άλλοτε την Ήπειρον Έτσι συνεχίζετο η ωραία αυτή Ήπειρωτική παράδοσις εξ' ης εδημιουργήθησαν οι μεγάλοι του Έθνους ευεργέται και η Ήπειρος προσέλαβε τον τίτλο της ευάνδρου... Κυβέρνησις ελληνική αφενός η οποία δεν είχεν αισθανθεί ποτέ τον εθνικόν παλμόν των οποίων εγνώρισαν άλλοτε ως υπόδουλοι οι Ήπειρώται, να αγνοήσει τας τοπικάς συνθήκας έθεσε βέβηλον την χείρα περι των εκπαιδευτικού προορισμού κληροδοτημάτων των χαρακτηρισμόν τον οποίο εκράτησε εις την ανεξέλεγκτον κρίσιν της».⁴⁵³

Τέλος, η ελληνική πολιτεία όφειλε να λάβει νομοθετικά έργα για την κοινωνική πολιτική των κληροδοτημάτων όπως έλεγε ο Π. Ζακόπουλος, στο βιβλίο του με τίτλο «τα εθνικά κληροδοτήματα και προς αυτά υποχρεώσεις της πολιτείας»: «Χρέος τιμής του έθνους ολόκληρου έναντι της ιεράς μνήμης των Ελλήνων εκείνων, οι οποίοι με θυσίας και στερήσεις μιας ολόκληρης ζωής, ηθέλησαν να ευεργετήσουν την πατρίδα των, είναι να επανεξετασθεί υπό της πολιτείας το θέμα των κληροδοτημάτων.

Το κράτος εσεβάσθη την πίστη του και απέδωσεν, έστω εν μέρει, τα εις τα Ταχυδρομικά Ταμιευτήρια ιδιωτικά καταθέσεις. Διατί να μην υποχρεωθούν και αι τράπεζαι εις ομοίαν προς τα Εθνικά κληροδοτήματα;».⁴⁵⁴

«Είναι αληθές δια του 20 άρθρου του συντάγματος κατοχυρούνται και εξασφαλίζονται τα κληροδοτήματα από πάσης κρατικής επεμβάσεως απαγορευμένης ρητώς της διαθέσεως τούτων δι' άλλων σκοπών παρά των δια της οικείας διαθήκης ή δωρεάς οριζομένον.... Το ζήτημα των κληροδοτημάτων έπρεπε να απασχολήσει τους βουλευτές Ηπείρου κατά την εψήφισιν του οικείου άρθρου του συντάγματος οπότε έπρεπε να αναζητηθούν τα προ πολλού καταληφθέντα εκπαιδευτικού προορισμού κληροδοτήματα η κατά την ψήφισιν του Νόμου 3400 περί οδοποιίας να περιληφθεί εις αυτόν διάταξις

⁴⁵⁰ Στο ίδιο, σ.136,137.

⁴⁵¹ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 185, 10/9/1925,σ.1.

⁴⁵² Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, Κώδικας Διαθηκών, ο.π., τ.Α', σ.140.

⁴⁵³ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 392, 5/9/1927,σ.1.

⁴⁵⁴ Π. Ζακόπουλος, Τα εθνικά κληροδοτήματα και προς αυτά υποχρεώσεις της πολιτείας, Εκδόσεις Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1968, σ.41.

καθ'ην να ήτο δυνατή η διάθεσις των νεκρών κληροδοτημάτων και εκείνων έτι των οποίων μετηλλάγησαν οι σκοποί δια την κατασκευήν οδόν και δι' άλλα έργα κοινής ωφελείας»⁴⁵⁵

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Είναι γνωστή η καίρια συμβολή της Ηπείρου στην παιδεία και τον φωτισμό του γένους κατά τους δύσκολους χρόνους της Οθωμανικής κυριαρχίας με αποτέλεσμα την τόνωση του εθνικού φρονήματος. Η άνθηση και ακμή των γραμμάτων και των σχολείων έχει την αφετηρία και την εξήγησή της στην ενασχόληση των Ηπειρωτών με το εμπόριο και την άμεση επαφή τους με τα ιδεολογικά ρεύματα και την ζωή γενικότερα της Δυτικής Ευρώπης, στην απόκτηση οικονομικής ευμάρειας και στην εμφάνιση και ανάπτυξη μιας ευημερούσας και δυναμικής αστικής τάξης, η οποία επιζητούσε την μόρφωση κατά τα δυτικά πρότυπα. Σε αυτή την πνευματική ανάπτυξη της Ηπείρου με κέντρο τα Ιωάννινα, συμμετέχει με ουσιαστικό τρόπο και το Μέτσοβο.⁴⁵⁶

Ιερωμένοι, διδάσκαλοι και επιστήμονες μεταλαμπάδευσαν τις γνώσεις τους στην φιλολογία, φιλοσοφία, θεολογία, την νομική και στην ιατρική καθώς και στις φυσικές επιστήμες και στα μαθηματικά. Οι μεγαλέμποροι από την πλευρά τους μεταλαμπάδευσαν την εμπορική τους ικανότητα και δραστηριότητα όχι μόνο στις περισσότερες ελληνικές πόλεις αλλά κυρίως στο εξωτερικό διαπρέποντας ο καθένας τους ξεχωριστά στον πνευματικό, επιστημονικό και εμπορικό κόσμο της Κωνσταντινούπολης, της Ιταλίας, της Αυστρίας, της Ρωσίας, της Ρουμανίας και της Αιγύπτου, προσφέροντας σε αυτά τα πνευματικά και εμπορικά κέντρα ανυπολόγιστες υπηρεσίες στον ελληνισμό.⁴⁵⁷ Από το 1659 όπου το Μέτσοβο απέκτησε πολιτικά και εκκλησιαστικά προνόμια χάρη στην επιρροή του στην Υψηλή Πύλη και στην φιλοπατρία του Κυριάκου Φλόκα τα οποία καθιστούσαν το Μέτσοβο και τα γύρω χωριά ανεξάρτητα, κύριος σκοπός των Μετσοβιτών υπήρξε η καλλιέργεια των ελληνικών γραμμάτων. Συνέστησαν σχολείο το οποίο αναδείχθηκε από τα σημαντικότερα εθνικά προπύργια της Ηπείρου. Το ελληνοσχολείο αυτό λειτούργησε από την αρχή στα πρόχειρα κελιά του περιβόλου του μητροπολιτικού ναού της Αγίας Παρασκευής. Οι κάτοικοι του Μετσόβου ζήτησαν αργότερα από την Πύλη, όπως αποδεικνύεται από το φερμάνι του 1744, την έκδοση αυτοκρατορικής άδειας για επισκευή της εκκλησίας με σκοπό να ανοικοδομηθούν κτήρια για τα σχολεία. Η άδεια όμως αυτή δόθηκε μετά από εμπόδια μόνο το 1759, όπως είναι γνωστό από την παράδοση και όπως διαπιστώνεται από έγγραφο του 1759 το οποίο είχε σταλεί στους Μετσοβίτες της Κωνσταντινούπολης και έγραφε τα εξής: «*Δια την Κωνσταντινούπολιν προς τους εντιμότετους και χρησιμότετους, κυρίω Στέργιο Ανδρέα και κυρ Ιωάννη Αγόρου, και λοιπούς συμπατριώτας όπου ευρίσκονται εις την Κωνσταντινούπολιν ακριβώς προσκηνούμεν (7 Ιουνίου 1759 Μετζόβω)...* Εις τας 2 του τρέχοντος έκαμαν παζάρι με τους μαστόρους δια την περιοχόν της εκκλησίας και

⁴⁵⁵Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 417, 1/12/1927.

⁴⁵⁶Δημήτρης Ζ. Σοφιανός «Το Φιλογράμματο Μέτσοβον» στο *Εφημερίδα Καθημερινή, Επτά Ημέρες Μέτσοβο*,(1994), σ.5.

⁴⁵⁷ Αγγελική Χατζημιχάλη, *Οι εν τω Ελληνοσχολείω Μετσόβου, διδάξαντες και διδασθέντες*, Σύλλογος των εν Ιωαννίνους Μετσοβιτών, 2004,σ.59.

εις τας 3 έκαμαν αρχή και έβαλαν θεμέλιον και αράδα δουλεύουν γίνεται σε καλή στάση και να δώσει ο θεός καλή στερέωση. Το ψήλωμα του τοίχου γίνεται πιθαμές 24». Στα κελλιά της Αγίας Παρασκευής λειτουργούσαν τα σχολεία Δημοτικό και σχολαρχείο, έχοντας μόνο έναν διδάσκαλο και δύο υποδιδασκάλους μέχρι το 1817 οπότε ανοικοδόμησε αυτά τα σχολικά κτήρια ο άρχοντας Παχάλνικος Δ. Ζαμάνης. Μετά την πυρπόληση αυτών στις 13 Απριλίου του 1840, από απροσεξία της υπηρέτριας του εκ Τσεπελόβου Ελληνοδιδασκάλου Κ. Κάτσικα και της πλούσιας βιβλιοθήκης με τέσσερις χιλιάδες τόμους και πολλά χειρόγραφα, εξακολουθούσαν να λειτουργούν στα κελλιά αυτά τα σχολεία.

Το Ελληνοσχολείο διοικούνταν τον ΙΖ' αιώνα από την άμεση επίβλεψη της εκκλησίας και από τις αρχές του ΙΗ' αιώνα, από την επιτροπή, η οποία διοικούσε το Μέτσοβο με πρόεδρο έναν δημογέροντα. Μετά όμως από την επίσημη ίδρυση του σχολείου το 1759 τη διοίκηση ασκούσε πενταμελής εφορεία στην οποία πρόεδρος ήταν ο έξαρχος. Το Ελληνοσχολείο, συντηρούνταν σύμφωνα με τον Ιωάννη Λαμπρίδη, από τα δικαιώματα του πατριαρχικού εξάρχου, από τα περισσεύματα των τριών εκκλησιών του Αγίου Χαραλάμπους, της Αγίας Παρασκευής και του Αγίου Δημητρίου καθώς και από τις συνδρομές των Μετσοβιτών. Κυρίως όμως συντηρούνταν από τους φόρους των κτηνοτρόφων του Μετσόβου, των οποίων τα πρόβατα τον ΙΗ' αιώνα ανέρχονταν σε τριάντα τέσσερις χιλιάδες περίπου και πλήρωναν στην Αγία Παρασκευή το λεγόμενο προβατονόμιο, ύψους είκοσι παράδων για την κάθε προβατίνα. Από άλλο έγγραφο πληροφορούμαστε ότι η ίδρυση του Ελληνοσχολείου η οποία έγινε στα 1759 χάρη στο κληροδότημα εκ των πρώτων ευεργετών του Μετσόβου του Στέργιου Στάνου.⁴⁵⁸ Η επικύρωση της ίδρυσης του σχολείου από την Μεγάλη Εκκλησία, την οποία ζητούσαν οι Μετσοβίτες, έγινε για να επιταχύνουν και τα διάφορα λάσα (κληροδοτήματα), αφορμή για αυτό πήραν και από το κληροδότημα του Σπύρου Ρίζου από το Δελβίνο για την σύσταση «σχολείου της ελληνικής γλώσσας», στην πατρίδα του ζητούσαν στην διαθήκη να μεταφερθεί το σχολείο αυτό στην Πάτμο ή στο Μέτσοβο. Η περιουσία του σχολείου, αποτελούνταν από εκατό χιλιάδες του Στέργιου Στάνου και από είκοσι χιλιάδες άσπρα της μονής του Αγίου Νικολάου, η οποία βρίσκονταν κατατεθειμένη στο ταμείο της Αγίας Παρασκευής προστέθηκαν και διάφορα άλλα λάσα των από το εξωτερικό εμπόρων ομογενών, εκ των οποίων αρκετά κατατέθηκαν σε ξένες τράπεζες και μάλιστα σε αυτές της Βενετίας. Επίσης το σχολείο του Μετσόβου βοηθιούνταν και από τα σχολεία της αδελφότητας της Βενετίας καθώς αναφέρεται ανάμεσα στα σαράντα τέσσερα από αυτήν ευεργετήματα. Αργότερα οι Μετσοβίτες οι οποίοι ζούσαν στην Ρωσία διέθεσαν σπουδαία χρηματικά κεφάλαια για τα σχολεία και μάλιστα οι ευεργέτες Μιχαήλ Τοσίτσας, Νικόλαος Στουρνάρας και Γεώργιος Αβέρωφ. Οι Μετσοβίτες κατά τον ΙΗ' αιώνα έδωσαν χρήματα και προσέλαβαν ως διδασκάλους τους λογιότερους σχολάρχες εκείνης της εποχής.

Πρώτος σχολάρχης και ισότιμος για την εποχή του με τον Νικόλαο Πολίτη ήταν ο Παρθένιος Κατζιούλης ο οποίος διηύθυνε το σχολείο Μετσόβου από το 1701 έως το 1708. Δεύτερος σχολάρχης από το 1708 μέχρι το 1710 και κατά άλλους έως το 1724 ήταν ο Νικόλαος Στύγνης ιεροδιδάσκαλος από τα Ιωάννινα.⁴⁵⁹ Ως προς την ιστορία αυτού του ιδρύματος, το οποίο θεωρείται από τα παλαιότερα στην Ήπειρο, μετά το 1724 σχολάρχης ήταν ο Κωνσταντίνος Ξυπόλητος.⁴⁶⁰ Το 1761 την

⁴⁵⁸ Αγγελική Χατζημιχάλη, *Οι εν τω Ελληνοσχολείω Μετσόβου, διδάξαντες και διδαχθέντες, ο.π.*, σ.60, 61,62,63.

⁴⁵⁹ Αγγελική Χατζημιχάλη, ο.π., σ. 65.

⁴⁶⁰ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π., σ. 53.

σχολαρχία ανέλαβε ο διδάσκαλος του γένους Νικόλαος Κυριακού Τζιαρτζούλης.⁴⁶¹ Το 1771 σχολάρχης διορίστηκε ο Τριαντάφυλλος Κύρκου Στάνος. Άλλος διδάσκαλος ήταν ο ιερομόναχος Τρύφων Βαρδάκας, ο οποίος διεύθυνε τα ελληνικά σχολεία των Ιωαννίνων και φαίνεται, χωρίς όμως να τεκμηριώνεται, ότι δίδαξε και στο Ελληνοσχολείο Μετσόβου.⁴⁶² Έπειτα σχολάρχης για είκοσι περίπου χρόνια αναλαμβάνει ο ανιψιός του Τρύφωνος, ο Δημήτριος Βαρδάκας. Την σχολαρχία του Ελληνοσχολείου μέχρι το 1795 ανέλαβε ο Ιωάννης Στασάκος. Το 1812 σχολάρχης ανέλαβε ο Αναστασάκος. Το 1816 σχολάρχης ανέλαβε επιφανής διδάσκαλος προερχόμενος από σημαντική οικογένεια του Μετσόβου Αδάμ Τζαμπέκος ή Ζαμπέκος. Μέχρι το 1825 ίσως και αργότερα στο ελληνοσχολείο φαίνεται ότι δίδαξε ο Γρηγόριος Μπαλανίδης, γιός του Δημητρίου Οικονόμου Μπαλάνου. Τον διαδέχτηκε ο Σάφειρος Χριστοδουλίδης ο πρώτος βιογράφος του Κοσμά του Αιτωλού. Από το 1826 έως το 1833 την σχολαρχία ανέλαβε ο Ιωάννης Βιατινώτης. Από το 1837 σχολάρχης έγινε ο εκ Πάργας Νικόλαος Αναγνωστόπουλος. Το 1840 σχολάρχης έγινε ο ελληνοδιδάσκαλος εκ Τσεπελόβου Κ. Κάτσικας.⁴⁶³

Ο Παρθένιος Κατζιούλης υπήρξε ο πρώτος επιφανής Μετσοβίτης διδάσκαλος του Ελληνοσχολείου Μετσόβου. Στην αρχή ήταν ιερομόναχος και αργότερα έγινε ιερέας. Είναι ο πρώτος συλλέκτης δημοδών παροιμιών της μεταβυζαντινής εποχής. Για το σκοπό αυτό έγραψε μια αξιόλογη συλλογή παροιμιών του λαού με τίτλο: «Παροιμιαστήριο».⁴⁶⁴ Θεωρείται ισότιμος με τον Νικόλαο Πολίτη. Ο Κατζιούλης εκπαιδεύθηκε στα Γιάννενα από τον Γεώργιο Σουγδουρή, πριν αυτός αναλάβει τη διεύθυνση της σχολής Γκιόνμα το 1662, οπότε ο Παρθένιος ασχολήθηκε με το επάγγελμα του ιεροδιδασκάλου στην Ζίτσα και στο Μέτσοβο ίσως και αλλού μέχρι την 15^η Φεβρουαρίου του 1692 οπότε εξελέγη σχολάρχης της Επιφανείου σχολής ως διάδοχος του Μελετίου ο οποίος χειροτονήθηκε μητροπολίτης Ναυπάκτου. «*Το δε της Παναγίας της Περιβλέπτου ανοικοδόμησε το 1647 Επιφάνειος ο Ηγούμενος...εις το σχολείο του Επιφανείου του Ηγουμένου εδίδαξε 1692-696 ο Ιερομόναχος Κατζιούλης Παρθένιος*».⁴⁶⁵ Από το 1701 έως το 1708 διετέλεσε σχολάρχης του Ελληνοσχολείου Μετσόβου.⁴⁶⁶ Στα Γιάννενα χειροτονήθηκε ιερέας και εξακολούθησε να διευθύνει την Επιφάνειο σχολή μέχρι το θάνατό του την 1 Μαρτίου 1717.⁴⁶⁷

Ο Νικόλαος Τζαρτζούλης(Ζερζούλης ή Ζορτούλλιος),γεννήθηκε στο Μέτσοβο περίπου το 1706. Υπήρξε ένας εκ των διδασκάλων του γένους και των σοφότερων συγγραφέων του ΙΗ' αιώνα. Το σπίτι του βρισκόταν δυτικά της πλατείας Τοσίτσα και πυρπολήθηκε το 1854 από τα στρατεύματα του Αβδή Πασά. Υπήρξε μαθητής των σχολείων του Μετσόβου αλλά και του Μπαλάνου Βασιλόπουλου των Ιωαννίνων. Ήταν γλωσσομαθής γνώριζε λατινικά, ιταλικά, γαλλικά, γερμανικά και ρουμάνικα. Σπούδασε Φιλολογία, Φιλοσοφία, Μαθηματικά και Ιατρική στην Ιταλία από το 1751 ως το 1755.⁴⁶⁸ Δίδαξε στο Μέτσοβο και ανέλαβε την σχολαρχία του Ελληνοσχολείου Μετσόβου το 1761.⁴⁶⁹ Επίσης δίδαξε στην Πατριαρχική Ακαδημία της Κωνσταντινούπολης, στο Τύρναβο, στην Τρίκκη και στην Αθωνιάδα σχολή όπου

⁴⁶¹ Αγγελική Χατζημυχάλη, ο.π., σ.64,65.

⁴⁶² Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ.53,54,167.

⁴⁶³ Αγγελική Χατζημυχάλη, *Οι εν τω Ελληνοσχολείω Μετσόβου, διδάξαντες και διδαχθέντες*, ο.π., σ.66, 70,71,72,73.

⁴⁶⁴ Δημήτρης Ζ. Σοφιανός «Το Φιλογράμματο Μέτσοβον» ο.π., σ.5.

⁴⁶⁵ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 168, 13/7/1925,σ.1.

⁴⁶⁶ Αγγελική Χατζημυχάλη, ο.π., σ.65.

⁴⁶⁷ Βασίλειος Σκαφιδάς, *Ιστορία του Μετσόβου*, ο.π.,σ.164.

⁴⁶⁸ Δημήτρης Ζ. Σοφιανός, ο.π., σ.5.

⁴⁶⁹ Αγγελική Χατζημυχάλη, ο.π., σ.65.

το 1759 διαδέχθηκε στην σχολαρχία τον Ευγένιο Βούλγαρη. Τέλος έγινε διδάσκαλος της Ακαδημίας Ιασίου.⁴⁷⁰ Ανάμεσα στα συγγραφικά του έργα περιλαμβάνεται και η ακολουθία του Μετσοβίτη νεομάρτυρα Νικολάου. Υπήρξε φίλος του Κοσμά του Αιτωλού. Για τον Τζαρτζούλη ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ έλεγε: «Ένας Ευγένιος Βούλγαρης, ένας Νικηφόρος Θεοτόκης, ένας Νικόλαος Ζορτούλλιος είναι οι πρώτοι λογάδες, άξιοι και οι τρεις να συγγράφουν και να παραδίδουν με ακρίβεια πάσα επιστήμη. Όλη η Ελλάς πρέπει να τους σέβεται, διότι αυτοί σπουδάζουν να ανακαλέσουν τις Μούσες στο πάτριον Ελικώνα τους». Απεβίωσε το 1772 ή 1773 στο Ιάσιο.⁴⁷¹

Ο Νικόλαος Στύγνης, ήταν ιεροδιδάσκαλος, σπούδασε φιλοσοφία και Θεολογία. Διετέλεσε σχολάρχος του Ελληνοσχολείου Μετσόβου από το 1708 έως το 1711. Δίδαξε στην Μοσχόπολη έως το 1724, αργότερα διετέλεσε σχολάρχης της Επιφανείου σχολής. Υπήρξε διδάσκαλος του Θεοφάνη. Απεβίωσε την 1 Μαρτίου του 1761.⁴⁷²

Ο Τρύφων Βαρδάκας, ήταν ιερομόναχος και διδάσκαλος. Γεννήθηκε στο Μέτσοβο κατά την δεύτερη δεκαετία του ΙΗ' αιώνα. Μαθήτευσε στο σχολείο του Μετσόβου, στα Γιάννενα στον Μπαλάνο Βασιλόπουλο και στην Πατριάδα σχολή. Σπούδασε στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβα φιλοσοφία και Μαθηματικά.⁴⁷³ Διηύθυνε τα ελληνικά σχολεία των Ιωάννινων, χωρίς ωστόσο να τεκμηριώνεται ότι, δίδαξε στο ελληνοσχολείο Μετσόβου⁴⁷⁴: «*Το δε της Παναγίας της Περιβλέπτου ανοικοδόμησε το 1647 Επιφάνειος ο Ηγούμενος...εις το σχολείο του Επιφανείου του Ηγουμένου edίδαξε 1753-755 Τρύφων Ιερομόναχος εκ Μετσόβου*». ⁴⁷⁵ Απεβίωσε είτε στο Μέτσοβο είτε στα Γιάννενα λίγο μετά το 1783.⁴⁷⁶ Ο ανιψιός του Τρύφωνος, ο Δημήτριος Βαρδάκας ήταν μαθητής του Τρύφωνος και διδάσκαλος. Δίδαξε για μια εικοσαετία στο ελληνοσχολείο Μετσόβου, όπου είχε μαθητή τον Νεόφυτο Δούκα.⁴⁷⁷ Επίσης δίδαξε και στα Γιάννενα ενώ διετέλεσε και σχολάρχης στην Επιφάνειο σχολή από το 1752 ως το 1762.⁴⁷⁸

Ο Άγιος Κοσμάς είχε επισκεφθεί το Μέτσοβο δύο με τρεις φορές. Το κήρυγμά του βρήκε τεράστια απήχηση κήρυξε έξω από την Αγία Παρασκευή, έκανε έρανο, προέτρεψε τους κατοίκους να χτίσουν εξωκλήσια να καταργήσουν την βλάχικη γλώσσα και να διατηρήσουν την χριστιανική θρησκεία και την ελληνική γλώσσα. Η δεύτερη φορά που ο άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός ήρθε στο Μέτσοβο ήταν το 1763.⁴⁷⁹

Το σχολείο εξακολουθούσε να προσλαμβάνει τους άριστους δασκάλους των Ελληνικών γραμμάτων και να διοικείται από την εφορεία της εκκλησίας μέχρι περίπου την κατάργηση της Πατριαρχικής εξουσίας το 1924, οπότε έγινε μητροπολιτική έδρα υπό τον Μητροπολίτη Τιμόθεο.⁴⁸⁰ Αργότερα το ελληνοσχολείο

⁴⁷⁰ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ. 164.

⁴⁷¹ Δημήτρης Ζ. Σοφιανός, «Το Φιλογράμματο Μέτσοβον» ο.π., σ.5.

⁴⁷² Αγγελική Χατζημιχάλη, *Οι εν τω Ελληνοσχολείω Μετσόβου, διδάξαντες και διδαχθέντες ο.π.,* ,σ. 90,91,92,93.

⁴⁷³ Δημήτρης Ζ. Σοφιανός, ο.π., σ.5.

⁴⁷⁴ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ. 54,164.

⁴⁷⁵ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 168, 13/7/1925,σ.1.

⁴⁷⁶ Δημήτρης Ζ. Σοφιανός ο.π., σ.5.

⁴⁷⁷ Αγγελική Χατζημιχάλη, ο.π., σ.66.

⁴⁷⁸ Δημήτρης Ζ. Σοφιανός, ο.π., σ.5.

⁴⁷⁹ Χρυσούλα Τόπη Λαδιά, *Μετσοβίτικα Ανάλεκτα,* ,σ.37.

⁴⁸⁰ Αγγελική Χατζημιχάλη, ο.π., σ. 73.

Μετσόβου το οποίο ήταν τριτάξιο μετατράπηκε σε ημιγυμνάσιο και στην συνέχεια σε διτάξιο αστικό σχολείο.⁴⁸¹

Κατά τον ΙΘ' αιώνα στο Μέτσοβο λειτουργούσαν πέντε σχολεία τα εξής: ένα νηπιαγωγείο, ένα παρθεναγωγείο, ένα κεντρικό δημοτικό και ένα δημοτικό στην συνοικία του Αγίου Δημητρίου. Κατά την περίοδο της Πατριαρχικής εξουσίας Μετσόβου λειτουργούσαν τέσσερα σχολεία τα εξής: ένα νηπιαγωγείο, το ελληνικό σχολείο, δύο αλληλοδιδασκτικά και ένα παρθεναγωγείο. Καθώς και το κεντρικό δημοτικό σχολείο, το δημοτικό σχολείο Αγίου Δημητρίου, το κεντρικό νηπιαγωγείο Αρένων, το Τοσίτσειο Παρθεναγωγείο και το Λούκειο Παρθεναγωγείο.⁴⁸²

Το σύνολο των εξόδων των δαπανών των σχολείων τα οποία περιλάμβαναν διδασκάλους και βιβλία ανέρχονταν σε εξακόσιες οθωμανικές λίρες. Κατάλληλα κτήρια εκείνη την περίοδο δεν υπήρχαν και οι μαθητές υπέφεραν το χειμώνα από το κρύο. Το πρόβλημα αυτό των κτηρίων προσπάθησε ο Τοσίτσας αλλά δεν κατάφερε να το λύσει λόγω των προσκομμάτων τα οποία υπήρχαν για την έκδοση αυτοκρατορικής αδειάς. Το πρόβλημα το έλυσε ο άλλος ευεργέτης Γεώργιος Αβέρωφ ο οποίος ανοικοδόμησε ένα μεγάλο διδακτήριο στο Μέτσοβο.⁴⁸³

Τον 20^ο αιώνα στο Μέτσοβο λειτουργούσαν: ένα γυμνάσιο με έξι τάξεις, ένα εξατάξιο δημοτικό σχολείο, ένα διτάξιο δημοτικό σχολείο στην συνοικία του Αγίου Δημητρίου, ένα μονοτάξιο δημοτικό σχολείο στην συνοικία των Αγίων Αποστόλων, ένα διτάξιο κεντρικό νηπιαγωγείο, ένα μονοτάξιο νηπιαγωγείο στην συνοικία του Αγίου Δημητρίου, ένα μονοτάξιο νηπιαγωγείο στην συνοικία των Αγίων Αποστόλων καθώς επίσης και ένα νηπιτροφείο στεγαζόμενο στην οικία των αδελφών Κυριακού ή Μεράνου και μία Οικοκυρική σχολή στεγασμένη στην οικία των αδελφών Μπότα.⁴⁸⁴

Στο Ελληνοσχολείο Μετσόβου φοίτησαν διακεκριμένοι άνδρες του γένους, οι οποίοι ήταν: όλοι οι ευεργέτες και οι διδάσκαλοι και άλλοι Μετσοβίτες όπως: ο Στέργιος Στάνος και οι απόγονοί του οι οποίοι ευεργέτησαν από το 1711 το Μέτσοβο, ο επίσκοπος Αργυροκάστρου και Δρυϊνουπόλεως Δοσίθεος και ο αδελφός του Κωνσταντίνος, ο Νεόφυτος Δούκας, ο Κωνσταντίνος μαθητής του Τρύφωνος Βαρδάκα, οι αδελφοί Κυριάκος, Κωνσταντίνος και Θεόφιλος Τζαρτζούλης, Τρύφων Ιερομόναχος, Παρθένιος Κατζιούλης, οι αδελφοί Παρθένιος, Δημήτριος και Ιωακείμ Βαρδάκα, Δημήτριος Ύπατρος, Δημήτριος Ζαμάνης, Δημήτριος Τζίμας, Ιωάννης Γκαντέλλος, Απόστολος Χατζής, Αναστάσιος Μανάκης, Αναστάσιος Ιωάννης Καραμίχος, Ζήνων Ισαυρίδης, Ιωάννης Τσάπος ή Δεληγιάννης και Απόστολος Τσάπος καθώς και Κυριάκος Φλόκας, Μιχαήλ Τοσίτσας, Νικόλαος Στουρνάρας, Τριαντάφυλλος Τσουμάγκας, αδελφοί Ξυδιά, Κωνσταντίνος Φουρνίγκας, Ανδρέας Φαρδής, Ελένη Φαρδή, Λουκάς Τέρωφ, Γεώργιος Αβέρωφ, Νικόλαος Πίχτος, Θεόδωρος, Νικόλαος και Γεώργιος Τούλης.⁴⁸⁵

Το ημιγυμνάσιο Μετσόβου έκλεισε με την μορφή αυτή σύμφωνα με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της κυβέρνησης Βενιζέλου και ολοκληρώθηκε ένας κύκλος εκπαίδευσης από την ίδρυσή του το 1759 ως ελληνοσχολείο. «*Εις την «Πολιτεία» της 10^{ης} τρέχοντος ανεγνώσαμεν την κατάργησιν 46 ημιγυμνασίων, του Κράτους, μεταξύ των οποίων τα επόμενα 8 του Νομού Ιωαννίνων μεταξύ των οποίων και του Μετσόβου του μεγάλου Ευεργέτου Αβέρωφ.*»⁴⁸⁶

⁴⁸¹ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ.55.

⁴⁸² Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξουσία Μετσόβου (1659-1924)*, ο.π., σ.103.

⁴⁸³ Αγγελική Χατζημιγάλη, ο.π., σ.74,75.

⁴⁸⁴ Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ. 55.

⁴⁸⁵ Αγγελική Χατζημιγάλη, ο.π., σ.76. και Βασίλειος Σκαφιδάς, ο.π., σ.56.

⁴⁸⁶ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 798, 17/12/1931,σ.2.

Ενδεικτικό της σημασίας για την επιμόρφωση των διδασκόντων στην εκπαίδευση είναι το συνέδριο των δημοδιδασκάλων «*Έληξε την παρελθούσαν Παρασκευήν το ενταύθα συνελθών συνέδριον των Δημοδιδασκάλων της Περιφέρειας Ζαγορίου Μετσόβου.*»⁴⁸⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

1. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Στην χώρα μας υπάρχουν διάσπαρτοι αμέτρητοι διατηρητέοι τόποι η διαφύλαξη των οποίων αποτελεί διαρκές μέλημα των πολιτιστικών φορέων αλλά και των κατοίκων, οι οποίοι ως φύλακες της παράδοσης φροντίζουν για την προστασία και την προβολή του τόπου τους με μοναδικό εχθρό τους την φθορά του χρόνου. Επιβλητικά οχυρά στραμμένα προς ένα αθέατο παρελθόν, μεγαλόπρεπα αρχοντικά χτισμένα με την πέτρα, γραφικά καλντερίμια, σημαδεμένα από τα βήματα των χιλιάδων περαστικών, θρησκευτικά μνημεία εμποτισμένα με κατανυκτικές μνήμες αιώνων, παραδοσιακό χρώμα παντού. Έτσι πολύ περιεκτικά θα μπορούσε να αποτυπώσει κανείς την εικόνα των παραδοσιακών οικισμών της Ελλάδας, η αρχιτεκτονική και η πολιτιστική αξία των οποίων είναι μεγάλη.⁴⁸⁸

Αξιοπρόσεκτη είναι η αρχιτεκτονική και η πολεοδομία του Μετσόβου ως παράδειγμα ενός πανάρχαιου οικισμού. Ιστορικά το Μέτσοβο ήταν ένας από τους πιο αξιόλογους οικισμούς της Ηπείρου. Ως οικισμός αν και υπάρχουν ενδείξεις ότι σχηματίστηκε γύρω στον 10^ο αιώνα π.Χ., πρωτοαναφέρεται στο «*χρονικό των Ιωαννίνων*» του 13^{ου} αιώνα. Υποστηρίζεται δε ότι αρχικά βρισκόταν σε θέση λίγο ανατολικότερα της σημερινής και πως τον 16^ο αιώνα το κέντρο του μετακινήθηκε στην σημερινή του θέση. Η θέση αυτή του οικισμού αποτελούσε ανέκαθεν το κλειδί της πιο σημαντικής στρατηγικής και εμπορικής διάβασης από την Ήπειρο προς την Θεσσαλία. Ως πύλη διάβασης της Κατάρας και κέντρο της ορεινής ενδοχώρας αποτέλεσε πρότυπο μιας εν δυνάμει ανάπτυξης παραδοσιακού ηπειρωτικού οικισμού επομένως και της πολεοδομικής και αρχιτεκτονικής έκφρασης.⁴⁸⁹

Η πολεοδομική οργάνωση του οικισμού, όπως και όλων των ορεινών οικισμών της Ηπείρου, βασίστηκε στην μονοκεντρικότητα η οποία σήμερα έχει εξελιχθεί σε γραμμική ανάπτυξη. Στο κέντρο του ήταν η αγορά όπου συγκεντρώνονταν όλες οι κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες του χωριού. Εδώ είναι η εκκλησία, το Δημαρχείο και άλλες υπηρεσίες και καταστήματα. Ο πολεοδομικός ιστός του χωριού, ο οποίος συνεχίστηκε πολλούς αιώνες πριν, με την πρώτη εγκατάσταση του οικισμού, αποτελείται από δύο κύριους δρόμους οι οποίοι σταυρώνουν στην αγορά με διευθύνσεις Ανατολή – Δύση και Βορρά- Νότο και στις καταλήξεις τους έχουν μια εκκλησία. Οι δευτερεύοντες δρόμοι οδηγούν από τα άκρα στο κέντρο. Το γνώρισμα τους είναι ότι στα κύρια σταυροδρόμια υπάρχει εκκλησία, βρύση και πλάτανος. Η διάταξη των δρόμων χωρίζει τον οικισμό στο πάνω και κάτω Μέτσοβο το οποίο διαρθρώνεται σε συνοικίες δύο πάνω και τέσσερις κάτω.

⁴⁸⁷ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 933, 24/9/1934, σ.1.

⁴⁸⁸ Νίκος Χαϊδεμένος, *Ελλάς Άνωθεν, Οικισμοί*, Εκδόσεις Μίλητος, Αθήνα 2010.

⁴⁸⁹ Βασίλης Αν. Χαρίσης, «Η έκφραση ενός πανάρχαιου οικισμού», *Εφημερίδα Καθημερινή, Επτά Ημέρες Μέτσοβο*, (1994), σ.16.

Η αισθητική έκφραση του οικισμού ως συνόλου παραδοσιακά βασιζόταν στην αρχή της ταύτισης με το περιβάλλον μέσω των λίθινων όγκων από πέτρα και πλάκα σκούρα, με τις πολλές καμινάδες. «*Αι οικίαι του Μετσόβου εισί λιθόκτιστοι και πλακόστεγοι ιδιορρύθμου αρχιτεκτονικής, και περικοσμούνται υπό δένδρων και κήπων, η δε επίπλωσις των οικιών, γιγνομένη δι' εγχωρίων ειδών και σύμπας ο εσωτερικός διάκοσμος αυτών εισίν πάντη ιδιότυποι.*»⁴⁹⁰

Στην αρχιτεκτονική των σπιτιών συναντάμε, δύο τύπους πότε στενομέτωπους και πότε πλατυμέτωπους: τον διάροφο τρίχωρο και τον διάροφο τετράχωρο αρχοντικό με τους χώρους διαμονής στον όροφο. Ο τύπος του τρίχωρου διέθετε το «σαράι» (δωμάτιο υποδοχής), «οντά» (χειμωνιάτικο) και «χωτσαρέ» (καλοκαιρινή διαμονή). Στον τύπο του αρχοντικού έχουμε επιπλέον το «γωνιαίο ή κρυφό» το οποίο είναι καθημερινό. Πέρα από τους παραπάνω δύο τύπους υπάρχει και ο τύπος του δίχωρου σπιτιού ο οποίος δεν σώζεται και στον οποίο ο ένας χώρος επικοινωνούσε μέσα από τον άλλο. Πολύ διαδεδομένοι στα χωριά και στα αστικά κέντρα τόσο της Ηπείρου όσο και της Βαλκανικής είναι οι πλατυμέτωποι τύποι. Χαρακτηριστικά παραδείγματα των δύο προαναφερθέντων τύπων του διάροφου τρίχωρου και του διάροφου τετράχωρου αποτελούν τα αρχοντικά του Τοσίτσα και του Τσανάκα στο Μέτσοβο. Η αρχιτεκτονική του Μετσόβου συνδέθηκε με τη λειτουργία της κοινωνικής μορφής του εμπορίου και τον πλούτο του εξωτερικού. Τα σπίτια του Μετσόβου άρχισαν να αποκτούν διαστάσεις, μεγάλα δωμάτια, μεγάλα τζάκια και χώρους υποδοχής, όπως και πολυτελή αντικείμενα.⁴⁹¹

Οι τρόποι κατασκευής των οικοδομημάτων, είναι οι παραδοσιακοί και κοινοί για όλη την Ήπειρο. Το μόνο χαρακτηριστικό των παραδοσιακών οικοδομημάτων ήταν τα ξύλινα ανά 0,80μ διαζώματα. Εξωτερικά τα κτίσματα ήταν λιτά και απέραντα. Τα μόνα στοιχεία τα οποία πρόσθεταν όγκο ήταν τα «κεπέγκια», τα ρολά -παντζούρια-δηλαδή με τα οποία έκλειναν τα παράθυρα και οι καμινάδες. Αντίθετα εσωτερικά ήταν πλούσια σε διάκοσμο. Οι οροφές ήταν φορτωμένες από ξυλόγλυπτα με ρόδακα στην μέση και τα σκαλιστά τρίγωνα στις τέσσερις γωνίες. Για την διαμόρφωση του ύφους του εσωτερικού χώρου σημαντική ήταν η συμβολή της εστίας η οποία μαζί με το μικρό παράθυρο το οποίο βρισκόταν στο πίσω μέρος της εστίας διατηρούσε τον χώρο φωτεινό. Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι το Μετσοβίτικο σπίτι ήταν εναρμονισμένο με το περιβάλλον.⁴⁹²

2. ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Η ευσέβεια των Μετσοβιτών αλλά και η θρησκευτική ελευθερία την οποία απολάμβαναν χάρη στα προνόμια τα οποία τους χορηγήθηκαν το 1659 με φερμάνι του Σουλτάνου Μεχμέτ Δ' (1648-1687) το οποίο εκτός των άλλων, προσέδωσε νομικό και πολιτειακό κύρος στο σιγίλιο του Πατριάρχη Παρθενίου Δ' (α' πατριαρχία 1657-1662) με το οποίο συστήθηκε η πατριαρχική εξουσία Μετσόβου (1659-1924) έχουν εμπλουτίσει το χωριό με ικανό αριθμό εκκλησιών.

Τον 19^ο αιώνα χάρη στις πλούσιες χορηγίες των ευεργετών του εξωτερικού του Μετσόβου ανακαινίσθηκαν πολλές από τις παλιές αυτές εκκλησίες παράλληλα δε χτίστηκαν και νέες. Οι σπουδαιότερες εκκλησίες (Αγία Παρασκευή, Άγιος Γεώργιος, Άγιος Χαράλαμπος, Άγιος Δημήτριος και Άγιοι Απόστολοι) είναι τρίκλιτες βασιλικές

⁴⁹⁰ Νικόλαος Πίχτου, *Αισθητική της Πίνδου*, ο.π., σ. 69,71.

⁴⁹¹ Βασιλική Ρόκκου *Υφαντική οικιακή βιοτεχνία στο Μέτσοβο, 18^{ος} - 20^{ος} αιώνας*, Αθήνα, 1994, Εκδόσεις Artigraf, σελ. 92,93,94,95.

⁴⁹² Βασίλης Αν Χαρίσης, «Η έκφραση ενός πανάρχαιου οικισμού», ο.π., σ.17,18.

οι δε υπόλοιπες μονόκλιτες (Αγία Τριάδα, Άγιοι Ανάργυροι, Ταξιάρχες, Άγιοι Πάντες, Προφήτης Ηλίας, Άγιος Αθανάσιος Γκρίζου και Άγιος Αθανάσιος Μετσοβίτικου). Οι δύο τελευταίες εκκλησίες, Άγιος Αθανάσιος Γκρίζου και Άγιος Αθανάσιος Μετσοβίτικου, βρίσκονται στις παρυφές του χωριού στην αρχή των παλιών μονοπατιών προς τα Γιάννενα και τα Τρίκαλα αντίστοιχα. Τρουλαίοι ναοί δεν υπάρχουν στο Μέτσοβο ελάχιστες δε από τις εκκλησίες είναι τοιχογραφημένες και αυτές μόνο τμηματικά (Άγιος Γεώργιος, Άγιος Δημήτριος και Άγιος Χαράλαμπος). Όλες οι εκκλησίες ήταν πλακοσκεπάστες.

Σε τρεις από τις εκκλησίες (Αγία Παρασκευή, Άγιος Δημήτριος και Άγιος Χαράλαμπος υπάρχουν δύο άμβωνες πράγμα σπάνιο για ορθόδοξους ναούς. Από τον μεγαλύτερο και τον ψηλότερο άμβωνα διαβάζεται το Ευαγγέλιο, ενώ ο μικρότερος και χαμηλότερος χρησίμευε αφενός μεν για την ανάγνωση του Αποστόλου αφετέρου δε στα χρόνια της πατριαρχικής εξαρχίας, για την ανάγνωση των πατριαρχικών γραμμάτων και σιγιλίων τα οποία απευθύνονταν προς την εξαρχία και τους Μετσοβίτες.⁴⁹³

Ο ναός της Αγίας Παρασκευής, βρίσκεται στο κέντρο του Μετσόβου και ανήκει στον ρυθμό της βασιλικής, η μέχρι πρότινος ύπαρξη κελλιών αποδεικνύει ότι παλαιότερα η Αγία Παρασκευή ήταν μοναστήρι. Γραπτές μαρτυρίες για την αρχική κτίση του ναού δεν υπάρχουν. Ανακαινίστηκε τέσσερις φορές : το 1511, το 1759, με αυτοκρατορική άδεια, το 1894 με δαπάνη του Γεωργίου Αβέρωφ και το 1959 από το Ίδρυμα Βαρόνου Μιχαήλ Τοσίτσα με πρωτοβουλία και επιμέλεια του Ευάγγελου Αβέρωφ -Τοσίτσα. Μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας είναι το τέμπλο του ναού, που φιλοτεχνήθηκε από Μετσοβίτες ξυλογλύπτες το 1730. Τα σκαλίσματα του τέμπλου παριστάνουν διάφορα επεισόδια από την Παλιά και την Καινή Διαθήκη καθώς και διάφορα διακοσμητικά στοιχεία. Σε μια από τις ποδιές του τέμπλου εικονίζεται η δρακοντοκτονία του Αγίου Γεωργίου. Εκτός από το τέμπλο εντυπωσιακά ξυλόγλυπτα είναι ο δεσποτικός θρόνος, οι άμβωνες και το προσκυνητάρι.⁴⁹⁴ Οι είκοσι δύο εικόνες της πάνω ζώνης του τέμπλου είναι της σχολής της βορειοδυτικής Ελλάδος και ανήκουν χρονολογικά στο μεταξύ του 1700-1730.⁴⁹⁵ Στην ίδια ζώνη του τέμπλου είναι τοποθετημένο εικονίδιο του αγίου Νικολάου του εκ Μετσόβου φιλοτεχνημένο από τον Μετσοβίτη αγιογράφο Στέργιο Παπαγιάννη. Στην κάτω ζώνη είναι τοποθετημένες δέκα μεγάλες εικόνες, οι εννιά χρονολογούνται στην περίοδο 1820-1834 και είναι αφιερώματα ευπόρων Μετσοβιτών εγκατεστημένων στην Ρωσία, ενώ η δέκατη, η εικόνα της Αγίας Παρασκευής, φέρει την χρονολογία 1753. Ο μεγαλύτερος από τους δύο άμβωνες είναι έργο του Μετσοβίτη ταλιαδόρου Γεωργίου Στεργίου Πέτρη ο οποίος σκάλισε και τον μεγάλο άμβωνα του ναού του Αγίου Δημητρίου Μετσόβου.⁴⁹⁶ Υπάρχουν ψηφιδωτά, τα οποία είναι αντίγραφα των ψηφιδωτών της Γάλλας Πλακίδιας της Ραβέννας(5^{ος} αιώνας μ.Χ.) Το πρώτο μεγάλο ψηφιδωτό παριστάνει τον Χριστό σαν καλό ποιμένα και το δεύτερο τον Απόστολο Παύλο. Το πέτρινο κωδωνοστάσιο του ναού χτίστηκε μεταξύ 1880- 1885 με δαπάνη του Γεωργίου Αβέρωφ, πάνω σε σχέδια τα οποία έστειλε ο ίδιος από την Αλεξάνδρεια και έχει ύψος εικοσιπέντε μέτρα.

Ο ναός του Αγίου Γεωργίου, βρίσκεται στο βορειοανατολικό μέρος του Μετσόβου στο κέντρο του Αβερώνη κήπου.⁴⁹⁷ Η αρχική εκκλησία είχε κτισθεί το

⁴⁹³ Τριαντάφυλλου. Δημ. Παπαζήση, «Κιβωτοί διαφύλαξης εκκλησιαστικών θησαυρών», *Εφημερίδα Καθημερινή, Επτά Ημέρες Μέτσοβο*, (1994), σ.8.

⁴⁹⁴ Τριαντάφυλλου. Δημ. Παπαζήση, ο.π., σ.9.

⁴⁹⁵ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου(1659-1924)*, ο.π., σ.74.

⁴⁹⁶ Τριαντάφυλλου. Δημ. Παπαζήση, ο.π., σ.9.

⁴⁹⁷ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, ο.π., σ.75.

1747, σύμφωνα με την επιγραφή. Το τέμπλο σκάλισαν το 1840 οι Μετσοβίτες ταλιαδόροι Δημήτριος και Στέργιος Πέτρης οι οποίοι φιλοτέχνησαν και τον δεσποτικό θρόνο το 1841 και τον άμβωνα το 1845.⁴⁹⁸ Ο ναός ανακαινίστηκε το 1850 με δαπάνη του Γεωργίου Αβέρωφ και η τελευταία του ανακαίνιση έγινε το 1964 με δαπάνη του Ιδρύματος Βαρόνου Μιχαήλ Τσοσίτσα.

Ο ναός του Αγίου Δημητρίου είναι μια από τις αρχαιότερες εκκλησίες του Μετσόβου. Ο ναός καταστράφηκε αρκετές φορές από σεισμούς.⁴⁹⁹ Το ξυλόγλυπτο τέμπλο το οποίο σκαλίστηκε το 1815 από τον Μετσοβίτη ταλιαδόρο Ιωάννη Γκιώνη δεν έπαθε μεγάλες ζημιές από τον σεισμό της ίδιας χρονιάς ο οποίος κατέστρεψε την εκκλησία. Η εκκλησία ανοικοδομήθηκε ξανά το 1818 με φερμάνι το οποίο εξέδωσε ο Αλή Πασάς. Ορισμένες από τις μεγάλες εικόνες του τέμπλου χρονολογούνται, σύμφωνα με τις υπογραφές στο πίσω μέρος τους το 1821 στην Νίζνα της Ρωσίας από τον Μετσοβίτη αγιογράφο Δημήτριο Κωνσταντίνου Κριτζάλη. Ο μεγαλύτερος από τους δύο άμβωνες του ναού είναι έργο του Μετσοβίτη ταλιαδόρου Γεωργίου Στεργίου Πέτρη ο οποίος σκάλισε και τον μεγάλο άμβωνα του ναού της Αγίας Παρασκευής.⁵⁰⁰

Ο ναός του Αγίου Χαραλάμπους, βρίσκεται στο νοτιοανατολικό μέρος του Μετσόβου. Ο ναός ανήκει στο ρυθμό της βασιλικής και χρονολογικά ανήκει στους αρχαιότερους ναούς του Μετσόβου.⁵⁰¹ Ανακαινίστηκε το 1834 από τον Ιωάννη Τσανάκα. Σημαντικά είναι τα ξυλόγλυπτα του τέμπλου, ο δεσποτικός θρόνος, δύο άμβωνες, το κιβώριο Αγίας Τράπεζας και η πρόθεση.⁵⁰² Εδώ βρισκόταν η μεγάλη φορητή εικόνα του νεομάρτυρος Νικολάου του εκ Μετσόβου, έργο του Μετσοβίτη αγιογράφου Στέργιου Παπαγιάννη, η οποία μεταφέρθηκε στο μοναστήρι του Αγίου Νικολάου με πρωτοβουλία του Ευαγγέλου Αβέρωφ- Τσοσίτσα.

Ο ναός των Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου. Βρίσκεται στο νοτιοδυτικό μέρος του Μετσόβου. Κτίστηκε το 1895 με έξοδα του Γεωργίου Αβέρωφ. Οι Άγιοι Απόστολοι διαθέτουν ξύλινο άμβωνα και δεσποτικό θρόνο έργα του Μετσοβίτη ταλιαδόρου Νικ. Γ. Μέρανου.

Ο ναός της Αγίας Τριάδος βρίσκεται στο δυτικό μέρος του Μετσόβου, δεν γνωρίζουμε πότε χτίστηκε. Ανήκει στον τύπο της μονόχωρης βασιλικής. Ανακαινίστηκε με δαπάνη του Γεωργίου Αβέρωφ το 1891, τότε χτίστηκε και το κωδωνοστάσιο του ναού. Το τέμπλο του είναι έργο του Γ. Μέρανου.

Ο ναός των αγίων Αναργύρων βρίσκεται στο νοτιοανατολικό μέρος του Μετσόβου. Χτίστηκε το 1879 με δαπάνη του Γεωργίου Αβέρωφ. Κατεδαφίστηκε το 1980 για να κτιστεί το γυμνάσιο Μετσόβου και ξανακτίστηκε αμέσως σε παραπλήσιο χώρο.

Ο ναός του αγίου Αθανασίου Γκρίζου, βρίσκεται στο νότιο μέρος του Μετσόβου στην αρχή του παλιού δρόμου Μετσόβου- Ιωαννίνων. Θεμελιώθηκε στις 21 Αυγούστου του 1871 με δαπάνη του ευεργέτου Ανδρέα Φαρδή ο οποίος ξόδεψε για το σκοπό αυτό διακόσιες οθωμανικές λίρες. Ο ναός ανακαινίστηκε το 1907 με δαπάνη του εγκαταστημένου στην Νέα Υόρκη Ιωάννη Δασούλα, η τελευταία ανακαίνιση του ναού έγινε το 1975.

Ο ναός των Αγίων Πάντων, βρίσκεται στο βόρειο μέρος του Μετσόβου. Δεν είναι γνωστή η αρχική του κτίση. Κάηκε στις 22 Νοεμβρίου του 1848. Ξαναχτίστηκε

⁴⁹⁸ Τριαντάφυλλου, Δημ. Παπαζήση, ο.π., σ.10.

⁴⁹⁹ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου(1659-1924),ο.π., σ. 75,77.

⁵⁰⁰ Τριαντάφυλλου, Δημ. Παπαζήση, «Κιβωτοί διαφύλαξης εκκλησιαστικών θησαυρών», ο.π. σ.10.

⁵⁰¹ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου(1659-1924), ο.π., σ.78.

⁵⁰² Τριαντάφυλλου Δημ. Παπαζήση, ο.π., σ.10.

το 1850 με δαπάνη του εθνικού ευεργέτη Γεώργιου Αβέρωφ. Αγιογραφήθηκε το 1860 δια χειρός Μιχάλη και Ζήση Γεωργίου Σαμαριναίου. Οι εικόνες του τέμπλου, έργα του αγιογράφου Αλέξανδρου Ανδριανοπολίτου με χρονολογία το 1868. Το ιερό βήμα αγιογραφήθηκε το 1851.⁵⁰³

Ο ναός του νεομάρτυρος Νικολάου του εκ Μετσόβου, χτίστηκε το 1800. Ο νεομάρτυρας Νικόλαος Μπασδάνης Βλαχονικόλας είναι ο πολιούχος του Μετσόβου. Γεννήθηκε στο Μέτσοβο, στα μέσα του 16^{ου} αιώνα. Σε νεαρή ηλικία πήγε στα Τρίκαλα Θεσσαλίας όπου εργαζόταν σε οθωμανικό αρτοποιείο. Οι Οθωμανοί χρησιμοποιώντας τρομοκρατικές μεθόδους, τον ανάγκασαν να εξισλαμιστεί. Όταν όμως ο Νικόλαος συνειδητοποίησε το μεγάλο χριστιανικό και εθνικό του ολίσθημα, επέστρεψε στο Μέτσοβο όπου ζούσε χριστιανικά. Η φτώχεια όμως και οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, ανάγκασαν τον Νικόλαο να πάει στα Τρίκαλα για να πουλήσει δαδί. Εκεί συλλαμβάνεται από τους Οθωμανούς με την κατηγορία της αλλαξοπιστίας. Μαρτύρησε στην πυρά στην κεντρική αγορά των Τρικάλων στις 17 Μαΐου του 1617. Η κάρα του βρίσκεται στην Ιερά Μονή Βαρλαάμ των Μετεώρων, όπου φυλάσσεται σε ένα οκτάπλευρο ασημένιο κουτί.⁵⁰⁴ Στην δυτική εσωτερική πλευρά του ναού του Αγίου Νικολάου υπάρχει μια υδατογράφιση, η οποία έγινε το 1800 από τον λαϊκό ζωγράφο Διονύσιο Μαρέσου και παριστάνει το Μέτσοβο.

Ο ναός του Παμεγίστων Ταξιαρχών Μετσόβου βρίσκεται κοντά στο μοναστήρι του Αγίου Νικολάου. Ο ναός χτίστηκε το 1895 με την συνδρομή των Μετσοβιτών στην Θεσσαλία.

Ο ναός αγίου Αθανασίου Ζυγού, βρίσκεται κοντά στο μοναστήρι της Παναγίας, στην αρχή του δρόμου ο οποίος οδηγούσε παλαιότερα στην Θεσσαλία διαμέσου του Ζυγού. Το 1832 έγινε η ίδρυση του και το 1893 η ανακαίνισή του με δαπάνη του Ιωάννου Παπά Νικολάου Τσιαούση κατόπιν αυτοκρατορικής αδειάς.⁵⁰⁵

Ο ναός του Προφήτη Ηλία, βρίσκεται στην θέση Πολιτσιές πέντε χιλιόμετρα από το Μέτσοβο. Ανακαινίστηκε το 1861 με δαπάνη του εγκατεστημένου στο Κάιρο Παναγιώτη Τζιούκα. Δίπλα του βρίσκεται το μνημείο των Κρητών εθελοντών που έπεσαν με επικεφαλής τον Στυλιανό Κλειδή κατά την μάχη στην θέση αυτή για την απελευθέρωση του Μετσόβου από τον Οθωμανικό ζυγό στις 10 Νοεμβρίου του 1912 οπότε και πυρπολήθηκε ο ναός ο οποίος ξανακτίστηκε με δαπάνες της τότε κοινότητας Μετσόβου και ανακαινίστηκε το 1956.⁵⁰⁶

Τα μοναστήρια του Μετσόβου, τα οποία είναι φρουριακού τύπου και δεν υπήρξαν ποτέ πολυάνθρωπα, βρίσκονται στο βάθος του μεγάλου Μετσοβίτικου φαραγγιού.⁵⁰⁷ Η μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου, της οποίας η αρχική κτίση παραμένει άγνωστη, αγιογραφήθηκε το 1752 σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή στο υπέρθυρο της δυτικής εισόδου. Το καθολικό έχει νάρθηκα ο οποίος κτίστηκε το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Οι αγιογραφίες του καθολικού εκτείνονταν σε τρεις ζώνες. Στο νότιο τοίχο εικονίζεται ο Άγιος Νικόλαος εκ Μετσόβου. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο χρονολογείται με βάση μια επιγραφή στα 1782 και φέρει δύο σειρές εικόνες. Στην μονή υπάρχει τμήμα της κάτω σιαγόνας του πολιούχου του Μετσόβου Αγίου Νικολάου.

⁵⁰³ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου* (1659-1924), ο.π., σ.75,76,78,79.

⁵⁰⁴ Δημήτριος Τρ. Παπαζήσης, *Το Μέτσοβο Ιστορικά –Λαογραφικά Θέματα*, ο.π., σ.13-16.

⁵⁰⁵ Μιχαήλ Γ. Τρίτος, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου* (1659-1924), ο.π., σ.79.

⁵⁰⁶ Τριαντάφυλλου. Δημ. Παπαζήση, «Κιβωτοί διαφύλαξης εκκλησιαστικών θησαυρών», ο.π., σ.10.

⁵⁰⁷ Τριαντάφυλλου. Δημ. Παπαζήση, «Μουσεία ζωγραφικής και ξυλογλυπτικής τέχνης», *Εφημερίδα Καθημερινή, Επτά Ημέρες Μέτσοβο*,(1994),σ.11.

Η μονή του Αγίου Νικολάου της οποίας είναι άγνωστη η αρχική της κτίση, ανακαινίστηκε για πρώτη φορά το 1700 με έξοδα του ευεργέτη Μιχαήλ Τοσίτσα. Το καθολικό της μονής ανήκει στις μονόκλιτες καμαροσκεπείς βασιλικές, είναι μονόχωρο και το ανατολικό του τμήμα διαμορφώθηκε το 1800 σε παρεκκλήσι του Αγίου Νικολάου του εκ Μετσόβου, στο οποίο υπάρχει διακόσμηση η οποία παριστάνει τον οικισμό του Μετσόβου και φέρνει την υπογραφή του λαϊκού ζωγράφου Διονύσιου Μαρέσου. Εσωτερικά ο ναός είναι κατάγραφος. Ο νάρθηκας του καθολικού περιλαμβάνει την εικόνα του του Αγίου Νικολάου του εκ Μετσόβου η οποία φέρει την χρονολογία 3 Αυγούστου 1754 και είναι έργο του Μετσοβίτη αγιογράφου Στέργιου Παπαγιάννη.

Οι τοιχογραφίες του καθολικού είναι έργα του αγιογράφου Ευσταθίου και χρονολογούνται το 1702.μ.Χ. σύμφωνα με την σωζόμενη υπογραφή στο εξωνάρθηκα. Η μονή ανακαινίστηκε για τελευταία φορά το 1960 από το Ίδρυμα Βαρόνου Μιχαήλ Τοσίτσα με πρωτοβουλία και επιμέλεια του Ευάγγελου Αβέρωφ Τοσίτσα.⁵⁰⁸

⁵⁰⁸ Τριαντάφυλλου. Δημ. Παπαζήση, «Μουσεία ζωγραφικής και ξυλογλυπτικής τέχνης», ο.π., σ.12,13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

1. ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΙΚΗ

Η παραδοσιακή ξυλογλυπτική ικανοποιεί τις καθημερινές ανάγκες των ανθρώπων και την επιθυμία τους να βελτιώσουν αισθητικά τα αντικείμενα τα οποία χρησιμοποιούν. Οι δημιουργοί τους στηρίζονται στην εμπειρία των προηγούμενων, εκφράζουν τις αντιλήψεις του λαού με διαχρονικά χαρακτηριστικά αποτυπώνοντας παράλληλα την ατομική τους έκφραση. Η μαθητεία τους στην τέχνη και τις τεχνικές της, στο πλαίσιο της οικογενειακής συνήθως επαγγελματικής παράδοσης, αξιοποιεί τις έμφυτες δεξιότητες τους και τα έργα τους κοσμούν κοινόχρηστους ή ιδιωτικούς χώρους.

Η ξυλοτεχνία (ξυλουργική) και η ξυλογλυπτική στην διακόσμηση οικοδομών (σπιτιών και ναών) ακμάζουν κατά τον 18^ο και τον 19^ο αιώνα, εποχές κατά τις οποίες δημιουργούνται μνημειακά έργα τόσο στον ηπειρωτικό όσο και στον μεσογειακό χώρο. Τα έργα της ξυλογλυπτικής εντάσσονται σε δύο επιμέρους κατηγορίες: στην κοσμική ξυλογλυπτική, η οποία περιλαμβάνει τα έργα της αστικής, ποιμενικής και ναυτικής ξυλογλυπτικής και στην εκκλησιαστική ξυλογλυπτική με μνημειακό χαρακτήρα, στην οποία εντάσσεται και η ιδιόρρυθμη μοναστηριακή μικρογλυπτική.⁵⁰⁹

Η ξυλογλυπτική συνδέθηκε με την περιοχή της Ηπείρου. Το Μέτσοβο έχει παράδοση στην ξυλογλυπτική τέχνη καθώς εδώ η τέχνη αυτή ξεκίνησε από πολύ παλιά. Η μεγάλη ακμή της άρχισε με τα πολιτικά και εκκλησιαστικά προνόμια του 1659. Αυτή την εποχή κατασκευάζονται τέμπλα, δεσποτικοί θρόνοι, άμβωνες, προσκυνητάρια, κουβούκλια επιταφίων και τόσα άλλα εκκλησιαστικά είδη. Αυτή η παράδοση συνεχίστηκε και μετά τον 17^ο αιώνα από γενιά σε γενιά στα χέρια των ταλιαδόρων.⁵¹⁰

Η ξυλογλυπτική του Μετσόβου διαρθρώθηκε πάνω στις επιφάνειες του ξύλου, άφθονο στο περιβάλλον. Την τέχνη αυτή έχουν αναδείξει στην θέση του τέμπλου οι εκκλησίες και τα μοναστήρια του Μετσόβου. Καθώς το τέμπλο αποτελεί το πιο αντιπροσωπευτικό προϊόν της εκκλησιαστικής ξυλογλυπτικής. Εμφανίζεται στην ναοδομία ήδη από τον 15^ο αιώνα, σε αντικατάσταση του αντίστοιχου μαρμάρινου των βυζαντινών ναών. Λιτό στην αρχή, κατά το πρότυπο της βυζαντινής παράδοσης, διαφοροποιείται με την πάροδο του χρόνου, για να αποκτήσει κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα νέα μορφή και περιεχόμενο και γίνεται υψηλότερο και συνθετότερο όπως συνεχίστηκε και τον 20^ο αιώνα. Ο τεχνίτης σκαλίζει σε βάθος το ξύλο, δημιουργώντας τα κεντητά ή σκαλιστά στον αέρα τέμπλα. Τον διάκοσμο κυρίως τον 19^ο αιώνα αποτελούν τα φυτικά και ζωικά μοτίβα, οι ανθρώπινες μορφές

⁵⁰⁹ Αικατερίνη Πολυμέρου- Καμηλάκη, *Κωνσταντίνος Σκούρτης, Ζωγραφική και Ξυλογλυπτική στα Μαστοροχώρια Χιονάδες, Γοργοπόταμος*, Εκδόσεις Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ήπειρος Α.Ε. , Ιωάννινα 2008,σ.3,4.

⁵¹⁰ Τριαντάφυλλος Σιούλης, *Η ξυλογλυπτική του Μετσόβου*, Εκδόσεις Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2006.

και οι σκηνές από την Παλαιά και την Καινή διαθήκη. Στον ελληνικό χώρο αναδείχθηκαν οι ξυλογλύπτες Μετσοβίτες.⁵¹¹

Το Μέτσοβο, διατηρούσε μια ιδιαίτερη επικοινωνία και στενές σχέσεις με τις μονές των Μετεώρων. Οι Μετσοβίτες ξυλογλύπτες εργάστηκαν επανειλημμένα και προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στα μοναστήρια των Μετεώρων. Ο ΙΗ' και ο ΙΘ' αιώνας αποτελούν περίοδο καλλιτεχνικής ακμής του Μετσόβου, με εξαιρετα έργα των Μετσοβιτών κυρίως στην ξυλογλυπτική. Στην κατηγορία αυτών των εξαιρετων Μετσοβίτικων ξυλόγλυπτων των προαναφερθέντων αιώνων ανήκουν τα τέμπλα των Μετεωρικών μονών Μεγάλου Μετεώρου(Μεταμορφώσεως) και Αγίου Στεφάνου. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο του καθολικού της μονής Μεταμορφώσεως παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αποτελεί σπάνια περίπτωση γιατί η κατασκευή του έγινε κατά τμήματα και ανάγεται σε διάφορες εποχές. Η φάση η οποία σχετίζεται με τους Μετσοβίτες ξυλογλύπτες είναι η τελευταία του 1791, όπου υπάρχουν ενσωματωμένα και τμήματα παλιότερου τέμπλου του έτους 1634/35. Το τέμπλο σύμφωνα με τις υπάρχουσες επιγραφές συμπληρώθηκε και αντικαταστάθηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος του το 1791 με πρωτοβουλία και επιχορήγηση του τότε επισκόπου. Στο συγκεκριμένο τέμπλο εργάστηκαν δύο ξυλογλύπτες ο Κωνσταντίνος Λινοπίτης και ο Κώστας Μετσοβίτης, η δουλειά των οποίων δεν μπορεί να διακριθεί. Στην μονή του Αγίου Στεφάνου, το τέμπλο του νέου καθολικού κατασκευάστηκε το 1814 από τους Μετσοβίτες τεχνίτες Κώστα και Δημήτρη. Το τέμπλο αυτό παραμένει αχρύσωτο, πράγμα το οποίο το κάνει ιδιαίτερο.⁵¹²

Ο ναός της Αγίας Παρασκευής παρουσιάζει ενδιαφέρον ως προς το ξυλόγλυπτο διάκοσμο. Το τέμπλο του έχει μήκος 12,10 μέτρα και είναι κατασκευασμένο από ξύλο καρυδιάς και αποτελεί ενιαίο έργο εκτεινόμενο ισούψες και στα τρία μέρη του ιερού βήματος, ο δε σταυρός των λυπηρών μοιάζει να αγγίζει την οροφή. Το τέμπλο διακρίνεται σε τρία βασικά μέρη, την βάση, τον θριγκό και τα λυπηρά. Πρόκειται για ένα πλούσια διακοσμημένο τέμπλο με φυτικά και ζωικά μοτίβα, αγγέλους, και παραστάσεις από την Καινή και την Παλαιά Διαθήκη. Το τέμπλο της Αγίας Παρασκευής ήταν επίχρυσο, στα δε κενά μεταξύ των διακοσμητικών στοιχείων υπήρχε χρωματιστό βάθος αλλού κόκκινο και αλλού γαλάζιο. Η κατασκευή του τέμπλου φαίνεται να έχει δυτική επίδραση. Στα σχήματα κυριαρχεί η καμπύλη και το ελλειψοειδές. Αυτά αποτελούν χαρακτηριστικά του μαρόκ ρυθμού.⁵¹³

Εκτός των τέμπλων η εκκλησιαστική μοναστηριακή ξυλογλυπτική περιλαμβάνει αντικείμενα τα οποία προορίζονται για λατρευτική χρήση όπως: δεσποτικούς θρόνους, άμβωνες, προσκυνητάρια, παγκάρια, στασίδια, αλλά και αντικείμενα μικροτεχνίας όπως εγκόλπιο, εικονίδια, σταυρούς ευλογίας και αγιασμού, σφραγίδες, καθώς και μικροαντικείμενα διακοσμητικού χαρακτήρα και επιτραπέζια σκεύη.

Πέρα των εκκλησιαστικών ξυλόγλυπτων αντικειμένων, οι ίδιοι τεχνίτες αναλάμβαναν να κατασκευάσουν έπιπλα του σπιτιού, όπως κασέλες, ντιβάνια, ντουλάπες, νταβάνια και άλλα.

Οι ξυλογλύπτες, κυρίως λόγω της δυσκολίας του υλικού τους, σπανίως χαράζουν την υπογραφή τους, ακολουθώντας το εκκλησιαστικό «ων τα ονόματα

⁵¹¹ Αικατερίνη Πολυμέρου- Καμηλάκη, Κωνσταντίνος Σκούρτης, ο.π., σ. 4.

⁵¹² Δημήτριος Ζ. Σοφιανός, *Τα ξυλόγλυπτα τέμπλα των Μετεωρικών μονών Μεγάλου Μετεώρου(1791) και Αγίου Στεφάνου(1814), Έργα Μετσοβιτών μαστόρων*, Πρακτικά Μετσοβίτικων Σπουδών, Εκδόσεις Εξωραϊστικού Συλλόγου Μετσόβου, Αθήνα 1993,σ. 174,175,176,177,180,181,182,183,187,189.

⁵¹³ Τριαντάφυλλος Απ. Σιούπης, *Το Ξυλόγλυπτο Τέμπλο της Αγίας Παρασκευής Μετσόβου*, Ηπειρώτικα Χρονικά ,τ.32, Ιωάννινα 1997,σ.97-109,120.

Κύριος ίδεν». Τα ονόματα των ξυλογλυπτών τα οποία αποτυπώνονται στα έργα τους είναι πολύ λιγότερα από εκείνα άλλων τεχνιτών π.χ. Ζωγράφων, αργυροχόων.⁵¹⁴

2. ΛΙΘΟΓΛΥΠΤΙΚΗ

Η ελληνική λαϊκή τέχνη αναπτύχθηκε σε πολλούς τομείς όπως αρχιτεκτονική, λιθογλυπτική, ξυλογλυπτική, αργυροχρυσοχοΐα, σιδηρουργία, υφαντική και άλλα. Τα υλικά τα οποία χρησιμοποιούσαν ήταν διαφορετικά για κάθε τομέα(πέτρα, ξύλο, μέταλλο, νήμα, χρώμα) όπως διαφορετική ήταν και η τεχνική επεξεργασία. Οι πηγές έμπνευσης ήταν κοινές και χάνονται στους αρχαίους χρόνους. Το σημαντικότερο κέντρο λαϊκής τέχνης κατά τον 18^ο αιώνα στην Ελλάδα ήταν η Ήπειρος.

Ιδιαίτερα κατά το τέλος του 18^{ου} αιώνα στην Ήπειρο αναπτύχθηκε η λαϊκή τέχνη όσο πουθενά αλλού στην Ελλάδα. Ειδικότερα η λαϊκή λιθογλυπτική αναπτύχθηκε τόσο πολύ, που κατέστησε την Ήπειρο το κυριότερο κέντρο της, μαζί με αυτό της Τήνου.

Τα λιθανάγλυφα ήταν πάντα δεμένα με τις πρακτικές ανάγκες του ανθρώπου και επηρεάζονταν από το περιβάλλον, τις καθημερινές συνήθειες, τα έθιμα και την παράδοση. Αυτή η τέχνη χαρακτηρίζεται από λιτότητα και καθαρότητα. Ειδικά σε ορισμένες μορφές της χαρακτηρίζεται από την αυστηρότητα της γραμμής κατά την απεικόνιση και από την απλοποίηση των μορφών. Παρότι δέχτηκε επιδράσεις από γειτονικές χώρες, δεν έχασε ποτέ τον ελληνικό της χαρακτήρα. Οι περισσότεροι τεχνίτες οι λιθογλύπτες δεν γνώριζαν γράμματα ώστε να αφήσουν γραπτά στοιχεία για την δουλειά τους. Η λαϊκή αρχιτεκτονική και λιθογλυπτική αναπτύσσεται από μαστόρους της πέτρας, τους λεγόμενους πελεκάνους.

Η λιθογλυπτική είναι η τέχνη κατά την οποία μπορεί κάποιος να δημιουργεί εγχάρακτες ή ανάγλυφες (βαθείς ή ελαφρές) παραστάσεις πάνω σε πέτρα ή μάρμαρο. Η τέχνη αυτή στην Ελλάδα, αναπτύχθηκε σε τέσσερις κυρίως περιοχές. Η Ήπειρος ήταν το σπουδαιότερο κέντρο λιθογλυπτικής και ανέδειξε τους περίφημους λιθογλύπτες, οι οποίοι ταξίδεψαν σε όλη σχεδόν την Ελλάδα και στην Μικρά Ασία, στα Βαλκάνια και στην Ρωσία.

Η Ήπειρος άργησε να απελευθερωθεί και να εξιχνιστεί, μιας και απελευθερώθηκε το 1913 κράτησε αρκετούς λιθογλύπτες ως το 1930 περίπου, οι οποίοι δουλεύαν σε διάφορα συνεργεία. Όμως τα σύγχρονα υλικά, η εξελιγμένη τεχνολογία και γενικά η αλλαγή του τρόπου ζωής, συνέτειναν να εξαφανιστεί και στην Ήπειρο, αυτό το επάγγελμα, όπως έγινε και με τα άλλα χειρωνακτικά επαγγέλματα. Δυστυχώς εξαφανίστηκαν μαζί και αρκετά από τα πέτρινα δημιουργήματα τα οποία είχαν μείνει, αφού γκρεμίστηκαν τα οικοδομήματα πάνω στα οποία ήταν εντοιχισμένα. Μερικά πάλι εγκαταλείφθηκαν και είναι έτοιμα να εξαφανιστούν ενώ άλλα έχουν αποτοιχιστεί και κλαπεί.

Η λιθογλυπτική συνυπήρχε με την αρχιτεκτονική και εξετάζεται ως αισθητικό συμπλήρωμά της. Στην Ήπειρο πέτρινα ανάγλυφα βρίσκονται όπου υπάρχουν μεγάλα οικοδομήματα και ειδικότερα ναοί. Αυτά είναι σκαλισμένα στα περιθρώματα κυρίως των εισόδων τους. Ο χαρακτήρας τους, εκτός από διακοσμητικός, δεν παύει να είναι και συμβολικός, αφού τα θέματά τους προέρχονται από την παράδοση. Λιγότερα ανάγλυφα υπάρχουν μεμονωμένα, σε τοίχους και σε

⁵¹⁴ Αικατερίνη Πολυμέρου- Καμηλάκη, Κωνσταντίνος Σκούρτης, *Ζωγραφική και Ξυλογλυπτική στα Μαστοροχώρια Χιονάδες, Γοργοπόταμος*, ο.π., σ.4.

εισόδους σπιτιών, σε βρύσες και καμπαναριά. Τα περισσότερα από τα έργα λιθογλυπτικής εντοπίζονται στο σημερινό νομό Ιωαννίνων.⁵¹⁵

Οι λιθογλύπτες είχαν ανεπτυγμένη την αίσθηση του όγκου, είτε επρόκειτο για αρχιτεκτονικό είτε για γλυπτικό έργο καθώς και την αίσθηση του μέτρου, την οξύτητα του μυαλού και την αυστηρότητα του ματιού. Ήταν αυτοί που θα σκάλιζαν τα όμορφα περιθρώματα, τις λίθινες εικόνες, θα πελεκούσαν την κομψή κόγχη και θα έκτιζαν το διπλό τοξωτό υπέρθυρο. Χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα εργαλεία έβαζαν την σφραγίδα τους σε ότι σκάλιζαν ή έχτιζαν.

Η πρώτη ύλη με την οποία όχι μόνο έχτιζαν, αλλά και σκάλιζαν επάνω της ήταν ο ασβεστόλιθος. Αυτός είναι ένα ιζηματογενές πέτρωμα, από το οποίο αποτελούνται όλες οι οροσειρές της Ελλάδας, λόγω των πολλών βουνών της η Ήπειρος είναι πλούσια σε ασβεστόλιθο. Το κύριο συστατικό του είναι ο ασβέστης και το βασικό του χρώμα είναι το λευκό και το ανοιχτό γκριζό. Οι πέτρες αυτές είναι σκληρές, ημίσκληρες, ή μαλακές και εξορύσσονται από νταμάρι ή βράχους.

Το σκάλισμα πάνω στην πέτρα δεν γινόταν ποτέ όταν αυτήν ήταν χτισμένη, γιατί ήταν αδύνατο να δουλεύεται από τον λιθογλύπτη από όλες τις πλευρές. Το σκάλισμα ξεκινούσε λίγο πριν ή σχεδόν παράλληλα με το χτίσιμο. Με τα σιδερένια εργαλεία ξεκινούσε την δουλειά. Επέλεγε την επιφάνεια την οποία θα σκάλιζε και ξεκινούσε σιγά-σιγά το κατέβασμα, αφαιρούσε τα εξογκώματα και ίσιωνε εντελώς την επιφάνεια και την έκανε σαν φύλο χαρτί. Επάνω εκεί σχεδίαζε με το μολύβι το σχέδιο του ανάγλυφου και το στερέωνε χτυπώντας το κοπίδι με προσοχή στις γραμμές του μολυβιού. Η τελική φάση ήταν να βάλει τους όγκους, να κατεβάσει το φόντο και να δώσει ζωή στην πέτρα. Δούλευε για αυτό με τα ψιλά εργαλεία ανάλογα με το σχέδιό του. Η πέτρα δεν ήθελε βιασύνη. Το λάθος στοίχιζε το χάσιμο όλης της εργασίας. Μεγάλο ρόλο στο χτύπημα έπαιζε η ακοή. Ο έμπειρος καλλιτέχνης έπρεπε να ακούει τον ήχο της πέτρας και να καταλαβαίνει την αντίσταση και την ποιότητά της. Η πέτρα χρειάζεται μεγάλη γνώση και πείρα. Για αυτό το λόγο οι περισσότεροι λιθογλύπτες ήταν κάποιας ηλικίας, είχαν υπομονή και γνώριζαν τα μυστικά της και είχαν πολύχρονη πείρα στο σκάλισμά της. Οι άνθρωποι αυτοί δεν ήταν μόνο απλοί τεχνίτες, ήταν πολύ έμπειροι μηχανικοί και γλύπτες, οι οποίοι κατάφερναν να αποτυπώνουν με την πείρα και την ευφυΐα τους την παράδοση πάνω στους κομψούς ρόδακες και στους δικέφαλους αετούς. Συνέβαλαν και αυτοί με την σειρά τους στην δημιουργία της ηπειρωτικής αρχιτεκτονικής.

Τα εργαλεία τα οποία χρησιμοποιούσαν οι λιθογλύπτες εκείνοι για το σκάλισμα ήταν τα ίδια με αυτά που χρησιμοποιούν ακόμη και σήμερα οι γλύπτες. Τα εργαλεία έπρεπε να είναι μικρότερα και ελαφρύτερα, ώστε να γίνεται πιο ασφαλές το σκάλισμα και να αποδίδονται πιο πιστά οι λεπτομέρειες. Επειδή τα εργαλεία αυτά χρησιμοποιούνταν πολύ χρειάζονταν συχνά ακόνισμα και επιδιόρθωση.

Η λιθογλυπτική είχε θέματα περισσότερο κοινά με αυτά της ξυλογλυπτικής. Μάλιστα πολλές φορές η μια τέχνη δανειζόταν από την άλλη κυρίως στον τομέα της εκκλησιαστικής γλυπτικής. Όλα τα ανάγλυφα θέματα πέραν από την συμβολική τους ερμηνεία σκαλίστηκαν παράλληλα και για να διακοσμήσουν τα διάφορα οικοδομήματα.

Η λιθογλυπτική χωρίζεται στην εκκλησιαστική, η οποία έχει μεγαλύτερη ποικιλία θεμάτων και στην κοσμική. Τα θέματα τα αντλούσαν από το φυτικό και ζωικό κόσμο, από την μυθολογία, την θρησκεία και γενικά από την παράδοση. Τα θέματα αυτά τα συναντάμε σκαλισμένα στα υπέρθυρα και στις παραστάδες των

⁵¹⁵Νίτσα Συνίκη- Παπακώστα, *Λαϊκή Λιθογλυπτική στην Ήπειρο 18^{ος}- 19^{ος} αιώνας*, Ιωάννινα 2010,σ.11,12,19,20,21,22,23.

εισόδων μοναστηριών και ναών και λιγότερο σε σπίτια. Συναντάμε και διάφορα σύμβολα όπως φυλακτικά, αποτρεπτικά και διακοσμητικά. Ο τελικός σκοπός ήταν η διακόσμηση του οικοδομήματος.

Τα φυλακτικά και αποτρεπτικά σύμβολα ήταν κυρίως θρησκευτικά και ήταν ο σταυρός, οι εικόνες αγίων και οι άγγελοι.

Ο άγιος Γεώργιος, εμφανίζεται έφιππος, να σκοτώνει το δράκο με το δόρυ του. Μια άλλη πολύ σπάνια απεικόνιση, είναι αυτή στην οποία ο άγιος Γεώργιος έχει στα καπούλια του αλόγου του έναν νέο. Ο άγιος Δημήτριος, ο μυροβλύτης εμφανίζεται έφιππος με στολή υπάτου να σκοτώνει τον Σκυλογιάννη ή το Λιαίο.

Άλλο σύμβολο είναι ο δικέφαλος αετός. Τον συναντάμε σκαλισμένο στον κέντρο του δαπέδου του καθολικού, σε παραστάδες και υπέρθυρα εισόδων ναών και εντοιχισμένο στην δυτική πλευρά του ναού. Τα διακοσμητικά σύμβολα ήταν συνήθως γεωμετρικά σχέδια, όπως ρόμβοι, γραμμές, κύκλος, τετράγωνο, τρίγωνο. Ένα άλλο είδος συμβόλου είναι και οι διάφορες κτητορικές επιγραφές, οι οποίες ήταν εντοιχισμένες στην πρόσοψη του οικοδομήματος κοντά στην κύρια είσοδο ή δίπλα στην εξωτερική κόγχη του ιερού. Εκτός από τα θρησκευτικά υπάρχουν και τα κοσμικά ανάγλυφα τα οποία είναι λιγότερα και όχι τόσο πλούσια. Αυτά τα βρίσκουμε σκαλισμένα σε τοίχους δίπλα σε εισόδους. Στις βρύσες συναντά κανείς αποτρεπτικά σύμβολα : ο λιοντάρι, ο δράκος, ο αετός και άλλα όπως οι βρύσες του Φλόκα και του Φουρνίγκα στο Μέτσοβο.⁵¹⁶

3. ΑΡΓΥΡΟΧΡΥΣΟΧΟΪΑ

Από τον 14^ο μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα η λαϊκή τέχνη αναπτύχθηκε σημαντικά στον ηπειρωτικό χώρο με μαζική παραγωγή προϊόντων και αποτέλεσε τη βιοτεχνική απασχόληση των Ηπειρωτών.

Η τεχνική της επεξεργασίας του αργύρου είναι μια από τις κατεξοχήν ελληνικές εργαστηριακές τέχνες με παράδοση και τεχνική που ξεκίνησε από τα βυζαντινά χρόνια με ακμή από τον 9^ο έως τον 12^ο αιώνα και συνεχίστηκε και μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης και κατά την οθωμανική κυριαρχία κυρίως τον 17^ο με 18^ο αιώνα και η παρουσία της συνεχίζει έως και τον 20^ο αιώνα.

Η αργυροχρυσοχοΐα είναι ένας από τους κλάδους της βιοτεχνίας και του εμπορίου με μακρά παράδοση στην Ήπειρο γενικά η οποία φημίζεται για τη παραγωγή και διακίνηση των αργυρών τεχνουργημάτων και στο Μέτσοβο ειδικότερα όπου οι Μετσοβίτες αργυροχόοι ήταν γνωστοί στην Βαλκανική.⁵¹⁷

Η αργυροχοΐα χωρίζεται σε δύο βασικές κατηγορίες: τη κοσμική όπου κατασκευάζονται αντικείμενα που αφορούν τόσο την ενδυμασία όσο και την οικιακή χρήση και διακόσμηση και την εκκλησιαστική όπου κατασκευάζονται αντικείμενα που εξυπηρετούν αυτό το σκοπό όπως: δισκοπότηρα, επικαλύψεις ευαγγελίων και εικόνων.

Ένας κλάδος της Αργυροτεχνίας είναι και το κόσμημα, το οποίο απευθυνόταν σε κάθε κοινωνική τάξη και δεν αποτελούσε μόνο χαρακτηριστικό της αισθητικής αντίληψης των γυναικών αλλά και των ανδρών εξαιτίας της πρωτοτυπίας ή της τεχνικής με την οποία ήταν κατασκευασμένο και διακοσμημένο, αλλά και μέσο προβολής της ταυτότητας του ατόμου, δηλαδή της κοινωνικής του θέσης, ακόμη και προϊόν συμφωνίας για ένα γάμο. Επίσης εξαιτίας των πολύτιμων κατασκευαστικών στοιχείων χρησιμοποιούνταν ως μέσο αποταμίευσης - λόγω της έλλειψης ασφάλειας,

⁵¹⁶ Νίτσα Σύνικη- Παπακώστα, *Λαϊκή Λιθογλυπτική στην Ήπειρο*, ο.π., σ. 16, 31,32,33,34,36,37,38,39,40,41,42,43,44, 165.

⁵¹⁷ Μαρίνα Βρέλλη- Ζάχου, *Ηπειρώτικα Κοσμήματα*, Ιωάννινα 2008,σ.97.

της δυσκολίας και της άγνοιας της συναλλαγής – και μεταφοράς αγαθών τα οποία πουλιόταν σε περίπτωση ανάγκης καθώς επίσης και ως τρόπος για την αποπληρωμή των χρεών ή δίνονταν ως ενέχυρο μέχρι τη πλήρη εξόφληση της οφειλής. Εκτός όμως από τα κοσμήματα η αργυροχρυσοχοΐα ασχολείται και με τη κατασκευή χρηστικών αντικειμένων που χαρακτηρίζουν την ευμάρεια της κοινωνίας και την ικανότητα των τεχνιτών.

Στο λαογραφικό μουσείο Μετσόβου συναντά κανείς μια πληθώρα αργυρών αντικειμένων τα οποία αντανακλούν την τέχνη των Μετσοβιτών αργυροχόων, όπως είναι: τα τάσια, τα φυλαχτά, οι δίσκοι, τα δίπτυχα, το θυμιατήρι και άλλα. Εκτός από τα οικιακά σκεύη, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα κοσμήματα όπως οι πόρπες και τα σκουλαρίκια.

Η αργυροχρυσοχοΐα στο Μέτσοβο, χρησιμοποιούσε όλες τις γνωστές τεχνικές όπως εγχάρακτη, σφυρήλατη, συρματερή και φουσκωτή.

Όμως εκτός από την συλλογή των αργυρών αντικειμένων το Μέτσοβο ανήκει στις περιοχές που οι κάτοικοί του ασχολούνταν με τη κατασκευή όπλων. Σύμφωνα με τον Elgood θα πρέπει να κατασκευάζονταν κοντάκια μακρύκαννων όπλων ήδη από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα.⁵¹⁸ Χαρακτηριστικό δείγμα της οπλοουργίας στο Μέτσοβο αποτελούν τα γιαταγάνια, λέξη Οθωμανικής προέλευσης, τα οποία ήταν κοντά σπαθιά ή μακριά μαχαίρια με κοφτερή λεπίδα, τα οποία τοποθετούνταν στη δερμάτινη θήκη που δένονταν στη μέση του πολεμιστή. Χρησιμοποιούνταν για γιουρούσια, λόγω του μικρού μεγέθους τους ήταν εύχρηστα. Αξιοπρόσεκτα είναι τα έξι γιαταγάνια του λαογραφικού μουσείου τα οποία αποτελούν τμήμα της παραγγελίας δεκαέξι θηκαριών που είχε κάνει ο Ιωάννης Καποδίστριας το 1828 με σκοπό να τα δωρίσει σε οπλαρχηγούς του αγώνα. Η παραγγελία δόθηκε σε αργυροχοϊκό εργαστήριο των Ιωαννίνων. Στα συγκεκριμένα γιαταγάνια απεικονίζονται αγωνιστές της επανάστασης. Επίσης οι ασημένιες θήκες τους έχουν δουλευτεί με την εγχάρακτη και ανάγλυφη τεχνική και κοσμούνται στο πάνω μέρος με ρομβοειδή θέματα και καταλήγουν σε μορφή δράκου.

4. ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΑ

Ένας άλλος κλάδος ο οποίος αναπτύχθηκε στο Μέτσοβο είναι η σιδηρουργία. Μοναδικοί γνώστες της τεχνικής του σιδήρου, την ασκούν ως μονοτεχνική ομάδα της σιδηρουργίας και εντάσσονται στη συμπληρωματικότητα του παραδοσιακού κόσμου, εκείνου με τον οποίο συμβιώνουν, τους αγρότες-γεωργούς, καλλιεργητές, αμπελοουργούς, τεχνίτες του ξύλου και του δάσους. Προσέθεσαν τη σφραγίδα της τέχνης τους στην τοπική αρχιτεκτονική και κόσμησαν με διακοσμητικά καρφιά, κλυδωνιές, σιδεριές, τις προσόψεις των σπιτιών και τους φράχτες των μεγάλων αρχοντικών της κοινότητας. Βασικό συστατικό της σιδηρουργίας και της μεταλλοτεχνίας η οποία ανήκει στις τεχνικές της φωτιάς όπως η κεραμική αποτελεί το καμίνι. Ως διαδικασία δείχνει μυστηριώδης, καθώς η ύλη μεταμορφώνεται από το καμίνι όπου λιώνεται το μέταλλο, για να μετατραπεί σε καθαρό μέταλλο, έως το καμίνι του εργαστηρίου, όπου ένα άμορφο υλικό διαμορφώνεται σε αντικείμενο.

Τα αντικείμενα που παράγουν τα καμίνια του Μετσόβου, κατά παραγγελία, ανταποκρίνονταν στη ζήτηση της αγοράς. Κάποτε τα καμίνια λειτουργούσαν σε τόπους από τους οποίους η μετακίνηση προς το Μέτσοβο ήταν δυσχερής. Οι

⁵¹⁸ Γιώτα Οικονομάκη Παπαδοπούλου, Βαρβάρα Παπαδοπούλου, *Η Αργυροτεχνία στην Ήπειρο*, Εκδόσεις Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2016, σ. 25,138.

μάστοροι γνώριζαν το πλαίσιο των αναγκών, των απαιτήσεων, των επιλογών και των επιθυμιών κάθε επαγγελματικής ομάδας.⁵¹⁹

5.ΥΦΑΝΤΙΚΗ

Η υφαντική αντανakλούσε τον κόσμο του μαλλιού και της κτηνοτροφίας συνδέοντας την οικονομία με την ανάπτυξη του εμπορίου και την επικοινωνία των πολιτισμών. Την υφαντική της μεγάλης διάρκειας ως αποτέλεσμα της ανεπτυγμένης κτηνοτροφίας τη συναντήσαμε ως οικοτεχνία μέχρι και τον 17^ο αιώνα στο πλαίσιο της διευρυμένης οικογένειας και των περιορισμένων αναγκών της. Αργότερα, όταν η παραδοσιακή οικιακή παραγωγή μάλλινου υφάσματος ξεπέρασε τον οικογενειακό χώρο της κατανάλωσης δημιουργήθηκε το υφασμα του αργαλειού που απορρόφησε η αγορά.⁵²⁰ Η παραγωγή του ονομάστηκε οικιακή βιοτεχνία και παρέμεινε στα χέρια των ανθρώπων της κτηνοτροφίας γενικευμένη ως παραγωγική διαδικασία στις περιοχές του ορεινού χώρου, εκείνες που συντηρούσαν τη παράδοση.⁵²¹ Την συναντήσαμε να λειτουργεί ως παραδοσιακή τεχνική και ως ενδυματολογική συμπεριφορά διαχρονικά στον τόπο της κτηνοτροφίας. Μεγάλη ήταν η σημασία του μάλλινου υφάσματος για τη ζωή των ανθρώπων του ορεινού χώρου, σε όλη τη διάρκεια της παρουσίας του. Κατά τη περίοδο που μας ενδιαφέρει και μέσα στις διαμορφωμένες συνθήκες της βιοτεχνικής κοινωνίας, η υφαντική του Μετσόβου παρήγε τα γνωστά υφαντά της με τη διακοσμημένη επιφάνεια και άλλα υφάσματα, πανομοιότυπα με τα προϊόντα της αυτοκατανάλωσης προορισμένα για τα ενδύματα των κτηνοτροφικής κοινωνίας.

Το Μέτσοβο εκπροσωπούσε την κοινωνική συνέχεια των ορεινών βαλκανικών κέντρων παραγωγής της μεγάλης διάρκειας, εφόσον διέθετε τα περισσότερα ασφαλή δείγματα υφασμάτων, τη συνέχεια της εργασίας και της τεχνικής. Τα υφαντά του τόπου ήταν καθημερινά χρηστικά είδη. Το Μέτσοβο διέσωζε την παράδοση αναπαράγοντας το είδος της ζωής του στη συνέχεια των αιώνων, με την παραμονή των κατοίκων στη κοιτίδα της προέλευσης.

Τα αντικείμενα που είχαν διασωθεί στον τόπο της υφαντικής παράδοσης δεν ήταν παλιότερα του 18^{ου} αιώνα, είχε διασωθεί το μέρος της κληρονομιάς εκείνης που συνδεόταν με τα υφαντά των κτηνοτρόφων, διαμέσου της αναπαραγωγής και της αναχρησιμοποίησης του τύπου της τοπικής υφαντικής. Η υφαντική παραγωγή για την αγορά λειτούργησε σύμφωνα με τις οικονομικές ισορροπίες αυτής της εποχής, τις νέες συνθήκες και τις ενδυματολογικές και κοινωνικές διακρίσεις.

Οι άνθρωποι του Μετσόβου ύφαιναν συντηρώντας τρόπους, γνώσεις, μεθόδους και προοπτικές που ανάγονταν σε παρωχημένες εποχές. Η παραγωγή υφαντών και η χρήση τους, εξυπηρετούσε τις ανάγκες του πληθυσμού της, που μαζί με το εμπόριο και την απόκτηση πλούτου αποτέλεσε την κοινωνική ασφάλεια και την κοινωνική διάκριση. Η παραγωγή των υφαντών γίνονταν κατά παραγγελία. Το ζήτημα της αγοράς και της πώλησης έδωσε τον τόνο στην τοπική παραγωγή υφασμάτων και προσδιόρισε το χαρακτήρα της οικιακής βιοτεχνίας. Η επικοινωνία

⁵¹⁹ Βασιλική Ρόκκου, *Τεχνικές και εργαστήρια της Ηπείρου, το καμίνι της σιδηρουργίας στο Μέτσοβο, στο Δωδώνη: Ιστορία και Αρχαιολογία*, 32 (2003), σ. 446,447.

⁵²⁰ Νικόλαος Παπαδόπουλος, *Ερμής ο Κερδώς*, Βενετία 1815 σ.260 και Ν. Todorov, *La ville Balkanique au Xe es. – XIXe s.* Εκδόσεις Α.Ι.Ε.Σ.Ε.Ε., Παρίσι 1977-1978. Και η *Βαλκανική πόλη*. Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1987, σ.143.

⁵²¹ Β. Panayotopoulos, *Βιοτεχνία οργάνωση της εργασίας και αγορά στα Βαλκάνια 15^ο – 19^ο αιώνας*, Εκδόσεις Economies Mediterraneenes II 1986, σ.253-258.

των Μετσοβιτών με το εξωτερικό είχε ως αποτέλεσμα όλο τον 19^ο αιώνα να εμφανιστούν οικίες αρχοντικές και πλούσια υφαντά για το στολισμό τους. Οι οικίες των πλουσίων αποτελούσαν τεκμήριο για τη χρονολόγηση και την πληρέστερη κατανόηση του ζητήματος της υφαντικής παράδοσης. Τα αρχοντικά κτιζόνταν από τον 17^ο αιώνα, όταν οι πρώτοι έμποροι επέκτειναν την αρχική μικρή οικία και μέχρι τον 19^ο αιώνα είχαν φτάσει στο μέγεθος του γνωστού αρχοντικού. Η προδιαγραφή των αρχοντικών οικιών περιείχε χώρους άνεσης και λειτουργικότητας που καλύπτονταν με υφαντά. Εκεί μέσα εντάχθηκε η υφαντική διακόσμηση και η χρήση του υφαντού. Η κατάσταση του σπιτιού φανέρωνε τις οικονομικές δυνατότητες της οικογένειας, ενώ τα υφαντά αποτελούσαν και αυτά αποδεικτικά στοιχεία της οικονομικής και κοινωνικής θέσης.⁵²²

Η εξέλιξη μιας μικρής κοινωνίας επηρεαζόταν άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο με γρήγορο ή όχι ρυθμό από τις γενικότερες εξελίξεις. Το πέρασμα στη βιομηχανική εποχή και στην αστικοποίηση έπληξε τη κτηνοτροφία, την υφαντική και επομένως την οικογένειά της τοπικής κοινωνίας. Η κτηνοτροφία και κυρίως η υφαντική αποτέλεσαν απασχόληση των κατοίκων αυτής της περιοχής. Όμως κάθε εποχή διακατεχόταν από διαφορετικές συνθήκες και δημιουργούσε νέες ανάγκες που έκαναν τους ανθρώπους να μη έμεναν στα παλιά αλλά να αναζητήσουν νέους τρόπους για να επιβίωναν και να κάλυπταν τις νέες ανάγκες και επιθυμίες. Υπήρξε ανάγκη αναζήτησης νέας εργασίας πέρα από την άσκηση της κτηνοτροφίας και της μεταποίησης του μαλλιού ως βιοτεχνική οικιακή εργασία.

Οι συνέπειες φάνηκαν από τα νέα δεδομένα που όριζε η αγορά με την είσοδο νέων ποικιλιών για στρωσίδια από τις βιομηχανικές περιοχές. Η βιομηχανική παραγωγή έφερε περισσότερη ποικιλία ανταποκρινόμενη στις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας και φέροντας έτσι σε μειονεκτική θέση το υφαντό του αργαλειού που είχε και μεγάλο κόστος παραγωγής και μεγαλύτερο χρόνο παρασκευής. Η παρακμή της κτηνοτροφίας οδήγησε όπως ήταν φυσικό στη μείωση της παραγωγής του μαλλιού ως πρώτη ύλη. Όμως ήταν αλήθεια πως μια κοινωνία σε κάθε μετασχηματισμό της κρατά ότι όμορφο είχε δημιουργήσει.

Στηριγμένη στην μακρά υφαντική παράδοση του Μετσόβου ο υπουργός πρόνοιας για εκπαίδευση και εκμάθηση της υφαντικής τέχνης αλλά και για τόνωση της οικονομίας δημιούργησε υφαντική σχολή *«Αφίκετο την παρελθούσα εβδομάδα εξ Ιωαννίνων ο παρά τω Υπουργείω Προνοίας Διευθυντής Αγαθοεργών Ιδρυμάτων κ. Θεοδωρίδης... Ούτω οι κοινοτικοί σύμβουλοι Κ.Σ. συνεννοήθησαν μετά του κ. Θεοδωρίδη δια την ίδρυση ταπητουργικής σχολής εις την οποίαν θα διορισθεί παρά τω υπουργείω διδασκάλισσα ταπητουργίας, της κοινότητος αναλαβούσης την διάθεσιν αργαλειών και ερίων και αναλόγου οικήματος. Ο κ. Θεοδωρίδης επισκέφθη και διαφόρους Υφαντουργούς και εδήλωσεν ότι θα λάβει μέριμνα αι ορφαναί των ορφανοτροφείων αι ασκούμεναι εις την υφαντουργικήν να αποστέλλονται εις Μέτσοβον προς συμπλήρωσιν των τεχνικών των γνώσεων και δια την εκμάθησιν της θαυμασίας και υπερόχου λαϊκής Μετσοβίτικης τέχνης. Κατά την επίσκεψιν του εις το κτήριον του Τουλειού ορφανοτροφείου ανέπτυξε εις τους παρισταμένους την σκοπιμότητα της πρακτικής μορφώσεως των ισαχθησαμένων ορφανών και δη της ασκήσεως αυτών εις την ξυλογλυπτικήν και ασημουργικήν δια των τεχνών τούτων θα δυνηθώσι τα ορφανά παρασκευάζοντα έργα της ειδικότητάς των να πολώσι εις τους εκδρομείς εις Μέτσοβον οι οποίοι ασφαλώς θα είναι πολλοί όταν αποπερατωθή η οδός Ιωαννίνων- Μετσόβου-Καλαμπάκας».*⁵²³

⁵²²Βασιλική Ρόκκου, *Υφαντική οικιακή βιοτεχνία στο Μέτσοβο, 18^ο - 20^ο αιώνας*, ο.π., σ. 69,70,71,72,73,74,75, 76, 92,93,94,95.

⁵²³ Εφημερίδα Ελευθερία, Αριθμός Φύλλου 1046 27/7/1936,σ.1.

Υπήρχαν διάφορα είδη υφαντών που διέφεραν μεταξύ τους ανάλογα με το μέρος του σπιτιού για το οποίο χρησιμοποιούνταν. *Άλλα για τις πόρτες*, οι ονομαζόμενοι μπερντέδες για να καλύπτονταν η πόρτα ενός δωματίου.⁵²⁴ *Άλλα για το τζάκι*, το οποίο αποτελούσε το κέντρο του Μετσοβίτικου σπιτιού, η μπουχαροποδιά η οποία χρησιμοποιούνταν για τη διακόσμησή του. Η μπουχαροποδιά υφαινόταν για να καλύψει οριζόντια όλο το μπροστινό καμπύλο τμήμα της καπνοδόχου, που βρισκόταν ακριβώς πάνω από το τζάκι. Στο Μέτσοβο τα τζάκια παρουσίαζαν ένα ασυνήθιστο χαρακτηριστικό. Στο πίσω μέρος τους υπήρχε ένα πολύ μικρό παράθυρο που ονομαζόταν φεγγίτης και το οποίο καλυπτόταν από ένα χοντρό γυαλί, αυτό το μικρό παράθυρο επέτρεπε στο φως της ημέρας να φωτίζει το τζάκι, όταν η φωτιά δεν ήταν αναμμένη. *Άλλα για τα μπάσια*, τα οποία είναι δύο υπερυψωμένες τετράγωνες επιφάνειες κοντά στο τζάκι, στο κύριο δωμάτιο της Μετσοβίτικης κατοικίας και χρησίμευαν για να κάθονται στη διάρκεια της ημέρας και να κοιμούνται το βράδυ, τα υφαντά τους είναι τα χράμια, τα οποία χρησιμοποιούνταν ως κλινοσκεπάσματα όπως χρησίμευαν οι φλοκάτες και οι βελέντζες (χωρίς φλόκο) αλλά και για να στολίσουν τα μπάσια, ήταν ελαφρά υφαντά κι είχαν πλούσια πάντα διακόσμηση και πολύχρωμη ύφανση. *Άλλα για τα μαξιλάρια*, τα οποία περιέβαλλαν τα μπάσια και μια σειρά από ομοιόμορφα μαξιλάρια ακουμπούσαν στους δύο τοίχους και αντιστοιχούσαν τέσσερα σε κάθε μπάσι και συνήθως έχουν ένα κεντρικό μοτίβο. *Άλλα για τους τοίχους* τα οποία κοσμούσαν τους άδειους τοίχους του χειμερινού δωματίου (οντά) προσφέροντάς του μια αίσθηση ζεστασιάς. Η τοποθέτησή τους στους τοίχους βοηθούσε να διατηρείται το δωμάτιο ζεστό. Συχνά τα τοποθετούσαν και στο κεφαλάρι του κρεβατιού, οπότε ονομάζονταν μπάντες. *Άλλα για το δάπεδο* τα ονομαζόμενα κιλίμια, τα οποία παρουσίαζαν μια μεγάλη ποικιλία μεγέθους, ανάλογα με το σπίτι για το οποίο προορίζονταν. Οι πλούσιοι Μετσοβίτες τα χρησιμοποιούσαν για να καλύψουν τα ξύλινα πατώματα των κατοικιών τους.

Στη μορφή των υφαντών είχε αποτυπωθεί η ιστορία της εξέλιξης της υφαντικής που αρχικά εκτεινόταν από τη Samsa, δηλαδή από το σκούρο ύφασμα που κατασκευάζονταν από μαλλί στο χρώμα του προβάτου άβαφο και χονδροειδώς κατεργασμένο, στα roulli di moultou, στα υφάσματα με τη διακοσμημένη επιφάνεια, σαν απόδειξη της μετάβασης της κοινωνίας από την κτηνοτροφική στη βιοτεχνική και το δίμιτο μάλλινο υφαντό ύφασμα γνωστό σε όλη την Βαλκανική το οποίο χρησιμοποιούνταν στην ενδυμασία. Ήταν η εξέλιξη από την αυτοκατανάλωση στην οικονομία της αγοράς.

6. ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Ιστορικές μαρτυρίες για την ενδυματολογική γνώση και συμπεριφορά της φυλής μας είχαμε από τον Όμηρο όπου οι γυναίκες φορούσαν μάλλινο μακρύ χρωματιστό πέπλο αχειρίδωτο με ζώνη στη μέση. Στους αρχαϊκούς χρόνους την θέση του πέπλου πήρε ο Ιωνικός χιτώνας. Ο Φειδίας –στους κλασικούς χρόνους– παρουσίασε την Αθηνά με πέπλο, στο χρυσελεφάντινο άγαλμα που στήθηκε στον Παρθενώνα.

Στους Ελληνιστικούς χρόνους τα ενδύματα παρέμειναν ουσιαστικά τα ίδια. Η ζώνη στους χιτώνες ανέβαινε ψηλά σχεδόν κάτω από το στήθος και ήταν χειριδωτοί. Κατά τη βυζαντινή περίοδο το ένδυμα επηρεάστηκε από τις ρωμαϊκές ενδυματολογικές

⁵²⁴ Catherine Van Steen - Ελένη Λυκιαρδοπούλου, *Με στημόνι και υφάδι*, Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ, Αθήνα 2006.

συνήθειες και μάλιστα των πρώτων χριστιανικών χρόνων και ως βασικό ένδυμα έχουμε τη τουνίκα (σημερινή πουκαμίσα). Η τουνίκα επιβίωσε ως βασικό τμήμα των σύνθετων συνόλων στις τοπικές φορεσιές των λαών της βαλκανικής. Μετά την καλλιέργεια μεταξοσκώληκα από τους Βυζαντινούς, όταν ο Ιουστινιανός έφερε σπόρο από την Κίνα, είχαμε πολύ υψηλή ποιότητα της βυζαντινής υφαντικής τέχνης. Όμως μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους το 1453 χάθηκε δυστυχώς κάθε ίχνος της θαυμάσιας βυζαντινής μεταξουργίας. Μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης οι επιρροές στην ενδυμασία ήταν αντίστοιχα προς τις δύο κατευθύνσεις, κατακτητές και κατακτημένους.

Τα ενδύματα δεν άλλαξαν από τη μια μέρα στην άλλη. Οι αλλαγές ήταν αργές και γεωγραφικά ανόμοιες. Οι δημιουργοί των πολιτισμικών αγαθών ήταν αυτόχθονες και διατήρησαν τα τοπικά χαρακτηριστικά.⁵²⁵ Η ιστορία των διαδοχικών μορφών που έπαιρνε η ενδυμασία στα διάφορα στάδια ανάπτυξης του Ελληνικού πολιτισμού, ήταν μορφές που προβάλλαν όχι σαν τυχαία φαινόμενα ή ιδιοτροπίες αισθητικών αντιλήψεων μεμονωμένων ατόμων, αλλά σαν έργα πολιτικών και κοινωνικών αντιλήψεων κυρίαρχων ομάδων που επηρέαζαν την αισθητική και τη μόδα κάθε εποχής.⁵²⁶

Στην ενδυμασία είδαμε την κοινωνική ιστορία, την εξέλιξη, την οικονομική δυνατότητα του ορεινού πληθυσμού της κτηνοτροφίας αλλά και την επικοινωνία και τις επιρροές από τους γύρω πληθυσμούς. Στο Μέτσοβο το ένδυμα της παραδοσιακής κοινωνίας διαμορφώθηκε από την παρουσία του μαλλιού και τη γνώση της υφαντικής. Οι ορεινοί όγκοι που περιβάλλουν την περιοχή περιόριζαν την πολιτισμική επικοινωνία και το ένδυμα παρουσιάζει αργή εξέλιξη.

Η κτηνοτροφική κοινωνία διαμόρφωσε και την οικιακή βιοτεχνία παραγωγής μάλλινου υφάσματος όχι μόνο για αυτοκατανάλωση αλλά και για εμπορία. Η πολλαπλή διάδοση που είχαν στη βαλκανική τα μοντέλα των υφαντών και των ενδυμάτων, φανερώνει την επικοινωνία τους, τις οικονομικές και κοινωνικές επιρροές. Το δίμιτο, μάλλινο ύφασμα ήταν γνωστό σε όλη τη βαλκανική, την περίοδο της αυτοκατανάλωσης. Η βασική επίδραση στην ενδυμασία προερχόταν από τους κατακτητές τους Οθωμανούς και έπειτα από τους οικονομικούς κατακτητές τους Ευρωπαίους. Γενικότερα ο 19^{ος} αιώνας κυρίως με την ανάπτυξη της βιομηχανίας προκάλεσε ριζοσπαστικές, οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές. Η κοινωνική αναδιάταξη και αναμόρφωση των τάξεων επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την ενδυμασία.⁵²⁷

Ο 19^{ος} αιώνας θεωρήθηκε ακόμη ο αιώνας της πολυτελούς ελληνικής ενδυμασίας του εξευρωπαϊσμού και της διάκρισης. Στην τοπική κοινωνία του Μετσόβου το γυναικείο μάλλινο ένδυμα υποχώρησε στο μεταξωτό φόρεμα, χωρίς αυτό να σήμαινε ότι εγκαταλείπεται το μάλλινο τοπικό ύφασμα.⁵²⁸ Η πρώτη ύλη κατασκευής προσέδωσε ταυτότητα στο ένδυμα και χαρακτήριζε τα κοινωνικά στρώματα. Ήταν γνωστό πόσο η χρήση του μεταξωτού ταυτίστηκε με την κοινωνική διάκριση των υψηλών στρωμάτων. Η είσοδος νέων υφασμάτων από τη Δύση,

⁵²⁵Ιωάννα Παπαντωνίου, *Η Ελληνική ενδυμασία από την αρχαιότητα έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2000, σ. 54, 62, 82, 107, 114, 115.

⁵²⁶Νίκος Οικονομίδης, *Η Ελληνική ενδυμασία - Το ιστορικό οδοιπορικό της και ο κοινωνικός της ρόλος*, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα, 2008.

⁵²⁷Μαρίνα Βρέλλη-Ζάχου, *Η ενδυμασία στη Ζάκυνθο μετά την Ένωση (1864-1910)*, σ. 64.

⁵²⁸Βασιλική Ρόκου, *Υφαντική οικιακή βιοτεχνία στο Μέτσοβο 18^{ος} -20^{ος} αιώνας* σ. 121 (Φαίδων Κουκουλές, 2, 19, 48, 1-15) σ. 134, 125.

εξουδετέρωσε την αξία του χειροποίητου υφαντού που δεν διέθετε την τελειότητα σε σύγκριση με το έτοιμο ύφασμα της μηχανής.⁵²⁹

Η Μετσοβίτικη γυναικεία φορεσιά ήταν γενικά πολύχρωμη, χαρούμενη με ζωηρά χρώματα. Χωριζόταν σε καθημερινή και γιορτινή. Αποτελούνταν από την φούστα, το κλειστό, ήταν παρόμοιο με το σημερινό γιλέκο με μανίκια, το φουστάνι-φόρεμα με μανίκια, ήταν η γιορτινή φορεσιά και ήταν από ύφασμα του εμπορίου, ψηλά στη μέση φορούσαν ασημένια ζώνη και πάνω από τη φούστα ή το φουστάνι φορούσαν την ποδιά και πάνω από το φόρεμα φοριόταν η σάρικα ή συγκούνι, -ένα είδος αμάνικου παλτού. Άλλο εξάρτημα ήταν το χράμι -υφαντό με πλούσια διακόσμηση- κάλυμμα για την πλάτη και το κεφάλι. Το χρησιμοποιούσαν σε δύσκολες καιρικές συνθήκες, έπαιξε ακόμη το ρόλο της ομπρέλας. Το σπαλέτο, επίσης κάλυμμα για την πλάτη και το κεφάλι. Στο κεφάλι φορούσαν το μαντήλι, την λεγόμενη τσίπα. Η νυφική φορεσιά ήταν όπως ήταν μια γιορτινή φορεσιά από καλά υλικά και περισσότερο κέντημα.

Η ανδρική Μετσοβίτικη ενδυμασία χωριζόταν και αυτή σε καθημερινή και γιορτινή. Η καθημερινή ενδυμασία αποτελούνταν από μαύρο πουκάμισο, μαύρο αμάνικο γιλέκο και πτυχωτή φούστα κατασκευασμένη από δίμιτο με πιέτες. Κάθε πιέτα ήταν κομμένη σε τρίγωνο, τα οποία λέγονται λοξές ή λαγκιόλα. Η ανδρική γιορτινή ενδυμασία αποτελούνταν από μαύρο μεταξωτό πουκάμισο, μαύρη δίμιτη μάλλινη φουστάνελα, μαύρο μάλλινο γιλέκο, μαύρη ζώνη ή σιλιάχια (δερμάτινη θήκη), καλτσοδέτα με φούντες, ποδονάρε άσπρα, κάλτσες μάλλινες, μαύρα τσαρούχια και μαύρο καλπάκι.⁵³⁰ Βέβαια υπήρχε και η άσπρη ενδυμασία την οποία φορούσαν οι μεγαλοτσελιγκάδες. Ακόμη μια ένδειξη της ανώτερης κοινωνικής τάξης αποτελούσαν οι κόκκινες ρίγες στο πανωφόρι των ανδρών.⁵³¹

⁵²⁹Βασιλική Ρόκου, *Υφαντική οικιακή βιοτεχνία στο Μέτσοβο 18^{ος}-20^{ος} αιώνας*, σ. 126, 129.

⁵³⁰http://mirc.ntua.gr/db/epirus_db/20_Iwannina/20_19_Metsovou/20_19_D_Metsovou.htm και <https://epirusmusic.weebly.com/chiomicronrhoomicron943--phiomicronrhoepsilonsigma943epsilonsigmaf2.html>.

⁵³¹ Πληροφορία από το λαογραφικό Μουσείο Μετσόβου, Αρχοντικό Τσιτίτσα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Υποστηρίχθηκε πως το Μέτσοβο είναι η αρχαία Παρωραία και ότι υπαγόταν στην χώρα των Τυμφαίων και πως εδώ κατοικούσε η ελληνική φυλή Αίθικες. Οι Μετσοβίτες ήταν οι φύλακες της διάβασης του Ζυγού και παράλληλα ποιμένες. Δραστηριότητα η οποία κατά την διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας πήρε την μορφή του μεγαλοτσελιγκάτου και έγινε σημαντικός τόπος. Η σημασία της περιοχής και τα γεγονότα καταγράφονται μέσα από βιβλιογραφία για πολλά και διαφορετικά ζητήματα σε διάφορες περιόδους του τόπου. Ζητήματα τα οποία διασταυρώνονται και μέσα από τον Τύπο ο οποίος καλύπτει όχι μόνο την περίοδο του Μεσοπολέμου αλλά αναφέρεται και σε άλλες περιόδους. Ο Τύπος άλλωστε αποτελεί μια σημαντική πηγή γνώσης για κάθε ιστορική έρευνα. Ενημερώνει τους πολίτες για τα τεκτονόμενα σε κάθε πτυχή της καθημερινής τους ζωής και τους παροτρύνει να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους και να μετέχουν στα κοινά της χώρας τους, διαμορφώνοντας μια γενική αν και χαλκευμένη πολλές φορές άποψη για την τοπική ή γενικότερη κατάσταση. Άλλωστε εξαιτίας της δύναμης του έχει χαρακτηριστεί από πολλούς ως τέταρτη εξουσία.

Αυτό το μέσο χρησιμοποιήθηκε και στην παρούσα εργασία για να αποτυπωθεί και να διερευνηθεί η περίοδος του Μεσοπολέμου στο Μέτσοβο και την ευρύτερη περιοχή. Μέσα από την μελέτη των εφημερίδων διαφαίνονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Μετσόβου όπως και άγνωστα κομμάτια της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτισμικής του διαδρομής. Η δύναμη του Τύπου την περίοδο του Μεσοπολέμου αλλά και κάθε άλλης περιόδου στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης, για διάφορα θέματα αλλά και για έλεγχο και κριτική στην εξουσία, ήταν ισχυρή. Αντίστοιχα η χειραγώγηση των πολιτών μέσω του Τύπου από την εξουσία ήταν ένας επιδιωκόμενος στόχος και ήταν καταφανής η προσπάθεια της δικτατορίας του Μεταξά ο οποίος επέβαλλε λογοκρισία στον Τύπο για να τον έχει υπό τον έλεγχο του γνωρίζοντας την δύναμη την οποία είχε στους πολίτες.

Μελετώντας το περιεχόμενο των εφημερίδων αντιλαμβανόμαστε εκτός από την αξία των ιστορικών γεγονότων όπως η απελευθέρωση του Μετσόβου αλλά και την πολιτική και κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε σε αυτήν την ταραγμένη πολιτικά περίοδο στην οποία παρατηρούμε την διαφορετική αποτύπωση και σχολιασμό των γεγονότων από τον τοπικό Τύπο τόσο της εδώ όσο και της γενικότερης πολιτικής σκηνής, επιβεβαιώνοντας τον διχασμό που συνέχιζε να υπάρχει μεταξύ Βενιζελικών και αντιβενιζελικών μεταξύ Δημοκρατικού πολιτεύματος και μοναρχίας, σε μια εποχή με έντονη πολιτική αστάθεια με πραξικοπήματα και δικτατορίες, αναδεικνύονται και οι θεσμοί του Μετσόβου που αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν αυτή την περίοδο όπως συνέβη με αυτόν της Πατριαρχικής Εξαρχίας, οποίος επιτέλεσε πολλαπλό έργο στην μεγάλη διάρκεια της ζωής του και ενσωματώθηκε τελικά στην μητρόπολη Ιωαννίνων.

Διαφαίνεται μέσω των εφημερίδων η κοινωνική πραγματικότητα που επικρατούσε την περίοδο του Μεσοπολέμου στο Μέτσοβο σε μια κτηνοτροφική κοινωνία η οποία επλήγη από διάφορες συγκυρίες όπως την αγροτική μεταρρύθμιση και από αυξημένη φορολογία κυρίως των αιγοπροβάτων και των προϊόντων τους. Μια κοινωνία η οποία προσπαθούσε να ευημερήσει με τις δαπάνες και τις δωρεές των ευεργετών να παρέχει σύστημα υγείας, εκπαίδευσης, ύδρευσης, ηλεκτροφωτισμού και άλλα. Αλλά να παλεύει παράλληλα με δυσεπίλυτα προβλήματα όπως παραβατικότητα και κυρίως τα της ληστείας η οποία αποτελούσε την μαστίγα όχι μόνο του Μετσόβου αλλά γενικότερα της Ηπείρου για μεγάλο διάστημα μετά την απελευθέρωση από τον οθωμανικό ζυγό.

Μια κοινωνία η οποία επιζητούσε την διέξοδο από την απομόνωση, λόγω του ορεινού του εδάφους, των δύσκολων καιρικών συνθηκών τον χειμώνα, κυρίως όμως λόγω της ανυπαρξίας οδικού δικτύου, το οποίο εμπόδιζε την μεταφορά ανθρώπων και αγαθών και την επικοινωνία με τα κέντρα των νομών και επομένως την οικονομική δυσπραγία ολόκληρης της Ηπείρου της πιο φτωχής περιοχής της Ευρώπης. Παρακολουθούμε την αγωνία και την εξέλιξη των εργασιών μέσα από τον Τύπο για την μεγάλης σημασίας διάνοιξη της εθνικής οδού, Ιωαννίνων – Μετσόβου-Καλαμπάκας, όχι μόνο για το Μέτσοβο αλλά και για ολόκληρη την Ήπειρο και την Θεσσαλία. Η προοπτική δε σιδηροδρομικής σύνδεσης δεν είχε ευτυχή κατάληξη.

Το Μέτσοβο είναι ένας τόπος ο οποίος έχει παράγει πολιτισμό και τα έργα του βρίσκονται, κατά την διάρκεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και μετά την απελευθέρωση, σε ολόκληρο τον ελληνικό χώρο μέσα από την εκπαίδευση και μέσα από την γέννηση και την ανάδειξη των εθνικών ευεργετών, οι πλούσιες δωρεές των οποίων υπήρξαν καταλυτικές για την μόρφωση και την απελευθέρωση του γένους και το πολιτισμό. Έκτισαν στην Αθήνα σημαντικά φιλανθρωπικά και εκπαιδευτικά κτήρια του ελληνικού κόσμου. Μέσα από την συμμετοχή στους αγώνες του έθνους με οικονομική και έμπνευχη συμμετοχή και με την θρησκεία- εκκλησία να διαδραματίζει εθνικό και κοινωνικό ρόλο.

Το Μέτσοβο αποτέλεσε έναν προνομιούχο και προστατευόμενο τόπο καθώς χάρη στις υπηρεσίες των κατοίκων του παρείχε για αιώνες ευημερία οικονομική και κοινωνική. Ένας οικισμός ο οποίος διατήρησε αλώβητη και αναλλοίωτη την παράδοση και τον πολιτισμό του στο πέρασμα των χρόνων. Ένας τόπος κατά την διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας και μετά την απελευθέρωση, παρουσίασε μια ευημερούσα αστική τάξη.

Αυταπόδεικτα το Μέτσοβο μετά την απελευθέρωση και κατά τον Μεσοπόλεμο διατήρησε τον κοινωνικό ιστό του και παρά την αστικοποίηση συγκράτησε τον πληθυσμό του με την προσπάθεια ανασυγκρότησης της κοινωνίας του διατηρώντας την συνέχεια.

Το Μέτσοβο διασώζει την παράδοση αναπαράγοντας το είδος της ζωής του πεισματικά στην συνέχεια των αιώνων, με την παραμονή των κατοίκων στην κοιτίδα της προέλευσής τους. Οι Μετσοβίτες αγαπούν την πατρίδα τους και τιμούν όσους αγωνίστηκαν για αυτήν, γιατί διακατέχονται και αυτοί από τις δυνάμεις της αρετής και της θυσίας όπως και όλοι οι Έλληνες γιατί όπως λέει ο Thomas Cahill: « Για αυτό έχουν σημασία οι Έλληνες, γιατί ήξεραν να πολεμούν όπως ο Αχιλλέας, χωρίς να χάνουν την ανθρωπιά τους , ήξεραν να αισθάνονται και να δακρύζουν όπως οι σύντροφοι του Οδυσσέα, χωρίς να χάνουν την λογική τους, ήξεραν να γλεντούν και να μεθούν χωρίς να χάνουν το χιούμορ τους. Κυβερνήτες του εαυτού τους ήξεραν να κυβερνηθούν από τους ομοίους τους. Έμαθαν να βλέπουν τον κόσμο πέρα από αυτό που έβλεπαν τα μάτια τους και να απολαμβάνουν το αισθητό με τα έργα της τέχνης τους».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. ΠΗΓΕΣ

Εφημερίδες: *Ακρόπολις, Αναγέννηση, Έθνος, Ελευθερία, Εμπρός, Ηπειρος, Ηπειρωτικός Αγών, Μακεδονία, Σκρίπ, Φωνή της Ηπείρου.*

Γενικά Αρχεία Κράτους, Φάκελοι 465III, 805III, 461IV, 705I, 561,562I, Φ.562II.

II. ΜΕΛΕΤΕΣ

1. Αλαμανή Έφη – Παναγιωτοπούλου Κρίστα «Το Ζήτημα του Πόντου» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ' Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978.
2. Αλιβιζάτος Νίκος, *Οι Πολιτικοί Θεσμοί Σε Κρίση 1922-1974, Όψεις Της Ελληνικής Εμπειρίας*, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1995.
3. Αναστασιάδης Γεώργιος, *Ιστορία των Νέων Ελλήνων, Νεότερος Ελληνισμός (1895-1909)*, τ. 14, β' έκδοση, Εκδόσεις Δομή Α. Ε., Αθήνα.
4. Αναστασόπουλος Νικόλαος, *Παραβατικές Συμπεριφορές και Καταστολή στην Ελλάδα κατά τον Μεσοπόλεμο: Το Παράδειγμα του Νομού Ιωαννίνων*, Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα 2012.
5. Αναστασόπουλος Νικόλαος, «Πρωτοδικείο Ιωαννίνων (1913-1940): Ιστορία Πρόσωπα και η δράση τους» *Ηπειρωτικά Χρονικά*, τ. 37 (2003), σ.90,91,119,132.
6. Αραβαντινός Παναγιώτης, *Χρονογραφία της Ηπείρου και των όμορων Ιλλυρικών χωρών*, τ. Β', Αθήνα 1856.
7. Αραβαντινός Παναγιώτης, *Περιγραφή της Ηπείρου εις μέρη τρία, μέρος Β'*, Εκδόσεις Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, Ιωάννινα 1984.
8. Αραβαντινός Παναγιώτης, *Μονογραφία περί Κουτσοβλάχων*, Αθήνα 1903.
9. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, *Η ταυτότητα της Περιφέρειας στο Μεσοπόλεμο, το Παράδειγμα της Ηπείρου*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993.
10. Βερέμης Θάνος, *Οι επεμβάσεις του στρατού στην ελληνική πολιτική 1916 – 1936*, Αθήνα 1977.
11. Βερέμης Αθανάσιος, «Η αντεπανάσταση του 1923 και η ανακήρυξη της αβασίλευτης δημοκρατίας» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ' Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1978.
12. Βουρνάς Τάσος, *Ιστορία της Νεότερης και Σύγχρονης Ελλάδας*, τ. Β', Αθήνα 2001.
13. Βρέλλη- Ζάχου Μαρίνα, *Ηπειρώτικα Κοσμήματα*, Ιωάννινα 2008.
14. Βρέλλη- Ζάχου Μαρίνα, *Η ενδυμασία στη Ζάκυνθο μετά την Ένωση (1864-1910)*, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2015.
15. Δαγτογλου Π. Δ., *Τύπος και σύνταγμα*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Αθήνα 1989.
16. Δαφνής Γρηγόριος, *Η Ελλάς μεταξύ δύο πολέμων 1923 - 1940*, τ. Α' και Β', Αθήνα 1955.

17. Δερτιλής Γ.Β., *Ιστορία του Ελληνικού κράτους 1830-1920*, τ. Α' & Β'. Εκδόσεις Εστία, Αθήνα 2010.
18. Ελευθέριος Βενιζέλος, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών Χανιά.
19. *Η Ελλάδα των Βαλκανικών πολέμων (1910-1914)*, έκδοση Εταιρεία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου: Αθήνα 1993.
20. Ζακόπουλος Π., *Τα εθνικά Κληροδοτήματα και προς αυτά υποχρεώσεις της πολιτείας*, Εκδόσεις Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1968.
21. *Η ιστορία της Ηπείρου*, Εκδόσεις Δωδώνη, 1982.
22. Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. Μεσοπόλεμος 1923-1940.
23. Καμηλάκη - Πολυμέρου Αικατερίνη, Σκούρτης Κωνσταντίνος, *Ζωγραφική και Ξυλογλυπτική στα Μαστοροχώρια Χιονάδες, Γοργοπόταμος*, έκδοση Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ήπειρος Α.Ε., Ιωάννινα 2008.
24. Καρρά Αικατερίνη, *Δημογραφική ανάλυση του πληθυσμού του Δήμου Μετσόβου μέσα από το δημοτολόγιο 19^{ος} - 20^{ος} αιώνας*, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ιστορίας, Τετράδια ιστορικής δημογραφίας 2013.
25. Καρατζένης Φ. Δημήτριος, *Θύμιος Γάκης και η αιχμαλωσία της βασιλαρχόντισσας, Λήσταρχος - Εθνικός Ήρωας*, Αθήνα 1986.
26. Καρυκόπουλος Γ. Πάνος, *200 χρόνια ελληνικού τύπου 1784-1984*, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα 1984.
27. Κοκολάκης Μιχάλης, *Το ύστερο Γιαννιώτικο Πασαλίκι: Χώρος, διοίκηση και πληθυσμός στην Τουρκοκρατούμενη Ήπειρο (1820-1913)*, ΕΙΕ, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 2003.
28. Κολιόπουλος Ιωάννης «Εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις από την 1^η Μαρτίου 1935 έως την 28^η Οκτωβρίου 1940» *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ'
29. Κουμαριανού Αικατερίνη, συνέντευξη στον Βαγγέλη Καραμανωλάκη, 2011.
30. Κραψίτης Βασίλης, *Ταξίδι στην Ήπειρο*, β' Έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη, Αθήνα 1970.
31. Κραψίτης Βασίλης, *Η Ιστορία των Ιωαννίνων (Θ' αιώνας μέχρι 1913)*, Αθήνα 1988.
32. Κραψίτης Βασίλης, *Σύγχρονοι Ηπειρώτες Ευεργέτες (1913-1986)*, Έκδοση Πνευματικού Συλλόγου «Οι Φίλοι του Σουλίου», Αθήνα 1987.
33. Κωστής Κώστας, *Τα κακομαθημένα παιδιά της ιστορίας*, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2013.
34. Λαδιά Τόπη Χρυσούλα, *Μετσοβίτικα Ανάλεκτα*, Αθήνα 2003.
35. Λάζου Άννα- Μαρία, *Ο Ηπειρωτικός Αγών (1927-1983) και η Ιστορία του Περιφερειακού Τύπου της Ηπείρου*, Εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2014.
36. *Λεξικόν των Δήμων, Κοινοτήτων και Συνοικισμών της Ελλάδος*, Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, Διεύθυνση Στατιστικής, Εκδόσεις Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1923.
37. Λεονταρίτης Γεώργιος, «Η διεθνής θέση της Ελλάδος στις παραμονές του Α Παγκοσμίου πολέμου», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΕ' Αθήνα 1978.

- 38.Λυκιαρδοπούλου Ελένη - Van Steen Catherine, *Με στημόνι και υφάδι*, Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ, Αθήνα 2006.
- 39.Λώλης Β. Νικόλαος, *Τόποι και Θρύλοι της Ηπείρου*, Αθήνα 1961.
- 40.Μάγερ Κώστας, *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου*, Αθήνα 1960.
- 41.Μάγερ Κώστας, *Ιστορία του Ελληνικού Τύπου 1790-1900*, τ. Α', Αθήνα 1957.
- 42.Μανόπουλος Γρηγόρης, «Η αρθρογραφία της Φωνής της Ηπείρου για τα Κατσανοχώρια (1829-1915)», *Ηπειρωτικά Χρονικά*, τ. 43, (2009), σ.217.
- 43.Μαυρογορδάτος Θ. Γιώργος - Χατζηιωσήφ Χ. Χρήστος, *Βενιζελισμός και αστικός εκσυγχρονισμός*, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο, 1992.
- 44.Μπέττη Στεφάνια, *Ονοματολογία των χωριών του Νομού Ιωαννίνων*, έκδοση Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1996.
- 45.Νικολαΐδης Ιωάννης, *Τα Γιάννενα του Μεσοπολέμου*, τ. Δ', Ε', ΣΤ' Ζ', Η',Θ', 1993- 1996.
- 46.Νικολαΐδης Ν. Κώστας, *Τα Γιάννενα το κάστρο – η λίμνη- το νησί*, Δ' Έκδοση ολοκληρωμένη και συμπληρωμένη, Εκδόσεις Δωδώνη.
- 47.Νικολάου Γ.Β., *Ο Ελληνικός Χώρος την Περίοδο της Οθωμανικής και Βενετικής κυριαρχίας I*, Ιωάννινα 2016.
- 48.Νικολάου Γ.Β., *Ο Ελλαδικός χώρος την περίοδο της Οθωμανικής και Βενετικής κυριαρχίας II*, Ιωάννινα 2017.
- 49.Νιτσιάκος Βασίλειος, *Οι Ορεινές κοινότητες της Βόρειας Πίνδου*, Εκδόσεις Πλέθρον, Ιωάννινα 1995.
- 50.Νομός Ιωαννίνων, Μέτσοβο, *Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων*, Εκδόσεις Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής.
- 51.Οικονομίδης Νίκος, *Η Ελληνική ενδυμασία - Το ιστορικό οδοιπορικό της και ο κοινωνικός της ρόλος*, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 2008.
52. Οικονόμου Νίκος «Ο Α' Βαλκανικός Πόλεμος», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ', Αθήνα 1977.
- 53.Παπαγεωργίου Γ. Κωνσταντίνος, *Η διοικητική οργάνωση της Ηπείρου*, έκδοση Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2000.
- 54.Παπαδόπουλος Νικόλαος, *Ερμής ο Κερδώς*, Βενετία 1815.
- 55.Παπαδοπούλου Γ. Οικονομάκη - Παπαδοπούλου Βαρβάρα, *Η Αργυροτεχνία στην Ήπειρο*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2016.
- 56.Παπαζήσης Τρ. Δημήτριος, *Το Μέτσοβο Ιστορικά –Λαογραφικά θέματα*, Αθήνα 1980.
- 57.Παπαζήσης Δ. Τριαντάφυλλος «Κιβωτοί διαφύλαξης Εκκλησιαστικών θησαυρών» *Εφημερίδα Καθημερινή, ένθετο Επτά Ημέρες*, Αθήνα 1994.
- 58.Παπαζήσης Δ. Τριαντάφυλλος «Μουσεία ζωγραφικής και ξυλογλυπτικής τέχνης» *Εφημερίδα Καθημερινή, ένθετο Επτά Ημέρες*, Αθήνα 1994.
- 59.Παπακώστα- Σύνικη Νίτσα, *Λαϊκή Λιθογλυπτική στην Ήπειρο 18^{ος}- 19^{ος} αιώνας*, Ιωάννινα 2010.
- 60.Παπαντωνίου Ιωάννα, *Η Ελληνική ενδυμασία από την αρχαιότητα έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα*, Αθήνα 2000.

61. Παπαφλωράτος Ιωάννης, *Η Ελληνοϊταλική Κρίση του 1923*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σακουλά, Αθήνα 2009.
62. Παππάς Δ. Στέφανος, *Σύσταση και διοικητική εξέλιξη των κοινοτήτων, των δήμων και του νομού Ιωαννίνων*, έκδοση Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2004.
63. Παππάς Δ. Στέφανος, «Η αρχική σύσταση των δήμων και των κοινοτήτων στο Νομό Ιωαννίνων. Οι διοικητικές αλλαγές στον Νομό, στους Δήμους και στις Κοινότητες του», *Ηπειρωτικά Γράμματα*, έτος Ζ', τεύχος 12^ο (Οκτώβριος 2007), σ.20,21,23,519.
64. Πατρώνης Β. *Η Περίοδος της Ανόρθωσης και του Μεσοπολέμου 1909-1940: Οι Αλλαγές στον Αστικό Τομέα και την Βιομηχανία*. Αθήνα 2015.
65. Πίχτου Νικόλαος, *Αισθητική της Πίνδου*, β' έκδοση. Έκδοση Δήμου Μετσόβου, Ιωάννινα 1988.
66. Πικρός Ιωάννης «Η ελληνοτουρκική κρίση και ο πόλεμος του 1897. Η Κρητική Πολιτεία. Ο Μακεδονικός Αγώνας. Βελτιώσεις στην Ελλάδα 1895-1909» *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ' Αθήνα 1977.
67. Πλατάρης Γ., *Το Σημειωματάριο ενός Μετσοβίτη*, Αθήνα 1972.
68. Πλατάρης- Τζίμας Γεώργιος, *Δωρόθεος Πίπου Πατριαρχικός Έξαρχος Μετσόβου, Πτωχές Μετσοβίτικου Κοινοτισμού*, Αθήνα 1990.
69. Πλατάρης- Τζίμας Γεώργιος, *Κώδικας Διαθηκών*, έκδοση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων και του Δήμου Μετσόβου, 2004.
70. Ρήγος Άλκης, *Τα κρίσιμα χρόνια 1922 – 1935*, Αθήνα 1995.
71. Ρόκκου Βασιλική «Παράδοση και τέχνες» *Εφημερίδα Καθημερινή Ένθετο Επτά Ημέρες*, Αθήνα 1994.
72. Ρόκκου Βασιλική, *Ορεινές Κοινωνίες κατά τη περίοδο της Οθωμανικής Κυριαρχίας στα Βαλκάνια, Το Μέτσοβο της κτηνοτροφίας από τον 17^ο έως τον 20^ο αιώνα*, Εκδόσεις Ερωδιός, Θεσσαλονίκη 2007.
73. Ρόκκου Βασιλική, *Υφαντική Οικιακή Βιοτεχνία στο Μέτσοβο 18^{ος} – 20^{ος} αιώνας*, Εκδόσεις Artograf, Αθήνα 1994.
74. Ρόκκου Βασιλική, «Τεχνικές και εργαστήρια της Ηπείρου, το καμίνι της σιδηρουργίας στο Μέτσοβο» στο *Δωδώνη: Ιστορία και Αρχαιολογία*, 32 (2003), σ. 399-492.
75. Σακελλαρίου Μ. Β., *Ήπειρος 4000 χρόνια Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1990.
76. Σακελλαρίδου Αρετή, Σαμαρίνης Πασχάλης και Χατζηκωνσταντίνου Ευαγγελία «Το εγχείρημα κατασκευής οδικών υποδομών στη μεσοπολεμική Ελλάδα μέσα από το παράδειγμα της "Σύμβασης Μακρή"», στο *Η Ελλάδα στον Μεσοπόλεμο*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2017.
77. Σακελλαρόπουλος Διον. *Θεόδωρος Οικονομία, κοινωνία, κράτος στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Αθήνα 1991.
78. Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, «Διπλωματικές Εξελίξεις από το 1909 έως το 1912» *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ', Αθήνα 1977.
79. Σειρηνίδου Βάσω, Εκδόσεις Ηρόδοτος, *Έλληνες στη Βιέννη (18ος - μέσα 19ου αιώνα)*, εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα 2011.
80. Σηφάκις Ι. Νικόλαος, «Μέτσοβον», στο *Η Δωδώνη*, τ.Α' Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Δωδώνης, Αθήνα, 1959-1960.

81. Σιούπης Απ. Τριαντάφυλλος, «Το Ξυλόγλυπτο Τέμπλο της Αγίας Παρασκευής Μετσόβου», *Ηπειρώτικα Χρονικά*, τ. 32 (1997), σ.97-109, 120.
82. Σιούλης Τριαντάφυλλος, *Η ξυλογλυπτική του Μετσόβου*, Εκδόσεις Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2006.
83. Σοφιανός Ζ. Δημήτριος, «Το Φιλογράμματον Μέτσοβον» *Εφημερίδα Καθημερινή, ένθετο Επτά Ημέρες*, Αθήνα 1994.
84. Σοφιανός Ζ. Δημήτριος, «Τα ξυλόγλυπτα τέμπλα των Μετεωρικών μονών Μεγάλου Μετεώρου(1791) και Αγίου Στεφάνου (1814), Έργα Μετσοβιτών μαστόρων», *Πρακτικά Μετσοβίτικων Σπουδών*, Αθήνα 1993.
85. Σκαφιδάς Βασίλειος, *Ιστορία του Μετσόβου*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2016.
86. Στράβων, *Γεωγραφικά τ. Ζ'.*
87. Τζόκας Σπύρος, *Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και το εγχείρημα του αστικού εκσυγχρονισμού 1928 – 1932, η οικοδόμηση του αστικού κράτους*, Αθήνα 2002.
88. Τσιτζίνας Στέργιος Μετσοβίτης, *Συνοπτική πραγματεία περί της περιουσίας της Κοινότητος Μετσόβου και περί της επωφελεστέρας αυτής διαθέσεως*, Αθήνα 1868.
89. Τρίτος Γ. Μιχαήλ, «Η μακραίωνη πορεία της φημισμένης πόλης» *Εφημερίδα Καθημερινή, Ένθετο Επτά Ημέρες*, Αθήνα 1994.
90. Τρίτος Γ. Μιχαήλ, *Απελευθέρωση του Μετσόβου*, Ιωάννινα 2012.
91. Τρίτος Γ. Μιχαήλ, *Η Πατριαρχική Εξαρχία Μετσόβου(1659-1924), Η Θρησκευτική- Εθνική και Κοινωνική της προσφορά*, έκδοση Ίδρυμα Βαρόνου Μιχαήλ Τσιτζίνας, Ιωάννινα 1990.
92. Τρίτος Γ. Μιχαήλ, *Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ' και το Κουτσοβλαχικό Ζήτημα*. Αθήνα 1994.
93. Τσουκαλάς Κωνσταντίνος «Η Ανορθωτική Προσπάθεια του Χαρίλαου Τρικούπη 1882-1895» *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ'.
94. «Υδρία» Εγκυκλοπαίδεια, Εκδόσεις Τέσσερα Έψιλον.
95. Χαϊδεμένος Νίκος, *Ελλάς Άνωθεν, Οικισμοί*, Εκδόσεις Μίλητος, Αθήνα 2010.
96. Χαρίσης Βασίλης, «Η έκφραση ενός πανάρχαιου οικισμού» *Εφημερίδα Καθημερινή, ένθετο Επτά Ημέρες*, Αθήνα 1994.
97. Χαρίσης Βασίλης, *Μέτσοβο - Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, εκδόσεις Μέλισσα.1992.
98. Χατζηιωσήφ Χ. Χρήστος, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, Όψεις πολιτικής και Οικονομικής Ιστορίας 1900-1940*, Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2009.
99. Χατζηιωσήφ Χ. Χρήστος, *Ιστορία της Ελλάδας του 20^{ου} αιώνα, 1922-1940, Ο Μεσοπόλεμος*, τ.1 & 2. Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα 2002.
100. Χατζημιχάλη Αγγελική, *Οι εν τω Ελληνοσχολείω Μετσόβου, διδάξαντες και διδασθέντες, Σύλλογος των εν Ιωαννίνους Μετσοβιτών*, Ιωάννινα 2004.
101. Χουρμούζη Ελένη, «Η Ελλάδα μετά τον πόλεμο του 1897» *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. ΙΔ', Εκδόσεις Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1977.

102. Ψαροβασίλης Τάσος, *Το Μέτσοβο, Εκδόσεις Εξωραϊστικός Σύλλογος Μετσόβου*, Αθήνα 1958.
103. Ψημμένος Γ. Στέφανος, *Ανεξερεύνητη Ήπειρος*, β' έκδοση, Αθήνα 2007.
104. Cahill Thomas, *Για αυτό έχουν σημασία οι Έλληνες*, Εκδόσεις Ωκεανίδα, Αθήνα 2004.
105. Herring Gunnar, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936, μετάφραση Θόδωρος Παρασκευόπουλος, Επίτομη ανατύπωση της β' έκδοσης*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2012.
106. National Geographic, *Ήπειρος Ένας αιώνας Ελευθερίας, Οι μεγάλοι Ηπειρώτες Ευεργέτες*, Αθήνα 2013.
107. Panayotopoulos B., *Βιοτεχνία οργάνωση της εργασίας και αγορά στα Βαλκάνια 15^{ος} – 19^{ος} αιώνας*, Εκδόσεις Economies Mediterraneenes II, 1986.
108. Rouqueville François, *Ταξίδι στην Ελλάδα, Ήπειρος*, μετάφραση Παναγιώτα Γ. Κώτσου, Εκδόσεις Αφών Τολίδη, Αθήνα 1994.
109. Todorov N., *Η Βαλκανική πόλη*. Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1987.
110. Wace Alan J. B. - Thompson Maurice S., *Οι Νομάδες των Βαλκανίων, Περιγραφή της ζωής και των εθίμων των Βλάχων της Βόρειας Πίνδου*, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1989.
111. www.biblionet.gr.
112. www.Vlahoi.net.
113. http://mirc.ntua.gr/db/epirus_db/20_Iwannina/20_19_Metsovou/20_19_D_Metsovou.htm και
<https://epirusmusic.weebly.com/chiomicronrhoomicron943--phiomicronrhoepsilonsigma943epsilonsigmaf2.html>.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΔΙΣΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

Τετάρτη - Λαοδική Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΑΝΗΣ - Συναρτητική ΧΡ. Α. ΖΩΗΜΙΧΟΣ Πέμπτη 10 Μαρτίου 1933

Ο ΝΙΚΗΤΗΣ ΤΗΣ 5ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ

Με τον τριήμερον των ετών, κατά την απογεύμα...
Νοεμβρίου 1922, ο οποίος κατεστάλη την αυγούρου...
Ελλάδα εις άπαντα τα τον πεπολιτισμένον...
αυτομαρτυροίαν Εθνομυθολογία...
αυτομαρτυροίαν Εθνομυθολογία...
αυτομαρτυροίαν Εθνομυθολογία...

φραν 3250 άξιωματικών, αποσχεθέντων, πέρα της...
καταδικασθέντων, πέρα της...
καταδικασθέντων, πέρα της...
καταδικασθέντων, πέρα της...
καταδικασθέντων, πέρα της...

Ο νέος Η. Γαλιόπουλος, αναλαβών το βαρύνον...
της Αρχηγίας του Λαϊκού...
Κομμουνισμός, είχαν ελπίς...
αρχής να παύσει προς...
αλληλεγγύης διενεργη...
εις κυβερνησάς, εις κατά...
προς πολλούς υλικούς. Με...
πενταετίας οκλήρους...
γιά, καθ' ους εις τού...
μας διενεργησάς κυβερ...
ησάς, δύο δημοψηφίσμα...
τα και δύο δικτατορίας, πα...
ρουσιασθή εις την Βουλήν...
με 95 άπαθούς βουλευτάς...
κατα τας δημοκρατίας...
τάς της 5ης Νοεμβρίου...
1926, οτε, κατόπιν, εντός...
της βουλής κοινοβουλίου...
νού, άγνάως, άπεδείξεν...
λας του τας γνώσεις και...
λην του τή συνεισφορά...
άρχηγού κομμουνισ...
λητή, 6 Νοεμβρίου 1926...
και όταν άπόμα έκυβέρνα...
Οικουμενική, ησο κυρια...
πικώς βουλής διενεργη...
μέ τον κ. Η. Τσαλαδάρη...
χρησ της Αντιπολιτε...
τως.

Είναι περιττόν ν' αναφέ...
ρησαν ένταυθα ν' αναφέ...
σην Η. Τσαλαδάρη, κατά...
την Βουλήν, εκείνην, με...
λας τας εννομαματικές...
ένταυθα του, προς άντι...
νούσης του λαϊκού, θ' αν...
βέρωμεν μόνον την έπα...
φραν 3250 άξιωματικών, αποσχεθέντων, πέρα της...
καταδικασθέντων, πέρα της...
καταδικασθέντων, πέρα της...
καταδικασθέντων, πέρα της...
καταδικασθέντων, πέρα της...

Φιλολογική διένεξις

(Έκασθ ή άμεση άπάντησ ή στο στοιχείον του κ. Πανάου, που δημο...
σίαισε για μς στον «Κ ή ο κ α» της 3 του μηνός τούτου. Έκανε κάποιον...
έντιμωση, εις βάρος πάντοτε, αυτού πολλοί άναγνώστες, μας...
μας σκοτούν πως είναι δυνατόν νάχη κανείς, το ίδιο πρόημα κι άμε...
άναγνώριμα ν' αναδύομαι από άδελφισμό το περισσότερο στοιχείον...
τή να κινούσιν ότι ν' το θεσπίσασιν. (Ιού τό.)

Με όσον ήμεροί μετρώ, θα ε' αντιμαρτυροί, χωρίς κήρυμα...
Όσα ποτι δέ φέρεις, και πην οδύ και τώρα. Δεν π' ο...
Το μόνον όλο που κρατεί, ή άφορητή σου γάδου. Ποι λέγει...
Κ' εν κάποιε έρωτάς, κούδίζοντες με πάλα. Είταν κ'...
Είτι κ' εν έρωτάς σου πάλιν θα προσηύχου. Είναι...
Έφσον λόγιο έρωτάς και τούτο έπιδόλων. Χωρίς πο...
Σι νύχτες, κατά όσον και νύχτες, κούδίζοντες. Και...
ΝΙΚΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

νών ηρωομαρτυροί της Ελλάδος. Αίτιος των...
σεν εις τα όματα της Ελλάδας, εις την...
επίσης, κατά τα...
έπιλογάς της...
μετά τας...
πρώτοίαν εις το...
νικηλικών στρατόμαχον...
κρίτοτε σομαχοί του...
τάρας και Ηπαναστάσι...
τάς, τέλος, τον...
κατα τας τελευταίας...
τινάς έπιλογάς της...
ου, και υπό την...
ν του, έσθως το...
και δικτατορικών...
της 5ης Μαρτίου...
Η νικήτης...
Βενιζελικής, Τ...
πρωοπουργών...
λαϊκού Κομμ...
λαϊκού Κομμ...
ήμερα!

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΤΗΝ παραμένον, αυτεπών, ήμεραν, που...
ήμερα, που...
ήμερα, που...
ήμερα, που...
ήμερα, που...

Άγαρτικής Τραπέζης και Κων. Ζαούση...
Εύχαριστούμεν! Εύχαριστούμεν! Εύχαριστούμεν!

Εικόνα 1. Εφημερίδα Ελευθερία Αριθμός Φύλλου 798 10/3/ 1933.

ΤΟΠΙΚΑ ΝΕΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ ΤΗΛΕΦΩΝΗΜΑΤΑ

Από τη γη του νότου σας να σπεύσει δάση και να δένει...

ΕΚ ΤΗΣ ΣΥΣΚΕΥΗΣ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΔΙΕΠΙΣΤΡΩΘΗΣΑΝ ΑΙ ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΣ ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΦΙΛΗΝ ΜΑΣ ΙΤΑΛΙΑΝ

4η ΠΡΟΪΤΗΗ

ΠΡΟΒΛΑΒΕΤΑΙ ΤΟ ΦΑΣΜΑ ΝΕΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ—Την ύστερον των Έξι...

ΟΙ ΚΥΚΛΟΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΕΩΣ

Είς της κύκλους της αντίπολι...

ΤΙ ΔΕΙΞΕ Ο κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Ο κ. Βενιζέλος ύστερος δένον...

ΑΘΗΝΑΙ (Τηλ)τα εκ Λονδίνου...

Φιλοσοφική Ενωσις...

Ο ΝΕΟΣ ΠΡΟΪΤΗΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΑΜΕΙΟΥ ΕΠΑΡΧ. ΔΕΛΦΩΝ

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΤΟΣ ΕΚΤΕΛΕΣΘΗΣΟΜΕΝΑ ΕΡΓΑ

Την παραδίδοσαν Διεύθυνσιν...

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ

Είς της πολιτικούς κύκλους...

Η ΚΑΛΟΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ

Τα Γενικά τμήματα τους και...

ΔΙΔΑΧΜΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΉΛΕΚΤΡΙΚΗΣ

Αθήναι—Ο κ. Καφαντάρης...

Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ (Τηλ)φώνη εκ Βελιγραδίου...

ΕΚ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΑΥΤΟΝΟΜΙΑΣ

Πες' άδεις τής αμύθητης...

ΤΙ ΔΕΙΞΕ Ο κ. ΤΣΑΛΔΑΡΗΣ

Αθήναι—Ο πρόεδρος...

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ

Είς της πολιτικούς κύκλους...

ΔΙΔΑΧΜΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΉΛΕΚΤΡΙΚΗΣ

Αθήναι—Ο κ. Καφαντάρης...

Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ (Τηλ)τα εκ Βελιγραδίου...

ΝΑ ΠΑΡΑΜΟΧΗ Η ΟΔΟΣ ΚΟΡΝΑΡΩΝ

Να παραμολη η οδός Κορνάρων...

Η ΠΡΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ

Η πρωτογραφία της κινήσεως...

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ

Είς της πολιτικούς κύκλους...

ΔΙΔΑΧΜΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΉΛΕΚΤΡΙΚΗΣ

Αθήναι—Ο κ. Καφαντάρης...

Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ (Τηλ)τα εκ Βελιγραδίου...

ΝΑ ΠΑΡΑΜΟΧΗ Η ΟΔΟΣ ΔΙΒΛΩΝ

Να παραμολη η οδός Διβλών...

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ

Είς της πολιτικούς κύκλους...

ΔΙΔΑΧΜΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΉΛΕΚΤΡΙΚΗΣ

Αθήναι—Ο κ. Καφαντάρης...

Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ (Τηλ)τα εκ Βελιγραδίου...

Ο ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ κ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ (Τηλ)τα εκ Βελιγραδίου...

Εικόνα 2. Εφημερίδα Ηπειρωτικός Αγών Αριθμός Φύλλου 2132 6/3/ 1934, σ.2.

Table with 2 columns: Dimensions (width, height) and prices for different paper types.

ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ

Table with 2 columns: Dimensions and prices for different paper types.

Εφημερίδα Ακρόπολις Αριθμός Φύλλου 1060 2/11/1912

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΤΕΛΑΒΕ ΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟΝ ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΠΑΡΑ ΤΗ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΙΣΗΛΘΕΝ ΕΙΣ ΘΥΝΙΚΗΝ ΑΦΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΣ ΑΝΕΓΩΡΙΣΕ ΤΑΣ ΕΛΛ. ΑΡΧΑΣ

ΤΟ ΜΕΤΣΟΒΟΝ ΚΑΤΕΛΗΦΘΗ ΧΙΘΕΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝ ΣΤΡΑΤΟΥ

Επειδή η Βουλγαρία παραμένει πιστή στην πολιτική της προσηλυτισμού και ειδικώς στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων, η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

ΧΑΙΡΕ ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Χαίρει η Ακρόπολις της Ηπείρου με την είδηση της κατάληψης του Μετσόβου από τον Ελληνικό Στρατό. Η Βουλγαρία, η οποία προσπαθεί να καταλάβει την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας.

ΩΡΑ 5^η ΠΡΩΙΝΗ ΒΟΛΙΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Η Βουλγαρία, η οποία προσπαθεί να καταλάβει την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

Ο ΜΟΥΣΟΥΤΟΣ ΒΕΠΣ ΕΙΣ ΣΟΦΙΑΝ ΚΑΙ ΘΗΒΑΣ ΕΙΡΗΝΗΝ, ΕΙΡΗΝΗΝ, ΕΙΡΗΝΗΝ

Ο Μουσούτος Βεψς, ο οποίος προσπαθεί να καταλάβει την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ

Ο Βασιλιάς της Ελλάδας, ο οποίος προσπαθεί να καταλάβει την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΣΣΗΤΡΙΟΥ ΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΕΠΕΝΕΒΗΣΑΝ

Οι δυνάμεις του Πέσσητρίου, οι οποίες προσπαθούν να καταλάβουν την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

ΟΠΟΥ ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΕΡΗΝΟΥ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΤΗ ΟΜΟΕΘΝΙΣ ΤΟΥ

Οι Τούρκοι, οι οποίοι προσπαθούν να καταλάβουν την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΕΙΣΗΛΘΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΑΦΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΣ ΑΝΕΓΩΡΙΣΑΝ ΤΑΣ ΑΡΧΑΣ

Οι Βούλγαροι, οι οποίοι προσπαθούν να καταλάβουν την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

ΜΑΧΙΡΑ ΤΡΑΠΕΖΟΥΒΑΤΑ

Η Μαχίρα Τραπεζουβάτα, η οποία προσπαθεί να καταλάβει την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΕΙΣΗΛΘΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ

Οι Τούρκοι, οι οποίοι προσπαθούν να καταλάβουν την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Ο Βασιλιάς της Ελλάδας, ο οποίος προσπαθεί να καταλάβει την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΣΣΗΤΡΙΟΥ

Οι δυνάμεις του Πέσσητρίου, οι οποίες προσπαθούν να καταλάβουν την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

Η ΑΝΘΩΣ ΟΤΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΟΝΟΥ

Η Ανθωσ Οτίς, η οποία προσπαθεί να καταλάβει την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΕΙΣΗΛΘΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ

Οι Βούλγαροι, οι οποίοι προσπαθούν να καταλάβουν την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΕΣΣΗΤΡΙΟΥ

Οι δυνάμεις του Πέσσητρίου, οι οποίες προσπαθούν να καταλάβουν την Ελλάδα, είναι ο εχθρός της Ελλάδας και της Ελλάδας. Η Ελλάδα οφείλει να εμμένει στην πολιτική της προσηλυτισμού των Σλάβων, η οποία πολιτική της επιφέρει την καταστροφή των Σλάβων.

Εικόνα 4. Εφημερίδα Ακρόπολις Αριθμός Φύλλου 1060 2/11/1912.

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑ

ΕΜΠΡΟΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: Δ. ΟΙΚ. ΚΑΛΑΠΟΘΑΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κ. ΑΥΓΕΡΗΣ

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ ΛΕΠΤΑ 5

ΕΤΟΣ ΙΣΤ' ΑΡΙΘΜΟΣ 6.767 ΑΡΧΙΜΟΣ ΠΑΡΑΘΕΩΣ 181

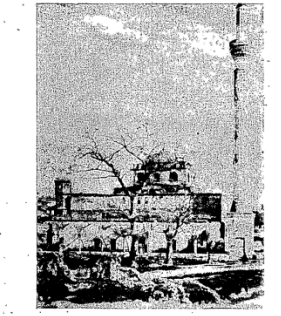
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΟΔΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΣ 10, ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΠΕΜΠΤΗ 8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1912

Ο ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΔΕΝ ΠΑΡΕΔΩΚΗ Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ ΕΖΗΤΗΣΕ ΝΑ ΤΗΣ ΔΩΣΩΜΕΝ ΤΗΝ ΘΑΣΟΝ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Οι άνδρες των Αρμενίων Βουλγάρων...

ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ
ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΑΝΑΚΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΗΣ ΔΕΝ ΑΝΤΕΧΟΥΣ
ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΗΣ ΔΕΝ ΑΝΤΕΧΟΥΣ
ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΗΣ ΔΕΝ ΑΝΤΕΧΟΥΣ
ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ ΤΗΣ ΔΕΝ ΑΝΤΕΧΟΥΣ

ΠΡΟΣ ΚΑΤΕΛΘΟΝ ΤΟ ΜΕΤΣΟΥΣ
ΠΡΟΣ ΚΑΤΕΛΘΟΝ ΤΟ ΜΕΤΣΟΥΣ
ΠΡΟΣ ΚΑΤΕΛΘΟΝ ΤΟ ΜΕΤΣΟΥΣ
ΠΡΟΣ ΚΑΤΕΛΘΟΝ ΤΟ ΜΕΤΣΟΥΣ

ΠΡΟΣ ΚΑΤΕΛΘΟΝ ΤΟ ΜΕΤΣΟΥΣ
ΠΡΟΣ ΚΑΤΕΛΘΟΝ ΤΟ ΜΕΤΣΟΥΣ
ΠΡΟΣ ΚΑΤΕΛΘΟΝ ΤΟ ΜΕΤΣΟΥΣ
ΠΡΟΣ ΚΑΤΕΛΘΟΝ ΤΟ ΜΕΤΣΟΥΣ

Επίσημοι επί της...

Επίσημοι επί της...

Επίσημοι επί της...

Εικόνα 5. Εφημερίδα Εμπρός Αριθμός Φύλλου 8 8/11/ 1912.

ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ
Έν Ἑλλάδι Δρ. 8
Έν τῷ Ἐξωτερικῷ Φρ. Λρ. 10

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΝ

Ἰστορία αἰετος ἀπανθωνεται :
Διεύθυνσιν Φωνῆς τῆς Ἡπείρου
Ἀθήναις

Ἐὰ οὐσιώδη ζητήματα κατὰ τὴν λήγουσαν εβδομάδα δύο ὑπῆρξαν. Τὸ πρῶτον πολιτεύματος τῆς νήσου Κρήτης καὶ ἡ δικὴ τοῦ διοικητοῦ τῆς ἀνατολικῆς μεираς Σαχτούρη. Ὡς καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ ἀνηγγελλάμεν, οἱ ναύαρχοι Ρωσίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας καὶ Γαλλίας, κατέσαντες τὴν παρελθούσαν Παρασκευὴν τὸν προεδρεῖον τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως, ἀνεκοίνωσαν αὐτῷ τὸ σχέδιον τοῦ νέου πολιτεύματος, κατὰ τὸ ὅποιον ἀναγνωρίζεται ἡ Συνέλευσις τῶν Κρητῶν, τὸ δὲ προεδρεῖον αὐτῆς ὡς ἐπίσημος Κυβέρνησις διὰ τὸ ἑσωτερικόν τῆς νήσου τὴν δὲ διοίκησιν τῶν παραλλίων θά ἔχωσιν οἱ ναύαρχοι τῶν τεσσάρων Δυνάμεων.

Ὁ σκοπὸς τοῦ πολιτεύματος τούτου εἶνε νὰ ἀποδεχθῆται, νῶν δεθεθὰ ἔγωμαι τὴν διοίκησιν τοῦ ἑσωτερικοῦ τῆς νήσου οἱ Χριστιανοί, νὰ εἶνε δυνατὸν οἱ Ὀθωμανοὶ, οἱ καταφυγόντες ἀρ' ἡς ἡμέρας ἐξερράγη ἡ ἰπανάστασις εἰς τὰς πόλεις, νὰ ἐπανελλῶσθαι ἐν ἀσφαλείᾳ εἰς τὸ ἑσωτερικόν, ὅπου ὑπάρχουσι τὰ χωρία τῶν ἄλλοις τοῦτο κατορθωθῆναι καὶ ἡ ἐνοστάσις τῆς Πύλης ὅτι δὲν ἀποσύρει τὸν στρατὸν ἐκ Κρήτης φοβουμένη μήπως οἱ Χριστιανοὶ σφάζωσι τοὺς Ὀθωμανοὺς κατοίκους. Οὕτως ἔλαος πάντων ἀνατέλλει διὰ τοὺς Κρητῆς ἡ ποιητὴ ἡμέρα καὶ πραγματοποιοῦνται τὰ ἔνερα τῶν Ἰστανταὶ νῶν εἰς τὴν πρῶτην βαθμίδα τῆς κλίμακος, ἥτις αἶγει πρὸς τὴν τελείαν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος τῶν, οὕγι δὲ μακρὰν ἐνε ἡ ἡμέρα καθ' ἣν θὰ ἀνελλῶσθαι εἰς τὸ ὄψιστον αὐτῆς σημεῖον καὶ τὸ πένθιμον χρώμα, τὸ ὅποισιν περιβαλεῖται τὴν σημαίαν αὐτῶν, ταχέως θὰ ἀντικαταστήσῃ διὰ τοῦ κυανουλεῖκου χρώματος. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ Κρήτης οὐδεὶς γίνεται λόγος εἰς τὴν ἔγγραφον κοινοποίησιν τῶν ναύαρχων πρὸς τὸν προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως: οὐχ ἤττον οἱ ναύαρχοι προφορικῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἐδήλωσαν ὅτι ἀρχόμενης τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προσωρινῦ πολιτεύματος, θὰ ἀποχωρήσῃ ἅπας ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐκ Κρήτης. Τὸ προεδρεῖον ἐκάλεσε τὴν Συνέλευσιν εἰς συνεδρίασιν, ἥτις θὰ συγκροτηθῆ τὴν προσεχῇ Κυριακῇ εἰς Πλακοῦρας. Οἱ ἀντιπρόσωποι συνθροῖσθησαν ἤδη καὶ συζητοῦσι τὰ καθέκαστα τοῦ νέου πολιτεύματος δι' οὗ καταλύεται πλέον ἡ κυριαρχία τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς ἠρωτικῆς νήσου. Ὡς δὲ ἐγνώσθη, ἡ Συνέλευσις θὰ ἀποδεχθῆ κατ' ἀρχὴν τὸ πολιτεύμα, ἐκφράζουσα τὴν ἐγνώμισόν ἑαυτῆς πρὸς τὰς Δυνάμεις, θὰ ἐπιφέρει ὅμως προπονήσεις τινας καὶ προσθήκας, ἀς θὰ συζητήσῃ μετὰ τῶν ἐν Κρήτῃ προσβίων, θὰ ζητήσῃ δὲ νὰ ἀναγραφῆ ρητῶς εἰς τὸ πολιτεύμα ἡ ἀποχώρησις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Καθὼς ἀφορᾷ τὸν διορισμὸν τοῦ πρῶτου Γεωργίου, τὸ ζήτημα ἠλλαξεν

ἐντελῶς χαρακτῆρα. Δὲν θὰ διορισθῶν αὐτὸν, ὡς ἀρχικῶς εἶγεν ἀπορασιθῆ, αἱ Δυνάμεις; καὶ νὰ τὸν ἐγκαταστήσωσιν ὑπάρχοντος ἐκεῖ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ μάλιστα ἀρχιστὴ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προσωρινῦ πολιτεύματος καὶ παρωθῆ ἡ τάξις, ἡ Συνέλευσις τῶν Κρητῶν συνεργομένη θὰ ἐκλέξη τὸν ἡγεμόνα τῆς νήσου, καὶ ὡς τοιοῦτος θὰ ἐκλεγῆ ὁ πρῶτος Γεώργιος. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἐν Χανίοις ἀγγλοπροξένου κ. Βηλιώτη, ἡ ἐκλογή τοῦ πρῶτου κηπος θὰ κατορθωθῆ μάλιστα μετὰ ἐν ἔτος.

Ἡ δὲ δικὴ τοῦ κ. Σαχτούρη ἥτις ἤρξατο χθὲς ἐν τῷ ναυτοδικεῖῳ Πειραιῶς εἶνε ἐν ἐκ τῶν κομικῶν φαινομένων τὰ ὅποια παρουσιάζει ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος. Ὁ πρῶτος ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὑπουργῶς κ. Λεβιδῆς κατήγγειλε τὸν Σαχτούρηn ὅτι δὲν ἐξετέλεσε τὰς διαταγάς τοῦ δι' ὠν ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ σπουδαῖον ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν ἐγθρὸν καταστρέψων τὰς ἀποθήκας τοῦ καὶ διακόπτων τὴν συγκοινωνίαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀλλὰ τὸ ὑπουργεῖον τῶν ναυτικῶν συνέστησε συμβούλιον τὸ ὅποισιν μελέτησαν τὰς καταγγελίας τοῦ κ. Λεβιδῆς καὶ ἀκοῦσαν τὴν ἀπολογίαν τοῦ κ. Σαχτούρη ἀπεφάνθη ὅτι ὁ κατηγοροῦμενος εἶνε ἀθῶος. Ὡς πρὸς τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ναυτοδικεῖου; διατὶ νὰ ἀπασφαλῆται τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν καὶ ἐξευτελιζῆται τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος; Ὁ ὑπουργὸς εἶχε δίκαιον διατάσσει, ὁ ναύαρχος εἶχε δίκαιον μὴ ἐκτελῶν τὰς διαταγάς, ἡ κυβερνήσις εἶχε δίκαιον ἀναλαβοῦσα ἀνέτοιμος τὸν πόλεμον, ὁ στρατὸς εἶχε δίκαιον φυγῶν καὶ ἀρῆτας τὸν ἐγθρὸν νὰ εἰσελθῆ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος. Ὅλοι λοιπὸν εἶχον δίκαιον μὴ ἐκτελέσαντες τὸ καθήκον τῶν. Καὶ ποῖος ἔχει τὸ ἀδικον; ποῖος εἶνε ὁ αἴτιος αὐτῶν τῶν συμφορῶν; — Ὅλα ἔλαβον κομικὴν ἐξελίξιν καὶ καθήκον ἤθελον εἶσθαι νὰ ἀποσιωπῶνται ἵνα μὴ γινώμεθα περισσότερον καταγγελαστοί.

καὶ μάλιστα οἱ ἐπὶ δίκαι ἑπὶ τῆς ἐλευθέρου, ἔλασαν δὲ καὶ ῥάπισμα καλόν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν προπαγάνδα, ἡ ὅποια καλὰ καὶ ὀνομαίαι θάλει νὰ μᾶς περιστήθῃ, εἰς τὸν κόσμον ὅτι τίποτε δὲν μᾶς συνδεῖ μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Μεταβιώνου μερικοὶ ἄεργοι ἀπὸ τὰ μέρη μᾶς εἰς τὴν Ῥωμανίαν, μὴ ἔχοντες δὲ ἄλλον πόρον ζωῆς ὑβρίσκον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ μετατρέχονται τὸν μακροδονωρομῶνον, καὶ ἀπὸ μῆσου μερικὰ ῥωμαϊκὰ γράμματα, διασκαρπίζονται ὡς ἀπίστοτοι τοῦ Ῥωμανισμοῦ ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἡπείρου καὶ διαβάλλουσι τοὺς ἀπύχαις κατοίκους εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχαίς, οὕγι ὀλίγοι μὲτρο σήμερον ἐπὶ τὸν λαὸν τῶν. Ἀς μῆθου ὅμως οἱ φίλοι μᾶς οἱ Ῥωμαῖοι ὅτι μόνον τρῶσαι σπὴν νερὸ θὰ κῆλουν καὶ τίποτε ἔλλο. Καὶ ἔλας ὅπου τῇ ἀνοχῇ τῆς Εὐρώπης, θὰ ἔγωμαι εἰς τὸν σθεῖρον μᾶς τὸν τουρκικὸν ζυγόν, θὰ εὐρίσκου καίριον οἱ χαρμοσάγχοις ἔξωμουσι νὰ τραβῶν μισθὸν ἀπὸ τῆν Ῥωμανίαν, νὰ διδάσκου τοὺς τίσιπαρσι τσίχοις εἰς τὰ σχολεῖα τῶν (ὅπως ἐν ταῦθα) καὶ νὰ διαβάλλου τὴν ἀνθρώπους εἰς τοὺς Τούρκους ὡς μὴ ἐπιπρότερον ἑλληνοῦ καὶ ῥωμαῖου.

Ὁ κ. Γεώργιος Ἀβέρῳ ἔστωλεν ἑ Ἄλεξανδρείας τριακοσίαι ἀγγλικαὶ λίρας, ὅπως ἀναμνηθῆσθαι κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα εἰς τὰς ἀρχαίς τοῦ Μετσοῦ ἐστραχίαι μὲτρο σήμερον ὅτι ἐλθόν εἰς ῥῶς καὶ ἠθελῶσαν νὰ μῆθου μῶσαι ὅτι γίνῃ ἡ διανομὴ αὐτῶν. Ἡ περὶ τῆν διανομὴν βραδύτης θὰ προέλθῃ ἴσως ἐπὶ τὸν ἔνταθα ἀντιπρόσωπος τοῦ κ. Στῆργιος Τριανυφίπουλος ἀπουσιάζει ἀπὸ πέρου τὸ Πάσχα εἰς Ἰωνίναινα.

Ἄλο ὄψιστος Ἑλληνας, ὁ Στῆργιος Παπάζογλου, διορισθεὶς προνομικὸς πρῶτος τῆς Ἑλλάδος ἐν ταῦθα, καὶ ὁ Νικολᾶος Πετριλῆς, ἑατρός, ἀπέβαλον ἀπὸ πέρου τῆν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν διὰ νὰ μὴ γίνωσιν ἀπ' ἔλας κατὰ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων καὶ ἔγινωσαν γαλλοὶ, μάλιστα ὁ Στῆργιος Παπαζογλου εὐρίσκου καὶ τὸ μῆμα τελετῆς του. — Ἡ ἐγχοσίαι ἀσφαλεία εὐστραχίαι ἐστός εὐρίσκεται εἰς ἐσπέρου σημαῖον μὲτρο σήμερον, τῶρα ὅμως μετὰ τὴν μετὰ τῆν τοῦ Ἀβδουλλὰ ἀγα ποτεθῶν νὰ ἀσφαλῆθῃ.

ΕΚ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Τῆ 22 Ἰουλίῳ 1898

Χθὲς εἶχον τὰς ἐξιστάσεις τοῦ Παρθενωγοῦ καὶ Νηπατωγοῦ, περιμένεται δὲ ἡ ἀρῶσις τοῦ ἀρχιερέως ὅπως γίνωσι καὶ αἱ τοῦ ἀρενωγοῦ. Ποῖαις ἀνωτισταῖς ἀρῶμισθαι ἐκ τοῦ παρ' ἡμῶν ἐκατοβουτικὸν συστήματι ἐπιρολοσοῦμεθα προσχοῦν νὰ ἰαθεῖσθαι; οὐχ ἔττον ἀπὸ τῆς σήμερον κῆλουν καλόν νὰ εἰπωμεν ἐν συντάμῳ ὅτι πρὶται ν' ἀπονειθῆ εὐγνώμισον εἰς τὴν ἀνεθῶντριαν ἐσπονοῖδα Ἀμυλιῶν Κυριακῆκοῦ διότι ἔνεκα τῶν σφιδάντων τοῦ γεμῶνινοῦ ἀνέλαθε τὴν διαύθυνσιν καὶ τῶν δύο σχολεῖων τελεσπέρους ἐγμῶσθαι. Ἄσπραχίαι διὰ τὴν κοινότητα μᾶς εἶνε τὸ τελευταῖον τῆς διδακαλίας τῆς ἑτός διότι ἀνεθῶντριαι ἴνα τῶν ἔγχατῶν τῆς πόλεως μᾶς ἔμπερον νωμῶνται ὅτε ὅμοιο καὶ εἰστέχεται εἰς τὰ καθήκοντα τῆς ἐσποίνης καὶ ἀργότερα τῆς μετρός, οὐχ ἔττον πρῶται νὰ μῆθουμιν εὐχαριστομέναι διότι τεσπῶται ἐκῆσθα συμποθείας παρὰ τῶν γονίων μῆται ἐν τῷ τόμῳ μᾶς ἔνθα εἰς τὰς ἀσπέρους τῆς θὰ εἶνε

ΕΚ ΜΕΤΣΟΒΟΥ

20 Ἰουλίῳ 1898

Τὸ τελευταῖον καὶ ὁ σπανὸς — Ὁ μόνος ἀναπορῶντος εἰς Κοινοβουλίου κάποιος — Ἡ Ῥωμανική προπαγάνδα. — 300 λίρας τοῦ κ. Ἀβέρῳ εἶ γίνονται. — Ἑλληνας ἐπίκοποι.

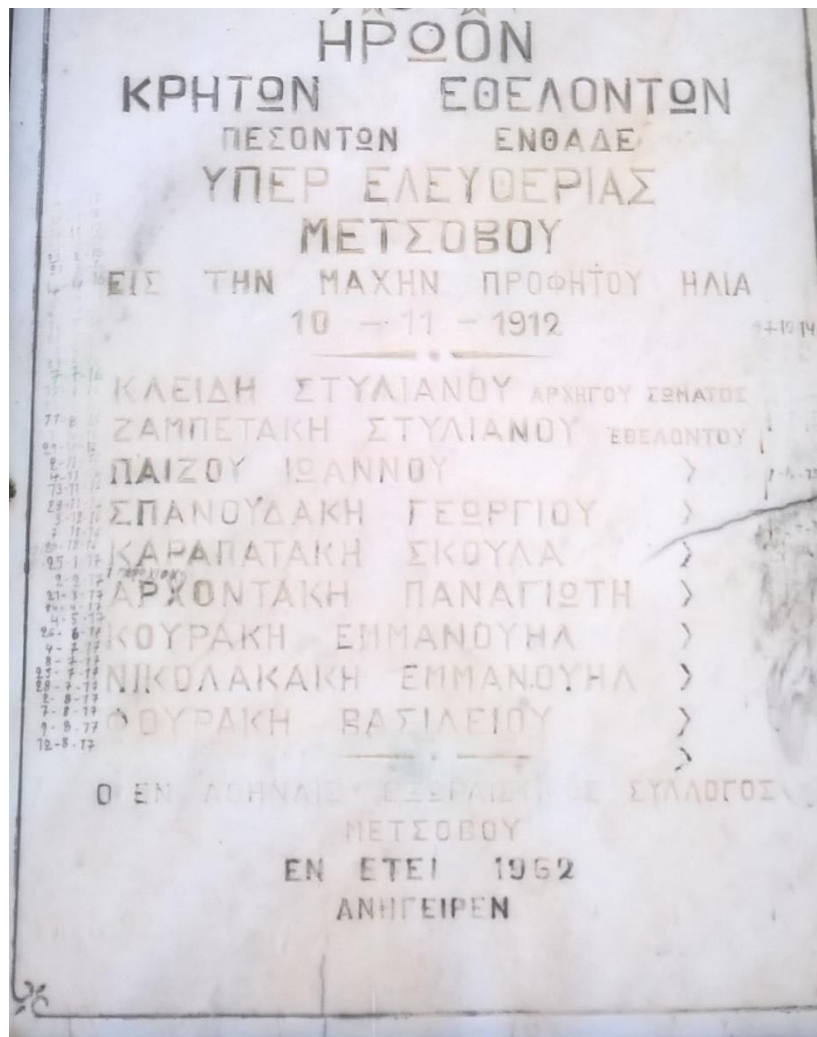
Ὡς μανθῶμενον τὸ τελευταῖον δὲν θὰ μετατῆθῃ εἰς τὸ Χάιν Σαῖτ Πάσχα, πὰρ θὰ μείνη καὶ πάλιν ὅπως πρὶν ἐν ταῦθα; τὰ ἐκατέρωθεν μὴ χερὰ ὁ Ἀσλάν-βεης νὰ μὴ φύγη ἀπὸ τὸ Μίτσοβον. Ὁ Ἡερχὸς μᾶς Βενελέικος κατηγορηταὶ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἰωννῶνων διότι ἐστεφάνωκε τὸν ἔγχαμον Νικολᾶν Δέλλαν χωρὶς νὰ διαλέγῃ οὕτως τὴν πρῶτην γυναῖκα του.

Τῆν παρελθούσαν εβδομάδα ἀρίκτο ἐκ Κοινοβουλίου; ὁ μόνος παραμένει ἐκεῖ Κύργιος Ζωῆγος ἀπελυθείς παρὰ τῶν συγχομωσίων του ὅτι θὰ τὸν κἀνοσοι ζῶνται. Εὐγῶ εἰς τοὺς Κοινοβουλίου διότι ἔλασαν νὰ καταλείβουσι ὅτι μετὰ τὴν Τουρκίαν εἶνε ἀδύνατον νὰ ζῶσι οἱ χριστιανοὶ

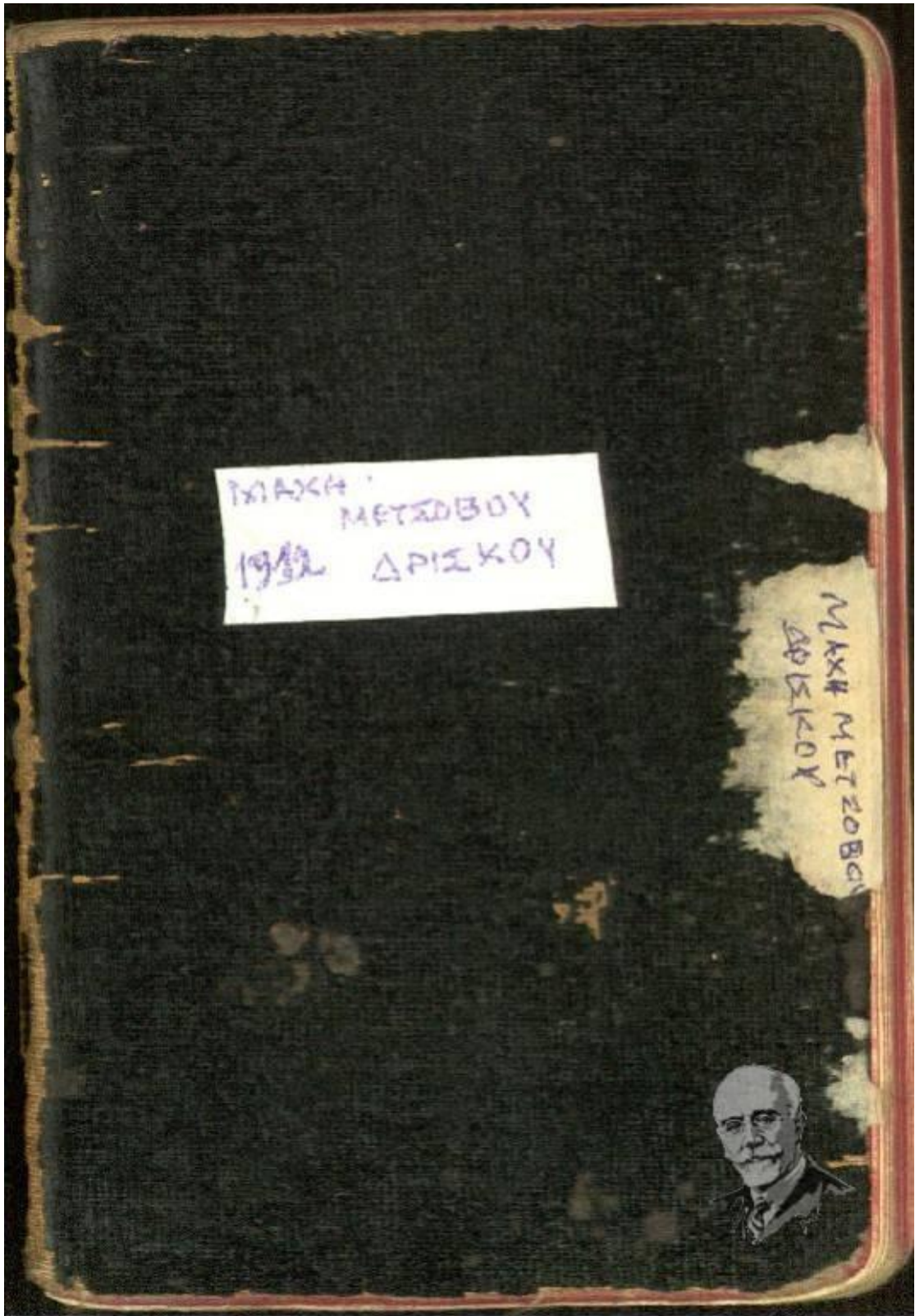
Εικόνα 9. Εφημερίδα Φωνή της Ηπείρου Αριθμός Φύλλου 288 3/7/ 1898.

Εικόνα 11. Ομάδα Φάλαγγος Κισσάμου μετά την απελευθέρωση του Μετσόβου, από το Λαογραφικό Μουσείο Μετσόβου.

Εικόνα 12. Ηρώ Κρητών Εθελοντών πεσόντων στον Προφήτη Ηλία Μετσόβου.

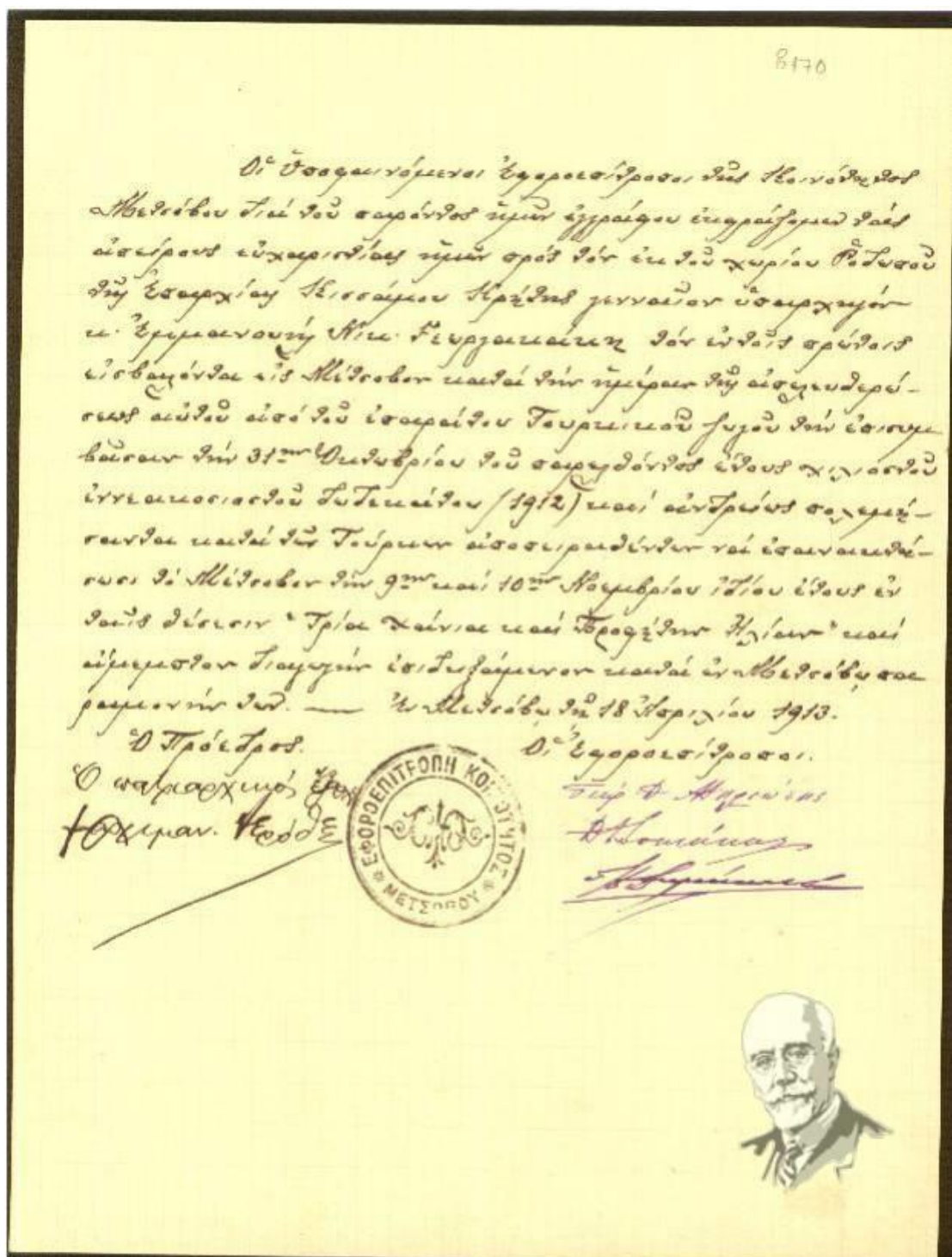
Εικόνα 13. Σημειωματάριο Εμμανουήλ Γεωργακάκη για τις μάχες Μετσόβου και Δρίσκου.

Ἐπιτομὴ τῆς Ἀδείκτου τοῦ Μικροῦ.

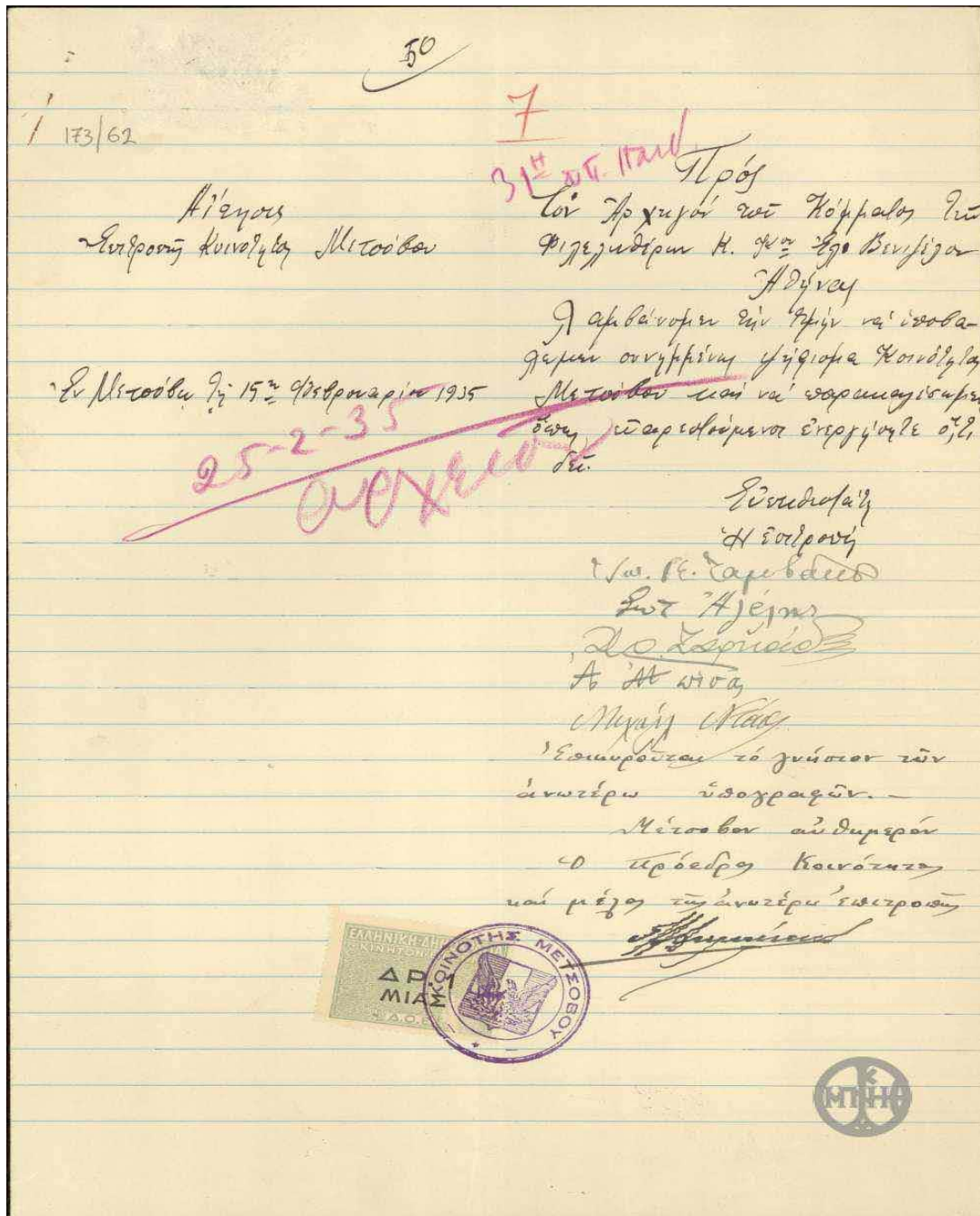
Τὴν 29 Ἰουλίου 1912. ἔγκαιρον ἐπὶ Μαδαριαστικὸν ὄρα
πενταρχικὸν κ. Μήτρον, μὲν ἐπιπέμπει αὐτοῖς τὰ
ὑπὸ τοῖς διατάξαις αὐτοῦ εὐθὺς ἰσχυρισμοὶ σῶματα
τῶν Ἑλλήνων ἐν 240 ἀνδράσιν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Στρά-
τηγῆτος Κηρύττη καὶ τῶν Κηρυττῶν Παπαγιωάννη καὶ Ἐπιπέ-
μπου Μαργαρίτου. Κατὰ τὴν ἀδείκτου γενόμενον αὐτῶν
τοῖς ἰσχυρισμοῖς ἵνα τὴν ἐπιπέμπου ἀδείκτου ἰσχυρισ-
μοῦ ἢ κατὰ τοῦ Μικροῦ ἐπιπέμπου ἐπὶ τὴν ἐπιπέμπου
ἐπιπέμπου ἰσχυρισμοῦ τοῦ δὲ ἀδείκτου ἰσχυρισμοῦ.

Ὅθεν τὴν 8 ἰουλίου ἀρτίστῳ ἄρτι τὴν 30 Ἰουλίου
ἐπιπέμπου ἐπὶ Μαδαριαστικὸν τὰ σῶματα ἢ ὁ ἀδείκτου, ἢ ἐπι-
πέμπου τὴν 8. μ. μ. ἔγκαιρον ἐπιπέμπου « Κατὰ τὴν » διατάξαις
ἀπὸ τοῦ ἀδείκτου καὶ Μικροῦ διατάξαις ἵνα ἢ μαργαρί-
του. Ἀπὸ τοῦ ἢ ἀντιπενταρχικὸν μὲν τὴν ἀρχηγίαν
ἢ ἀρχηγίαν μαργαρίτου τοῦ Μικροῦ ἢ τὸν ἐπιπέμπου ἀδεί-
κτου, ὅσοι μαργαρίτου κατὰ τὸν ἀδείκτου τῶν μα-
ργαρίτου ὅσοι ἐπιπέμπου ἵνα μὲν τὴν ἀδείκτου τὴν
μαργαρίτου ἐπιπέμπου τὸ ἰσχυρισμοῦ ἢ ἀρχηγίαν ἢ ἐπιπέμπου
κατὰ ἀπὸ μαργαρίτου τῶν ἰσχυρισμοῦ ἀδείκτου ἢ μαργαρίτου
ἀδείκτου τοῦ ἢ ἀδείκτου καὶ μαργαρίτου ἢ τὸ ἰσχυρισμοῦ, οἱ δὲ
ἰσχυρισμοῦ ὑπὸ τοῖς ἀρχηγίαις ἵνα ἐπιπέμπου τὸ ἰσχυρισμοῦ ἢ
ἀπὸ τοῖς ἀδείκτου κατὰ τὴν ἐπὶ τὴν ἐπὶ τὴν Μαργαρίτου

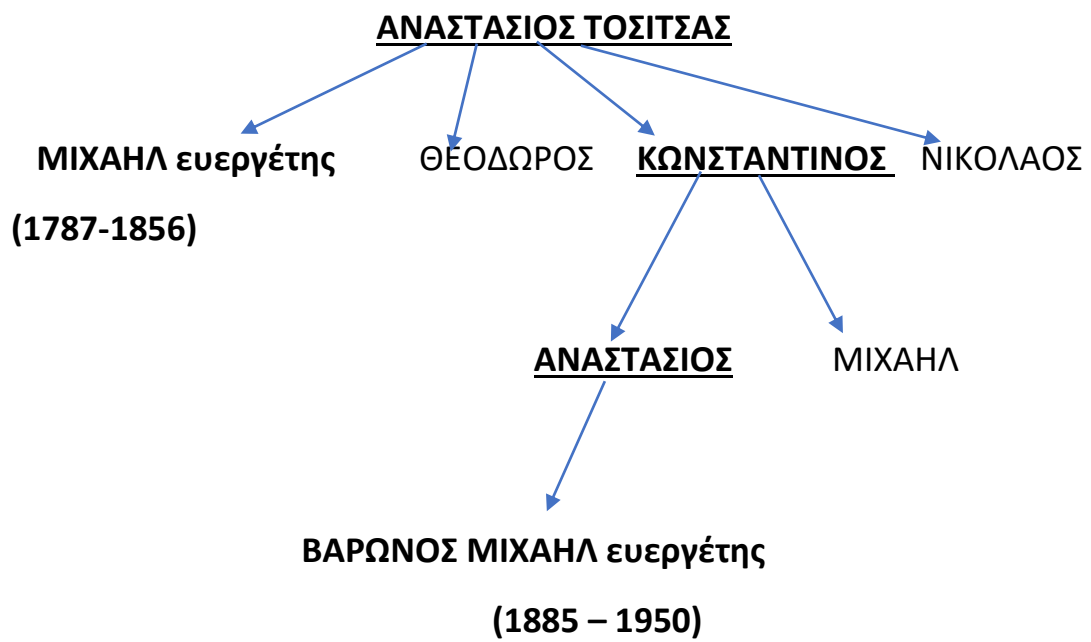
Εικόνα 15. Ευχαριστήριες επιστολές από τον δήμο Μετσόβου και υπογεγραμμένη η δεύτερη από τον Αρχιμανδρίτη Ιερόθεο Σταύρου και τον επίτροπο Ακριώτη προς τον Εμμανουήλ Γεωργακάκη για την πολεμική του δεινότητα (1,2) από το ίδρυμα Ερευνών και Μελετών Ελευθέριος Βενιζέλος.

Εικόνα 16. Αίτηση της επιτροπής Κοινότητας Μετσόβου προς τον Ε. Βενιζέλο σχετικά με το ψήφισμα για την ικανοποίηση των αιτημάτων της, από το ίδρυμα Ερευνών και Μελετών Ελευθέριος Βενιζέλος.

Εικόνα 17. Ανδριάντας Γ. Αβέρωφ στην Τοσίτσειο Σχολή στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, από το βιβλίο Γεώργιος Πλατάρης- Τζίμας, *Κώδικας Διαθηκών*, Έκδοση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων και του Δήμου Μετσόβου, Αθήνα 2004, τ. Α' σ.296.

Εικόνα 18. Το Γενεαλογικό δέντρο των Τσίτσα.

Εικόνα 19.Αρχοντικό Αβέρωφ – Τοσίτσα στο Μέτσοβο.

Εικόνα 20. Ναός Αγίας Παρασκευής

1.

2.

Εικόνα 21. Ασημένιες Πόρπες (1,2) από το Λαογραφικό Μουσείο Μετσόβου.